

ingediend op **844** (2020-2021) – Nr. 18
28 maart 2022 (2021-2022)

Onderzoek

naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden
op de Oosterweelwerf
en de gevolgen voor de volksgezondheid

Verslag van de hoorzitting

namens de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS
uitgebracht door Tinne Rombouts, Willem-Frederik Schiltz
en Mieke Schauvliege

van 1 oktober 2021
met de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)

Documenten in het dossier:

- 844** (2020-2021) – Nr. 1: Motie
- Nr. 2 en 3: Amendementen
- Nr. 4: Tekst aangenomen door de plenaire vergadering van de motie
- Nr. 5 t.e.m. 17: Verslagen van de hoorzittingen

Samenstelling van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS:

Voorzitter: Hannes Anaf.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Joris Nachtergaele, Freya Perdaens;

Bart Claes, Chris Janssens, Stefaan Sintobin;

Stijn De Roo, Tinne Rombouts;

Gwenny De Vroe, Willem-Frederik Schiltz;

Imade Annouri, Mieke Schauvliege;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Op 16 juni 2021 nam het Vlaams Parlement een motie aan tot uitoefening van het recht van onderzoek naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden op de Oosterweelwerf en de gevolgen voor de volksgezondheid. De installatievergadering van de onderzoekscommissie vond plaats op 25 juni 2021. Haar opdracht liep tot 31 januari 2022 en werd op 26 januari 2022 verlengd tot 18 maart 2022. In deze periode werd een reeks openbare hoorzittingen gehouden met experts en getuigen.

Hoorzittingen met experts:

2 juli 2021	Jacob de Boer en Wim De Coen
2 juli 2021	Nicolas van Larebeke, Jamie C. De Witt, Greet Schoeters en Ilse Loots
9 juli 2021	Juan D. Piñeros Garcet, Jan de Vos en William Leys
9 juli 2021	Arjen Wintersen
16 juli 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
20 augustus 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
27 augustus 2021	Isabelle Larmuseau en Geert Van Calster
27 augustus 2021	essenscia, VVP en VVSG
30 augustus 2021	Lucas Bergkamp

Hoorzittingen met getuigen:

3 september 2021	3M
6 september 2021	vakbondsafvaardiging en arbeidsgeneeskundige dienst van 3M
15 september 2021	THV RoTS
24 september 2021	Lantis
1 oktober 2021	OVAM
8 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling GOP
15 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling Handhaving
22 oktober 2021	VMM
29 oktober 2021	VITO
29 oktober 2021	Jan Tytgat
8 november 2021	agentschap Zorg en Gezondheid
19 november 2021	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
19 november 2021	Grondbank vzw
26 november 2021	THV RoTS, Lantis en Jan Tytgat
3 december 2021	3M
10 januari 2022	gemeente Zwijndrecht
14 januari 2022	provincie Antwerpen
14 januari 2022	stad Antwerpen
17 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2014-2019
21 januari 2022	André Van de Vyver en Jan Van Rensbergen
24 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024
7 februari 2022	OVAM, de voogdijminister en de ministers bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving uit de zittingsperiode 2014-2019

Op basis van deze hoorzittingen werd door de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS een eindverslag opgesteld.

Hierna volgt het tussentijdse verslag van de hoorzitting van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS van 1 oktober 2021 met de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) met als getuigen Henny De Baets (administrateur-generaal OVAM), Ann Cuyckens (afdelingshoofd OVAM), Johan Ceenaeme (adviseur-ingenieur OVAM), Bart Thibau (adviseur OVAM) en Dirk Dedecker (geoloog OVAM).

Het verslag van deze hoorzitting is een geredigeerd woordelijk verslag dat aan de getuigen ter goedkeuring werd voorgelegd. De opmerkingen, rechtzettingen of aanvullingen van de getuigen werden als voetnoten vermeld.

De presentaties zijn terug te vinden op de [dossierpagina](https://www.vlaamsparlement.be/dossierpagina) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

Na afloop van de hoorzitting had de OVAM vragen bij de bewoordingen die haar werden toegeschreven en vroeg zij de bronnen op. Daarvoor werd doorverwezen naar de betrokken instanties. Op basis van de aldus bekomen informatie richtte de OVAM uiteindelijk twee brieven aan de onderzoekscommissie die betrekking hadden op naar haar eigen zeggen foutieve voorstelling van de risicobeoordeling door de OVAM in 2017. Deze brieven vormden mee de aanleiding voor een nieuwe hoorzitting van de onderzoekscommissie op 7 februari 2022. De brieven kunnen bij die hoorzitting worden teruggevonden.

**Verslag van de hoorzitting van 1 oktober 2021
met de Openbare Vlaamse Afvalmaatschappij OVAM**

De voorzitter: Goedemorgen collega's en vertegenwoordigers van de OVAM. We hebben vandaag een nieuwe vergadering van onze onderzoekscommissie, waarin we de getuigen van de Openbare Vlaamse Afvalmaatschappij (OVAM) horen. We starten opnieuw met een aantal formaliteiten die belangrijk zijn bij het horen van getuigen, namelijk de vaststelling van de identiteit van de getuigen en de eedaflegging. We hebben vandaag vijf getuigen in de getuigenbank, namelijk mevrouw Henny De Baets, administrateur-generaal van de OVAM, mevrouw Ann Cuyckens, afdelingshoofd Bodembeheer, de heer Johan Ceenaeme, adviseur-ingenieur, de heer Bart Thibau, adviseur, en de heer Dirk Dedecker, geoloog.

Ook van deze getuigen werd de oproeping, de identiteit, het beroep, de plaats en de datum van geboorte en de woonplaats reeds vastgesteld. Ik nodig de getuigen uit om de eed af te leggen. Ik zou u willen vragen om telkens uw naam te vermelden en vervolgens de eedformule uit te spreken: "Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid."

Mevrouw De Baets heeft het woord.

Henny De Baets: Henny De Baets. Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid.

De voorzitter: Mevrouw Cuyckens heeft het woord.

Ann Cuyckens: Ann Cuyckens. Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid.

De voorzitter: De heer Ceenaeme heeft het woord.

Johan Ceenaeme: Johan Ceenaeme. Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid.

De voorzitter: De heer Thibau heeft het woord.

Bart Thibau: Bart Thibau. Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid.

De voorzitter: De heer Dedecker heeft het woord.

Dirk Dedecker: Dirk Dedecker. Ik zal de gehele waarheid zeggen en niets dan de waarheid.

De voorzitter: Dank u wel. Ook jullie moet ik wijzen op artikel 10, §4, van het decreet van 1 maart 2002 houdende de organisatie van het parlementair onderzoek. Dat stelt dat, onverminderd het inroepen van het beroepsgeheim, bedoeld in artikel 458 van het Strafwetboek, iedere getuige kan weigeren te getuigen wanneer hij zich door zijn verklaringen zou kunnen blootstellen aan strafvervolgning.

Van deze vergadering zal een proces-verbaal (pv) worden opgesteld, waarvan u gevraagd zal worden om dat binnen de 15 dagen na dit verhoor te ondertekenen, uiteraard nadat u het gelezen en bevestigd hebt. We zullen er alles aan doen om u het verslag zo snel mogelijk te bezorgen¹.

Net zoals bij de vorige vergaderingen waarin we getuigen hoorden, is het de bedoeling dat we starten met een statement van maximum 15 minuten, indien mogelijk. Daarna starten we met de vragen van de parlementsleden. We organiseren het als volgt. We organiseren

¹ Gelezen en bevestigd door de OVAM, onder nadrukkelijk voorbehoud voor wijziging of aanvulling na kennisname van de notulen van het politiek stuurcomité en van de beweerde overeenkomst/dading tussen BAM/Lantis en 3M.

eerst een vragenronde waarbij alle parlementsleden hun vragen kunnen stellen. Dan komt er een globaal antwoord, hopelijk op alle vragen of toch op de meeste vragen. Er kan altijd ergens een vraag tussen de plooiën vallen. Dan volgt er een tweede ronde waarbij we vraag en antwoord, vraag en antwoord hebben, zodat we dieper op de zaken kunnen ingaan en zodat we echt alles duidelijk kunnen krijgen. Dat is de bedoeling. Ik wil toch nog even zeggen – want het is vandaag overal op het nieuws dat mondkmaskers niet meer nodig zijn – dat we hier natuurlijk in Brussel zitten, wat ervoor zorgt dat we vandaag helaas toch nog de hele dag een mondkmasker zullen moeten dragen. Dat zijn ook de regels die in dit parlement gelden, tenzij u spreekt: als u spreekt mag u even uw mondkmasker afzetten.

Collega's, ik stel voor dat we van start gaan.

Ik geef graag het woord aan de mensen van de OVAM. Mevrouw De Baets heeft het woord.

Henny De Baets: Dank u wel, voorzitter.

Geachte leden van de parlementaire commissie, dank voor de uitnodiging om verduidelijking te scheppen over de rol van de OVAM in het PFAS-dossier, een dossier dat, zoals u ondertussen hebt kunnen vaststellen, even complex als omvangrijk is. U hebt ongetwijfeld ook kunnen vaststellen dat de OVAM de voorbije maanden zeer karig is geweest met standpunten of interventies in de media over dit dossier. Het was een bewuste strategie om de duiding over onze precieze aanpak van het bodemsaneringsdossier van 3M, het grondverzetdossier van Lantis en de problematiek van de PFOS-normering en 'emerging contaminants' voor te behouden voor deze commissie, uit respect voor deze commissie, maar ook omdat de complexiteit van het dossier zich niet laat samenvatten in quotes of interviews.

We hebben open en transparant de gevraagde documenten en stukken overgemaakt aan de parlementaire onderzoekscommissie, en ruimer ook aan de kabinetten, maar we betreuren ten eerste de lekken die we de voorbije weken gezien hebben. Vandaag hopen we u zoveel als mogelijk duidelijkheid te verschaffen, duidelijkheid waar iedereen recht op heeft, niet in het minst de bewoners van de gemeente Zwijndrecht, op wie de zaak een zware impact heeft. Ik hoorde enkele weken geleden in deze commissie vakbonden van 3M getuigen over het feit dat deze zaak op hun werknemers een zware indruk nalaat. Ik kan dat begrijpen. Ik kan bevestigen dat ook de OVAM-medewerkers onder de indruk zijn.

Morgen is het exact 40 jaar geleden dat de OVAM werd opgericht, als eerste Vlaamse milieuadministratie. Vandaag zijn we een intern verzelfstandigd agentschap (IVA) met rechtspersoonlijkheid, dat opereert binnen het beleidsdomein Omgeving, met inachtnaam van de delicate balans tussen zijn operationele autonomie enerzijds en een correcte verhouding ten aanzien van de politieke overheid, die bekleed is met het hiërarchisch gezag anderzijds. De OVAM is ook een agentschap dat in hoofdzaak een beleidsuitvoerende rol en een eigen graad van autonomie heeft, maar geen beleidsbepalende verantwoordelijkheid mag opnemen.

Ik ben zelf vanaf het prille begin aan de slag bij de OVAM en heb in verschillende functies kunnen meebouwen aan onze organisatie en aan de groei van het Vlaamse afval-, materialen- en bodembeleid. Ik vind het dan ook pijnlijk om te zien hoe onze organisatie vandaag door velen gepercipieerd wordt. Uiteraard kan alles altijd beter en anders. Het is evident dat we vandaag zaken misschien wat anders zouden aanpakken dan in het verleden. Maar men kan moeilijk ontkennen dat de OVAM het Vlaamse afval-, materialen- en bodembeleid mee aan de Europese top heeft gezet. Onze afvalstoffen- en recyclagecijfers behoren tot de allersterkste van Europa. Ook het Vlaamse bodembeleid behoort tot de Europese top, zoals blijkt uit een onderzoek van Ernst & Young (EY). Dit onderzoek gaf aan dat Vlaanderen zowel op het vlak van beleid en wetgeving als op het vlak van grootte en maturiteit van de bodemonderzoeks- en saneringsmarkt tot de absolute Europese top behoort.

Ondanks een dubbele handicap hebben we die toppositie verworven. Ten eerste is er geen Europese context of richtlijn inzake bodem waarop we kunnen terugvallen. En ten tweede kampen we in een kleine regio als Vlaanderen, met een zeer hoog aantal potentieel verontreinigde gronden, ongeveer 85.000 in totaal, als gevolg van ons rijk industrieel verleden. Maar we zijn er mijns inziens de voorbije decennia in geslaagd deze handicaps en de onpopulaire thema's die afval en vervuilde bodems eigenlijk toch zijn, om te buigen tot opportuniteiten.

Vandaag is de idee bijna overal doorgedrongen dat afval zoveel mogelijk vermeden moet worden of minstens als nieuwe grondstof aangewend moet worden, als hefboom voor de circulaire economie. Vervuilde bodems vormen vaak de inzet voor prachtige herontwikkelingsprojecten, zoals de Krook in Gent, Blue Gate in Antwerpen of de voormalige autofabrieken van Renault Vilvoorde, Opel Antwerpen of Ford Genk.

Dat succes hebben we uiteraard niet alleen bewerkstelligd. Vanuit het besef dat leefmilieu geen op zichzelf staand gegeven is, hebben we heel hard ingezet op samenwerking met lokale besturen, met collega-overheden, met kennisinstellingen, maar ook met bedrijven.

De leidraad voor onze aanpak en werking zijn de principes uit het decreet houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (DABM), zoals het voorzorgsbeginsel, het preventiebeginsel, het standstillbeginsel en het principe 'de vervuiler betaalt'. Daarbij houden we wel rekening met de bepaling uit datzelfde DABM, met name dat deze principes steeds gekaderd moeten worden binnen de socio-economische context, de internationale dimensie en de beschikbare wetenschappelijke en technische gegevens.

Het gevolg van die aanpak is een sterke en mature afval- en bodemsector in Vlaanderen, een sector die ook graag bereid is om mee te bouwen aan een gezond en leefbaar Vlaanderen.

En ook al is er vandaag wat verslagenheid in onze organisatie, onze medewerkers en ikzelf zijn vastberaden en zelfverzekerd om deze dag aan te grijpen om helderheid te verschaffen over dit complexe dossier.

Het is complex omdat het zich afspeelt op het raakvlak tussen het bodemsaneringsdossier van 3M, dat een van de eerste PFAS-dossiers van Europa was, en het grondverzetdossier van Lantis aan Oosterweel, een van de grootste hedendaagse infrastructuurwerken van Europa – en dat tegen de achtergrond van een beperkte, maar snel evoluerende kennis over PFAS.

De voorbije weken hebben wij de werkzaamheden van deze parlementaire onderzoekscommissie uiteraard van heel nabij opgevolgd. En we hebben kunnen vaststellen dat er toch wel wat misverstanden circuleren over de rol en de bevoegdheden van de OVAM in deze dossiers. Daarom geef ik hieromtrent een korte duiding.

Specifiek inzake bodembeheer heeft de OVAM vijf belangrijke bevoegdheden: ten eerste het vestigen van de wettelijke saneringsplicht; ten tweede het opvolgen van de bodemonderzoeken en bodemsanering; ten derde het opleggen en opvolgen van andere maatregelen in het kader van het Bodemdecreet, zoals voorzorgsmaatregelen, veiligheidsmaatregelen, gebruiksbepkeringen en schadegevallenregeling; ten vierde het ambtshalve uitvoeren van bodemonderzoeken, bodemsanering en andere maatregelen; ten vijfde het beheer van de grondverzetregeling.

Deze bevoegdheden hebben we consequent en zorgvuldig toegepast, zowel in het bodemsaneringsdossier van 3M als in het grondverzetdossier van Lantis. Het is wel zeer belangrijk te onderstrepen dat de decreetgever de OVAM bevoegdheden heeft toegekend in het kader van bodemsanering die sterk verschillen van deze in het kader van grondverzet.

De OVAM beheert de grondverzetregeling, maar de decreetgever heeft haar geen concrete beslissingsbevoegdheid verleend in specifieke grondverzetdossiers zoals Oosterweel – dit in tegenstelling tot bodemsaneringsdossiers, zoals 3M, waar de OVAM wel degelijk over concrete beslissingsbevoegdheden beschikt.

Laat me met dit bodemsaneringsdossier beginnen en eerst en vooral nog eens benadrukken dat er vandaag al een bodemsaneringsproject loopt. De weg naar dat saneringsdossier is zorgvuldig opgebouwd. De eerste officiële bodemonderzoeken dateren van vlak na het Bodemsaneringsdecreet van 1995. Het beschrijvend bodemonderzoek werd uitgevoerd in de periode 2004-2006, en dat ondanks het gegeven dat het om een nieuwe en ongekende parameter ging, namelijk PFAS. In dat beschrijvend bodemonderzoek werden voor het eerst toetsingswaarden voorgesteld voor PFOS door een expertenteam met onder andere wetenschappers van de Universiteit Antwerpen en de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO). Uit de risico-evaluatie van dat beschrijvend bodemonderzoek bleek dat er geen humaan toxicologisch risico was en dat er ook geen voorzorgsmaatregelen nodig waren.

De OVAM bepaalde dat de resultaten van dat beschrijvend bodemonderzoek aanleiding gaven tot het opstellen van een eerste gefaseerd bodemsaneringsproject. Dat bodemsaneringsproject werd na een openbaar onderzoek samen met en in de gemeente Zwijndrecht en de stad Antwerpen conform verklaard door de OVAM op 9 februari 2009. Het – in principe eeuwigdurend – bodemsaneringsproject dat dus aan de gang is, voorziet in een grondwatersanering die moet verhinderen dat verontreinigd grondwater zich verder kan verspreiden naar de omgeving.

De tussentijdse jaarlijkse rapportages van het bodemsaneringsproject door 3M werden door de OVAM nauwkeurig opgevolgd en waar nodig werd ook bijgestuurd. In november 2017, na het zevende tussentijds verslag, maande de OVAM 3M aan tot het uitvoeren van een tweede gefaseerd bodemsaneringsproject voor de zone van de Palingbeek. Er was op dat moment immers meer duidelijkheid over de Oosterweelwerken en er was toen bijkomende milieutechnische informatie beschikbaar over de PFAS-concentraties in de Palingbeek. Overigens tekende 3M beroep aan tegen die aanmaning.

In december 2018 publiceerde de European Food Safety Authority (EFSA) nieuwe, voorlopige en uiterst strenge toxicologische waarden voor enkele PFAS. Dit zijn voor alle duidelijkheid geen bodemwaarden maar toxicologische waarden die gebruikt kunnen worden om er onder meer bodemwaarden uit af te leiden. In hetzelfde jaar, 2018 dus, had de OVAM ook haar verkennend onderzoek afgerond omtrent de aanwezigheid van PFAS op risicolocaties in Vlaanderen. Omdat beide zaken een nieuw licht konden werpen op het bodemsaneringsproject van 3M, heeft de OVAM in april 2019, nog geen vier maanden na de publicatie van de nieuwe voorlopige EFSA-waarden, uit voorzorg en uit zorgvuldigheid, 3M aangeschreven om het beschrijvend bodemonderzoek van 2006 helemaal over te doen. Dit onderzoek loopt momenteel nog, zoals u weet. Resultaten voor het vaste deel van de aarde, gebaseerd op de nieuwe toetsingswaarden van 1 april 2021, verwachten we op het eind van dit jaar.

Ik wil benadrukken, voorzitter en geachte commissieleden, dat de OVAM hier zeer ver is gegaan in haar decretale rol en zeer proactief is opgetreden, gegeven het feit dat 3M al in een bodemsaneringsproject zat, en gegeven het voorlopige karakter van de EFSA-waarden. Laat staan dat er al bodemsaneringsnormen of toetsingswaarden afgeleid waren, quod non.

De OVAM heeft 3M in al deze jaren steeds consequent voor zijn saneringsplicht gesteld en deze saneringsplicht zorgvuldig opgebouwd. Echter, saneringsplicht is iets anders dan saneringsaansprakelijkheid. Het onderscheid tussen plicht en aansprakelijkheid is door de decreetgever doelbewust in het leven geroepen om ervoor te zorgen dat saneringsdossiers niet verzanden in een juridisch getouwtrek over wie al dan niet aansprakelijk is voor de

verontreiniging. Maar ik neem aan dat we later vandaag nog op dit onderscheid terugkomen.

Ik wens ook graag te benadrukken dat over elke stap in het bodemsaneringsdossier van 3M, van de eerste bodemonderzoeken, over het bodemsaneringsproject en het openbaar onderzoek, tot de schadegevallen en hoe ze opgevolgd zijn, steeds open en transparant gecommuniceerd werd met de gemeente Zwijndrecht.

Evenzeer wil ik benadrukken dat er doorheen de hele looptijd van het dossier – bij de eerste oriënterende bodemonderzoeken rond de eeuwwisseling, bij het beschrijvend bodemonderzoek van 2004-2006, bij het bodemsaneringsproject van 2009, bij de tussentijdse verslagen en evaluaties van het bodemsaneringsproject en bij de rapporten van professor Tytgat – geen enkele meting of advies van een erkend bodemsaneringsdeskundige was dat wees op mogelijke humaan toxicologische risico's van de bodemverontreiniging of waarin voorzorgsmaatregelen werden voorgesteld. Pas nadat de OVAM in 2020 nieuwe ontwerp bodemsaneringsnormen gepubliceerd heeft, die verder afgewerkt werden in maart 2021, is er sprake van een potentieel humaan toxicologisch risico. Dat wordt momenteel onderzocht in het nieuwe beschrijvende bodemonderzoek en kan een nieuw licht werpen op de saneringsaanpak.

De grondverzetregeling waaraan bouwheer Lantis onderworpen is, dient andere doeleinden. Grondverzet is geen bodemsanering. De grondverzetregeling beoogt kostbare bodemmateriële maximaal te hergebruiken en tegelijkertijd verspreiding van vervuiling tegen te gaan. De toetsingswaarden voor grondverzet zijn daarom anders dan voor sanering. Indien een toetsingswaarde voor vrij gebruik wordt overschreden, betekent dit daarom nog niet dat sanering noodzakelijk zou zijn.

Grondverzet en bodemsanering mogen dan andere doeleinden dienen – en de rol van de OVAM daarin is fundamenteel anders – soms gaan ze toch, in onderling wisselende snelheden, samen te paard, bijvoorbeeld zoals hier, waar een bouwheer infrastructuurwerken plant op gronden waar zich in het verleden bodemverontreiniging verspreid heeft. Een lopende bodemsanering kan daarom grondverzetwerken niet beletten, net zoals grondverzetwerken toekomstige bodemsaneringswerken niet mogen verhinderen. En last but not least: grondverzet is geen saneringstechniek.

Ook in het grondverzetdossier van Lantis waren er oorspronkelijk geen toetsingswaarden. Geheel zoals de regelgeving het voorschrijft, heeft de erkende bodemsaneringsdeskundige van Lantis daartoe een voorstel geformuleerd. Sinds 2020 – en verstrengd in april 2021 – heeft de OVAM in haar rol als beheerder van de grondverzetregeling algemene toetsingswaarden voor PFAS gepubliceerd.

Zoals ik daarnet stelde, kan de OVAM geen administratieve rechtshandelingen stellen in specifieke grondverzetdossiers. De OVAM heeft dus geen technische verslagen goedgekeurd, geen grondverzettoelatingen verleend, heeft geen afbakening van kadastrale werkzones goedgekeurd. Dat is blijkbaar een hardnekkig misverstand. Deze taken en bevoegdheden komen toe aan de erkende bodemsaneringsdeskundige en de bodembeheersorganisatie, in casu Grondbank.

De rol van de erkende bodemsaneringsdeskundige mag dan misschien vragen oproepen, maar die is zowel in het saneringsdossier van 3M als in het grondverzetdossier van Lantis correct ingevuld en precies zoals de regelgeving het voorziet. Het systeem dat we vandaag in Vlaanderen kennen, voorziet inderdaad in een grote verantwoordelijkheid van de erkende bodemsaneringsdeskundige – een responsabilisering die met de decreetwijziging van 2018 nog is versterkt – maar daar staat een sluitend kwaliteitsborgingssysteem en een sterke ondersteunende en procesbewakende rol van de OVAM tegenover.

Misverstanden uit de wereld helpen, betekent ook duidelijk stellen wat we niet zijn of waarvoor de OVAM niet verantwoordelijk is. Ik som de belangrijkste even op.

De OVAM is geen wetenschappelijke instelling. We zorgen voor de ontwikkeling van bodemsaneringsnormen of toetsingswaarden, maar doen een beroep op anderen, zoals VITO, voor de wetenschappelijke berekeningen en onderbouwingen.

Preventief gezondheidsbeleid behoort niet tot onze kernopdrachten, noch zijn wij gezondheidsspecialisten. De OVAM kan weliswaar op aangeven van de erkende bodemsaneringsdeskundige voorzorgs- en/of veiligheidsmaatregelen uitvaardigen, maar voor de duiding van gezondheidsrisico's of maatregelen moeten wij een beroep doen op andere organisaties.

De OVAM beschikt over slechts zeer beperkte handhavingsbevoegdheden. Zo is zij bijvoorbeeld niet bevoegd voor handhaving bij het achterlaten van afvalstoffen of het handhaven van omgevingsvergunningen.

We zijn ook geen vergunningenverlener. We hebben slechts adviesbevoegdheid voor specifieke ingedeelde inrichtingen van de VLAREM-indelingslijst (Vlaams reglement betreffende de milieuvergunning). Meer zelfs, in concrete dossiers zoals de veiligheidsberm, de omgevingsvergunning aan Fluxys en de omgevingsvergunningen aan 3M, heeft de OVAM geen advies verleend.

Voorzitter en geachte leden van de parlementaire onderzoekscommissie, ik sluit mijn introductie graag af met enkele bedenkingen.

Ten eerste, het Vlaamse bodembeleid staat vandaag al ver. Sinds het eerste Bodemsaneringsdecreet uit 1995 is er al een enorme weg afgelegd. We vergelijken ons graag met en kijken vaak op naar Nederland, soms ook terecht, maar veel, zo niet de meeste Europese landen staan nog niet zo ver. Laat staan dat er al sprake zou zijn van een Europese Bodemrichtlijn.

Maar we moeten wel aanvaarden dat bodembeheer nog altijd een relatief jonge milieudiscipline is en dus nog sterk evolutief. Vandaag hebben we toetsingswaarden voor twee PFAS-verbindingen, zijnde PFOS en PFOA. Maar er zijn er nog honderden andere, waarvan VITO ons aangeeft dat er simpelweg nog niet voldoende wetenschappelijke data voorhanden zijn om tot toetsingswaarden te komen. En daarnaast zijn er nog vele andere emerging contaminants waarmee we de volgende jaren geconfronteerd zullen worden en waarvoor nog bijzonder veel onderzoek nodig is.

De OVAM heeft gepoogd de problematiek rond emerging contaminants hoog op de politieke agenda te krijgen. Op Europees niveau bijvoorbeeld door de oprichting van EmConSoil, de organisatie van de ENSOrcongressen en de oprichting van een internationale PFAS-werkgroep. Op Vlaams niveau door het in te brengen in beleidsdocumenten als het regeerakkoord, de beleidsnota's en de ondernemingsplannen. Helaas werd de OVAM daarin niet steeds gevolgd. Laat de maatschappelijke en politieke aandacht die er nu voor is, een opportuniteit zijn om er verder mee aan de slag te gaan.

Een tweede vaststelling: er is de voorbije jaren al veel samengewerkt rond de PFAS-problematiek. In de eerste plaats met het Departement Omgeving, dat de spil is in de beleidsontwikkeling en de integratie van milieu en gezondheid als bevoegdheid heeft, en ook op internationale fora, en bilateraal met onze Nederlandse collega's. De omstandigheden wijzen erop dat er de volgende jaren nog veel meer samenwerking nodig zal zijn, op federaal en internationaal niveau, want laat ons niet vergeten dat er nog altijd geen verbod op PFAS is. Maar er is evenzeer samenwerking nodig op Vlaams niveau tussen de verschillende bevoegde agentschappen en wetenschappelijke instellingen en over beleidsdomeinen heen.

Ten derde denk ik dat we ook bereid zullen moeten zijn om maatschappelijke en politieke keuzes te maken en de consequenties ervan te aanvaarden. We kunnen de gevolgen van ons rijk industrieel verleden niet uitwissen. We kunnen wel kiezen hoe we ermee om wensen te gaan. Om u een voorbeeld te geven: onlangs werd in de media en in deze

commissie het risicogebaseerd saneren in vraag gesteld. Dat is natuurlijk een valabele piste, maar dan moeten we ook kijken naar de haalbaarheid en de betaalbaarheid van het wegnemen van de laatste morzel bodemverontreiniging.

Precies hetzelfde geldt voor het vergunningenbeleid. 3M produceert vandaag nog steeds PFAS, wat onvermijdelijk tot gevolg heeft dat er nog steeds PFAS in onze omgeving terecht komen. Noemen we dat dweilen met de kraan open of is dat een risico dat we bereid zijn te nemen?

Anderzijds horen we stemmen opgaan om de recente toxicologische waarden van EFSA rigoureus om te zetten in bodemsaneringsnormen. Opnieuw: willen we dat? Want dan moeten we ons goed realiseren dat deze toxicologische waarden omzetten naar nog scherpere bodemwaarden betekent dat je in Vlaanderen onder de huidige, gemeten achtergrondwaarde voor onverdachte locaties gaat terecht komen en landbouw en grote infrastructuurwerken in Vlaanderen quasi onmogelijk worden en onze economie zwaar geïmpacteerd zal worden.

Ten vierde denk ik dat we niet naar het verleden mogen kijken met de bril, de inzichten en de wijsheden van vandaag. Een simpele vergelijking van de eerste toetsingswaarden uit het bodemonderzoek van 2004-2006 met degene die van kracht zijn sinds 1 april van dit jaar maakt dat meteen duidelijk: op 15 jaar tijd werden de toetsingswaarden duizenden malen strenger.

Het stoort me dan ook als ik, zoals tijdens het voorbije weekend, mensen in de media hoor verklaren dat er in de periode 2017-2021 niet zo gek veel veranderd is. Het tegendeel is waar. De aanduiding van PFAS-risicoactiviteiten en risicolocaties in Vlaanderen, de rapporten van professor Tytgat in 2017, de voorlopige EFSA-waarden uit 2018, de ontwikkeling van Vlaamse toetsingswaarden in 2020, de berekening van achtergrondwaarden voor Vlaanderen en de publicatie van ontwerp bodemsaneringsnormen op 1 april 2021 hebben juist een rollercoaster aan veranderingen met zich meegebracht. Dat zal menig erkend deskundige of bouwheer u vast en zeker kunnen bevestigen.

Voorzitter, geachte leden van de commissie, ik heb er het volste vertrouwen in dat uit ons statement en uit onze antwoorden vandaag zal blijken dat de OVAM haar rol en taken in dit dossier naar behoren, naar alle zorgvuldigheid en redelijkheid en op een proactieve manier heeft ingevuld, maar wel – ik blijf dat benadrukken – telkens met de inzichten en wetenschap van dat moment. Ik dank u.

De voorzitter: Dank u, mevrouw De Baets.

Het is nu aan de parlementsleden om vragen te stellen. Vorige keer zijn we begonnen met de N-VA-fractie. We starten nu met de Vlaams Belangfractie en zo gaan we alle fracties af.

De heer Claes heeft het woord.

Bart Claes: Ik dank de mensen van de OVAM om hier vandaag in onze onderzoekscommissie aanwezig te zijn.

Voorzitter, ik ga mij in eerste instantie met mijn vragen richten tot mevrouw De Baets. Als straks de collega's van de andere fracties aan het woord zijn geweest, zal mijn collega, de heer Sintobin, zich richten tot de andere vertegenwoordigers van de OVAM.

Mevrouw De Baets, goedemorgen. Tot op heden hebt u, en hebben ook uw medewerkers, zich in een vrij perfect stilzwijgen gehuld inzake dit dossier. Er werd enkel gecommuniceerd via uw advocaat en via een persmededeling. In die persmededeling spreekt uw advocaat van een ministeriële beslissing waarmee in 2017 een communicatieverbod zou zijn opgelegd aan de OVAM om de bevolking in te lichten over de PFOS-toestand in Zwijndrecht. Ex-minister Schauvliege voelde zich daardoor blijkbaar aangesproken, maar ontkende in de pers reeds met klem dat zo'n verbod door haar zou zijn uitgevaardigd.

Hopelijk bent u in onze onderzoekscommissie iets spraakzamer. Hoe zit volgens u de vork juist aan de steel inzake dit communicatieverhaal? Welke Vlaamse minister legde tijdens de regering-Bourgeois in 2017 zo'n communicatieverbod aan de OVAM op?

In 2019 worden de regering-Bourgeois en de Vlaamse minister van Omgeving Schauvliege kortstondig opgevolgd door de regering-Homans, met de heer Van den Heuvel als minister van Omgeving. Intussen was er al de dading tussen Lantis en 3M – een dading van november 2018 – en weet men dat er een gigantisch PFAS- en PFOS-bodem- en grondwaterverontreinigingsprobleem is op het Oosterweeltraject in Zwijndrecht. Mijn vraag daarover is: welke initiatieven heeft de OVAM toen genomen om deze nieuwe regering in kennis te stellen van dit probleemdossier? Wat was de reactie van de regering? Waarom heeft men vanuit de OVAM en deze nieuwe regering toen niet gecommuniceerd naar de bevolking?

Eenzelfde vraag heb ik over de huidige regering-Jambon, met minister Demir als minister van Omgeving, die daar sinds 2019 aan het roer staat. Waarom werd er daarover niet gecommuniceerd tot het hele dossier in de media kwam afgelopen voorjaar?

Met de vierde vraag wil ik even terugkeren naar de regering-Bourgeois en minister Schauvliege. De relatie tussen u en minister Schauvliege was niet altijd even rimpelloos. Zo werd de OVAM en de toenmalige milieuinspectie op een bepaald moment letterlijk door het kabinet-Schauvliege buitenspel gezet in een berucht olie-importschandaal. In welke mate hebt u vanuit het kabinet-Schauvliege of vanuit de regering-Bourgeois druk of beïnvloeding ervaren, in welke zin dan ook, in het dossier van 3M? In welke mate is er vanuit de daaropvolgende Vlaamse regeringen en vanuit de kabinetten van de ministers van Omgeving druk of beïnvloeding geweest inzake dit dossier?

Op een bepaald ogenblik maakte de heer Victor Dries deel uit van uw strategisch team. Het is een team dat net onder u opereert en samen met u de eindbeslissingen neemt, of zou moeten nemen, in extreem zware verontreinigingsdossiers, zoals dat van 3M in Zwijndrecht. In welke mate was de heer Dries als OVAM-leidinggevende op de hoogte van het 3M-dossier op het ogenblik dat hij als adviseur naar het kabinet van minister Demir vertrok? Hij werkt er nu, heb ik begrepen. In welke mate acht u het, in die optiek, geloofwaardig dat minister Demir begin dit jaar naar het parlement kwam en daar over het 3M-dossier verklaarde van niets op de hoogte te zijn geweest en vervolgens om de oprichting van een onderzoekscommissie verzocht? Ik kreeg hierover graag iets meer informatie.

Een van de kritiekpunten in dit dossier is ook het gebrek aan communicatie tussen verschillende Vlaamse inspectiediensten, die volledig naast in plaats van met elkaar lijken te opereren. In welke mate en wanneer heeft de OVAM met de andere Vlaamse en ook federale inspectiediensten – ik denk dan aan de vroegere milieuinspectie, de VMM (Vlaamse Milieumaatschappij), de Vlaamse en federale sevesocontrolediensten, het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV) – hierover gecommuniceerd? Wat was de reactie vanuit deze diensten?

In het kader van de aanleg van Oosterweel worden een aantal gronden van onder meer de Vlaamse overheid overgedragen aan Lantis. Zo'n overdracht vereist de aflevering van een bodemattest van de OVAM. Kan de OVAM dan voor het hele Oosterweeltraject, ook buiten de 3M-zone in Zwijndrecht, aan de onderzoekscommissie een tabel en overzichtskaart bezorgen van alle grondoverdrachten die voor de realisatie van het Oosterweelproject hebben plaatsgevonden en waarvoor de OVAM een bodemattest afleverde?

Kunt u ons als administrateur-generaal verzekeren of vertellen of u ooit in uw periode bij de OVAM door een bedrijf of vertegenwoordigers van een bedrijf bent benaderd met de bedoeling een gunstigere regeling te krijgen? Of hebt u weet van medewerkers van u die zoiets ooit hebben meegemaakt en u dat hebben gemeld?

Voorzitter, voorlopig zijn dit onze vragen.

De voorzitter: Dank u. Dan is het nu aan de CD&V-fractie.

De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo: Mevrouw De Baets, ik dank u voor uw introductierede. Ik denk dat we heel veel vragen hebben, vandaar dat ik in deze eerste ronde een beperkt aantal algemene vragen zal stellen. Mijn collega Rombouts zal in de volgende vragenronde meer punctueel een aantal zaken naar voren brengen.

Het is noodzakelijk dat we helderheid krijgen in het complexe dossier, en het is wel degelijk zeer complex. U hebt daarnet aangehaald dat we niet met de bril van vandaag naar het verleden mogen kijken, maar daarvoor zullen we vandaag ook het verleden stap voor stap meer moeten verkennen.

Mijn eerste vraag gaat over de metingen doorheen de procedure, waarnaar u hebt verwezen in uw introductie. Wanneer beschikte de OVAM over welke gegevens inzake de toestand van de bodem bij 3M, bij BAM/Lantis en in de omliggende woongebieden, met inbegrip van de data uit het doctoraat van mevrouw D'Hollander, uit het rapport-Tytgat en van de metingen van de door de overheid of door het bedrijf aangestelde bodemdeskundigen? Kunt u een duidelijk overzicht geven van wanneer de OVAM over welke gegevens van de bodemtoestand beschikte van al die instanties die metingen en data ter beschikking hadden?

Mijn tweede vraag gaat over het normenkader. U hebt in uw introductierede een aantal punten uit het normenkader opgesomd. Kunt u nog eens duidelijk schetsen wanneer de OVAM welke normen hanteerde: welke toetsingswaarden, welke drempelwaarden, welke streefwaarden? Graag chronologisch zodat het overzicht voor ons ook duidelijk is. Ik vermoed dat u die vraag wel had verwacht.

Wanneer stelde de OVAM indicaties van risico voor de mens en voor de leefomgeving vast bij het confronteren van de data met normen of waarden die jullie hanteren? Kunt u daar een duidelijk antwoord op geven? Wanneer precies stelde u de indicaties van risico voor mens en leefomgeving vast?

Wat ondernam de OVAM bij het vaststellen van deze risico-indicaties? Kunt u een overzicht geven van de stappen die u hebt gezet, zowel richting 3M en BAM/Lantis, alsook richting Vlaanderen?

Mevrouw De Baets, u hebt ook verwezen naar het feit dat het preventief gezondheidsbeleid geen opdracht is van de OVAM. Waarom is dan in het ver of recente verleden het protocol tussen de OVAM en het agentschap Zorg en Gezondheid (AZG) van 2012 niet in gang gezet?

De voorzitter: Dank u. Het zijn vandaag heel punctuele vragen. Dat is een goede zaak, want dan schieten we goed op. Het is aan collega Schiltz van de Open Vld-fractie.

De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Onze fractie heet u welkom in deze commissie. Ik zal vandaag mijn vragen opdelen in vijf blokken.

De eerste vragen gaan uiteraard over de bom die in de pers is ontploft: de communicatie en de beslissingen van het politiek stuurcomité van Lantis rond de Oosterweelverbinding of er al dan niet naar de buurtbewoners moest worden gecommuniceerd. Het tweede blok gaat meer over uw algemeen beleid rond PFAS. Met het derde blok wil ik inzoomen op het toetsingskader en hoe de normering van het grondverzet tot stand is gekomen. Ik heb het ook nog eventjes over de lozingsnormen en ten slotte over de Oosterweelwerken. Een deel van de vragen zal pas in de tweede ronde aan bod komen.

Ik zit nog met vragen over de tijdlijn. U hebt het gelezen in de pers en we hebben het er vorige week met Lantis ook over gehad: er wordt beslist om te communiceren over de vastgestelde bodemverontreiniging, de OVAM zou een trekkersrol nemen, er wordt nadien tussengekomen. De grote vraag is dan: is er een tussenkomst geweest? Hebt u in alle onafhankelijkheid kunnen werken? Op welke manier is het zinnetje erin geslopen dat het kabinet een indicatie zou hebben gegeven dat ze niet verder zouden willen gaan met de communicatie? Er wordt als reden aangegeven dat er geen humaan-toxicologisch risico is en dat er dus geen reden is om verder te communiceren. Ik sluit me dan aan bij de vraag van collega De Roo: het agentschap Zorg en Gezondheid lijkt wel de grote afwezige te zijn in dit dossier. Op bijna geen enkel moment worden zij aangesproken, en dat is toch bijzonder vreemd. Ik wilde graag van u vernemen op welke basis de OVAM heeft beslist dat er geen humaan-toxicologisch risico is, zeker gelet op het feit dat u geen gezondheidsdeskundige bent.

In het ondernemingsplan – bijvoorbeeld dat van 2018 – staat vermeld dat de OVAM de inzichten in bodemverontreiniging wil verdiepen. Mevrouw De Baets, u hebt inderdaad uitgelegd dat dit de missie van de OVAM is en ik denk dat we vandaag ook wel kunnen erkennen dat de OVAM bijzonder veel expertise heeft verworven en een koppositie in Europa inneemt. Dat wordt niet gecontesteerd. Meer concreet wordt in het ondernemingsplan aangehaald dat, naast de middelen voor wetenschappelijk onderzoek en studies, ambtshalve 3 procent middelen² zou worden gereserveerd voor innovatie. U hebt aangehaald dat u geen wetenschappelijk onderzoeksinstituut bent; dat is VITO. Kunt u uitleggen in welke mate de OVAM ervoor zorgt dat ze, ofwel de inzichten van VITO ofwel de eigen inzichten, op basis van de budgetten, op peil houdt om mee te zijn met de koppositie die de OVAM in Europa inneemt? Zeker rond PFAS is het misschien nuttig dat u kunt aangeven welke expertise u zelf hebt verworven.

We merken in het dossier – en in heel wat dossiers – dat tal van administraties bij dergelijke problematiek betrokken zijn: de OVAM, de Vlaams Milieumaatschappij, het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE), uiteraard ook de politiek, het agentschap Zorg en Gezondheid al dan niet, het Agentschap Natuur en Bos – ik denk dat ik ze allemaal heb opgesomd. Het blijkt dat u ook vaak samenwerkt, en zeker in dit dossier, met het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) uit Nederland. Kunt u mij vertellen hoe de samenwerking met die administraties verloopt? Er is verwezen naar een protocol met het agentschap Zorg en Gezondheid. Bent u van mening dat de doorstroming van informatie tussen de verschillende overheden voldoende adequaat verloopt?

Ik heb al verwezen naar die onafhankelijkheid. Het is een cruciale vraag om te weten of, als er iets wordt vastgesteld of beslissingen worden genomen, die voldoende onafhankelijk zijn. Vanaf 2004 heeft de OVAM rechtspersoonlijkheid en is het een onafhankelijk agentschap. Het lijkt mij dat die onafhankelijkheid wel decretaal is ingeschreven. Het komt alleszins naar voren in de parlementaire werkzaamheden daarrond. Het is wel belangrijk dat onze commissie zich ervan kan vergewissen in welke mate uw oordeelsvorming onafhankelijk verloopt.

We proberen met deze commissie terug te kijken naar hoe een aantal zaken zijn gelopen. Het is natuurlijk wel belangrijk dat we aan het einde van de rit conclusies kunnen trekken. Mevrouw De Baets, u hebt zelf gezegd dat u hoopt dat dit dossier ons adequater kan stuwten om problemen op te lossen. Ik wil dus ook even vragen hoe u kijkt naar de behandeling van PFAS-dossiers in de toekomst. We hebben met BAM een specifiek³ toetsingskader moeten laten vaststellen. U haalt terecht aan dat de EFSA-normering die onlangs in de position paper is verscherpt, geen bodemwaarde is maar humaan-toxicologische waarden zijn en dat we moeten opletten hoe we ze vertalen. Een en ander moet nog mogelijk zijn: er moet nog economie zijn, bedrijven moeten leefbaar zijn.

² Hier wordt wellicht bedoeld: "3 procent van de middelen voor ambtshalve saneringen".

³ Projectspectief (i.p.v. specifiek).

Alleszins zijn er tal van vervuilde sites vastgesteld. Grondverzet is geen bodemsanering, kunt u toelichten op welke manier we deze dossiers in de toekomst het best aanpakken?

Dit zijn voorlopig mijn vragen. Straks zullen we er dieper op ingaan. Ik dank u alvast voor uw antwoorden.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Mevrouw De Baets, hartelijk dank voor uw toelichting. We gaan onze vragen ook in een aantal blokken opsplitsen. Ik heb eerst een aantal vragen over uw werking, uw opdracht en uw rol. Er zijn vragen over de normen, over het bodemsaneringstraject, over de kennis rond PFAS – nu en in het verleden – en over de samenwerking met verschillende partners.

U hebt daarnet uw opdracht omschreven. U hebt ook een aantal taken. Ik wil me aansluiten bij de vraag over communicatie: wie is verantwoordelijk voor de communicatie binnen uw organisatie? Kunt u autonoom communiceren? Welke afspraken zijn er daarover met de bevoegde minister? Wordt er vaak tussengekomen? Hoe frequent gebeurt dat?

We hebben gelezen dat het politieke niveau mogelijk niet enkel rond communicatie is tussengekomen, maar ook rond het nemen van stalen. Wat is hier uw opdracht? Kunt u autonoom beslissen wat u onderzoekt of niet? Moet u verantwoording afleggen aan het politieke niveau? Is het normaal dat er op politiek niveau een rem wordt gezet op uw onderzoeksoopdracht? Als ik uw opdracht lees, dan hebt u een bepaalde autonomie. Ik wil dat heel duidelijk weten.

Ik heb een vraag over de evolutie van het personeelsbestand. Ik heb hierover een tijd geleden een schriftelijke vraag gesteld en vastgesteld dat tussen 2005 en 2020 het aantal personeelsleden met 100 is verminderd van 450 naar 345. Kloppen die cijfers? Hoe kunt u de zeer uitgebreide opdracht die u net hebt omschreven, naar behoren vervullen met een personeelsvermindering van bijna 25 procent? Hoe evolueren uw budgetten? Stijgen die dan op eenzelfde niveau? Met andere woorden, gaat u uw opdracht in plaats van insourcen, outsourcen? Hoe lost u uw probleem op?

U hebt een toelichting gegeven over de rol van de bodemsaneringsdeskundigen. Ze zijn deskundig en werken autonoom. Wie controleert die bodemsaneringsdeskundigen of de kwaliteit van hun werk? Wie doet de controle van de controle? Wat is uw opdracht in de kwaliteitscontrole van die bodemsaneringsdeskundigen? Hoe pakt u dat aan? Hoe frequent worden ze gecontroleerd? Dat lijkt mij belangrijk te zijn. Welke informatie moeten ze verplicht delen en welke niet?

U hebt ook verwezen naar de rol van Grondbank. Grondbank is de instelling die de technische verslagen conform verklaart. U hebt een toezichthoudende rol bij Grondbank, maar kadastrale werkzones worden niet door u goedgekeurd, want dat is de taak van Grondbank. Indien Grondbank fouten maakt, draagt u dan de eindverantwoordelijkheid of niet? Wie controleert de werking van die Grondbank? Op welke manier wordt dit aangepakt?

Het tweede blok gaat over de normering. VITO stelt de bodemsaneringsnormen op op basis van richtlijnen die u hebt gemaakt. Als ik kijk naar de situatie in het Oosterweelproject, dan is het Lantis zelf die instond voor het opmaken van de normen. Mijn vraag is heel concreet: waarom hebben jullie niet het normale traject gevolgd en VITO aan zet gelaten, samen met jullie?

We hebben vorige week in deze commissie gehoord dat Lantis niet zo tevreden was dat zij die opdracht moesten vervullen. Hebben jullie dat ook zo ervaren? Wat ligt aan de basis van die beslissing?

De normen zijn nadien opgeschaald naar normen voor heel Vlaanderen. Was het van in het begin duidelijk dat dit het geval zou zijn of niet? Wat heeft u doen besluiten om die te gebruiken als voorlopige waarden voor heel Vlaanderen?

Ik heb in de communicatie tussen de OVAM en Lantis gelezen over een studie van Lantis uit 2020 over de omgeving van Zwijndrecht. Die studie zou vanuit de OVAM naar het kabinet van minister Beke zijn gegaan. Klopt dit? Wat stond er precies in dat rapport? Eigenlijk is het een vraag naar de communicatie tussen de OVAM, het agentschap Zorg en Gezondheid en het kabinet-Beke.

U hebt daarnet geschetst welke stappen de OVAM heeft gezet om te saneren op het terrein en om dit op te volgen. Het traject loopt al van 1994. Er is ook een saneringstraject rond de Palingbeek. U hebt in 2017 de opdracht gegeven voor een aanmaning voor het bodemsaneringstraject van de Palingbeek. 3M tekende beroep aan. Nadien is dit met een ministerieel besluit zonder voorwerp verklaard. Kunt u mij daar meer uitleg over geven? Wat is het gevolg van deze beslissing? Betekent het dat de sanering door Lantis moest worden gedragen? Wat is de impact van die beslissing? Wie heeft de beslissing genomen voor het ministerieel besluit zodat er een aanmaning zonder voorwerp was? Hoe is dit tot stand gekomen? Ik wil vooral weten wat de impact van die beslissing is op het hele traject.

Er is al heel veel discussie geweest over de toepassing van de POP-verordening (persistent organic pollutant) en de grondverzetregeling. Verschillende stemmen geven aan dat bij het inrichten van de veiligheidsberm de POP-verordening wordt overtreden. U geeft aan dat u bij deze beslissing niet echt betrokken bent, of heb ik dat fout begrepen? In deze commissie is al meerdere keren gezegd dat die POP-verordening wordt overtreden door de vervuilde grond in een veiligheidsberm op te slaan en niet in een harde rotsformatie of in zoutkoepels of op stortplaatsen voor gevaarlijke stoffen. Waarom werd er gebruikgemaakt van de grondverzetregeling en niet gewerkt met POP? Hebben jullie hierover contact gehad met het European Chemicals Agency/Europees Agentschap voor chemische stoffen (ECHA) of is dat ook niet jullie rol en hadden Lantis en 3M dat moeten doen?

In het verslag van de Commissie Grondverzet is een juridische passage opgenomen over welke wetgeving er moest worden toegepast en of er inbreuken zijn gebeurd. Hebben jullie die juridische passage aangeleverd? Hebben jullie daaraan meegewerkt? Zijn jullie daarbij betrokken of niet?

In juni zijn jullie naar de Vlaamse Regering geweest, waar jullie een toelichting hebben gegeven over alles wat er rond PFAS is gebeurd en over jullie expertise. Het strookt met de toelichting die u hier hebt gegeven. Er staat ook expliciet vermeld dat, in tegenstelling tot wat wordt beweerd, er wel saneringstechnieken zijn om de met PFOS vervuilde grond effectief te saneren. Dus niet stockeren, geen grondverzet, maar echte sanering. Staan jullie nog steeds achter die uitspraak? Is die discussie ook gevoerd met Lantis en 3M? Wat was jullie houding en standpunt? Zijn jullie van mening dat er wel degelijk gesaneerd had moeten worden, en dan in de sensu-strictovorm, namelijk het proper maken van de grond en niet het werken met grond met een bepaalde vervuilingsgraad? Kunt u dit toelichten?

U hebt ook toegelicht welke kennis er op dit moment aanwezig is en hoe u daarmee omgaat. Er is een onderzoek van juni 2018 naar de aanwezigheid van PFAS in grondwater, bodem en waterbodem ter hoogte van risicoactiviteiten in Vlaanderen. Het onderzoek is in september 2016 gestart. Twee jaar later zijn er resultaten. Is dat een normaal verloop van zo'n proces? Hoe komt het dat het 2 jaar duurt vooraleer er zo'n studie is? Er zijn 24 meetpunten gebruikt. Blokkersdijk, een van de grootste vervuilingsplekken, was er niet bij. Hoe komt dat? Hoe komt het dat experts van Lantis coauteurs van die studie zijn? Is daar een verklaring voor?

Men zegt dat men met het PFAS-actieplan dat Vlaanderen heeft gemaakt, een voortrekker is. Was dit plan politiek gevalideerd of was het een plan van een aantal ambtenaren die vonden dat deze problematiek op de agenda moest komen? Of lag het eerder in de schuif

te wachten? Hoe zwaarwichtig was het plan? Hoeveel keer is er op een politiek forum over gesproken als een problematiek waaronder men zijn schouders wou zetten?

Ik veronderstel dat we straks nog dieper op de metingen zullen ingaan. De vragen hierover zijn al gesteld.

Vorige week stelde de heer Osselaer van BAM/Lantis dat, ondanks hun aandringen op communiceren over de vervuiling buiten de site van 3M, er beslist was rond 10 of 12 oktober om dat niet te doen. Het sloeg in als een bom, werd hier gezegd. De keuze om niet te communiceren, blijkt ook uit interne mails. Wie gaf hiertoe de opdracht? Er is sprake van een kabinet. Over welk kabinet gaat het? Gaat het over het kabinet-Schauvliege, over het kabinet-Weyts of over de twee? Ik heb mijn vraag eigenlijk in het begin al gesteld. Communiceren is één, maar het verbod om te onderzoeken of de beslissing om niet verder te onderzoeken, werd in de communicatie ook naar voren geschoven. Heeft het kabinet ook die beslissing mee gestuurd of niet?

Ik wil nog iets zeggen over de impact van het politieke niveau op jullie beslissingen. Ik heb in de vele stukken ook nog andere voorbeelden gevonden van beslissingen die overruled zijn door het kabinet. Ik verwijs naar een beslissing van 22 februari 2016 waar minister Schauvliege een beroep tegen een ambtelijke aanslag van milieuheffing van BAC eigenlijk gewoon ongedaan maakt. De factuur voor het bedrijf gaat van 204.000 euro naar 4190 euro. Het zat bij onze stukken. Gebeuren dit soort beslissingen courant? Gebeurt het vaak dat beslissingen die jullie nemen, overruled worden? Wat is de frequentie? Of gaat het enkel om heel uitzonderlijke dossiers en heeft het een zeer specifieke reden? Gebeurt het met het huidige kabinet ook? Ik heb een aantal dingen gevonden uit het verleden, maar zijn er nu ook voorbeelden van?

U zei een aantal keren dat de lokale besturen zeer goed op de hoogte zijn van alles wat jullie doen. Ik vernam dat er in 2014 een samenwerkingsverband is opgesteld tussen de OVAM en de stad Antwerpen. Het gaat over afval, materialenbeleid, bodembeheer en sanering. Om de communicatie en de coördinatie te stroomlijnen, werd er voor de OVAM een soort accountmanager aangesteld, zodat er een centraal aanspreekpunt is voor het lokaal bestuur. Die overeenkomst liep ten einde in 2020. Wie was de contactpersoon bij de OVAM en bij de stad Antwerpen? Hoeveel contact was er? Is die overeenkomst intussen verlengd? Is het een overeenkomst die standaard wordt gebruikt, ook met andere besturen? Was die er ook met Zwijndrecht?

Ik ben door mijn eerste reeks vragen.

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Goedendag, beste mensen van de OVAM, bedankt om hier vandaag te zijn. Ik heb twee vragen waar ik vandaag een antwoord op zoek, waar we allemaal een antwoord op zoeken. Dat is in de eerste plaats hoe het mogelijk is geweest dat er, ondanks het feit dat al die gegevens in de herfst van 2017 op tafel lagen, niet naar de bevolking gecommuniceerd is, dat er geen verder onderzoek gebeurd is. De tweede vraag is hoe het normenkader en de toetsingswaarden voor de Oosterweelwerken, voor het omgaan met die vervuilde grond tot stand gekomen zijn. Het zou mij niet verbazen dat die twee vragen uit een aantal deelvragen bestaan, maar dat zijn eigenlijk de twee zaken waar we vandaag een antwoord op zoeken.

Om te beginnen over de beslissing rond de communicatie en het onderzoek in 2017: op 12 september 2017 krijgen jullie een e-mail van het kabinet van minister Schauvliege over de PFOS-vervuiling waar BAM op dat moment mee geconfronteerd wordt, zoals het daar wordt geschreven. Mevrouw Cuyckens, u antwoordt daar op 14 september – dat is 2 dagen later – op dat er geen direct risico voor de volksgezondheid zou bestaan. U sluit zich daar aan, zegt u, bij het advies van professor Tytgat. En u zegt: "Voortgaande op deze gegevens lijkt er momenteel geen directe noodzaak voor een actieve communicatie. Dit laatste wordt nog afgestemd met de BAM." Dat is op 14 september. In een latere email, op 27 september,

schrijft mevrouw De Baets aan BAM: "Gebaseerd op de gegevens die vandaag, 27 september 2017 voorhanden zijn, zijn er geen aanwijzingen dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties." Maar, belangrijke nuance: die resultaten beperken zich tot het terrein van 3M zelf en enkele grote wegen in de omgeving. "Hierdoor bestaat er nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden en de daarbij horende blootstelling van de bewoners." Dus mevrouw De Baets zegt dat er eigenlijk geen uitsluitel is over de concentratie en de risico's, de blootstelling, voor bewoners van Zwijndrecht, bijna 2 weken nadat mevrouw Cuyckens zegt dat er geen risico is. Hoe is dat mogelijk?

Mevrouw De Baets, u antwoordt trouwens nog eens op die mail dat David Van Herreweghe nu uitdrukkelijk heeft gevraagd om wegens de politieke gevoeligheid van het dossier de zaak vertrouwelijk te behandelen, strikt vertrouwelijk. Mijn vraag is wat daar de politieke gevoeligheden van waren. Er wordt in die mails ook gesproken over het feit dat die gevoeligheden uitdrukkelijk aan bod zijn gekomen op de interkabinettenwerkgroep (IKW) van dinsdag 12 september. Kunnen jullie zeggen wat er is besproken binnen die IKW en kunnen jullie ons dat verslag eventueel bezorgen?

In elk geval, tussen die twee mails, op 18 september, wordt op het politiek stuurcomité beslist dat er een communicatie zal worden opgezet. Die beslissing wordt een kleine maand later op een wat mij betreft cruciale vergadering op 12 oktober op het kabinet-Weyts tussen de OVAM, BAM – later Lantis – het kabinet-Weyts en het kabinet-Schauvliege ongedaan gemaakt. Het politiek stuurcomité met alle tenoren uit de Vlaamse en Antwerpse politiek beslist dus: 'er wordt een communicatie opgezet en een kleine maand later wordt dat bij wijze van spreken in de koffiekamer op het kabinet-Weyts in een informeel overleg waar geen officieel verslag van bestaat, ongedaan gemaakt'. Uit een interne mail binnen de OVAM over die vergadering blijkt dat BAM daar aandrang op communicatie over de vervuiling – er blijkt ook dat ze dat later nog hebben gedaan – maar dat de kabinetten-Weyts en -Schauvliege daar geen reden toe zagen. Dat komt in verschillende verslagen, nota's, memo's en mails terug. De reden is steeds dat de OVAM zou inschatten dat er geen humaan risico zou zijn.

Mijn eerste vraag daarover is waarop de inschatting dat er geen humaan risico was op dat moment gebaseerd was. Waren er intussen wel metingen uitgevoerd in woongebied in Zwijndrecht? Want de heer Van Herreweghe van BAM schreef in september dat er samen met de OVAM zou worden bekeken om snel en discreet een aantal extra bodemmetingen te doen in bewoond gebied. Zijn die metingen dan gebeurd? Is het op basis daarvan? Een paar weken eerder werd immers nog geschreven dat er eigenlijk geen uitsluitel was over de blootstelling in woongebied. In de pers lezen we dat die afweging trouwens gebeurde op basis van oude metingen uit 2004-2006 in Zwijndrecht, een set van een beperkt bodemonderzoek dat toen is uitgevoerd met waarden tot 22 microgram PFOS per kilogram droge stof. Klopt dat of is dat een kwakkel? Is de conclusie op basis van die gegevens genomen of op basis van andere? En klopt het ook dat je voor de afweging voor wel of geen humaan risico blootstelling nodig hebt, waarden in de bodem, en een grens waarnaar je kijkt in toetsingswaarden? Ik neem aan dat dat is gebeurd op basis van de nota-Tytgat. Die hadden jullie in elk geval al gekregen, ik zie die vaak terugkomen. Jullie zeggen dat jullie geen wetenschappelijke organisatie zijn, maar jullie hebben uiteraard wel heel veel knowhow in huis, jullie gaan om met de vraag of toetsingskaders goed zijn afgeleid of niet. Hebben jullie of jullie experts die nota van professor Tytgat ook bekeken? Hebben jullie daar op dat moment geen opmerkingen bij gemaakt rond het feit dat in de conclusies het meest recente wetenschappelijk onderzoek dat in die nota staat, niet wordt meegenomen? Dus dat de gezondheidsnormen die zijn afgeleid in het onderzoek van het Environmental Protection Agency (EPA) uit 2016 wel worden vernoemd in de nota, maar niet worden meegenomen in de conclusie, en dat de conclusie zich volledig baseert op de veel oudere, op dat moment achterhaalde gezondheidkundige normen EFSA uit 2008.

In september 2017 is er dan die befaamde mail die vorige week naar boven is gekomen, dat vanuit het kabinet uitdrukkelijk de opdracht is gekomen om met de OVAM geen

trekkersrol op te nemen in het dossier naar communicatie én zelf geen onderzoek uit te voeren ter controle van het woongebied. U hebt ervoor ook zelf al in de pers verklaard – het is daarnet al aangehaald – dat er een communicatieverbod kwam vanuit het kabinet. Bij deze de vraag of u dat kunt bevestigen, of u weet op basis waarvan dat communicatieverbod er kwam, maar ook – en ik vind het heel belangrijk om die twee los van elkaar te zien – naast het communicatieverbod, het verbod op verdere metingen. Want ik heb al heel veel verklaringen gehoord waarom er niet gecommuniceerd moet worden, en in een aantal kan ik zelfs inkomen: er was een gebrek aan kennis. Maar ik heb nog geen enkele verklaring gehoord waarom er niet verder gemeten zou moeten worden. Kunt u dus de reden geven waarom vanuit het kabinet de boodschap kwam dat er niet verder gemeten mocht worden? Is daar bij jullie weten overleg over geweest binnen de Vlaamse Regering? Jullie moeten immers hebben begrepen dat wanneer de OVAM geen metingen zou doen in Zwijndrecht, niemand metingen zou doen in Zwijndrecht. Dat was uiteraard niet de rol van Lantis, zij zijn bevoegd voor hun projectgebied. Het waren jullie die aan tafel zaten, de OVAM, Lantis, het kabinet-Weyts, het kabinet-Schauvliege.

Mevrouw Cuyckens, als ik mij niet vergis was u aanwezig op die bewuste vergadering op 12 oktober. Maakte u daar nota's van? Ik vroeg mij af of u ons meer inzicht kon geven in hoe dat gesprek verlopen is, hoe de verschillende aanwezigen op die vergadering zich hebben opgesteld en of het klopt wat er in uw verslag staat, dat beide kabinetten, dus Weyts én Schauvliege, daar op één lijn zaten, namelijk dat ze geen reden zagen om te communiceren.

Ten slotte wil ik het nog over de metingen hebben. In de verschillende rapporten en nota's over die vergadering vind ik daar eigenlijk geen spoor meer van terug, over verdere metingen. Klopt het dat dat daar zelfs niet ter sprake is gekomen? Of is het wel ter sprake gekomen, maar niet opgenomen in de conclusies, omdat er geen officieel verslag is?

Mevrouw De Baets, u zei zonet dat er pas aanwijzingen zijn voor humaan-toxicologisch risico in Zwijndrecht door de aangepaste toetsingswaarden in april van dit jaar. Maar dat klopt niet. In 2017 werd die verontreiniging afgewogen aan de 100 microgram per kilogram droge stof van professor Tytgat. In dit jaar werden in Zwijndrecht metingen uitgevoerd die perfect 4 jaar geleden uitgevoerd hadden kunnen worden, maar bij mijn weten niet zijn uitgevoerd. Daarin zijn concentraties teruggevonden tot 120 microgram PFOS per kilogram droge stof. Die waarden waren 4 jaar geleden ongetwijfeld hoger, door uitloging enzovoort. De reden dat er toen geen actie ondernomen is en nu wel, heeft dus niet te maken met de evolutie in de kaders, maar wel met de evolutie van de kennis. Maar die evolutie van de kennis is er niet omdat er nieuwe meetmethoden zijn, maar omdat er gemeten is. Bovendien baseert het toetsingskader dat op 1 april van dit jaar is afgeklopt, zich niet op kennis die tussen 2017 en vandaag is opgedaan. Dat is gebaseerd op de kennis uit 2016, van EPA. Daar is het toetsingskader van dit jaar op gebaseerd. Als dat toetsingskader op dat moment afgeleid geweest was – ik spreek alleen nog maar over kennis van toen, niet over kennis die intussen is opgedaan – als men in 2017 met de kennis van toen het toetsingskader had afgeleid in plaats van met de kennis van 2016, dan had men toen al tot de conclusie moeten komen dat er actie nodig was, want dan lag de waarde maar op 18 microgram. Dus volgens mij klopt dat niet, maar misschien kunt u mij daarin tegenspreken.

De tweede vraag waar ik een antwoord op zoek, is hoe het toetsingskader voor het grondverzet van Oosterweel tot stand gekomen is. Ik vrees dat ik dan nog meer in de techniciteit moet gaan, maar we hebben hier een aantal mensen bij ons die daar geen probleem mee zullen hebben. In dat toetsingskader zijn twee waarden van belang: de onder- en de bovengrens, de 8 microgram PFOS per kilogram droge stof die later is verstrengd tot 3 microgram als grens voor vrij hergebruik binnen en buiten de kadastrale werkzone – in de praktijk enkel binnen – en dan de 70 microgram, waar ik later op terugkom. De 8, later de 3 microgram is overgenomen van RIVM. Ze hebben die afgeleid in 2016, ze hebben die overgenomen van Bodar uit 2011. Zij bestempelen die als een grens voor een ernstig ecologisch risico, inclusief doorvergiftiging. Zij stellen die waarde

voor als de “maximale waarde voor hergebruik van grond en bagger voor de functie ‘Ander groen, bebouwing, infrastructuur en industrie”. Dat is de appreciatie die RIVM aan die waarde geeft. Die 8 microgram per kilogram droge stof wordt overgenomen in het toetsingskader als richtwaarde, als ondergrens. Onder de 8 microgram mag je er eigenlijk alles mee doen, mag die vrij worden toegepast. Dat is een totaal verschillende interpretatie van dezelfde waarde. Dus is mijn vraag de volgende. Ik neem aan dat jullie daarvan op de hoogte waren, jullie hebben dat toetsingskader geverifieerd. Waren jullie akkoord met de manier waarop dat gebeurde? Zo ja, waarom?

En dan is er de tweede waarde, die 70 microgram PFOS per kilogram droge stof als grenswaarde voor het hergebruik als bouwkundig bodemgebruik, afgeleid door Rechteroever Tunnelspecialisten (RoTS). Daar is de eerste vraag waarom jullie ermee akkoord zijn gegaan dat er zo’n waarde werd afgeleid, gezien de 8 microgram uit Nederland bekend was en eigenlijk die functie vervult. Er is een WHO-methodiek (World Health Organization) voor het afleiden van zo’n toetsingswaarde. Je bepaalt een norm voor water dat mag uitlogen uit zo’n vervuilde bodem, dan ga je daar proeven op doen hoe dat uitloogt en dan kom je op een norm voor bodem. Ik hoef jullie dat uiteraard niet uit te leggen. De formule daarvoor heb ik al voorgelegd aan RoTS, maar jullie hebben daar heel wat kritiek op geuit en ik leg ze daarom ook aan jullie voor, want ze komt in feite van jullie. In de formule om dat uit te rekenen en af te leiden zitten een aantal variabelen, in die formule over de concentratie PFOS die in grondwater mag zitten dat door zo’n vervuilde bodem is getrokken, zitten een aantal variabelen, namelijk het percentage van de dagelijks verantwoorde hoeveelheid die een mens mag opnemen en de toelaatbare dagelijkse inname (TDI), en dan een lichaamsmassa en de drinkwaterconsumptie per dag. Lichaamsmassa en drinkwaterconsumptie per dag zijn constanten, 70 kilogram en 2 liter per dag, de andere twee niet. Voor het percentage van de TDI gebruikte RoTS 100 procent. De volledige dagelijkse inname mag worden opgevuld met grondwater. Wanneer zij het toetsend kader aan jullie presenteerden, hebben jullie daar terecht op geantwoord dat dat niet volgens de methodiek van de WHO is, want daarin schrijft men voor dat dat percentage maximaal 10 procent mag zijn. Dat is de manier waarop dat gebeurt en jullie verwijzen – geloof ik – naar de afleiding voor normen voor zware metalen enzovoort. RoTS heeft daar een hele redenering voor. Het kan allemaal wel zijn dat niemand al dat water gaat drinken, maar ik neem aan dat dat voor geen enkel bodemsaneringsproject het geval is, niemand gaat daar 2 liter water per dag van drinken. Dat is dus gewoon de regel hoe dat soort waarden worden afgeleid. Dan is mijn vraag: hoe komt het dat jullie zeggen dat dat niet correct is, maar er toch akkoord mee gaan? Want we spreken over een factor 10 verschil, van 10 naar 100, van 100 naar 10.

De tweede variabele is de TDI. Daar gebruikt RoTS de oude EFSA-waarden van 2008: 150 nanogram per kilogram lichaamsgewicht per dag. Nochtans zijn zijzelf op de hoogte van de verstrengde waarden van EPA van 2016. Ze wijzen professor Tytgat daarop. En jullie wijzen daar ook op. Die gezondheidsnormen van EPA zijn een serieuze aanscherping van de gezondheidsnormen van EFSA, een factor 7,5. Toch gebruikt RoTS die oude waarden. Jullie verwijzen daarnaar en jullie zeggen: als je EPA toepast met correcte WHO-methodiek, kom je niet op een drinkwaternorm van 4,5 uit – of van 5,3 eigenlijk, maar dat is dan een rekenfout – maar van 0,07. Dat zijn twee grootteordes verschil. Dat is niet niks. Waarom gaan jullie daar toch mee akkoord? Dan zit er natuurlijk die ondertussen beruchte rekenfout in waarbij RoTS erin slaagt om een som met vier factoren zonder heel veel rekengetallen verkeerd te berekenen, compleet verkeerd. Zij komen uit op 4,5 in plaats van 5,25. Als jullie zo’n rapport nakijken om te zien of jullie akkoord kunnen gaan met die toetsingswaarden – ik zie dat jullie daar diep op zijn ingegaan aan de hand van de feedback die jullie gegeven hebben – wordt dat soort zaken niet nagerekend? Hoe komt het dat niemand opmerkt dat die waarde gebaseerd is op een rekenfout? Want dat maakt dat de befaamde 70 microgram per kilogram droge stof die op dit moment voor heel Vlaanderen geldt als toetsingskader voor bodemverzet, fout is. *(Opmerkingen)*

Ja, natuurlijk, dat heb ik de vorige keer ook al gezegd. Ze is strenger, maar ze is wel fout. Het is toch opvallend dat de OVAM een waarde veralgemeent die op basis van een

rekenfout is afgeleid. Voor hetzelfde geld was het hoger, lager, het had van alles kunnen zijn. Maar het is toch heel bizar. Dus mijn vraag is: hoe komt het dat jullie dat niet hebben opgemerkt? Ik vraag dat omdat dat natuurlijk een heel grote impact heeft. Want de waarde van 70 microgram per kilogram droge stof is een grenswaarde voor het vrij hergebruik als bouwkundige bodem binnen de kadastrale werkzone. Dat wil zeggen dat er van alles uit kan uitlogen en dat er ecologische doorvergiftiging mogelijk is, dat weten we van RIVM. Het is duidelijk dat er heel wat risico's worden genomen door die waarde aan te nemen. Jullie waren op de hoogte van die risico's, want jullie hebben een zeer uitgebreide kritiek geformuleerd op dat rapport van RoTS. Waarom zijn jullie daar toch mee akkoord gegaan? Ik zie daar maar één reden voor en die staat in jullie mail: de verregaande economische consequenties voor oponthoud in dit dossier en de kosten en de omvang van het nodige verdere onderzoek. Is dat de reden geweest om toch akkoord te gaan met een bijzonder gebrekkige afleiding? Dan is mijn vraag: welke analyse hebben jullie gemaakt van de consequenties? Zijn er doorrekeningen gebeurd van welke grootteorde dat zou hebben? Hoe weegt men dat dan af tegen gevaren voor de volksgezondheid en het milieu? Hoe zit het met die omvang en die kosten voor dat onderzoek? Want als ik mij niet vergis – ik heb dat rapport al een paar keer doorgelezen – zouden die schud- en kolomproeven en de berekeningen dan opnieuw moeten gebeuren. Dat is iets wat op dagdagelijkse basis gebeurt in heel wat onderzoeksinstituten en universiteiten, denk ik. Dat had geen maanden in beslag moeten nemen. Maar misschien kunt u mij daarin corrigeren. Een laatste vraag daarover is de volgende. Heeft de toch wel bizarre opstelling – als je het mij vraagt – van de OVAM daarin iets te maken met die eerdere ministeriële interventies of zijn er andere ministeriële interventies of interventies vanuit het kabinet geweest over die bepaling van het toetsingskader?

Dan wil ik het hebben over de totstandkoming daarvan. Mijnheer Dedecker, mijnheer Ceenaeme, ik heb daar heel specifiek voor u een aantal vragen rond, omdat in mailverkeer van 25 januari 2018 blijkt dat de heer Ceenaeme zich vragen stelt bij de manier waarop die normen worden opgesteld, die later ook zijn overgemaakt aan de OVAM, meer bepaald over het gebruik van die uitloogwaarde 4,5 in plaats van 0,53, en al zeker niet 0,07. U vroeg toen om op korte termijn een second opinion te vragen. De heer Dedecker leek daarmee akkoord te gaan als dat op korte termijn mogelijk zou zijn. De dag daarna, op 26 februari, wordt er toch beslist om gewoon door te gaan. Mijn vraag is: is er een second opinion gekomen? Zo ja, wat heeft die gezegd? Zo neen, waarom niet? En wat heeft een rol gespeeld om toch met die totstandkoming van de Oosterweelnormen akkoord te gaan, ondanks het feit dat jullie daar grote reserves bij hadden?

En dan heb ik nog een allerlaatste vraag hierover. Daar zitten jullie niet voor iets tussen, maar in een verslag van een vergadering van 3 oktober 2017 tussen BAM en 3M staat dat tijdens de bespreking van 20 september 2017 aan 3M al een aantal volumes en concentraties van grond werden meegedeeld op basis van 8 microgram en 70 microgram, op basis van die twee waarden. Maar die 70 microgram is pas afgeleid in februari 2018, dat is 4 maanden later. Lantis zei hier vorige week ook: bij het rapport-Tytgat was de 70 al in beeld. De eerste versies van het rapport-Tytgat zijn van september, de laatste versies van begin oktober, opnieuw 4 à 5 maanden voor de afleiding door RoTS. Dus mijn vraag is: kenden jullie die waarde van 70 ook al vóór de afleiding en hebben jullie enig idee waar die voorspellende gave in september-oktober vandaan komt? Of is dat gewoon puur toeval dat we op exact dezelfde waarde uitkomen 4 à 5 maanden later?

Ik hoop dat jullie daar nieuwe inzichten in kunnen verschaffen en dat we op deze manier in dit dossier wat meer opheldering kunnen brengen.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Dank u wel, mevrouw De Baets, voor uw toelichting. Samen met u stel ik inderdaad vast: een nieuwe donderdag, een nieuw lek in de kranten. Maar de journalisten zijn wel zo sympathiek om de eigenaar van het lek daar met een mooie quote bij te zetten

in De Morgen van vandaag. Dat is altijd handig, dank u wel, dat maakt het voor ons in de regeling straks iets makkelijker, voorzitter, om daarover ten gronde te spreken.

Ik wil eigenlijk eerst even ingaan op de relatie van de OVAM met de Vlaamse Milieumaatschappij, met het agentschap Zorg en Gezondheid, met het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen, met Omgeving en met Handhaving. Ik vernoem ze allemaal, omdat ze allemaal op de een of andere manier betrokken zijn in het omgaan met ons leefmilieu. De VMM heeft het dan vooral over lucht en water, de OVAM over historische verontreiniging, Handhaving zit dan weer bij het Departement Omgeving, en als er iets mis is met verontreiniging, heeft het ook potentiële impact op de gezondheid. Dus ik zou heel graag weten op welke manier de OVAM toen bij die eerste beschrijvende onderzoeken in 2006 rond de 3M-site betrokken was – ik heb dat niet direct teruggevonden in de stukken – en wanneer en hoe Volksgezondheid, FAVV – potentieel ook landbouw – betrokken zijn.

Ten tweede ga ik iets specifiek in op een aantal zaken, meer bepaald het beschrijvend bodemonderzoek van 2006. Ik haal daar drie stukjes uit – er is al één stukje uit geciteerd. Daar staat onder andere in: “ten zuiden van de expresweg:” – dat is dus richting Zwijndrecht – “licht verhoogde concentratie, waarschijnlijk door beperkte historische luchtdepositie en niet door grondwaterstromingsrichting (Palingbeek heeft een drainerend karakter).” U zult begrijpen dat die luchtdepositie mij interesseert omdat ik zelf ettelijke keren aan 3M heb gevraagd of zij iets uitgestoten hebben langs de lucht. En het antwoord was: “I cannot answer your question.” Maar hier stel ik eigenlijk vast dat er in 2006 al een vermoeden was dat dat toch via de lucht ging. Is dat verder doorgegeven aan andere instanties zoals de VMM? Is daar verder op onderzocht? Of heeft de OVAM zich in dat verband – jullie krijgen natuurlijk dat rapport – enkel geconcentreerd op bodem?

In hetzelfde rapport staat ook: “Blokkeerdijk natuureservaat: PFOS-concentraties boven de drinkwaternorm, door een oppervlakkige grondwaterstroming over de Blokkeerdijk en een beperkte bijdrage door” – opnieuw – “luchtdepositie.” Over die luchtdepositie ga ik het niet hebben, maar wel dat toen al, wat betreft Blokkeerdijk natuureservaat, die PFOS-concentraties boven de drinkwaternorm zaten. Mijn heel concrete vraag is: waarom is er toen al niet overgegaan tot sanering door 3M voor natuureservaat Blokkeerdijk? Ik neem de volgende passage erbij: “Palingbeek: verhoogde concentraties vastgesteld met een duidelijk neerwaartse gradiënt richting Schelde.” Dezelfde vraag. Er zijn een aantal collega's die hier met veel vuur over Oosterweel spreken, die ik nu met iets minder vuur hoor spreken. Maar mijn vraag is: hoe komt het dat er toen al niet gestart is met die sanering door 3M? Waarom is er toen, in 2006, niet gezegd: “We stellen verhoogde concentraties, PFOS-concentraties boven de drinkwaternorm vast”? Waarom is toen al niet opgelegd aan 3M om daar te saneren?

Over de communicatie is al veel gevraagd. Wie heeft die opdracht gegeven om niet te communiceren? Die vraag moet ik niet herhalen, daar zult u dadelijk wel op antwoorden. Maar een vraag waar ik wel mee zit, is waarom de OVAM, los van die communicatie, al niet ambtshalve gestart is met een bodemonderzoek in de woonwijken. Want in Hoboken, heel concreet, is dat wel gebeurd. Hoboken is een woonwijk en daar is men zelf vanuit de OVAM ambtshalve gestart met bodemonderzoek. Waarom is dat hier niet gebeurd? Ook niet vroeger, omdat het in 2006 al ten zuiden van de expresweg was? Ik passeer daar elke dag. Als je je hand uit de auto steekt, kun je bijna het eerste huis raken op de E34. Je hebt daar direct bewoning.

Over de risico's en de normen die gebruikt zijn, ging het hier al veel. Maar er is toch één zaak die mij opvalt. Dat is dat die toetsingswaarde, dat die referentiedosis van EPA 2016, die 20 nanogram per kilogram per dag voor PFOS, gebruikt is terwijl enkele dagen later de Europese referentiedosis EFSA 0,63 nanogram per kilogram per dag voor alle PFAS samen werd gepubliceerd. De OVAM-toetsingswaarden werden gepubliceerd op 10 september 2020. Waarom is daar teruggегrepen naar die Amerikaanse en niet naar de strengere Europese referentiedosis?

Ook deze vraag wil ik hier toch eens stellen. Wie is de minister die bevoegd is voor de OVAM? Hier zijn mensen die blijkbaar aangeven dat er meerdere ministers zijn, maar welke ministerpost – ik zal het zo formuleren – is bevoegd voor de OVAM? Wie heeft daar dus de leidende rol in?

Mevrouw De Baets, u zei dat gemeente Zwijndrecht steeds op de hoogte was van alle bevindingen die jullie deden. Mijn vraag daar is: als u iets bezorgde, hebt u dan van Zwijndrecht antwoorden gekregen, bijkomende vragen gekregen, signalen gekregen van 'we maken ons zorgen, wat moeten we doen, communiceren'? Deed het bestuur van Zwijndrecht iets met de info die ze van jullie kregen?

In 2019 – u hebt er daarnet naar verwezen – hebt u aan 3M gezegd dat ze een nieuw beschrijvend bodemonderzoek moesten doen vanwege de nieuwe waarden. Maar ze hebben de tijd gekregen tot in 2022 om dat af te werken. In mijn beleving is dat een zeer lange tijd, 2019-2020-2021-2022, een zeer lange tijd. Vanwaar die lange periode die men gekregen heeft? Als we alles wat bekijken en ook alle staalnames die door Lantis rond dat bedrijf zijn gebeurd, was er eigenlijk al veel info. Waarom is er niet gekozen voor ofwel een korte termijn ofwel fasering in de resultaten van het onderzoek, om eventueel te kijken wat daar moet gebeuren?

Ik heb nog een laatste vraag in verband met die normen. Wat u zegt is inderdaad juist: we kijken vandaag, 1 oktober 2021, terug in de tijd. Ik heb voor mezelf ook eens al die normen, of toch die normen die ik hier allemaal gehoord heb, op een rijtje gezet. Ik werk niet bij de OVAM, dat is ook niet mijn corebusiness. Maar ik heb die allemaal eens op een rijtje gezet sinds 2008, de verstrengingen sinds 2008. Op welke manier gaat de OVAM om met internationale evoluties op dit vlak? Wat moet er met andere woorden gebeuren voordat de OVAM zegt: "We gaan de norm, onze norm aanpassen"? Als ik terugkijk naar Amerika wat betreft PFOS en PFAS rond de 3M-site daar en ik breng dat hier in de tijdlijn in, dan is mijn vraag hoe het komt dat er geen belletje is gaan rinkelen binnen de OVAM. Daar was het vooral op drinkwater gealigneerd. Maar waarom heeft dat hier dan geen mechanisme in gang gezet?

Tot daar, voorzitter, collega's, onze eerste vragen.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Ik dank eerst en vooral iedereen om hier aanwezig te zijn. Ik heb nog een aantal specifieke vragen.

Mijnheer Ceenaeme, u hebt op 16 juni een presentatie gegeven op de gemeenteraadscommissie van de gemeente Zwijndrecht. U stelde daar dat de OVAM al in 1994, 1996 en 2001, naar aanleiding van de periodieke bodemonderzoeken, kennis had van zware bodemverontreiniging op de bedrijfssite van 3M in Zwijndrecht. In 2006 verklaarde de OVAM dan uiteindelijk het beschrijvend bodemonderzoek conform. Ik ben maar een leek in dergelijke zaken. Ik zit hier vooral vanwege de gezondheidsproblematiek voor de mensen. Ik denk dat de mensen die dit volgen en die in Zwijndrecht wonen, zullen zeggen dat er tussen 1994 en 2006 12 jaar zijn verstreken waarbij de bodemverontreiniging op de bedrijfssite van 3M volledig vrij spel heeft gekregen om zich te verspreiden naar andere percelen en in het grondwater, alvorens de OVAM het beschrijvend onderzoek goedkeurde – men spreekt dan nog altijd niet van het begin van de sanering. Hoe verklaart u de wraakroepend trage aanpak van dit dossier door de OVAM? In uw presentatie gaf u expliciet toe dat de OVAM al in 2006 weet had van de aanwezigheid van PFOS in bodem- en grondwater en dat u zich zorgen maakte over de opname van deze stoffen in de voedselketen en over de doorsijpeling naar het nabijgelegen natuurgebied Blokkersdijk. Ook hier is mijn vraag hoe u de trage vervolgaanpak van dit saneringsdossier door de OVAM verklaart. Waarom volgt er binnen de OVAM, nu blijkt dat de OVAM reeds in 2006 wist dat er ook buiten de bedrijfssite bodem- en grondwaterverontreinigingsproblemen met onder meer PFOS en PFAS opdoken, op dat ogenblik niet de reflex om ook in een brede

straal rond het bedrijf minstens een oriënterend bodemonderzoek op te leggen? Wie droeg binnen de OVAM tussen 2005 en 2009, naast de eindverantwoordelijkheid van mevrouw De Baets, de verantwoordelijkheid voor dit dossier?

Ik heb nog een aantal vragen voor mevrouw Cuyckens. Vanaf juni 2012 promoveerde u binnen de OVAM tot afdelingshoofd Interventies, Verwijderingen en Saneringen, en u werd samen met Eddy Wille afdelingshoofd Bodembeheer, een functie die u vanaf mei 2018 ook binnen de OVAM zal waarnemen. Kunt u het verloop van de sanering gedurende deze 9 jaar even verduidelijken? Wat en in welke mate werd er eigenlijk gesaneerd? Wat is er gebeurd met de gesaneerde gronden? In welke mate heeft de OVAM deze sanering in deze periode opgevolgd en gerapporteerd aan de Vlaamse Regering?

De voorzitter: Mevrouw De Vroe heeft het woord.

Gweny De Vroe: Op mijn beurt bedank ik, namens mijn fractie, mevrouw De Baets en iedereen van de OVAM die hier vandaag aanwezig is hartelijk.

Er lijken toch wel een aantal documenten uit de heel cruciale periode van 2017 te ontbreken. Ik zou willen vragen om toch nog eens goed na te kijken of er eventueel toch een aantal zaken, misschien per ongeluk, niet aan ons werden doorgestuurd.

Verder had ik het graag gehad over jullie proactiviteit en jullie eigen verantwoordelijkheidszin. Mevrouw De Baets, u hebt regelmatig het woord 'proactief' in de mond genomen. Jullie vinden dat jullie het nodige hebben gedaan. Ik moet zeggen dat dat nu net datgene was wat ik persoonlijk vond dat hier toch wel ontbrak. Dat woord kwam bij mij dan ook wel heel prominent naar voren. Ik verklaar mij nader. In het kader van het Bodemdecreet, artikel 69 en 70, komt het aan de OVAM toe om zelf veiligheidsmaatregelen te nemen. Dat is dus wel een verantwoordelijkheid die jullie ook hebben. Mijn vraag sluit aan bij de vraag van collega Daniëls: waarom is het oriënterend bodemonderzoek niet gebeurd? Mijn vraag gaat verder: waarom hebben jullie niet de nodige voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen opgelegd op dat moment? Waar was jullie proactiviteit toen? Waar was jullie eigen verantwoordelijkheidszin op dat moment? Wanneer hebben jullie artikel 69 en 70 van het Bodemdecreet effectief van toepassing geacht? Waarom waren jullie toen zelf niet van oordeel dat ze moesten worden toegepast? Waarom hebben jullie dat op dat moment niet gedaan voor de 3M-site?

De collega's hebben al voldoende verwezen naar de communicatie. Ook daar ontbreken de proactiviteit en de eigen verantwoordelijkheidszin toch wel wat. In 2006 werd in het kader van het Bodemdecreet een heel duidelijk communicatiestappenplan met een stroomdiagram voorzien, met voorzorgsmaatregelen die genomen dienden te worden. Dat werd in 2012 herbevestigd. Ook daaruit blijkt dat de OVAM al geruime tijd een cruciale rol speelt in de informatiedoorstroom en de communicatie. Ook daar vind ik dat jullie in 2017, ondanks eventuele politieke inmenging waarover ik graag jullie gedetailleerde antwoord wens te horen, een eigen verantwoordelijkheid en een eigen verantwoordelijkheidszin hadden. Waarom hebben jullie dat in 2017, en ook daarna, toen er nog meer informatie bekend werd, zelf niet opgenomen?

De voorzitter: De heer Gryffroy heeft het woord.

Andries Gryffroy: Mijn vragen sluiten aan bij wat mevrouw De Vroe en de heer Daniëls al hebben gezegd. Maar ik wil het nog eens duidelijker stellen, zodat we achteraf niet verzanden in een discussie waarin wordt gesteld dat de vraag niet goed begrepen werd.

Heeft Zwijndrecht gereageerd op jullie informatie en doorstroming enzovoort? Mijn vraag gaat over wat daaraan voorafging: welke informatie hebt u bezorgd aan Zwijndrecht? U hoeft niet alles op te sommen, maar misschien kunt u ons toch de grote lijnen geven. Dan is de volgende vraag, die collega Daniëls al stelde: hoe hebben ze erop gereageerd? Of hebben ze niet gereageerd?

Mijn tweede vraag volgt de bezorgdheid van zowel collega Daniëls als collega De Vroe over jullie proactiviteit. Maar nu splits ik het op in twee periodes: 2006 en na oktober 2017. In 2006 wordt er door jullie in een rapportering al gesproken over PFOS. Wat hebben jullie toen proactief gedaan? Wat is er toen gebeurd inzake oriënterend bodemonderzoek, metingen, contacten met andere administraties zoals die van Gezondheid, zo van: "Hola, we hebben hier misschien een probleem"? En dan wil ik hetzelfde weten met betrekking tot de periode na oktober 2017. We hebben ons hier al vaak gefocust op wie wel of niet mag communiceren, maar ik hoor niets over de periode van oktober 2017 tot ongeveer 2020. Is er dan iets gebeurd? Zo ja, wat? Is er dan opnieuw ambtshalve, of in opdracht van andere administraties of een minister of een organisatie of het bedrijf, bijkomend bodemonderzoek gedaan? Zijn er dan bijkomende metingen gedaan? Die rapporten werden dan opgemaakt en opgestuurd naar administraties. Of niet? Die periode lijkt mij te ontbreken in heel die communicatie. Jullie zeggen dat jullie verantwoordelijkheidszin hebben en dat jullie proactief zijn, maar ik zou graag weten wat er in die periode is gebeurd met betrekking tot opdrachten, en wie daarover werd geïnformeerd.

De voorzitter: Heel wat collega's hadden het al terecht over het feit dat er in 2017 verschillende momenten zijn geweest waarop er door iemand of door een aantal mensen is beslist om niet te communiceren. Ik vind het vooral interessant dat er ook gezegd werd dat er onvoldoende kennis en onvoldoende stalen voorhanden waren om een goede communicatie te kunnen doen. Maar we stellen dan ook vast dat er geen of onvoldoende initiatieven zijn genomen om dan wel een communicatie op te bouwen. Dat is een bijkomend element waarover we duidelijkheid moeten krijgen: hoe komt het dat dat niet gebeurd is?

Ik heb een aantal specifieke vragen. Klopt het dat vanuit Lantis de vraag is gekomen om een gezamenlijke communicatie uit te sturen in verband met de PFOS-vervuiling in Zwijndrecht in 2017? Wat was het standpunt van de OVAM daarover? Er is al verwezen naar het kabinetsoverleg van 27 september. We hebben dat hier in de commissie al verschillende keren besproken. De minister wenst dat de OVAM geen initiatief neemt inzake communicatie, of erbij betrokken wordt. Bevestigen jullie dat jullie inderdaad van 'de minister' – en ik neem aan dat dat dan minister Schauvliege was, tenzij jullie dat tegenspreken – de opdracht hebben gekregen om geen rol op te nemen in de communicatie? Is er in de loop van de tijd iets veranderd aan die instructies? Hebben jullie ook de instructie gekregen van de minister of het kabinet om geen metingen uit te voeren? Dat is, denk ik, een belangrijke vraag.

Specifiek over de vergadering van 12 oktober, waarnaar in deze commissie ook al verschillende keren werd verwezen: wie was daar nu juist aanwezig en welke standpunten werden ingenomen door de verschillende partijen? Welk standpunt hebben jullie daar ingenomen? Maar vooral ook: welk standpunt hebben de betrokken kabinetten, zowel het kabinet-Schauvliege als het kabinet-Weyts, daar ingenomen?

Vorige week kwam ook aan bod dat in mei-juni 2018 vanuit Lantis een aantal nieuwe pogingen werden ondernomen om het dossier opnieuw te escaleren, om opnieuw een gezamenlijke proactieve communicatie uit te sturen. Opnieuw werd, in de mail van 26 juni 2018, vanuit de OVAM gezegd dat ze niet aan communicatie-initiatieven wilde deelnemen. Gebeurde dat ook op instructie van het kabinet? Welke overleggen zijn er daarover geweest? In november 2018 was er opnieuw een oproep vanuit Lantis. Was u daarvan op de hoogte? Wat is daar dan gebeurd?

Daarop aansluitend: welke stappen hebben jullie ondernomen om metingen te doen, bodemstalen te nemen in het woongebied rond de 3M-site? Specifiek na 2017 wordt, met die studie van professor Tytgat, de vraag naar de vervuiling in Zwijndrecht toch bijzonder prangend. Er werd vastgesteld dat er te weinig gegevens waren. Welke stappen heeft de OVAM dan na oktober 2017 gezet om die problematiek rond 3M verder in kaart te brengen?

De grote afwezigheid in de tijdlijn van 2017 en 2018 is volgens mij het agentschap Zorg en Gezondheid. Ik heb daar een heel concrete vraag bij. Uit de monitoring van de bloedstalen blijkt dat de meeste Vlamingen sowieso al te hoge PFOS-waarden in het bloed hebben. Vervolgens komt er een enorm PFOS-vervuilde site aan het licht op een heel korte afstand van een woongebied. Dat moet toch alarmbellen doen afgaan? We moeten inderdaad opletten om niet naar het verleden te kijken met de bril van vandaag, maar het lijkt toch zeer logisch dat er op dat moment alarmbellen afgaan? Wat is daar dan juist gebeurd?

De andere vragen die ik wou stellen zijn al grotendeels door de collega's gesteld. Maar er is nog een belangrijke vraag. We hebben hier al verschillende getuigenissen gehad. Onder andere die van de Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP). Ik heb de boodschap gehoord dat er een onderbemanning is bij de verschillende overheidsadministraties die bezig zijn met milieudossiers. VVP had het onder andere over adviesverlening⁴ bij vergunningsaanvragen. Door besparingen konden maar in de helft van de gevallen nog mensen naar de milieucommissie komen omdat er gewoon een personeelstekort is. In de Panoreportage van vorige week werd ook gezegd dat de administratie niet langer opgewassen is tegen het leger experts en juristen die grote multinationals als 3M in het gelid kunnen brengen. Hoe ervaren jullie dat zelf? Hoe is dat de voorbije jaren geëvolueerd? Is er een punt geweest waarvan jullie zeggen: "Vanaf dat punt zitten we in een situatie dat we onderbemand zijn, dat we onze taken niet meer kunnen uitvoeren zoals we dat zelf zouden willen"? Hoe ernstig is dat probleem volgens jullie?

Er zijn heel veel vragen gesteld. Ik geef jullie opnieuw het woord. Ik wil vragen om zoveel mogelijk antwoorden te bieden. Maar uiteraard alle begrip als er een aantal door de mazen glijpen, dan zullen we jullie daarop attenderen en dan gaan we daar straks verder op door.

Henny De Baets: De vragen over de verschillende items zijn een beetje dooreen gesteld, terwijl ze eigenlijk wel het best gegroepeerd worden. Ik hoor een aantal misverstanden rond het Bodemdecreet en de toepassingen ervan. Die zouden we misschien het best eerst rechtzetten. Ik vraag mevrouw Cuyckens om dat te doen. En dan zou ik graag de vragen over bodemsanering en grondverzet als twee pakketten zien, om daarna heel grondig het communicatieluik te behandelen. Dan zullen we zien hoever we komen met de antwoorden. Is dat voor jullie goed?

Mevrouw De Vroe, u hebt het over het ontbreken van documenten. Wij hebben werkelijk alles gegeven wat er was. Ik ben mij echt niet bewust ... Het zou kunnen ... Er hebben de vorige jaren verschillende medewerkers aan het dossier gewerkt. Als een medewerker uit dienst is, worden na 6 maanden de mailboxen afgesloten. Het zou dus kunnen dat er documenten ontbreken, maar ik zou graag weten welke dat dan zijn. Nu weten wij dat niet. Wij hebben werkelijk alles bezorgd wat er was.

Wat de samenwerking betreft binnen het beleidsdomein met de andere administraties: zoals in elk beleidsdomein is er een beleidsraad en een managementcomité. Daar werken alle entiteiten en het departement samen. Wat betreft de samenwerking met het agentschap Zorg en Gezondheid: er werd in 2012 een specifiek samenwerkingsprotocol rond communicatie gemaakt, door minister Schauvliege en minister Vandeuren. In het Bodemsaneringsdecreet zelf zitten al heel veel communicatielijnen. Toen was de vaststelling dat er nog een aantal dingen ontbraken, voornamelijk op het vlak van die bodemdossiers waarin veiligheids- en voorzorgsmaatregelen moeten worden genomen. Daaromtrent hebben de beide ministers het initiatief genomen om een samenwerkings- en communicatieprotocol te maken. Het is dat protocol dat hier toegepast is of niet toegepast is. Ik neem aan dat we dat zullen toelichten wanneer we het over de communicatie hebben.

Ik denk dat we het beste beginnen met een aantal krachtlijnen van het Bodemdecreet, waarvan ik toch hoor dat er misverstanden zijn.

⁴ beperkte adviesverlening (i.p.v. adviesverlening).

Ann Cuyckens: Ik denk dat we het best een aantal krachtlijnen op een rij zetten, zoals onder meer de rol van de deskundigen.

Door sommigen is het al naar voren gebracht: er is inderdaad een decreet dat bodemonderzoek- en saneringsplicht oplegt. Op die manier hebben we in Vlaanderen zowat 85.000 risicolocaties aangeduid. Dat gaat voort op welke vergunningen er zijn en welke er een potentiële verontreiniging kunnen veroorzaken. Op al die risicolocaties in Vlaanderen moet in eerste instantie een oriënterend bodemonderzoek worden uitgevoerd. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het kader van een overdracht, van de sluiting van een risicoactiviteit of van een periodieke onderzoeksplicht. Dat laatste was bij 3M ook het geval. Er is ook de eenmalige decretale onderzoeksplicht die vrij recent in het leven is geroepen. Zo kunnen wij een vrij globaal beeld krijgen van alle risicolocaties in Vlaanderen en van wat daar al of niet mee aan de hand is.

Het Bodemdecreet voorziet ook in een getrapt systeem. Eerst is er een oriënterend onderzoek. Dat geeft bepaalde indicaties aan. Zijn er vervolgstappen nodig? In 20 procent van de gevallen – op dit moment – moet je nu naar een beschrijvend onderzoek. Nadien zit je, in ongeveer de helft van de situaties, effectief met een sanering. Dat wordt eerst uitgewerkt in een saneringsproject en vervolgens is er de opstart van de effectieve sanering. Op dit moment lopen er ongeveer 6750 saneringsprojecten in Vlaanderen.

In verband met de rol van de deskundige: de deskundige voert al die onderzoeken uit, stelt de saneringsprojecten op en volgt de evaluatie van de werkzaamheden op. Wij treden soms ambtshalve op. Dat klopt. Dit is bijvoorbeeld wanneer er een vrijstelling is in het kader van de saneringsplicht, wanneer de mensen hun saneringsverplichting niet nakomen. Dus in het kader van handhaving. Wij kunnen ook ambtshalve optreden met betrekking tot voorzorgsmaatregelen of in het kader van de veiligheidsmaatregelen wanneer er aanwijzingen voorhanden zijn.

Een tweede krachtlijn is het onderscheid tussen historische en nieuwe verontreiniging. Dat wil ik hier aanbrengen omdat dat verschillende repercussies heeft. Historische verontreiniging dateert van voor 29 oktober 1995. De nieuwe verontreiniging is van na die datum. Het is de bedoeling dat de deskundige bij het historisch onderzoek dat hij moet uitvoeren in het kader van het oriënterend bodemonderzoek bij zijn bevindingen op het terrein eerst en vooral duidelijk maakt of het om historische of nieuwe verontreiniging gaat. Als het gaat over niet-genormeerde parameters betekent het sowieso dat het over historische verontreiniging gaat, dat de regelgeving op die manier van toepassing is. Als we over nieuwe verontreiniging spreken, wanneer er bodemsaneringsnormen worden overschreden – we hanteren in de praktijk dat bij de meetresultaten er een overschrijding is van 80% van de norm – dan is dat een trigger om verdere stappen te zetten. Dat is een bewuste keuze om ervoor te zorgen dat er in de toekomst geen nieuwe aanrijking komt. Het is opgedeeld naargelang het bestemmingstype en de daarbij horende specifieke normen.

Voor een historische verontreiniging gaat het om een risico-inzicht. Dat betekent dat er indicaties moeten zijn dat er een risico is voor mens of milieu, of dat er eventueel verspreidingsrisico's zijn. Bij de opmaak van het decreet werd ook voorzien dat we tegen 2036 de historische locaties op die manier zouden kunnen aanpakken. Vlaanderen heeft een rijk industrieel verleden.

Voor nieuwe verontreinigingen is er dus de trigger van de bodemsaneringsnormen. Voor historische verontreinigingen is er de trigger dat de bodemsaneringsnorm een signaal is en moet het risico dan verder worden bekeken.

De derde krachtlijn is dat je spreekt over een risicogebaseerde sanering. Bij een historische verontreiniging is het duidelijk wanneer de bodemkwaliteit al dan niet een bepaald risico kan opleveren. Bij nieuwe verontreiniging gaat het over het behalen van de richtwaarden en zal dat samenhangen met de bodemsaneringsnorm.

Hoe wordt verder bepaald wanneer er sanering moet worden uitgevoerd? Er wordt altijd een soort multicriteria-afweging gemaakt met de beste beschikbare technieken. Er wordt gekeken naar de milieudoelstellingen, de haalbaarheid, en ook de betaalbaarheid hangt daarmee samen.

Dat betekent ook dat er een restverontreiniging aanwezig kan zijn. Zeker wanneer je bij een historische verontreiniging spreekt over een bepaald risico dat je wegneemt. Dit is ook belangrijk in het kader van grondverzet.

De finaliteit van grondverzet en sanering verschilt. Als je in het kader van grondverzet graafwerken doet op een terrein waar al een sanering is uitgevoerd, maar waar er een restverontreiniging aanwezig is, dan is het belangrijk dat de deskundige in zijn technisch verslag in het kader van het grondverzet het historisch onderzoek uitvoert en dat hij bekijkt wat hij met die grond kan doen: kan die grond op dat terrein gebruikt worden, moet hij afgevoerd worden, zijn er bepaalde toepassingen voor mogelijk? Daarbij moet rekening worden gehouden met de toetsingswaarden die van toepassing zijn of die moeten worden uitgewerkt.

Naast saneringsplicht komt ook aansprakelijkheid regelmatig naar voren. In het decreet hebben we een duidelijk onderscheid gemaakt. Ik heb daarnet iets gehoord over de duurtijd. Maar eigenlijk heeft men in het kader van het Bodemdecreet op die duurtijd willen inspelen. De saneringsplicht ligt bij de eigenaar of bij de gebruiker van het terrein. Op die manier heeft men direct iemand willen aanduiden die een onderzoek of, indien nodig, een verdere sanering op zich neemt. De wettelijke saneringsplicht is op die manier bepaald. Dat maakt dat je op dat moment geen eerste aansprakelijkheidsdiscussies moet voeren. De saneringsplicht betekent voor de persoon in kwestie dat hij in eerste instantie moet kijken op het terrein zelf maar dat hij, zeker als het beschrijvend onderzoek van toepassing is, ook moet kijken naar de omgeving.

In dit dossier is 3M de saneringsplichtige. 3M moet dus het oriënterend onderzoek doen, en als er verdere onderzoeksdata nodig zijn, moet 3M ook naar de omgeving kijken. De aansprakelijkheid is daarvan losgekoppeld. Het gaat om de aansprakelijkheid voor kosten van sanering en onderzoek, eventueel ook voor andere maatregelen die in het kader van veiligheid en eventuele verdere milieuschade naar voren kunnen komen. In dat opzicht is het onderscheid tussen nieuwe en historische verontreiniging van belang. Als je bij nieuwe verontreiniging een veroorzaker hebt, is er een objectieve aansprakelijkheid. Bij een historische verontreiniging geldt het klassieke gemeenrecht, artikel 1382: fout, schade, oorzakelijk verband.

Ik ga nog even dieper in op de laatste krachtlijn omdat daar een aantal vragen over waren in verband met de specifieke rol van de deskundige. Het Bodemdecreet beschrijft die rol. De bodemdeskundige is in het leven geroepen om op te treden als een soort tussenpersoon. Op die manier was dat aanvankelijk in het decreet voorzien. Hij moet onpartijdig en onafhankelijk kunnen optreden. Dat staat zowel in het Bodemdecreet als in de uitvoeringsbesluiten en het Vlaams reglement inzake erkenningen met betrekking tot het leefmilieu (VLAREL), met de erkenningsvoorwaarden van die deskundige. Hij heeft sowieso een aantal erkenningsvereisten waarop wordt toegezien: heeft hij de juiste opleiding, capaciteit, heeft hij bepaalde onverenigbaarheden? Dat wordt opgevolgd. Wij vragen dat ook altijd op bij die deskundige. Wij verifiëren dat.

Onze administrateur-generaal zei het daarnet al: in 2018 werd de rol van die deskundige nog uitgebreid. Daarvoor was er bij elke stap van elk onderzoek dat werd ingediend, bij elk saneringsproject en nadien de sanering, een conformverklaring door de OVAM. Wij bekijken of dat onderzoek is uitgevoerd volgens een aantal richtlijnen, standaardprocedures en dergelijke meer. Is het juist en volledig? Sinds 2018 werd dat voor de onderzoeksfase afgeschaft. Dat betekent dat je op dat moment een verhoogde responsabilisering hebt van de deskundige die door de decreetgever is voorzien.

Enerzijds werd dat ingegeven vanuit de vaststelling dat daar al een hele weg is afgelegd. De deskundige heeft een zekere maturiteit opgebouwd. Langs de andere kant wordt er ook bekibbeld op het overheidsapparaat. We moesten ons anders organiseren om rekening te houden met de efficiënte inzet van overheidsmiddelen. Wil dat zeggen dat we de deskundige volledig loslaten buiten zijn erkenningsvereisten? Dat is absoluut niet het geval. Een deskundige moet rekening houden met heel wat standaardprocedures en codes van goede praktijk. Die standaardprocedures worden opgesteld in samenspraak met deskundigen. Op die manier kunnen beleidsinhoud en praktijk goed worden samengebracht. De deskundige wordt begeleid met al die procedures en richtlijnen om zijn taak te kunnen vervullen.

In 2018 werden, naar aanleiding van de afschaffing van de conformverklaring, toch nog een aantal opvolgingsmogelijkheden voorzien. Dat heeft zich vertaald in de audits van die deskundigen. Deze worden door de OVAM uitgevoerd. Enerzijds heeft dat te maken met procesmatige aspecten: hun systeemwerking; hoe wordt elk rapport ondertekend door de deskundige? Treedt hij daarin onafhankelijk en onpartijdig op? Dat is natuurlijk een heel belangrijk gegeven. Dat wordt sowieso in die audits meegenomen. Daarnaast wordt op technisch vlak op elk deelaspect auditering uitgevoerd. Wij hebben dat met andere woorden niet enkel in het kader van de afschaffing van de onderzoeken beperkt, wij hebben dat ook verder doorgetrokken richting de andere fase van het saneringsonderzoek, ook in het kader van grondverzet. Die aspecten worden dus ook meegenomen.

Dat betekent dat wij voor elke deskundige een kwaliteitsdossier hebben. Daar zitten ook signalen in van eventuele klachten. Wij nemen daar uiteraard ook de auditering in mee. Van de onderzoeksfase nemen wij ook steekproeven. Op die manier kunnen we een check doen en hebben we van elke deskundige de steekproef. Daarnaast hebben we in het kader van de saneringsprojecten de conformverklaringen die nog meespelen.

In 2018 is de auditmogelijkheid door de OVAM in het leven geroepen. Sindsdien werd elke deskundige sowieso al geauditeerd. Er is nu een tweede ronde bezig. Voor het procesmatige gedeelte doen we dat om de vijf jaar. Het technische gedeelte is heel belangrijk in het kader van bijvoorbeeld de toepassing van de standaardprocedures. Daar doen wij dat om de 3 jaar, tenzij er al fouten of mankementen werden vastgesteld. Dan gaan wij sowieso in het kader van een audit corrigerende maatregelen opleggen. Worden die niet vervuld, dan is er een verslag van vaststelling.

We hebben 64 deskundigen. Naar aanleiding van de eerste auditering, de nulmeting die we hebben gedaan, hebben we 31 verslagen van vaststellingen gemaakt. Dat ging soms over rapportbeoordeling of over de ondertekening. Dat kon op heel diverse facetten betrekking hebben. Op die manier hebben wij dat opgevolgd. Wanneer er bij sommige deskundigen strenge maatregelen nodig waren, hebben wij opnieuw geauditeerd. Er zijn ondertussen ook al een paar deskundigen tijdelijk geschorst omdat we vonden dat iets te verregaand was. Daar voorzien wij sowieso opvolgingsaudits.

Zo ben ik ingegaan op de rol van de deskundigen en hoe dat wordt opgevolgd door de OVAM. Dat is de vijfde krachtlijn in het kader van het Bodemdecreet.

Nu kan de heer Ceenaeme ingaan op een aantal saneringsvraagstukken in verband met 3M.

Johan Ceenaeme: Geachte voorzitter, geachte leden van deze parlementaire onderzoekscommissie, ik heb diverse vragen gehoord over het saneringsdossier: gaande van de eerste onderzoeken die al in 1994 werden uitgevoerd, over de communicatie en over de opvolging van het saneringsproject, tot de laatste onderzoeksdaden die ook dit jaar zijn gesteld.

Het is goed om die vragen even te bundelen. Ik probeer om ze chronologisch te duiden. Er werd ook nog eens een overzicht gevraagd van het volledige saneringsdossier van het bedrijf 3M. Daarnet hebben mijn collega's al kort de bevoegdheden in het kader van het

Bodemdecreet aangehaald. Het bodemsaneringsdossier van 3M, zoals we dat kennen, is in veel opzichten en in decretale zin eigenlijk een klassiek dossier: de onderzoeks- en saneringsplicht ligt bij het bedrijf en er wordt toepassing gemaakt van het Europees algemeen geldende principe van de vervuiler betaalt. Dat betekent ook dat de OVAM nog niet ambtshalve is moeten tussenkomen. Het bodemonderzoek en de sanering worden steeds begeleid door een erkende bodemsaneringsdeskundige. Dat is natuurlijk een belangrijke garantie voor de kwaliteit van de afgeleverde rapporten.

De aard van de verontreiniging is iets minder klassiek. Het is dan wel een historische bodemverontreiniging, maar het gaat over een niet-genormeerde parameter: PFAS. Dat maakt het dossier bijzonder moeilijk. Daar gaan we straks iets meer over zeggen, zeker wanneer we het gaan hebben over de normering en de manier waarop wij de 'emerging contaminants' aanpakken. Er is ook al aangehaald dat de eerste en dan nog vrijwillige en informeel oriënterende bodemonderzoeken uitgevoerd werden in 1994 en in 1995. Het is wel belangrijk om dit even te zeggen. Dit was dus voorafgaand aan het Vlaams Bodemsaneringsdecreet dat pas op 29 oktober 1995 in werking trad. In die periode werd er in de onderzoeken nog niet gesproken over PFAS, maar ging het over metingen van organofluorverbindingen – dat was de kwalificatie die men daaraan gaf – en die waren verhoogd.

In 2001 volgde een eerste onderzoek in het kader van het Bodemdecreet namelijk als een periodieke onderzoeksplicht. In dat oriënterend bodemonderzoek van 2001 is er dan voor de eerste keer sprake van de parameters PFOS en PFOA, twee van de 6000 stoffen van de PFAS-groep. Het verslag stelde dat er sterk verhoogde organofluorconcentraties waren over het volledige terrein. Er waren twee hotspots. Nu word ik een beetje technisch over het terrein zelf: dat is ter hoogte van het gebouw 016 en de opslagtanks en daarnaast was een gedeelte van de verontreiniging al uitgezakt tot de tweede watervoerende laag. Intussen had de OVAM – en dat volledig in lijn met de bevoegdheden die wij als OVAM hebben – 3M ook aangemaand om dat beschrijvend bodemonderzoek uit te voeren, gelet op de vaststellingen in dat eerste oriënterend bodemonderzoek.

Dat beschrijvend bodemonderzoek liep in de periode van 2004-2006. Een van de eerste zaken waar wij natuurlijk mee geconfronteerd werden in dat beschrijvend bodemonderzoek was het ontbreken van normen of toetsingswaarden voor PFOS. Er werd dan ook – en ik denk dat dat toch een bijzondere actie was – een Risk Assessment Team samengesteld om de begeleiding te verzorgen bij dat beschrijvend bodemonderzoek. Dat was samengesteld uit professor Colin Jansen, VITO, Lisec als bodemsaneringsdeskundige, Aeolus, EPAS, 3M en Arcadis. Het was op dat moment ook de erkende bodemsaneringsdeskundige die verantwoordelijk was voor het dossier. Zij voerden de risico-evaluatie uit en hun taak was het afleiden van drink- en grondwatercriteria en toetsingswaarden voor de bodem. Ze deden ook een ecotoxicologische risico-evaluatie van de organofluorverbindingen. Het is wel belangrijk om te zien welke waarden daar werden afgeleid. Het Risk Assessment Team dat toen werd samengesteld, stelde namelijk een bodemtoetsingswaarde voor van 40.000 tot 800.000 microgram per kilogram droge stof voor industriegebied, zijnde het bestemmingstype dat van toepassing was voor het terrein.

De maximale waarden die op het terrein gemeten werden in de bodem bedroegen voor PFOS 13.400 en 20.700 microgram per kilogram. Dat is dus ruim onder de toetsingswaarde. De bodemsaneringsdeskundige toetste ook in de omgeving van 3M en dus buiten dat industriegebied welke concentraties er in de bodem werden vastgesteld via atmosferische depositie. Er was in het beschrijvend bodemonderzoek een apart hoofdstuk gewijd aan de atmosferische depositie. Hiervoor was een humaan toxicologische toetsingswaarde van 30.000 microgram per kilogram droge stof bepaald. De gemeten concentraties, waaronder één – en dit werd hier ook al aangehaald – in het Zwijndrechtse woongebied, namelijk van 22 microgram per kilogram, lagen zeer ruim onder de toetsingswaarden. Dat was dus duizend keer onder de toetsingswaarde.

Voor grondwater was de concentratie veel hoger. Er waren concentraties vastgesteld van 82.800 microgram per liter in de eerste watervoerende lagen. Er waren ook al – zoals ik al zei – doordringingen tot de tweede watervoerende laag. De concentratie was daar 2130 microgram per liter. De voorgestelde toetsingswaarde voor drinkwater, dus niet als een bodemsaneringsnorm, maar als drinkwaternorm, bedroeg op dat moment 1 microgram per liter.

Er werd ook verspreiding buiten het terrein van 3M vastgesteld, met concentraties die gevoelig lager waren, zoals bijvoorbeeld in het landbouwgebied, zoals u dat hier ook ziet. Op de slide ziet u de verspreiding van de grondwaterverontreiniging. Een gedeelte bevond zich dus onder de E34, maar wel met concentraties die op dat moment lager lagen dan de drinkwaternorm van 1 microgram per liter.

Het besluit van het beschrijvend bodemonderzoek was dat er geen humaan toxicologisch risico was, maar dat de ecotoxicologische risico's en de verspreidingsrisico's niet uitgesloten konden worden. De deskundige stelde een BSP (bodemsaneringsproject) op en dat ging dan natuurlijk vooral over de verontreiniging van het grondwater op het bronperceel en op de verspreidingspercelen. Hij gaf ook aan dat er geen voorzorgsmaatregelen nodig waren. De OVAM heeft het beschrijvend bodemonderzoek dan ook getoetst aan de inzichten die er waren in de Verenigde Staten, aan de kennis die er op dat moment was rond PFOS en heeft dat onderzoek conform verklaard in oktober 2006 en besliste dan ook tot de noodzaak van een bodemsaneringsproject.

Voor die bodemverontreiniging heeft de deskundige dan een bodemsaneringsproject opgemaakt in de periode 2007-2008. Er waren ook heel wat overleg- en bijsturingsmomenten met de OVAM. Er is in die tijd een achttal maal met 3M en met de bodemsaneringsdeskundige overlegd. Het bodemsaneringsproject omvatte zowel een aanpak voor het productieterrein als een aanpak voor de monitoring van de omgeving, zowel voor het bodem- als het grondwater. Er is geopteerd voor een gefaseerde aanpak. In eerste fase was er de aanpak van het grondwater van 3M met uitzondering van het zuidelijke terreingedeelte, want dat zou in een tweede fase opgenomen worden, zodra er duidelijkheid was over de Oosterweelwerken. Op dat moment moest namelijk ook duidelijk worden op welke manier de Palingbeek verlegd zou worden en welke functie die zou krijgen.

Het bodemsaneringsproject voorzag in de sanering van verschillende verontreinigingen – dat ging bijvoorbeeld over een grondhoop met kwik en nog andere fluorverbindingen op de site, ik ga daar niet verder in detail op ingaan – het plaatsen van een actiefkoolfilter op de regenwaterriolering en de monitoring van de concentraties vastgesteld in Blokkersdijk en in de gemeente Zwijndrecht middels peilbuizen. Het doel van die maatregelen was uiteindelijk om de grondwaterverontreiniging in de productiezone te beheersen en de verspreiding buiten het terrein te gaan verminderen. Zoals al gezegd gaat het hier over een eeuwigdurende sanering. Dat betekent dat die loopt over een periode van 30 jaar. Na een adviesronde en na een openbaar onderzoek, samen met en in de gemeente Zwijndrecht en de stad Antwerpen die op dat moment geïnformeerd waren over dat bodemsaneringsproject, werd het bodemsaneringsproject door de OVAM conform verklaard op 9 februari 2009.

Sinds de opstart van de bodemsaneringswerken heeft 3M meerdere tussentijdse verslagen over de vordering van de sanering ingediend bij de OVAM. In het totaal gaat het over acht verslagen in de periode van 2010 tot 2018. Sindsdien is de rapportagefrequentie dus verlaagd en is het mogelijk om driejaarlijks te rapporteren, maar tussen 2010 en 2018 hebben we telkens een rapport ontvangen. We gaan er dus ook een ontvangen in 2021.

In het bodemsaneringsproject werd een veilige ecotoxicologische vuilvracht voor de Schelde berekend op 370 gram PFOS per dag. Deze concentratie werd in alle tussentijdse rapporten ook effectief afgetoetst en die waarde werd in geen enkel van die jaren overschreden.

We hebben natuurlijk ook nog geïntervenieerd. In zes van de acht tussentijdse rapporten zijn er bijsturingen of bijkomende maatregelen gevraagd vanuit de OVAM. Het ging dan bijvoorbeeld over bijkomende monitoring van het grondwater, dimensionering van de onttrekking, onderzoek naar een aantal afwijkende trends die we vaststelden, het plaatsen van actieve koolfilters of de afdek en de controle van de grondhoop. Om de sanering te optimaliseren werden de debieten en de onttrekkingen ook bijgesteld.

Ik heb daarnet ook een vraag gehoord over de Palingbeek en het feit dat de OVAM daar aangemaand heeft. Inderdaad, naar aanleiding van dat zevende tussentijdse verslag, dat we in 2018 ontvangen hebben, maande de OVAM 3M aan tot het uitvoeren van een tweede gefaseerd bodemsaneringsproject. Waarom dan? Waarom is dat niet gebeurd in 2006? Er was op dat moment ook meer duidelijkheid over de Oosterweelwerken en er was bijkomende milieutechnische informatie over de PFAS-concentraties in de Palingbeek. Dat was dus via het technisch verslag dat Lantis had laten uitvoeren voor wat betreft het grondverzet. Het was voor ons natuurlijk ook belangrijk dat die drainerende werking van de Palingbeek behouden werd. 3M heeft daar bij de Vlaamse Regering administratief beroep tegen aangetekend, omdat ze niet akkoord gingen met de opgelegde termijnen voor de opmaak van het bodemsaneringsproject. De uitspraak over dit beroep volgde dan begin dit jaar.

Daarnet was er de vraag: wat was dan de reden waarom de OVAM op een bepaald moment gezegd heeft dat de sanering van de Palingbeek kon worden uitgesteld? Wel, omdat wij begin 2019 aan 3M gevraagd hadden om dat nieuwe beschrijvend bodemonderzoek op te starten voor de volledige omgeving. Dat betekende dat het zowel gaat om de omgeving ten zuiden van de E34 als de Palingbeek. Het leek ons meer aangewezen om dat op dat moment te integreren in het verdere onderzoek en dus op die manier de Palingbeek te laten onderzoeken in dat beschrijvend bodemonderzoek, vooraleer er daarvoor een saneringsproject wordt opgesteld.

In december 2018 publiceerde EFSA nieuwe waarden. Dat waren dan wel voorlopige waarden. Ze waren nog in ontwerp. De definitieve toxicologische waarden werden pas eind vorig jaar gepubliceerd. Dat zijn natuurlijk uiterst strenge toxicologische waarden voor enkele PFAS. Voor alle duidelijkheid: dit zijn geen bodemwaarden, maar toxicologische waarden, waaruit dan nog een hele oefening moet gebeuren om daar bodemwaarden uit te kunnen afleiden. In datzelfde jaar hadden we natuurlijk ook ons verkennend onderzoek omtrent de aanwezigheid van PFAS op risicolocaties in Vlaanderen afgerond. Omdat dat natuurlijk een nieuw licht kon gaan werpen op dat bodemsaneringsproject van 3M, ging de OVAM al in januari 2019 in overleg met 3M. In april 2019 hebben wij hen dan ook effectief aangeschreven – dat was uit voorzorg en uit zorgvuldigheid – tot het uitvoeren van het nieuwe beschrijvend bodemonderzoek. Het was dus eigenlijk het opnieuw uitvoeren van het beschrijvend bodemonderzoek, want er was er in wezen al één van 2006.

De nieuwe wetenschappelijke inzichten – ook al waren er toen nog steeds geen bodemsaneringsnormen of toetsingswaarden – zouden namelijk tot andere conclusies kunnen leiden voor de omgeving dan die die uit het onderzoek en de risico-evaluatie van 2006 volgden. Het stond eventjes ter discussie of wij nu al dan niet een proactieve rol gespeeld hebben in dit dossier. We hebben hier toch aangetoond dat we vrij snel gereageerd hebben op de nieuwe waarden die door EFSA gepubliceerd werden, ook door het feit dat er in Vlaanderen op verschillende locaties verhoogde PFOS-gehalten vastgesteld werden en dat wij het dan ook nodig vonden om uiteindelijk 3M aan te zetten tot het uitvoeren van een nieuw beschrijvend bodemonderzoek. Dit beschrijvend bodemonderzoek wordt momenteel door 3M uitgevoerd en het moet afgerond zijn tegen het tweede kwartaal van 2022. Voor het deel van de omgeving en de humane toxicologie wordt deze timing versneld naar het einde van dit jaar.

Daarnet kwam de vraag waarom dat zo lang moet duren. Moet dat echt drie jaar duren vooraleer je een beschrijvend bodemonderzoek hebt afgerond? Nu, dat lijkt inderdaad een lange termijn, maar je moet er wel rekening mee houden dat de ervaring ons leert dat dat

zeer tijdsintensief is en niet enkel gaat over een bedrijfssite, maar er moet ook een ruime omgeving onderzocht worden. Er zijn verschillende meetcampagnes nodig om een goed beeld te krijgen over de verspreiding van zo'n verontreiniging. Daarenboven zitten we hier – dit beschrijvend bodemonderzoek moet wel degelijk goed gebeuren – natuurlijk met verschillende PFAS-stoffen. Er is wel wat bekend over PFOS en PFOA, maar wanneer we dit beschrijvend bodemonderzoek gaan uitvoeren, willen we alle PFAS-parameters meenemen. Dus de eerste oefening die in 2019 en begin 2020 gemaakt is, was net om voor die PFAS waar momenteel nog zeer weinig wetenschappelijke gegevens over bekend zijn, via alle wetenschappelijke informatie en wetenschappelijke literatuur die er bestaat over die niet-genormeerde parameters – ik druk het altijd een beetje extreem uit: de 5998 andere PFAS die er bestaan – toxicologische criteria te kunnen krijgen en ook informatie over hun gedrag in de bodem en welke gezondheidseffecten zij kunnen hebben. Bovendien liep dat eerste deel van dat tweede beschrijvend bodemonderzoek parallel met de ontwikkeling van normen voor PFOS en PFOA. Er wordt dus nog nieuw onderzoek uitgevoerd naar inmiddels 39 verschillende PFAS die momenteel ook opgenomen zijn in ons analysepakket bij de OVAM.

Ter vergelijking wil ik even meegeven dat de doorlooptijd van een gemiddeld saneringsdossier van oriënterend bodemonderzoek tot bodemsanering, ongeveer acht tot tien jaar bedraagt. Vanuit de ervaring – het is hier al aangehaald, de 85.000 risicolocaties waar oriënterende en beschrijvende bodemonderzoeken lopen – weten we dat de gemiddelde duur van zo'n saneringsdossier acht tot tien jaar bedraagt. De kosten kunnen heel sterk variëren, van enkele tienduizenden tot tientallen miljoenen euro's. Uiteraard zijn er dossiers die een kortere doorlooptijd kennen, maar als je kijkt naar de complexiteit van dit dossier, dan is die lengte niet zo verwonderlijk. Denk bijvoorbeeld ook maar aan een aantal grote saneringsprojecten die we hebben lopen in Vlaanderen, zoals bij Umicore of bij Carcoke.

Er was ook de vraag naar het opleggen van voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen in dossiers en de verwijzing naar artikel 69 en 70 van het Bodemdecreet. Het Bodemdecreet voorziet inderdaad dat de OVAM die veiligheidsmaatregelen kan opleggen als – en dat is ook de omschrijving die in het Bodemdecreet is opgenomen – dergelijke verontreiniging een onmiddellijk gevaar vormt, of voorzorgsmaatregelen kan opleggen indien er in afwachting van saneringswerken maatregelen nodig zijn om de mensen of het milieu te beschermen tegen de gevolgen van de bodemverontreiniging. De mogelijkheid is voorzien voor de OVAM om daar te gaan optreden, maar, en we hebben dat ook uitdrukkelijk opgenomen in onze standaardprocedures, dat moet natuurlijk steeds gebeuren door diegene die oog heeft op die verontreiniging en die het onderzoek ter plaatse doet en die moet gaan beoordelen of er voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen nodig zijn. In onze standaardprocedures, die de bodemsaneringsdeskundige moet hanteren, hebben we dus een aantal criteria opgenomen wanneer een deskundige een voorstel moet doen aan de OVAM om voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen op te leggen. Dan kunnen wij – dat is dan een actie die de OVAM neemt – op dat moment die voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen opleggen. In die zin is het belangrijk om vast te stellen dat in dit onderzoek tot 2021 en dus na de publicatie van de nieuwe waarden, er door geen enkele bodemsaneringsdeskundige – ondertussen zijn twee bodemsaneringsdeskundigen betrokken geweest in dit dossier – een voorstel gedaan werd voor voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen.

Ik wil hier nog even aan toevoegen dat indien er geen aanwijzingen bestaan van een onmiddellijk gevaar of indien er geen maatregelen nodig zijn in afwachting van de bodemsaneringswerken, dan kan en mag de OVAM zelfs niet zomaar bijzondere maatregelen treffen. In het bodemsaneringsdossier van 3M is dat precies heel lange tijd het geval geweest. Zelfs bij de voorlaatste tussentijdse rapportering in maart 2021 heeft de bodemsaneringsdeskundige nog steeds geen voorstel gedaan voor voorzorgsmaatregelen. Het was, zoals ik al zei, pas met de introductie van de strenge toetsingswaarden van begin 2021 dat hier verandering in gekomen is. De stalen die de gemeente Zwijndrecht nam, daar is ook al even naar verwezen, en de stalen uit het

tussentijdse verslag van het nieuwe beschrijvend bodemonderzoek tonen op verschillende plaatsen overschrijdingen van die nieuwe toetsingswaarden sinds 1 april. Op basis daarvan zijn dan de gekende no-regretmaatregelen en voorzorgsmaatregelen getroffen die dus ook voorgesteld zijn door de erkende bodemsaneringsdeskundige. Momenteel is nog niet duidelijk hoelang die maatregelen zullen blijven gelden en of bijkomende saneringsdaden dan ook noodzakelijk zijn. Daarover moeten het beschrijvend bodemonderzoek en de risicoanalyse van alle meetresultaten verder uitsluitel geven. Dit betekent ook – en dit wil ik in die context ook nog even benadrukken – dat een individuele overschrijding van een toetsingswaarde op een specifiek punt niet meteen aanleiding geeft tot een noodzakelijke bijkomende bodemsanering. Het is hier al duidelijk aangehaald: onze benadering voor wat betreft historische bodemverontreinigingen en ook voor wat betreft niet-genormeerde parameters, is dat er actie wordt genomen op het moment dat er een risico is. Het is die risicoanalyse die zal moeten aangeven wat er zal moeten gebeuren en die zal moeten uitwijzen of de verontreiniging een risico vormt voor mens en milieu.

Als conclusie wil ik stellen dat de OVAM alle onderzoeken op de site nauwlettend heeft opgevolgd en 3M steeds aangemoedigd heeft tot diepgaander onderzoek en het delen van kennis. Die kennis werd ook effectief gedeeld. Wanneer u in het beschrijvend onderzoek van 2006 gaat kijken, zult u zien dat er heel wat informatie vanuit de Verenigde Staten ingestroomd is naar de bodemsaneringsdeskundige, die dat ook behandeld heeft in het beschrijvend bodemonderzoek. We hebben de jaarlijkse tussentijdse verslagen opgevolgd. We hebben proactief aangemaand tot het uitvoeren van het tweede gefaseerde bodemsaneringsproject en tot het tweede beschrijvend bodemonderzoek. Ook de schadegevallen die op het terrein van 3M plaatsvonden, zijn door ons opgevolgd. De onderzoeksresultaten die we gekregen hebben van de deskundigen gaven geen aanleiding tot de conclusie dat er sprake zou zijn van direct humaan risico. Dat is een belangrijk gegeven, zeker in het licht van de toenmalige kennis die er was over de toxiciteit van PFAS.

Ik hoop hiermee al een antwoord gegeven te hebben, maar ik ga zo dadelijk ook nog even door de vragen rond bodemsanering. Uiteraard is dit dossier nog niet afgelopen. Het nieuwe beschrijvend bodemonderzoek loopt nog tot het einde van dit jaar voor het vaste deel van de aarde. We kunnen daar momenteel nog niet sterk op vooruitlopen. Daar moeten eerst de resultaten van dat onderzoek bekend zijn.

Ik ga nog even in op de vragen die ik genoteerd heb. De eerste vraag, ging over de procedure en de manier waarop wij die gegevens gaan opvolgen. Ik hoop dat ik daarvan al een beeld heb gegeven. Er was de vraag sinds wanneer er een indicatie van een risico is. Ik hoop dat ik duidelijk heb kunnen aangeven dat gelet op de concentraties die in 2006 werden gemeten versus de op dat moment bestaande toxicologische waarden, er op dat moment geen enkele reden was voor enige bezorgdheid omdat die waarden duizendmaal lager lagen dan de toetsingswaarde.

Er was ook de vraag over welke saneringstechnieken er aanwezig zijn. We gaan straks ook nog wel verder in op de saneringstechnieken, maar het gaat hier over de saneringstechnieken die vooral met betrekking tot de verontreiniging in de omgeving toegepast kunnen worden. Het is momenteel zo dat er inderdaad saneringstechnieken bestaan. Ik kan dus bevestigen dat de saneringstechnieken er zijn. Dat was ook gezegd in de ministerraad van 14 juni. Er bestaat momenteel een procedé waarbij de grond uitgegraven en gereinigd kan worden. Er is dus wel degelijk een mogelijkheid tot de aanpak van die bodemverontreiniging.

Ik kijk nog even naar de vragen die specifiek betrekking hebben op het bodemsaneringsdossier. Ook over de lengte van dat beschrijvend bodemonderzoek hoop ik al wat vragen te hebben beantwoord. Is er een fasering mogelijk? Ja, er gebeurt hier al een fasering omdat we wel degelijk gaan kijken naar het vaste deel van de bodem en nadien ook het grondwater gaan aanpakken. Het is de bedoeling om dat tegen het einde van dit jaar, vooral wat betreft de humane toxicologie, te kunnen afronden.

Ik had ook een vraag genoteerd over wat men de trage aanpak noemde, namelijk de uitvoering tussen 1994 en het beschrijvend bodemonderzoek van 2006. Ik heb ook al wel aangegeven dat de gemiddelde duur van de meeste dossiers wel over verschillende jaren loopt. Er waren hier natuurlijk wel een aantal complexe gegevens die onderzocht moesten worden, zowel wat betreft het natuurgebied, Blokkersdijk, de verspreiding naar het industriegebied als de verspreiding door de atmosferische depositie. Dus er waren heel wat parameters die ervoor gezorgd hebben dat dat dossier wat langer duurde.

Er was ook de vraag wie de dossierhouders waren in de betrokken periodes. Voor wat betreft de periode van 2005 tot 2016 – ik denk dat ik hier wel namen mag vermelden – was dat mevrouw Suys, zij werkt momenteel niet meer bij de OVAM. We hebben het daarnet al gehad over de uitstroom bij de OVAM. Mevrouw Suys werkt momenteel bij VITO. Van 2016 tot 2018 was de heer Collet verantwoordelijk voor het 3M-dossier. Hij werkt ook niet meer bij de OVAM. De persoon die momenteel verantwoordelijk is voor het dossier is mevrouw Uyt den Houwen, van 2018 tot 2021.

Er was ook de vraag over de communicatie rond de metingen van de periode 2006. Ik ga op dat onderdeel antwoorden. De communicatie van 2017 komt zo dadelijk nog aan bod. Gelet op wat we daarnet hebben gehoord, het feit dat de concentraties die we gemeten hadden erg laag waren ten opzichte van de normen, was er geen bijzondere noodzaak om dat ook nog te communiceren. We hebben wel – en dat heb ik daarnet ook aangegeven – het bodemsaneringsproject aan de gemeente Zwijndrecht bezorgd. We hebben dat zowel aangeboden aan de gemeente Zwijndrecht voor advies en anderzijds ook voor de organisatie van openbaar onderzoek rond dat bodemsaneringsproject. Daar zijn jammer genoeg geen reacties op gekomen. Dit was het wat betreft het saneringsdossier.

Ik heb ook wel wat vragen gehoord rond de toetsingswaarden en de bodemsaneringsnormen. Die tweede groep van vragen ga ik nu verder behandelen. Ze kwamen natuurlijk zoniet al zijdelings aan bod bij het behandelen van de vragen over het saneringsdossier rond 3M, maar ik denk dat het toch goed is om even dieper in te gaan op het tot stand komen van bodemsaneringsnormen of ontwerpbodemsaneringsnormen en om ook hier even duidelijk de lijn te trekken tussen wat bodemsaneringsnormen zijn die gebruikt worden in een bodemsaneringsdossier. Anderzijds zijn er de toetsingswaarden grondverzet, die worden gebruikt in de regeling grondverzet waar mijn collega Dirk Dedecker straks zal op ingaan.

Zoals al gezegd, normering was in dit geval een complexe aangelegenheid, want we beschikten niet over waarden in het Vlaams reglement betreffende de bodemsanering (VLAREBO). Het was dus nodig om die zelf te gaan ontwikkelen voor PFAS. Om daarover een goed begrip te hebben, wil ik ook even teruggrijpen naar een aantal termen die in het Bodemdecreet gebruikt worden. We maken daarbij een onderscheid in het Bodemdecreet tussen wat we noemen streefwaarden. Dat zijn normale achtergrondwaarden die men mag veronderstellen in niet-verontreinigde bodems met vergelijkbare bodemkenmerken. Wat betreft PFAS en al de organische verbindingen zou je eigenlijk mogen verwachten dat de waarden op de detectielimiet liggen of op nul. We zullen straks zien dat dat in Vlaanderen in het geheel niet meer het geval is. We weten ook dat we in de niet-verdachte zones verhoogde concentraties PFAS meten. Ten tweede hebben we het over richtwaarden die beschouwd worden als het primaire doel waar je naar gaat saneren voor wat betreft nieuwe bodemverontreiniging. Dit zal straks ook in het grondverzet aan bod komen. Ten slotte zijn er de bodemsaneringsnormen. Die beantwoorden aan een niveau – zoals het decreet dat uitdrukt – van bodemverontreiniging dat een aanmerkelijk risico inhoudt van negatieve effecten voor de mens of het milieu. De bodemsaneringsnormen vormen het saneringscriterium bij nieuwe bodemverontreiniging. Dat verduidelijkte Ann Cuyckens daarnet al. Wanneer het over historische bodemverontreiniging gaat, spreken we natuurlijk over risico.

Het vastleggen van de streefwaarden, de richtwaarden of de bodemsaneringsnorm is duidelijk een bevoegdheid van de Vlaamse Regering. Dat gebeurt in het VLAREBO-besluit.

De bijlagen van VLAREBO bevatten die waarden. De OVAM heeft een faciliterende rol in het proces van de totstandkoming van deze waarden en normen, want zoals gezegd hebben wij op dat vlak natuurlijk niet altijd de kennis over toxicologie. We zijn ook geen wetenschappelijke instelling. Voor het vastleggen van die waarden en normen doen wij uitdrukkelijk een beroep op een organisatie die daarmee vertrouwd is, namelijk VITO. Dit is – dat was daarnet ook een vraag – een tijdrovend proces. Waarom? Omdat je humaan-toxicologische en ecotoxicologische waarden moet berekenen op basis van beschikbare en betrouwbare wetenschappelijke gegevens om daaruit de bodemsaneringsnormen te kunnen afleiden. Wat doet de OVAM? Nadien, vooraleer we de bodemsaneringsnormen gaan communiceren, gaan we natuurlijk ook een stakeholdersconsultatie houden. We gaan die voorleggen aan deskundigen, we leggen die voor aan sectorfederaties, aan experts, aan andere overheden om daar inderdaad ook hun uitspraak over te horen. Wij toetsen dan natuurlijk de wetenschappelijke berekeningen op de haalbaarheid en de uitvoerbaarheid. Dat hele proces duurt inderdaad 2 jaar.

Ik wil toch even ingaan op het gegeven rond haalbaarheid en uitvoerbaarheid. Er is een Nederlands voorbeeld. U herinnert zich misschien nog wel dat eind 2019 de aannemerswereld in Den Haag protesteerde omdat infrastructuurwerken in Nederland niet meer mogelijk waren. Waar kwam dat deels uit voort? Namelijk doordat men puur wetenschappelijke waarden die door RIVM ontwikkeld waren, heeft losgelaten op de aannemerswereld en alles wat te maken had met het grondverzet, waardoor de infrastructuurwerken in Nederland plots plat kwamen te liggen. Nederland heeft daar dan op gereageerd door twee keer aanpassingen te doen aan die waarden en die te verhogen.

Streefwaarden, richtwaarden en bodemsaneringsnormen die nog niet vastgelegd zijn door de Vlaamse Regering en in VLAREBO noemen we toetsingswaarden of ontwerp-bodemsaneringsnormen. We leggen die nog niet vast in de wetgeving omdat er nog heel veel wetenschappelijk onderzoek rond die stoffen gebeurt en er dus wijzigingen verwacht kunnen worden. Toetsingswaarden bieden als voordeel dat er bij de beoordeling van een saneringsdossier tenminste een houvast is en dat de erkende bodemsaneringsdeskundigen op een uniforme wijze kunnen werken en voldoende flexibel zijn om voortschrijdende inzichten te kunnen meenemen. De toetsingswaarden worden pas echte bodemsaneringsnormen – en dan worden ze ook wettelijk verankerd – wanneer de wetenschappelijke inzichten voldoende stabiel zijn. Dit is overigens voor dergelijke nieuwe stoffen ook een courante praktijk in andere landen voor zover die al over een bodemregelgeving beschikken. Als je bijvoorbeeld naar Nederland kijkt, is men wat betreft PFAS intussen toe aan het vierde – wat men noemt – tijdelijk handelingskader.

Ook wanneer een stof nog geen bodemsaneringsnorm kent of wanneer er nog geen toetsingswaarden bepaald zijn door de OVAM, mag die stof natuurlijk niet genegeerd worden door een erkende bodemsaneringsdeskundige. Het is zijn verplichting om alle verdachte stoffen op dat terrein te gaan bekijken. De deskundige – en het is zijn verantwoordelijkheid – moet dan op ad-hocbasis in een welbepaald dossier zelf een waarde afleiden ter bescherming van de gezondheid van de mensen. Opnieuw wordt er niet gesproken over bodemsaneringsnormen, maar over een toetsingswaarde. Hierbij wordt meestal slechts een beperkt traject doorlopen en de toetsingswaarden worden niet noodzakelijk opgesteld voor alle bestemmingstypes, maar voor wat op dat moment van toepassing is voor het terrein dat de bodemsaneringsdeskundige moet gaan onderzoeken. Deze manier van werken – en ik herhaal het hier nog eens: overigens een courante praktijk in andere landen – is een zorgvuldige werkwijze en die is hoe dan ook beter dan direct onhaalbare of onwerkbaar normen uit te vaardigen of te veralgemenen. Dit is natuurlijk zeer bepalend geweest in het saneringsdossier van 3M evenals voor de grondverzetregeling van Lantis, zoals mijn collega straks zal aangeven.

Bij de eerste bodemonderzoeken waren er nog geen bodemsaneringsnormen voor 3M, ook geen toetsingswaarden. Meer zelfs, wanneer je gaat kijken op wereldniveau of op Europees niveau, bestonden er op dat moment geen bodemsaneringsnormen of toetsingswaarden voor PFOS, ook niet in Nederland. Er waren wel een aantal toxicologische criteria, maar

die waren nog niet vertaald naar bodemnormen. Die werden dan in 2006 door het Risk Assessment Team ontwikkeld en ze werden gebruikt in de periode van 2006 tot er effectief door VITO waarden berekend zijn in 2019-2020. De aanzet voor die nieuwe toetsingswaarden is in 2018 gegeven toen er eigenlijk toch heel wat nieuwe kennis omtrent PFAS naar voren kwam. Tot 2016 betekent dat ook dat de aanpak van PFOS, PFAS en andere 'emerging contaminants' eigenlijk vooral gericht was op de bedrijven die ze produceren.

In 2016 zijn we dan met de verkennende meetcampagne gaan kijken naar het voorkomen van die stoffen bij andere bedrijven. Dit was naar aanleiding van berichtgeving in het buitenland rond de risico's en ook het voorkomen van PFAS. Naast de productiesites hebben we bijvoorbeeld ook brandweeroefenterreinen onderzocht wegens het veelvuldig gebruik van PFAS-houdend brandblusschuim, evenals bedrijfsactiviteiten die gebruikmaakten van PFAS-houdende producten zoals de galvaniserende industrie, de papiernijverheid en de sector van de textielveredeling, alsook de stortplaatsen. In navolging van die studie hebben we preventieve richtlijnen opgesteld voor de brandweerkorpsen met betrekking tot het gebruik van brandblusschuimen en ook richtlijnen om de verspreiding van die verontreiniging tegen te gaan bij het grondverzet.

De resultaten van die verkennende meetcampagne werden ook bekendgemaakt, besproken en gedeeld op diverse fora in het binnen- en buitenland, zoals de ENSO-symposia (emerging policy challenges on new soil contaminants) door de OVAM zelf opgestart – de OVAM heeft zelf het initiatief genomen sinds 2018 om Europese congressen te organiseren rond het thema van PFAS – het congres AquaConSoil in Antwerpen en in 2019 ook op een webinar rond de PFAS-problematiek dat door de Minaraad (Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen) werd georganiseerd. Ze werden ook gedeeld met andere overheidsdiensten, actoren waaronder brandweerdiensten, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en het Departement Omgeving. Met betrekking tot PFAS werd ook intensief samengewerkt met de Nederlandse overheid, zowel vanuit het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat als Rijkswaterstaat, maar natuurlijk ook met het wetenschappelijk organisme in Nederland, namelijk RIVM. Dat heeft er toe geleid dat wij in 2018 de opdracht gaven aan VITO om de toetsingswaarden te berekenen voor PFOS en PFOA. Dat leidde in april 2020 tot een eerste rapport. Dat ging dan op 1 september 2020 van kracht. In maart 2021 hebben we dan uiteindelijk dat voorlopig normeringskader gepubliceerd dat van toepassing is sinds 1 april 2021 waarin nu ook toetsingswaarden zijn opgenomen voor de bestemmingstypes natuur en landbouw.

Om even in te gaan op die waarden: voor wat betreft PFOS en PFOA is dat respectievelijk 18 en 89 microgram per kilogram droge stof voor woonzones, voor recreatiezones is dat 110 en 643 en voor industriezones is dat 1949 en 643 microgram per kilogram. Zoals ik al zei: in maart 2021 hebben we ook nog de toetsingswaarde van 3,8 voor PFOS en 4,3 voor PFOA toegevoegd. Ik wil misschien ook nog even verduidelijken: wanneer we spreken over microgrammen, dan spreken we over een miljoenste van een gram per kilogram bodem. De toetsingswaarden voor grondwater bedragen zowel voor PFOS als PFOA 0,12 microgram per liter.

Waarom hebben we dat opgesplitst en eerst voor industriezones en woonzones uitgevoerd en pas later voor landbouw en natuur? Wel, omdat in 2020 nog geen achtergrondwaarden voor PFOS en PFOA bekend waren in Vlaanderen. Daarom liep er dus in 2020 een onderzoek om de achtergrondwaarden te gaan bepalen. Zonder de achtergrondwaarden liepen we namelijk het risico om toetsingswaarden voor landbouw en natuur te gaan publiceren die mogelijk onder of dicht bij de achtergrondwaarden voor Vlaanderen zouden liggen. Misschien hebt u, wanneer u het document er even op hebt nageslagen, bij de 3,8 voor woonzones een sterretje zien staan. Dat sterretje betekent dat we die waarden hebben moeten optrekken omdat de waarden die we als achtergrond meten in Vlaanderen ook al zodanig verhoogd zijn dat we die norm daaraan moeten gaan aanpassen.

In verband met de toetsingswaarden wil ik toch nog twee zaken expliciet beklemtonen. Die waarden – en in tegenspraak met wat er daarover soms in de pers verschenen is – behoren zonder twijfel tot de strengste in Europa. Soms is de perceptie op dat vlak wel wat anders. Daarenboven zijn er heel wat regio's of landen in Europa die in het geheel nog geen toetsingswaarden hebben voor PFAS. En zoals gezegd, in Nederland werkt men ook met een tijdelijk handelingskader. De vraag werd gesteld wat men dan gebruikt als toxicologische waarden om die ontwerpbodemsaneringsnormen te gaan gebruiken. Nu, bij iedere studie die VITO doet om ontwerpbodemsaneringsnormen te gaan ontwikkelen, doet zij een vergelijking van waarden die wereldwijd gehanteerd worden. Ook in dit geval is dit gebeurd. Zowel gegevens vanuit Nederland, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland, Australië, maar ook uit andere Europese landen evenals waarden die gebruikt worden door heel wat gerenommeerde instanties die bezig zijn met gezondheid zoals de World Health Organization (WHO), US EPA (Environmental Protection Agency) en EFSA werden met elkaar afgetoetst. VITO beoordeelde deze waarde van de US EPA van 2016 als de meest betrouwbare en wetenschappelijke waarde die men kon gebruiken om dan verder de normen te gaan ontwikkelen. Daarmee wil ik ook antwoorden op de vraag rond 'er was toch nog een andere Europese waarde'.

Ook kwam de vraag naar boven waarom er nog steeds gebruikgemaakt wordt van de US EPA-waarde, dus de waarde van 20 nanogram per kilogram per dag en niet de nieuwe recentste waarde van EFSA uit 2020. Overigens, de nieuwe waarden van EFSA zijn voor vier verschillende stoffen. Het gaat dus eigenlijk over een som van die vier verschillende stoffen waarvoor een toxicologisch criterium is afgeleid. De eerste reden is natuurlijk dat de EFSA-waarden van 2020 bij de opmaak van de bodemsaneringsnorm nog in ontwerp waren. We hadden nog geen definitieve gegevens. Die werden pas eind vorig jaar gepubliceerd. De tweede reden is dat er tussentijds ook vragen rijzen naar de haalbaarheid van die EFSA-waarden. De doorvertaling van die EFSA-waarden naar bodemnormen zou mogelijk leiden tot een ontwerp van bodemsaneringsnormen die onder de gemeten achtergrondwaarden in Vlaanderen komen te liggen. Wanneer je gaat kijken naar de blootstelling aan PFAS die we hebben en wat er vanuit EFSA toegelaten wordt, dan wordt de achtergrondblootstelling die er vooral is via voeding, maar ook via huisstof al volledig ingenomen door die soort van blootstellingswegen, waardoor er in de bodem niks meer zou mogen zitten. Dat is een cruciaal onderscheid. Daarom wil ik daar ook even op ingaan. In Nederland maakt men gebruik van de waarden voor bodem en de achtergrondblootstelling neemt men niet mee. Wat doen we in Vlaanderen? We nemen wel degelijk de achtergrondblootstelling ook mee voor het berekenen van onze normen.

Wanneer je natuurlijk dergelijke waarden zou afleiden, dan betekent het dat dit onredelijk en onevenredig is en dat geen enkel infrastructuurproject in Vlaanderen nog kan doorgaan, zoals ik al refereerde aan wat er in Nederland eind 2019 gebeurde. Landbouw zou quasi ook onmogelijk zijn en je zou natuurlijk buitensporige saneringsoperaties moeten doorvoeren. Het is niet alleen de OVAM die hiermee worstelt en het is niet alleen in Vlaanderen, ook andere landen zoals Nederland en zeker de Scandinavische landen hebben deze EFSA-waarden om dezelfde redenen nog niet geïmplementeerd. Momenteel, in afwachting van meer wetenschappelijke gegevens, lijkt het handhaven van de huidige toetsingswaarden dan ook naar alle redelijkheid en evenredigheid helemaal in lijn met de beginselen van het milieubeleid. Die stellen dat we bij de uitvoering van het beleid ook rekening dienen te houden met de socio-economische aspecten, de internationale dimensie en de beschikbare wetenschappelijke en technische gegevens. Overigens, bij de stakeholdersconsultatie bij het ontwikkelingsproces van de toetsingswaarden gaven de sectorfederaties en het Vlaams netwerk van ondernemingen (Voka) ook aan dat ze verwachten dat de toetsingswaarden haalbaar zijn en dat die bij voorkeur behouden blijven tot er een definitieve normering is om de nodige rechtszekerheid te kunnen bieden.

En het is hier ook al gezegd: we beschikken momenteel nog maar over toetsingswaarden voor twee PFAS-verbindingen, namelijk PFOS en PFOA, terwijl we weten dat er ook nog tientallen, zo niet honderdtallen andere zijn die onze aandacht vragen. Jammer genoeg moeten we vaststellen dat VITO als wetenschappelijke instelling aangeeft dat er nog

onvoldoende data zijn voor andere PFAS om toetsingswaarden te gaan berekenen. Daarom hebben wij als OVAM ook keuzes moeten maken. Wij gaan daar een veilige, een wat we noemen conservatieve aanpak hanteren. Dat betekent dat we een waarde vooropstellen voor de som van alle PFAS-verbindingen. Die toetsen we aan de waarden voor PFOS of PFOA om op die manier garanties te bieden voor voldoende bescherming van mens en milieu.

Ik hoop dat ik op die manier de vragen rond normering behandeld heb. Ik ga nog even door mijn andere vragen. In het begin heb ik de vraag genoteerd: wanneer welke normen en welke toetsingswaarden? Ik hoop dat dit voldoende aan bod gekomen is. Er was ook de vraag: waarom heb je de US EPA gebruikt en waarom niet een aantal andere? Er wordt verwezen naar de Europese referentiedosis. Ik heb aangegeven dat VITO als wetenschappelijke instelling die waarden gaat bepalen. Ik heb de indruk dat ik de vragen rond normering behandeld heb. Wanneer dat niet het geval zou zijn: mijn excuses, dan kunnen die zeker in de namiddag nog aan bod komen.

Ik heb nog een derde deel voor jullie, namelijk over de vragen rond de 'emerging contaminants'. Hoe pak je dat aan? Hoe ga je als overheidsinstantie die verantwoordelijk is voor de aanpak van de bodemverontreiniging om met al die zorgwekkende stoffen in het milieu? Een eerste vraag is of die genormeerd zijn. En staan er ons nog problemen te wachten? Dat zijn natuurlijk zeer terechte vragen. Bodembeheer is, zoals we al aangegeven hebben, nog een relatief jonge milieuwetenschapsdiscipline. Vlaanderen kent al een bodembeleid sinds 1995. In verschillende Europese landen bestaat er zelfs nog geen specifieke bodemregelgeving. Bodemsanering is overigens een milieucompartiment – zelfs het geheel bodem is een milieucompartiment – waarvoor nog geen Europese regelgeving bestaat. We moeten ook vaststellen dat er op Europees vlak nog steeds geen verbod bestaat op PFAS. Er zijn een aantal stoffen die uitgefaseerd zijn. Dat gaat dan over C8-PFAS of de langere ketens. Maar voor C4-PFAS of C6-PFAS is er momenteel nog geen verbod voor productie of voor gelijk welk gebruik. Dat maakt er ons werk niet gemakkelijker op, want het is duidelijk dat wanneer die momenteel geproduceerd en gebruikt worden het niet uit te sluiten is dat wij die na een aantal jaren ook gaan meten in de bodem. Op die manier zien we natuurlijk wel dat we door de aanpak van de bodemverontreiniging na een aantal jaren de effecten van het gebruik van een aantal stoffen gaan opmerken.

Het Vlaamse bodembeleid is natuurlijk al vrij matuur. Wij zijn begonnen in 1995. Ik denk dat we heel wat resultaten kunnen voorleggen, maar het is duidelijk dat op dat vlak ons werk nog niet af is. Het is een evolutief gegeven. We moeten meegaan met de nieuwste kennis en de nieuwste inzichten. We kunnen daarvoor helaas geen beroep doen op een Europees kader, maar we kunnen wel proberen om samen te werken met een aantal andere Europese frontrunners. Het relatief jonge karakter van de bodemwetenschap impliceert dat we nog steeds geconfronteerd worden met nieuwe, opkomende en potentieel verontreinigende stoffen, waar we tot op heden jammer genoeg nog niet genoeg kennis over hebben, laat staan dat ze genormeerd werden. In het internationale discours noemen we dergelijke stoffen ook wel de zeer zorgwekkende stoffen of de 'emerging contaminants'. PFOS is er jammer genoeg maar één van. Evenzeer gaat het over micro- of nanoplastics, restanten van bestrijdingsmiddelen, farmaceutica, weekmakers, antibiotica of andere hormoonverstoorders.

In feite ging de OVAM al vrij snel over tot het integreren van de nieuwe parameters in het bodembeleid, namelijk vlak na de totstandkoming van het Bodemsaneringsdecreet. Daarbij hebben we steeds dezelfde, pragmatische, wetenschappelijk onderbouwde en stapsgewijze aanpak gehanteerd. Nieuwe parameters die we willen gaan normeren of waar we onze focus op leggen worden geselecteerd aan de hand van het aantal te verwachten cases, maar ook de gekende toxiciteit, de persistentie en de mobiliteit. Wanneer een stof natuurlijk hoog toxisch en tegelijkertijd zeer persistent is, dus niet afgebroken wordt in het milieu en tegelijk ook zeer mobiel is, dan is dat natuurlijk een zorgwekkende stof. Daarom hebben we per stof een verkennende meetcampagne georganiseerd om een globale risico-

inschatting te kunnen maken voor Vlaanderen. Vervolgens toetsen we die concrete cases. Via communicatie aan de deskundigen en andere betrokkenen geven we aan wat daarrond moet gebeuren.

De voorzitter: Mijnheer Ceenaeme, mag ik u heel even onderbreken? We zijn een onderzoekscommissie. We hebben heel veel vragen gesteld. Ik vind het op zich zeer interessant. Maar u bent al meer dan een uur aan het woord, eerst met een presentatie van een half uur vooraleer u aan een aantal vragen kwam. Ik zou u willen vragen om toch vooral te focussen op de vragen die gesteld zijn vanuit de commissie, want anders gaan we er niet geraken en worden de vragen niet beantwoord. Het is niet erg dat we hier nog lang gaan zitten. We gaan hier nog lang zitten, maar mag ik u vragen om de focus te houden op de vragen die gesteld zijn?

Johan Ceenaeme: Dat is goed. Bedankt dat ik dat weet, dan kan ik daar ook rekening mee houden.

Dat is een werkwijze die we gevolgd hebben voor een aantal stoffen. Een reden waarom PFAS pas in 2016 aan bod zijn gekomen, komt doordat er op dat moment wetenschappelijke informatie aanwezig is. Er is ook de vraag hoe de OVAM daarop reageert. Wel, we werken al geruime tijd samen met een aantal andere entiteiten rond een strategie hormoonverstoring. Dat komt ook in het PFAS-actieplan aan bod. Deze strategie rond PFAS kwam ook al binnen het Vlaams Parlement en op diverse beleidsraden aan bod. We hebben ook stakeholders geconsulteerd en geïnformeerd en in de ondernemingsplannen die de OVAM opstelt, wordt ook rekening gehouden met de 'emerging contaminants', ook met PFAS. Omdat we weten dat die stoffen nog ons pad zullen kruisen, hebben we die 'emerging contaminants' opgenomen in het voorstel voor de beleidsnota Omgeving om het onderzoek naar die 'emerging contaminants' te gaan stimuleren en ook om gerichte meetcampagnes te gaan doen. Jammer genoeg werden die voorstellen niet weerhouden in de beleidsnota.

Op Europees niveau en ook internationaal spelen we een voortrekkersrol. Ik heb daarnet ook al even aangehaald dat we daar zelf congressen rond organiseren, dat we een Europees netwerk op poten hebben gezet: EmConSoil dat werkt rond die 'emerging contaminants'. Er bestaat ook een Europees forum van beleidsmakers. Ook daar heeft Vlaanderen het initiatief genomen om samen met andere landen een PFAS-werkgroep op te richten binnen dat forum.

Ik denk dat ik daarmee rond ben wat betreft de toelichting van de 'emerging contaminants'. Ik kijk nog even of daar specifieke vragen over zijn. De waarden van 8 en 17 microgram in het grondverzet zullen bij mijn collega Dirk Dedecker aan bod komen, maar ik ben ook bereid om daar verder op in te gaan. Ik denk dat ik de vragen beantwoord heb. Ik geef graag het woord aan mijn collega Dirk Dedecker.

Dirk Dedecker: Geachte voorzitter, leden van de commissie, de vragen over het grondverzet spitsen zich eigenlijk vooral toe op de totstandkoming van de normen en op de evolutie van de richtlijn die de OVAM heeft opgesteld. Om die normen te kaderen moet ik heel kort stilstaan bij de principes rond de grondverzetregeling. Die regeling heeft heel duidelijk een milieudoelstelling, maar wil daarnaast ook het gebruik van bodemmateriaal promoten en bodemmateriaal zoveel mogelijk laten hergebruiken. Daarvoor is het gebruikskader vastgelegd.

Door de aard van het materiaal en de specifieke voorwaarden voor het gebruik van het materiaal is destijds beslist om dat kader niet in het Materialendecreet, maar wel in het Bodemdecreet op te nemen. Immers, de grondverzetregeling is eigenlijk een eindeafvalregeling waarbij het Materialendecreet uitdrukkelijk bepaalt dat bodem die conform de grondverzetregeling wordt gebruikt, geen afvalstof is.

De regeling heeft dus twee belangrijke doelstellingen: enerzijds is er de milieudoelstelling voor een beperkte verspreiding van verontreiniging, anderzijds is er de doelstelling voor een optimaal materiaalengebruik.

Vanuit die optiek maakt de grondverzetregeling een onderscheid tussen gebruik als bodem enerzijds en bouwkundig bodemgebruik en gebruik in de vorm van een vormvast product anderzijds. In die twee laatste gevallen verliezen de uitgegraven bodemmateriële hun functie als bodem en worden zij grondstof, bouwstof in een bouwwerk of in een product. Daarnaast wordt in de grondverzetregeling ook nog in een specifieke regeling voorzien voor de kadastrale werkzone. Dat is een zone die kan worden afgebakend, waar gronden met soortgelijke kenmerken zijn gegroepeerd en waar die grond onder aangepaste voorwaarden kan worden gebruikt.

Die voorwaarden zijn onder de vorm van gebruikswaarden vastgelegd in het Vlaams reglement betreffende de bodemsanering. Enerzijds heeft men daar de gebruikswaarden in de normeringstabellen die vast zijn en waar men niet van kan afwijken: ofwel voldoet het, ofwel voldoet het niet. Bij niet-genormeerde parameters heeft men die norm niet in VLAREBO. Daar bepaalt de regeling vooral dat er geen bijkomende milieubelasting mag gebeuren, en specifiek naar de bodem toe geen bijkomende grondwaterverontreiniging en geen bijkomende mogelijke blootstellingen.

Dit kader heeft een impact op de normen en op de manier waarop toetsingswaarden worden gehanteerd in de grondverzetregeling. We zullen eerst kort stilstaan bij het principe van bouwkundig bodemgebruik. Zoals gezegd, verdwijnt het materiaal eigenlijk min of meer uit het ecosysteem van de bodem. Dat kader met zijn normen uit VLAREBO is eigenlijk een generiek kader waarin men zegt dat die materialen, onafhankelijk van het bestemmingstype, op om het even welke plaats mogen worden hergebruikt. Dat normeringskader is streng om generiek overal hergebruik toe te laten als bouw materiaal.

Dat kan omdat die genormeerde parameters inderdaad onderbouwd zijn aangezien men voldoende kennis heeft over hun voorkomen en verspreiding. En dan moet men natuurlijk de afweging maken van veilige toepassing en haalbaarheid naar voorkomen en in functie van het gebruik.

Bouwkundig bodemgebruik is dus eigenlijk een specifieke toepassing waarbij het materiaal mag worden gebruikt in een constructie en in alle delen die de duurzaamheid van een constructie bestendigen. Het gaat dus eigenlijk over een functionaliteit en een terugneembaarheid, maar het moet ook worden geattesteerd met plannen dat het duidelijk een bouwwerk betreft. Gewoon ophoging, opvulling is eigenlijk gebruik van het materiaal binnen het ecosysteem van de bodem en dat is dus niet toegestaan.

Vanuit die verschillen – bodem, bouwkundig bodemgebruik – moet de erkende bodemsaneringsdeskundige voor niet-genormeerde parameters en specifieke dossiers een toetsingswaarde afleiden, rekening houdend met de kennis en de stand van zaken op het moment van afleiding.

De 3M-site ligt ter hoogte van de werken van Oosterweel op linkeroever. Het Oosterweeldossier als grondverzet is vooral geïnitieerd vanuit het aspect bodemsanering, vanuit het aspect dat daar al een lopende sanering werd uitgevoerd op de 3M-site en dat de werken een invloed zouden kunnen hebben op de opzet van die sanering.

Zoals al aangegeven, hebben grondverzet en bodemsanering duidelijk een verschillende finaliteit. Het grondverzet heeft tot doel het bouwproject te realiseren. Dat kan in een verontreinigde zone zijn, meestal gelukkig niet, maar als het in een verontreinigde zone is, moeten de uitgegraven materialen op een correcte manier worden beheerd, rekening houdend met alle principes van de grondverzetregeling.

Als niet-genormeerde parameter heeft RoTS, de samenwerking van de erkende bodemsaneringsdeskundige Sweco en Witteveen+Bos Belgium, die in opdracht werkt van

Lantis, een toetsingskader uitgewerkt voor de specifieke werken aan de Oosterweel en ter hoogte van de 3M-site. Zij hadden immers vastgesteld dat de PFOS-verontreiniging zich buiten de site van 3M situeerde en ook in de omgeving voorkwam.

In een studie hebben zij op basis van de insteek van de pistes die werden verkend inzake gebruik, een kader ontwikkeld. In die studie is een overzicht gegeven van internationale waarden. Daarbij is vooral verwezen naar de waarden van de RIVM-studie die toen gekend waren. Daarin werd een waarde van 8 microgram per kilogram droge stof PFOS vastgelegd als risicogrenswaarde die nog hergebruik van bodem als bodem op grotere schaal toeliet in het ecosysteem zoals we het kennen.

De motivatie is opgenomen in het verslag en eigenlijk zou men kunnen zeggen dat dergelijke invulling in zekere mate overeenkomt met de gehanteerde richtwaarde van het Bodemdecreet die overeenkomt met de waarde van vrij gebruik voor bodem als bodem. Het gaat dus om de waarde waarbij verondersteld wordt dat de bodem alle functies kan vervullen.

De waarde van bouwkundig bodemgebruik is bekeken in het kader van humane risico's en vanuit het aspect van grondwater als receptor, wanneer PFOS, dat bekendstaat als een uitloogbare stof, naar het grondwater zou uitlogen. Daarvoor heeft RoTS een set schud- en kolomproeven uitgevoerd om na te gaan in hoeverre PFOS uitloogde uit de gronden die vrijkwamen en die onderzocht waren ter hoogte van de Oosterweelwerf. De waarde die ze daar hebben gemeten, hebben ze proberen om te zetten. Vraag was wat de impact zou zijn van die uitloogwaarde en in hoeverre die als aanvaardbaar kon worden beschouwd. In vergelijking met de RIVM-waarden als basis in het document werd nog aangegeven dat 100 microgram PFOS per kilogram droge stof als totale concentratie in een bodem eigenlijk een evenwicht was van grond met direct gebruik grondwater. De waarde van 4,7 is daar gegeven als interventiewaarde bij het gebruik van grondwater als drinkwater. 0,53 microgram is de kwaliteitswaarde voor drinkwater.

In die afweging en in functie van de context van het gebruik en de siteomstandigheden werd uiteindelijk beslist, door de correlatie uitloog 4,5 die werd voorgesteld maar die foutief was berekend, wat wij op dat moment niet hadden vastgesteld, om die om te zetten naar een totale concentratie en kwamen bij het getal 70 uit.

De OVAM heeft dat aanvaard vanuit de optiek dat de aannames, de onderbouwing en de waarden die in het rapport waren opgenomen eigenlijk de waarden waren waarvan we wisten dat ze de meest recente waren, vooral dan wat de Nederlandse waarden betreft. Vanuit die optiek was dat aanvaardbaar. Bij de behandeling van dossiers is het niet de bedoeling dat wij alle berekeningen herberekenen, wij bekijken in essentie of de principes en de motivering correct zijn. Op dat moment is dan beslist, in de context zoals ik die heb geschetst, om deze waarden te aanvaarden voor de uitvoering van de Oosterweelwerf, zijnde een waarde voor het gebruik van gronden tot 70 in taluds die afgedekt zijn met leeflaag.

Er was een vraag over de goedkeuring door de OVAM waarin ook verwezen is naar de economische consequenties en het oponthoud maar in dezelfde paragraaf, wat ook gelezen moet worden als één paragraaf, is ook sprake van de onzekerheid over verder onderzoek en de kosten en tijd die nodig zijn om verder onderzoek te doen waarvan niet geweten is wat het eindresultaat kan zijn. In die optiek was het aanvaardbaar om op dat moment die beslissing te nemen en het akkoord van de OVAM te geven, ook al hadden wij op dat moment al opmerkingen bij enkele aannames en bij bepaalde waarden. Maar zoals gezegd, hanteren wij een systematiek voor aanvaarding die wij vooral in het licht van normafleiding aanvaarden. Men begint dus met een wetenschappelijke onderbouwing. De tweede stap voor men tot een norm komt, is een aftoetsing van de haalbaarheid en de aanvaardbaarheid die zowel beleidsmatig als praktisch kan zijn. Dit gebeurt met sectororganisaties en de brede wetenschappelijke wereld. Vandaar de passage die is opgenomen en de context die is geschetst bij deze aanvaarding.

Een tweede belangrijke vraag die hier is gesteld, gaat over een waarde die is afgeleid voor een specifiek dossier waarbij men is gekomen tot een richtlijn waarin die 70 wordt vermeld. Ik zal kort de historie van de totstandkoming van de richtlijn schetsen. De richtlijn is eigenlijk gegroeid vanuit de opzet van de studie over de brandweerkazernes en het voorkomen van PFOS, breder dan eerst gedacht en dus niet alleen op productiesites maar ook op andere types bedrijven, zoals de heer Ceenaeme heeft gezegd. Daar werd, ook internationaal, vastgesteld dat PFAS toch wel wijdverbreid is.

Op basis van de gegevens en die studie over de verspreiding, achtte de OVAM het noodzakelijk om PFAS onder de aandacht te brengen van de erkende bodemsaneringsdeskundigen zodat zij bij de opmaak van hun onderzoeken, zijnde een oriënterend onderzoek in het kader van de overdracht, zijnde een technisch verslag voor grondverzet, zouden nagaan in hoeverre PFOS daar kan voorkomen als een verdachte stof en deel moet uitmaken van het onderzoek. De richtlijn is dus eigenlijk nooit geïnitieerd als toetsingskader of normeringskader.

Men kan een probleem signaleren maar dan men moet ook nadenken over welke richting daarmee kan worden uitgegaan. Om dat beter te kunnen kaderen, is de richtlijn uitgewerkt. De diverse versies zijn eigenlijk een weergave van de evolutie van de kennis. Er is verwezen naar de studie over de verspreiding die in 2016 is opgestart. Die is pas in september 2018 afgerond, twee jaar voor we een definitief resultaat hadden. Er is gevraagd hoe dat komt. Enerzijds moesten wij op zoek gaan naar verdachte locaties waar PFAS zou voorkomen. 3M is een gekende site waarvan geweten was dat er PFAS voorkomt. Wat het risico op verspreiding betreft, moesten wij daar niet verder kijken, dat was er gewoon. Ook heel belangrijk in dat dossier was dat op dat moment de commerciële labo's niet voldoende kennis hadden om PFAS in de gevraagde concentraties te kunnen meten.

PFAS is wijdverspreid en zit in heel veel producten. Er is altijd een risico op kruiscontaminatie bij staalnames en analyses. Ook dat aspect moest worden bekeken.

Uiteindelijk is de richtlijn⁵ gefinaliseerd en in 2018 door de OVAM onder de aandacht gebracht. Op dat moment is de opdracht gegeven aan twee erkende bodemsaneringsdeskundigen, zijnde Arcadis en Witteveen+Bos, om een richtlijn op te stellen die de PFAS-problematiek voor monsternamen, analyse, gebruikswaarden, toetsingswaarden en evolutief karakter kadert.

Intussen was de OVAM overgegaan tot een herziening van de referentietaken van VITO. Doordat PFAS veel meer verspreid waren dan initieel gedacht, was het belangrijk om vanuit de OVAM het algemeen normeringskader op te stellen. PFAS zijn een emerging contaminant maar komen toch al wijdverspreid voor.

In juli 2019 zijn dan de eerste resultaten van VITO voorgesteld en is een berekening gemaakt naar de normering. Er was nog geen ecotox. Zij hebben de humantoxicologische grenswaarden en de grenswaarden inzake uitloging voorgesteld. Belangrijke vaststelling om over te gaan tot normering, zeker lage normering voor landbouwgebied en natuurgebied, was dat er nog geen achtergrondwaarde vastgesteld was voor heel Vlaanderen. Dus voor de studie over de normering kon worden afgerond, moest nog een achtergrondwaarde worden vastgesteld door middel van staalnames en analyses op onverdachte locaties over heel Vlaanderen.

Intussen liep die opdracht van Arcadis en Witteveen+Bos om de richtlijn op te stellen. Bij de opstart is nagegaan wat er allemaal moet worden bekeken inzake gebruiksvoorwaarden en hoe ook inzake grondverzet een gebruikskader en toetsingskader kunnen worden aangereikt die rekening houden met de voorwaarden en de gebruiksmogelijkheden binnen VLAREBO. Uiteindelijk hebben zij daar een ontwerp-richtlijn voorgesteld die vooral was uitgewerkt in functie van de vraag hoe moet worden omgegaan met PFAS en wanneer er

⁵ de studie (i.p.v. de richtlijn).

op welke locaties een risico is bij onderzoek. Zij hadden ook een voorstel voor een gebruikskader opgenomen.

In de loop van de tweede helft van 2019 is dat gebruikskader besproken in de werkgroep met de stakeholders zoals de bodembeheerorganisaties. Daarbij kwam men tot de vaststelling dat binnen de sector de waarden van 8 en 70 al circuleerden. Zo werd vanuit de sector van de grondverontreiniging gevraagd of bijvoorbeeld 8 en 70 de te hanteren waarden waren bij hergebruik. In andere dossiers waren er ook al hergebruikswaarden geformuleerd. Op dat moment, eind 2018, was er een projectontwikkeling in het Mechelse waar een waarde voor bouwkundig bodemgebruik van 80 geformuleerd was. Naar aanleiding van het gebruik in een dijk is ook al een waarde van 70 gehanteerd. Men had daar dus een variatie aan waarden die eigenlijk toelaatbaar zijn omdat het grondverzet toelaat om in functie van de toepassing een waarde vast te leggen zolang zich geen bijkomende risico's voordoen.

Gelet op het feit dat wij al op de hoogte waren van de afleidingen van VITO en op het feit dat daar eigenlijk al een aanzet was tot bodemsaneringsnormen van woongebied tot en met industriegebied – 18 microgram voor woongebied, 110 voor recreatiegebied tot 1949 voor industriegebied – stelden wij vast dat verhoudingsgewijs en in relatie tot de bodemsaneringsnorm, die waarde van 70 die eigenlijk al in de sector circuleerde, aanvaardbaar was als maximale waarde aangezien wij nog geen definitieve waarde konden vaststellen. En aangezien we nog geen definitieve waarde konden vaststellen voor landbouwgebied bij gebrek aan achtergrondwaarden, werd geopteerd om de richtlijn te publiceren met verwijzing naar het Nederlandse toetsingskader dat op dat moment bestond en dat voor gebruik als bodem in een generiek kader de befaamde 3-7-3 voorstelde: 3 voor PFOS, voor PFOA en GenX.

Voor de waarde van 8 en 70 verwees de OVAM toch naar het precedent van het Oosterweeldossier. Daarbij gaf de OVAM duidelijk aan dat deze waarden altijd moesten worden afgetoetst in een specifiek, dossiermatig kader enerzijds en in de toepassing waarin ze worden gebruikt anderzijds. Die toepassing kan gaan van een berm of talud tot bij wijze van spreken de productie van een baksteen onder de vorm van vormvast product.

Die ontwerprichtlijn werd dan in december 2019 gepubliceerd waarbij aan de hele sector, de erkende bodembeheersorganisaties en bodemsaneringsdeskundigen, input en reactie op de richtlijn werd gevraagd. Wij stelden vast dat er geen reactie kwam op de opgenomen waarden, behalve in het kader van het stakeholdersoverleg over de bodemsaneringsnormen zelf. Die ontwerprichtlijn is dan aangepast, gepubliceerd en definitief geworden met enkele kleine aanpassingen van de analysemethodieken en de vermelding⁶. Vanuit de onderbouw die VITO aan het opmaken was, werd bijkomende aandacht gevraagd voor de normen, zeker voor onderwatertoepassingen die eigenlijk in Vlaanderen niet zoveel voorkomen.

Eind 2020 is op basis van de beschikbare gegevens over PFAS aan de bodembeheerorganisaties gevraagd om input te geven over wat er in de feitelijke dossiers wordt teruggevonden. Daar is slechts een zeer beperkte set aan gegevens uit voortgekomen, onvoldoende om conclusies te trekken. Eind januari 2021 heeft VITO zijn studie over achtergrondwaarden en bodemsaneringsnormen gepubliceerd. Op basis van die gegevens heeft de OVAM onmiddellijk de richtlijn aangepast omdat we vaststelden dat de achtergrondwaarde voor PFOS in Vlaanderen 1,5 is. In de systematiek en inzake beleidsmatige haalbaarheid is geopteerd voor een waarde van 3 voor vrij gebruik voor PFOS. De waarde voor vrij gebruik moet liggen tussen de achtergrondwaarde en de bodemsaneringsnorm voor landbouwgebied. Vrij gebruik kan men niet toelaten wanneer ergens de strengste bodemsaneringsnorm wordt overschreden.

⁶ van onderwatertoepassing (toevoegen aan de zin).

Die waarde is dan bijgesteld naar 3,8. Eigenlijk hebben wij daar dus in functie van de kennis die we kregen, onmiddellijk een bijstelling doorgevoerd en die als richtlijn kenbaar gemaakt. De waarde van 70 hebben we niet bijgesteld omdat de onderbouwing dossiermatig moet gebeuren en projectspecifiek is. Maar wij hebben wel heel duidelijk gezegd dat 70 voor de OVAM de drempel is die men niet kan overschrijden. Het blijft natuurlijk de bevoegdheid van deskundigen om een andere waarde voor te stellen bij niet-genormeerde parameters in een dossier, maar in het licht van de bodemsaneringsnormen achtte de OVAM dat op dit moment zeker een veilige waarde om dossierspecifiek te kunnen onderbouwen.

Iemand heeft nog gevraagd hoe we verder gaan met die norm. Dat is een beleidsmatig vraagstuk. Over die emerging contaminants is weinig kennis. Wij vatten die risico-gebaseerd op maar beleidsmatig moet men natuurlijk verder nagaan welke richting van gebruik met welke waarde men daarin toelaat.

Wat sanering en grondreiniging betreft, is de kennis van de reinigingstechnieken voor PFAS- en PFOS-verontreiniging op korte tijd gegroeid. We moeten dit natuurlijk plaatsen binnen het kader. Aangezien het een problematiek is waarbij gronden vrijkomen die niet noodzakelijk kunnen worden hergebruikt, zal de markt van de grondreiniging zich daar ook op richten en reinigingstechnieken of -methodes uitproberen.

Begin 2016 is de reinigbaarheid van PFOS ter sprake gekomen in het kader van het Oosterweeldossier. Op het moment van de vraagstelling in 2016 was er heel weinig zicht op sanerings- en reinigingstechnieken. Pas in 2018 beschikten wij intern over een technical sheet van EPA waarin vier technieken voor de behandeling van PFOS-verontreinigde gronden zijn opgenomen, als bewezen of deels bewezen technologie. Daarin zijn afdekken, uitgraven en storten opgenomen als bewezen technologie; thermische reiniging, sorptie en stabilisatie als deels bewezen technologieën. Het nadeel van thermische reiniging is de energie-intensiviteit. Er moet ook rekening worden gehouden met het gedrag van die stoffen onder thermische omstandigheden: het kan niet de bedoeling kan zijn dat men reinigt uit het ene compartiment om het nadien te verspreiden in het andere compartiment. Zeker wanneer men op een te lage temperatuur verbrandt, is er risico op ontbinding, zijn er luchtmissies. Die techniek is zelfs nu niet volledig bewezen, tenzij op extreem hoge temperaturen.

In 2018 was het isoleren, beheren en controleren van de PFAS-verontreiniging in afgeschermd omstandigheden aangenomen als een bewezen technologie. Pas later, met de sanering van de Opelsite heeft de OVAM vanuit een ambtshalve dossieropvolging de markt bevestigd om de vrijkomende gronden die ook PFOS bevatten, te reinigen. De grondreinigers konden daar hun insteek en prijssetting geven. Daaruit bleek dat sommige grondreinigers al de mogelijkheid hadden om andere technieken te gebruiken zoals een doorgedreven grondwassing waarna verbranding van de actief kool wordt voorgesteld als reinigingstechniek. Maar dat is pas recent opgekomen.

De voorzitter: Ik neem aan dat nu de vragen over de communicatie aan bod komen. Ik zou graag rond 13 uur schorsen. Dat lukt volgens uw inschatting?

Henny De Baets: Over het bodemsaneringsdossier-3M heeft eigenlijk al vanaf 2001 een intensieve communicatie plaatsgevonden met de gemeente Zwijndrecht omdat zij toen geïnformeerd zijn over de toen op til zijnde meetcampagne in het kader van bodemonderzoeken. Toen al werd door het expertenteam geadviseerd om grondwater in dat gebied niet te gebruiken als drinkwater of voor voedselbereidingen. Dat lag ook in lijn met het advies van het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH) dat eigenlijk al in 1993 was gegeven om private putten regelmatig te laten onderzoeken. In 2006 werden de resultaten van het beschrijvend bodemonderzoek en de consequenties van de bevindingen voor de verspreidingswegen – dat waren dan vooral Blokkersdijk en het voetbalterrein Meteor, als ik me niet vergis – met hen besproken. In 2008 is er ook een commissievergadering geweest in de gemeenteraad waar 3M info heeft gegeven over de

hele toestand. In 2009 was er het openbaar onderzoek van Zwijndrecht en Antwerpen over het bodemsaneringsproject van 3M. Beide werden daar ook om advies gevraagd. De gemeente Zwijndrecht heeft dan ook een openbaar onderzoek georganiseerd en in de loop van de jaren, dus tijdens de opvolging, is de gemeente ook telkens geïnformeerd bij schadegevallen. Dat is een procedure in het Bodemsaneringsdecreet waar aan de verontreiniging binnen de 120 dagen gevolg moet worden gegeven. Daar wordt het lokaal bestuur ook telkens van op de hoogte gebracht.

Wat het grondverzetdossier betreft, was er in september 2017 een opdracht van het politieke stuurcomité van Oosterweel, nadat zij kennis hadden genomen van de bodem- en grondwaterproblematiek en van het feit dat deze een significante budgettaire impact zou hebben, aan Lantis, de OVAM, ANB en de VMM om zo snel mogelijk een voorstel van aanpak uit te werken voor de financiële risico's om het project beheersbaar te houden. Deze beslissing werd ons ter info meegedeeld door ons bevoegd kabinet.

Op dat moment zijn er dus wel een aantal vergaderingen met Lantis geweest. Lantis heeft als nv van publiek recht de taak om aan de Vlaamse Regering verordeningvoorstellen voor te leggen betreffende door Lantis of in opdracht van Lantis beheerde gronden en infrastructuur die onder meer regelingen kunnen bevatten over bijvoorbeeld vrijwaring van het milieu, integriteit, veiligheid, gezondheid enzovoort. Ik denk dat Oosterweel daar toch een mooi voorbeeld van is.

De meeste samenwerking is er natuurlijk met het Departement Omgeving omdat zij bevoegd zijn voor beleidsontwikkeling. De OVAM heeft vooral een beleidsondersteunende⁷ bevoegdheid. De integratie van die twee bevoegdheden komt in feite samen in het managementcomité waarvan het Departement Omgeving ook voorzitter is.

In het kader van de beleidsontwikkeling behoort ook het geïntegreerd milieu- en gezondheidsbeleid tot de bevoegdheid van het departement dat daarnaast ook het vooral beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek aanstuurt. Ik verwijs dan bijvoorbeeld naar de studie waar daarnet sprake van was over de risicolocaties in Vlaanderen. Dat is een beleidsondersteunend onderzoek. Dat kan een taak zijn van de agentschappen maar de echte coördinatie van het beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek zit bij de departementen.

Vooraf met het departement is er naar het beleidsmatig aspect van emerging contaminants al heel lang een heel intensieve samenwerking. Zoals gezegd, is er de strategie hormoonverstoring die destijds is opgestart.

Het departement trekt ook het Steunpunt Milieu en Gezondheid. Ook daar maakt de OVAM deel van uit en zit de OVAM in de stuurgroep. In de periode 2007-2009 is ook samen met het departement intensief gewerkt aan een aantal studies, onder andere 'Gebromeerde brandvertragers en perfluorverbindingen in Vlaanderen'. Daarbij was er al onderzoek naar de verspreiding van die stoffen, de humane opnames enzovoort, waarbij het eigenlijk de bedoeling was om een selectie van geschikte milieu- en gezondheidsindicatoren te vinden. In die studie werd PFAS vooral gemeten in voedingsmiddelen. De OVAM heeft daar de case-Zwijndrecht expliciet ingebracht. De uitvoerders van die studie waren de Universiteit Antwerpen, de Universiteit van Amsterdam en VITO maar ook de Federale Overheidsdienst (FOD) Volksgezondheid en de VMM namen daaraan deel.

Beleidsuitvoerend kon de OVAM daar nog niet zoveel mee aanvangen omdat vooral voeding werd bekeken als blootstellingsroute en niet de bodem.

Een ander relevant onderzoek van het departement waar wij aan meegewerkt hebben, is het draaiboek moedermelkcampagne uit 2011, waar er toch ook al serieuze signalen waren

⁷ beleidsuitvoerende (i.p.v. beleidsondersteunende).

dat PFOS en PFOA toen aanwezig en meetbaar waren in alle moedermelkstalen. Ook daar namen FOD Volksgezondheid, de VMM en de OVAM aan deel.

Dan is er heel de humane biomonitoring die gebeurt in Vlaanderen, ook onder coördinatie van het departement, waar sinds 2002 de aanwezigheid van verontreinigde stoffen in het lichaam van grote delen van de Belgische bevolking onderzocht wordt. Dat steunpunt bestaat uit de vijf Vlaamse universiteiten, PIH en VITO. Het steunpunt wordt aangestuurd door het departement. Vroeger werd het ook aangestuurd door het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie. AZG nam mee deel aan dat steunpunt tot 2016 maar heeft de stuurgroep⁸ verlaten om zich te focussen op hotspots.

Sinds de derde cyclus van dat humaan monitoringprogramma dat liep van 2012 tot 2015, is PFAS meegenomen in het onderzoek. Toen al waren er aanzienlijke overschrijdingen van de gezondheidkundige toetsingswaarde afgeleid. Maar liefst 77 procent van de volwassen deelnemers had toen een waarde boven de toetsingswaarde voor PFOS en PFOA. In 2016 is AZG uit het steunpunt gestapt en als case voortgevloeid uit die hormoonstrategie is dan het PFAS-actieplan ontstaan, waar er bij de start in 2018 een toelichting is geweest voor alle entiteiten binnen het beleidsdomein en voor een aantal entiteiten buiten het beleidsdomein waar de case-Zwijndrecht is ingebracht.

De aanleiding van de keuze voor PFAS binnen die biohumane monitoring waren de vaststellingen uit recente humane biomonitoringscampagnes met betrekking tot PFAS en de resultaten van de verkennende meetcampagne bij risicolocaties en de internationale wetenschappelijke ontwikkelingen die er intussen waren.

De OVAM heeft sinds mei-juni gevraagd om dat actieplan-PFAS opnieuw uit te breiden – we vonden dat het qua scope te beperkt was – naar andere beleidsdomeinen omdat het toch wel belangrijk was dat AZG daar opnieuw bij betrokken werd.

Wij werken ook samen met het Departement Omgeving en RIVM aan een heel belangrijke studie over blootstellingsroutes voor PFAS. Ook VITO, PIH en de Universiteit Antwerpen werken daaraan mee. Dat is een heel belangrijk onderzoek want om de juiste maatregelen te kunnen formuleren om die blootstelling te kunnen reduceren, is het kennen van het relatief aandeel van al die blootstellingsroutes een heel belangrijke aangelegenheid. Normaal gezien hebben we de resultaten tegen het einde van het jaar.

Er is ook een samenwerkingsprotocol rond communicatie met AZG, met het gezondheidsbeleid op het vlak van preventieve gezondheidszorg als kerntaak. In dat protocol staat dat er een samenwerking is tussen beide agentschappen wanneer voorzorgsmaatregelen of veiligheidsmaatregelen in het kader van het Bodemdecreet nodig zijn, omdat er dan sprake is van gezondheidsrisico's voor de mens. Zoals gezegd, is dat protocol eigenlijk pas in werking getreden op het moment dat de strengere normen vanaf 1 april 2021 in werking zijn getreden. Toen is AZG ook onmiddellijk betrokken.

Met AZG organiseren wij in die gevallen ook verschillende bewonersvergaderingen en infomomenten. Dat gebeurde in het verleden bijvoorbeeld al in het dossier-Umicore en veel andere dossiers.

Ik denk dat de samenwerking met VITO hier voldoende is toegelicht. Die heeft vooral betrekking op het wetenschappelijk onderzoek en de opbouw en de onderbouwing van het toetsingskader en het normeringskader inzake PFOS. En dan is er ook nog een samenwerkingsprotocol met het Departement Omgeving rond inspectie, maar dat is al eerder ter sprake gekomen. Daar is dus een duidelijke rolverdeling in die zin dat toezicht en handhaving van bodem en de uitvoeringsbesluiten bij de OVAM liggen, maar dat de meeste toezicht- en handavingsbevoegdheden rond het Materialendecreet bij de afdeling Handhaving van het departement liggen.

⁸ het steunpunt (i.p.v. de stuurgroep).

De voorzitter: Collega's, we starten met de namiddagzitting. In de voormiddag waren we bijna rond met de eerste vragenronde, maar elke fractie heeft nog heel wat vragen gesteld over communicatie en over de manier waarop er in 2017 en 2018 niet is gecommuniceerd naar de burgers. Men vroeg vooral wie de beslissing heeft genomen om dat niet te doen en wat de betrokkenheid was van de OVAM en van de verschillende ministeriële kabinetten. Het is interessant om daar toch nog een antwoord op te krijgen. Daarna geef ik het woord opnieuw aan de parlementsleden voor heel specifieke vragen. Ik geef dus graag het woord aan de vertegenwoordigers van de OVAM.

Ann Cuyckens: Dank u wel, voorzitter en parlementsleden. Er waren inderdaad verschillende vragen over de communicatiestrategie: of wij al dan niet autonoom kunnen communiceren en of er een bepaalde beslissing voorhanden was. Als dergelijke vraagstukken naar voren komen, moeten wij eigenlijk twee facetten bekijken, om het zo uit te drukken. Enerzijds kijken we naar de legaliteit van een bepaalde handeling die we stellen en anderzijds naar het opportuniteitsvraagstuk. Legaliteit: uiteraard. Als we bepaalde handelingen stellen, zijn die correct? Is er een duidelijke rechtsgrond om op die manier op te treden? Een rechter gaat dat ook op die manier beoordelen. Voor het opportuniteitsvraagstuk moet een bepaalde beleidsautonomie worden ingevuld. Er kan dan worden getoetst op manifeste onredelijkheid.

De opportuniteit van de discretionaire beslissing, die kan worden genomen door de OVAM of door andere beleidsmakers, heeft natuurlijk een 'meerlagigheid'. Dat is natuurlijk belangrijk. Er zit een meerledigheid in. Men moet altijd eerst kijken of er in abstracto of in concreto enige beleidsbeslissing van een hiërarchische meerdere voorhanden is. Vervolgens beoordeelt de OVAM binnen dat opportuniteitskader en gebonden door die beleidsbeslissing, wat binnen haar operationele autonomie mogelijk is en past. Dat is logisch.

De operationele autonomie van de OVAM is deze ochtend ook al naar voren gekomen. Ze gaat over beleidsuitvoerende en beleidsondersteunende aspecten, maar niet over beleidsbepalende verantwoordelijkheden. Het is duidelijk dat het op die manier moet worden afgebakend. Dat is heel belangrijk in het kader van het beoordelen van de redelijkheid van een houding, onder andere van de OVAM en in het kader van de proactieve communicatie.

In 2017-2018 is er inderdaad een tussenkomst geweest van het politiek niveau. De OVAM mocht geen trekkersrol opnemen. Onze administrateur-generaal zal er dadelijk concreter op ingaan of we bij die proactieve communicatie mochten worden betrokken. De opportuniteitsvraag is op dat moment beleidsbepalend ingevuld door de beleidsverantwoordelijke minister, allicht rekening houdend met een bepaalde context. Ik zal er zo dadelijk even op ingaan. Wij hebben ons daar als organisatie natuurlijk naar te gedragen, welke context er ook is. In 2021 bijvoorbeeld is er een andere beleidsbepalende insteek geweest om wel stalen te gaan nemen waarover wordt gecommuniceerd.

Het is dus heel belangrijk om dat voor ogen te houden bij de communicatiestrategie. We hebben inderdaad een bepaalde autonomie, in het kader van beleidsvoorbereiding en beleidsuitvoering, maar wanneer een hiërarchisch meerdere een bepaalde beleidsbepalende beslissing neemt of beleidsbepalende uitspraak doet, moeten wij ons daaraan conformeren, wat wij ook doen.

Er was ook een vraag naar de aspecten waarop wij hebben getoetst en wat wij voor ogen hebben genomen om te bepalen dat er geen humaan toxicologische risico's waren. We hebben verschillende aspecten meegenomen. We hebben beschrijvend onderzoek meegenomen. Ik ga daar zeker niet op terugkomen want ik heb de lengte al als een subjectief begrip horen bestempelen. Er waren dus een aantal aspecten uit het beschrijvend onderzoek voorhanden en er waren natuurlijk de resultaten van het rapport van professor Tytgat en de resultaten van de BAM. Professor Tytgat had verschillende

versies. Maar goed, met de versies die wij hebben ontvangen, hebben wij rekening gehouden om op die manier een uitspraak te kunnen doen.

Er waren voor de woongebieden geen overschrijdingen rond dat betrokken gebied. Ik neem er een aantal cijfers bij die toen, in 2017, relevant waren. Er was 22 microgram gemeten in woonzone. Als je dat toetst aan de waarden van professor Tytgat, sprak die in die periode over 100 microgram voor een humaan toxicologisch risico. Het zit er duidelijk ver onder. In de directe omgeving van het projectgebied waren de meetresultaten 30 tot 50 microgram per kilogram droge stof. Zelfs als we die toetsen aan de humaan toxicologische aspecten van Tytgat, zit je ook daar aan de afweging met 100 microgram. Er zijn inderdaad wel hogere waarden in de Palingbeek; dat klopt. De Palingbeek is een duidelijke buffer. Er zijn daar metingen geweest tot ongeveer 1000 microgram per kilogram droge stof. Daar moet je natuurlijk ook toetsen met het ecotoxicologisch gegeven. Onder meer professor Tytgat heeft dit ecotoxicologisch gegeven ook bepaald, ook voortgaand op wat in RIVM naar voren is gekomen, en het is ingeschat op 16.000 microgram. Dat is een groot verschil. In het grondwater werden in de directe omgeving concentraties gemeten van 11 microgram per liter in 2017. Professor Tytgat had daar in het kader van het ecotoxicologisch criterium waarden naar voren geschoven van 930 microgram per liter. Die context was toen voorhanden en daar hebben wij rekening mee gehouden bij onze uitspraak. Ik neem aan dat onze administrateur-generaal in detail ingaat op de betrokken periode en de communicatie.

Henny De Baets: Ik denk dat het belangrijk is om jullie een volledig overzicht te geven van de periode 2017-2018, bijna van dag tot dag. Ik ga dat dan ook doen.

Ik werd voor de eerste keer gecontacteerd in het najaar 2017, op 7 september 2017, met de vraag voor een bespreking tussen Lantis en de OVAM. Het was een schriftelijke vraag met een lijst van percelen uit een projectgebied. Er werd tevens vermeld dat het geen limitatieve lijst was van de vervuilde gronden die ze op hun projectgebied hadden.

Op hun vraag is er op 11 september een overleg geweest tussen de OVAM en BAM/Lantis waar mevrouw Cuyckens aanwezig was, ik niet. Volgende items zijn besproken: de resultaten van de metingen in hun projectgebied – eigenlijk de vertaling van de lijst die ze de dag voordien hadden overgemaakt – en de opdracht die BAM/Lantis aan professor Tytgat had gegeven. Ik heb in mailverkeer terug gevonden dat die opdracht blijkbaar op 10 augustus 2017 was gegeven. Zijn opdracht was om een risicoanalyse te maken voor de mens over de aanwezigheid van PFOS-houdende grond in het projectgebied van Oosterweel en een bespreking of toelichting te maken die bruikbaar zou zijn voor communicatie. Dat was dus de opdracht van professor Tytgat⁹. Op diezelfde vergadering werd gevraagd om samen te communiceren en een gezamenlijke communicatiestrategie met de OVAM te maken, afhankelijk van het advies van professor Tytgat, en ook samen met andere partijen, waaronder bijvoorbeeld de VMM. Ik citeer dus Lantis.

Zij meldden toen ook dat ze nog een vergadering met 3M hadden en vroegen daarnaast aan de OVAM om de inzichten van professor Tytgat mee te bekijken vanuit hun rol in het kader van bodemsanering. Op 11 september hadden wij de inzichten van professor Tytgat nog niet.

Na dat overleg heeft de OVAM – opnieuw mevrouw Cuyckens – aan BAM/Lantis per mail meegegeven dat pas na kennisname van de resultaten van professor Tytgat, evenals na verwerking daarvan – dat wil zeggen, hun vraag was de toetsing van de concentraties van het normenkader – pas nadien een FAQ en een communicatiestrategie kan worden bepaald.

⁹ de opdracht van Lantis aan professor Tytgat.

BAM/Lantis bezorgde ons op 12 september – de dag na de vergadering – de eerste versie van de risicoanalyse van professor Tytgat en een reeks nieuwe analyseresultaten.

Op 12 september vroeg het kabinet-Schauvliege bij de OVAM een stand van zaken op over het grondverzetdossier Oosterweel ten behoeve van het politiek stuurcomité Oosterweel.

Op 13 september geven de OVAM en Sweco opmerkingen op het rapport Tytgat, wat ook gevraagd was. Iedereen kon feedback geven en zowel Sweco, de erkende bodemsaneringsdeskundigen van Lantis, als de OVAM hadden opmerkingen op dat eerste verslag.

In haar reactie van 14 september 2017 deelde de OVAM aan het kabinet-Schauvliege mee dat zij op 12 september in kennis werd gesteld van de eerste versie van de risicoanalyse van professor Tytgat, maar dat de OVAM en Sweco verdere verduidelijkingen bij die analyse hadden gevraagd. Die dag is er een schrijven van mij vertrokken naar minister Schauvliege. Ik neem aan dat jullie dat document kennen, want het zat in het dossier, tenzij jullie willen dat het hier nog eens wordt voorgelezen.

Is dat gemakkelijker? Oké. "In haar reactie van 14 september gaf de OVAM het volgende aan: de BAM contacteerde de OVAM eind vorige week met de vraag voor een overleg. Op maandag 10 september 2017 ..." – en dat is een tikfoutje van mevrouw Cuyckens, want het was 11 september. In het document staat 10 september, maar dat was een zondag – "... gaf de BAM een toelichting over de vaststelling van een verontreiniging met PFOS in de zone van de geplande Oosterweelverbinding die een mogelijk risico zou vormen voor de omgeving op basis van hun inschatting. De BAM vroeg op dit overleg aan de OVAM naar onze inzichten over het door hen gebruikte toetsingskader, normering, en afhankelijk van het advies van professor Tytgat, opgesteld in opdracht van de BAM, naar de mogelijkheden van een eventuele gezamenlijke communicatie omtrent dit potentieel risico. De resultaten waarop de BAM zich baseerde, werden dinsdag ..." – dat was dan 12 september – "...aan de OVAM bezorgd, evenals de nota van professor Tytgat. Deze gaat dieper in op het humaan toxicologisch risico, voortgaand op hetgeen door de BAM is aangeleverd, en geeft aan dat er geen direct risico zou bestaan voor de volksgezondheid." Het is een letterlijk citaat uit de nota Tytgat. "Zowel de OVAM als de bodemsaneringsdeskundigen van de BAM hebben op woensdag nog enkele verduidelijkingen bij deze nota gevraagd. Voortgaand op de gegevens die vandaag, 14 september 2017, voorhanden zijn ..." – waarvan de BAM zelf had gezegd dat de gegevens niet volledig waren – "... zijn er niet meteen aanwijzingen voor de OVAM dat zij zich niet zou kunnen aansluiten bij het uitgebrachte advies van professor Tytgat. Het door professor Tytgat gehanteerde toetsingskader ligt in lijn met de internationaal gebruikte normering. Voortgaande op deze gegeven, lijkt er momenteel geen directe noodzaak voor een actieve communicatie. Dit laatste wordt nog afgestemd met de BAM." Einde citaat van de nota aan minister Schauvliege, waarin ze de stand van zaken vroeg.

Op 15 september vroeg BAM opnieuw ... Ik ben eigenlijk iets vergeten. Er was ook de vraag van de BAM om dit op dit moment, gelet op de politieke gevoeligheid, stil te houden. Ik heb dat ook gemeld aan het kabinet, waarop het kabinet mij heeft geantwoord dat ook op de IKW de gevoeligheid duidelijk naar voren was gekomen.

Op 15 september 2017 vroeg BAM aan de OVAM opnieuw naar communicatie. De OVAM heeft dan geantwoord aan BAM/Lantis dat ze nog bijkomende informatie afwachtte: dat waren én analyseresultaten én het tweede rapport-Tytgat. Nadat iedereen vragen had gesteld over het eerste rapport, wachtte ze nog informatie af om daarna te bekijken welke communicatie er nodig was.

Er zijn vragen gesteld over de rapporten, maar die zitten ook in het dossier. Het zou mij misschien te ver leiden om die ook voor te lezen. Ze zitten allemaal in het dossier.

Op 18 september 2017 bezorgde BAM/Lantis aan de OVAM een nieuwe versie van het deskundig verslag van professor Tytgat, met hun opmerkingen erbij. Het was eigenlijk een

versie van 15 september, maar er zat ook een weekend tussen. BAM/Lantis had dus opnieuw opmerkingen op de tweede versie Tytgat.

Op 19 september 2017 maakte het kabinet van minister Schauvliege de beslissing van het politiek stuurcomité Oosterweel per e-mail over aan de OVAM. Ik lees ze voor: "Ter info: de beslissing van het politiek stuurcomité Oosterweel gisteren. Ik ga ervan uit dat BAM hiertoe een initiatief neemt." En dan de beslissing die aan ons werd meegedeeld: "Het politiek stuurcomité neemt kennis van de bodem- en grondwaterproblematiek en van het feit dat deze problematiek een significante budgettaire impact heeft en vraagt de leidende ambtenaren van de betrokken administraties OVAM, VMM, ANB en BAM, zo spoedig mogelijk een voorstel van aanpak uit te werken dat de financiële risico's voor het project beheersbaar houdt." Einde citaat van de beslissing van het politiek stuurcomité. Er weze opgemerkt dat er niks in staat over communicatie.

Op 21 september vond op initiatief van BAM/Lantis een bespreking over de PFAS-problematiek plaats tussen BAM/Lantis, de OVAM en de VMM, waar ik zelf aanwezig was en niet de leidend ambtenaar van de VMM, maar een vertegenwoordiger. ANB was niet aanwezig. De beslissing van het stuurcomité was voor de vier organisaties, maar eigenlijk was ik daar alleen als leidend ambtenaar met de leidend ambtenaar van de BAM. Dat was dus de fameuze vergadering waarvan er in het dossier ook een verslag zit¹⁰. Moet dat ook worden voorgelezen? Ja? Dan moet ik het even gaan zoeken. Ik heb het wel bij.

Op deze vergadering waren aanwezig: David Van Herreweghe, voorzitter van de BAM, ikzelf, Anja Van Geyt van de VMM – niet de leidend ambtenaar zoals ik daarnet zei – Luc Hellemans van de BAM.

Op het verslag bovenaan stond 'Vertrouwelijk' en 'Niet voor verspreiding vatbaar'. De vergadering liep aan de hand van de memo PFOS. De memo draagt de datum van 20 september, de dag voordien. Ik heb in het dossier ook geen uitnodiging meer gevonden. Ik denk dus dat de uitnodiging telefonisch is gebeurd en dat de memo mij op de dag van de vergadering is voorgelegd.

Wat werd daar in grote lijnen besproken? Ik lees dan straks het verslag voor. De door BAM/Lantis aangedragen mogelijke oplossingen voor de grondproblematiek binnen het projectgebied, de uiteengezette communicatiestrategie, de resultaten van de uitvoering van het bodemsaneringsproject op de site 3M met betrekking tot de grondwaterverontreiniging. Uit de onderzoeksresultaten van de tussentijdse verslagen van de EBSD (erkende bodemsaneringsdeskundige) over de uitvoering van het bodemsaneringsproject blijkt dat de grondwaterverontreiniging niet is toegenomen de voorbije tien jaar en dus onder controle is. Dan werd er dus afgesproken dat zij gegevens zouden bezorgen aan de OVAM en dat de OVAM tegen 27 september feedback zou geven over die onderzoeksgegevens.

Op 22 september 2017 bezorgde BAM/Lantis aan de OVAM een verslag van de vergadering van 21 september met daarbij een memo en een kaart. Dat was de memo met datum van 20 september die de dag na de vergadering opnieuw werd meegestuurd, en het fameuze kaartje met de cirkel, waarover vorige week ook is gesproken.

Ik lees even het verslag, opgemaakt door Lantis en aan de OVAM bezorgd op 22 september 2017, voor.

"Schetsen van de globale problematiek en de technofinanciële gevolgen op het project aan de hand van de memo PFOS als bijlage. Gemaakte afspraken omtrent communicatie in het politiek stuurcomité (de wens om proactieve communicatie uit te voeren van het politiek

¹⁰ enerzijds het ontwerpverslag opgemaakt door BAM/Lantis aan de OVAM bezorgd op 22 september 2017, en anderzijds de opmerkingen van de OVAM op dat verslag in track-changes aan BAM/Lantis op 27 september 2017, zitten (i.p.v. een verslag zit).

niveau in de loop van de volgende week)". Dat was dus het onderwerp. De feedback van de bevoegde instanties op deze items ... Ik ga straks vertellen dat ik opmerkingen op dat verslag heb gemaakt, maar dat was de verslaggeving die BAM/Lantis aan ons bezorgde.¹¹

Het eerste punt voor de OVAM was: "De technische oplossingen door de BAM aangedragen voor de grondproblematiek binnen het projectgebied worden als best practice beschouwd. De OVAM zal haar volledige medewerking verlenen om samen met BAM en de aangeduide aannemer tot een optimaal grondverzet te komen, wat zowel naar kosten als naar risicobeheer, een positief effect zal hebben op het geheel van de werken." Het tweede punt: "De zwakke plek in de uiteengezette communicatiestrategie is volgens de OVAM het feit dat we niet over meetgegevens beschikken in de woongebieden van de gemeente Zwijndrecht. Door BAM werden immers alleen maar onderzoeken gedaan naar vervuiling in haar projectgebied. Door extrapolatie zouden we kunnen afleiden dat ook woon- en landbouwgebieden mogelijk verontreinigd zijn. Luchtfoto met extrapolatie als bijlage." Dat was zogezegd allemaal de feedback van de OVAM.

De voorzitter: Collega De Roo, is er iets?

Stijn De Roo: Is het document waaruit u nu citeert de laatste versie die ons werd bezorgd? Sorry, voorzitter, maar dit is een heel belangrijke technische vraag.

Ann Cuyckens: Wij hebben twee versies bij het dossier gevoegd: de versie die we van BAM/Lantis hebben gekregen en daaruit leest onze administrateur-generaal nu voor. De andere versie is de versie met onze opmerkingen.

Henny De Baets: Dit is de versie die de dag na de vergadering door Lantis aan de OVAM werd bezorgd als verslag van de vergadering.

Ik was bezig met de communicatiestrategie.

"De zwakke plek in de uiteengezette communicatiestrategie is volgens de OVAM het feit dat we niet over meetgegevens beschikken in de woongebieden van de gemeente Zwijndrecht. Door BAM werden immers alleen maar onderzoeken gedaan naar vervuiling in haar projectgebied. Door extrapolatie zouden we kunnen afleiden dat ook woon- en landbouwgebieden mogelijk verontreinigd zijn. Luchtfoto met extrapolatie als bijlage.

Daarnaast is de OVAM tevens de mening toegedaan dat het ANB moet betrokken worden, gezien de vastgestelde verontreiniging in Blokkersdijk en de hoge gevoeligheid van dit natuurgebied."

Nog altijd de feedback.

Het derde punt voor de OVAM was: "De OVAM heeft een BSP op de site van 3M lopen sedert 2006. Dit BSP is vooral gericht op het stopzetten van de verdere verspreiding van de verontreiniging naar de omgeving. Op basis van de huidige onderzoeksresultaten blijkt dat de grondwaterverontreiniging de voorbije tien jaar niet is toegenomen en dat deze onder controle is. We kunnen dan ook stellen dat het BSP in zijn opzet geslaagd is en dat de strategie, uitgezet door OVAM in het BSP, het stopzetten van de verspreiding van de verontreiniging, zeer effectief is geweest.

¹¹ Deze alinea volledig vervangen door:

Bovenaan het verslag stond Vertrouwelijk en niet voor verspreiding.

"Besproken punten:

- schetsen van de globale problematiek en de technofinanciële gevolgen op het project aan de hand van de memo PFOS (als bijlage)
- gemaakte afspraken omtrent communicatie in het politiek stuurcomité (de wens om een pro-actieve communicatie uit te voeren vanuit politiek niveau in de loop van volgende week).

Feedback van de bevoegde instanties op deze items.

OVAM: ".

Bijkomend werd in dit BSP allusie gemaakt op het project Oosterweelverbinding. 3M zou een bijkomende saneringsplicht hebben aan de Palingbeek bij de start van de werken aan de Oosterweelverbinding.”

Het vierde punt voor de OVAM was: “De OVAM is bereid om in dit traject een trekkersrol op te nemen.”

Nog altijd de versie Lantis.

VMM. Moet ik dat ook lezen? Of is dat nu niet zo belangrijk? Ik zal het voorlezen.

“VMM bevestigt dat zij met haar specialisten in de geplande vergadering op 29 september 2017 haar volle medewerking zal verlenen inzake de vaststelling van de lozingsnorm, confer de best beschikbare technologie, alsook zal zij meewerken aan de kosten-batenanalyse met betrekking tot het nut en de noodzaak van het waterdichte scherm. Alle partijen zijn van mening dat we zowel naar verspreiding als naar zuivering van deze gevaarlijke stof het maximum moeten doen, maar binnen een bewezen best practice-technisch-financieel kader. Geen experimentele oplossingen en technologieën.”

De gemaakte afspraken.

“BAM bezorgt alle onderzoeksresultaten aan de OVAM, alsook de gemaakte afspraken tot op heden met de dossierbeheerder van de OVAM en de communicatieverantwoordelijke van de OVAM.

De OVAM interpreteert deze resultaten inzake verontreiniging en geeft haar feedback op woensdag 27 september eerstkomend. (Deze feedback is een risico-inschatting van verontreiniging in het woongebied van Zwijndrecht, alsook een advies naar verdere aanpak inzake bijkomend onderzoek, het openen van een dossier bij de OVAM, de bijkomende te betrekken partijen: 3M, ANB, Zwijndrecht,...) communicatie).”

“BAM bezorgt aan VMM de gemaakte afspraken met de contactpersoon van VMM, zodat VMM kan verifiëren of er nog bijkomende specialisten moeten betrokken worden.” “BAM geeft feedback aan het politiek stuurcomité van deze meeting.”

Dat was het verslag¹² dat BAM ons bezorgde op 22 september.

Ik zal straks het andere verslag lezen. Maar ik zal nu meteen zeggen dat de OVAM op dat verslag nogal wat opmerkingen gegeven heeft, maar nooit een aangepast verslag gekregen heeft. Wij weten dus niet welke feedback hierover is gegeven aan het politiek stuurcomité.¹³

Ik ga verder.

Diezelfde dag, 22 september, meldt de OVAM, bij monde van Jan Verheyen, graag te willen samenzitten met hen over communicatie. Hij geeft daar enkele data bij. Een ervan was 26 september. Op die datum is dat overleg dan ook doorgegaan.

Eveneens op 22 september bezorgde BAM/Lantis in een aparte mail aan de OVAM de technische onderzoeksgegevens. Herinner u dat ze hadden gezegd dat ze graag hadden dat we die nog eens bekeken en dat ze die zouden nasturen. Ze zijn aangekomen met een aparte mail op 22 september. BAM/Lantis gaf zelf aan dat de technische onderzoeksgegevens niet allemaal actueel waren. Ook het mailverkeer tussen BAM en Lantis en enkele ambtenaren van de OVAM werden bezorgd, zoals ook afgesproken op de

¹² ontwerpverslag (i.p.v. verslag).

¹³ Deze alinea vervangen door:

“Ik zal straks het lezen. Maar ik zal nu meteen zeggen dat de OVAM nogal wat opmerkingen gegeven heeft, maar nooit een aangepast finaal verslag gekregen heeft. Wij weten dus niet welke feedback hierover is gegeven aan het politiek stuurcomité.”.

vergadering van 21 september. Ze hadden daar gezegd dat ze ons onderzoeksgegevens zouden bezorgen en alle dossierstukken die er al bij de OVAM waren. Nu stuurden ze dat allemaal samen en gaven zelf aan dat die onderzoeksgegevens niet allemaal actueel waren. Een ervan was een technisch verslag waar nog aanpassingen rond waren, of zoiets. Ze gaven aan dat het niet allemaal actuele gegevens waren.

Enkele dagen later, op 26 september 2017, stemden de OVAM en BAM/Lantis – dat is die vergadering waarvan de OVAM had aangegeven die te willen doen – onderling verder af over de mogelijke gezamenlijke communicatie. Dat is een vergadering waar geen officieel verslag van is. Ik zal het kort houden. Dat is de gelekte mail van vorige week van mevrouw Cuyckens.

Overleg. Neen? Sorry. Dat is later blijkbaar.

Ik heb hier enkele puntjes van bespreking waarvan mevrouw Cuyckens notitie heeft gemaakt. De staalnames in het projectgebied; PFOS komt voor in de achtergrondwaarden; volgens BAM zou 3M bereid zijn tot een gezamenlijke communicatie. BAM heeft bijkomende vragen gesteld aan professor Tytgat. Dat is het boeiende: er zijn in een maand tijd een vijftal versies van het rapport van professor Tytgat overgemaakt. Dat is hier ook wel een belangrijk element. In het begin werd gezegd: afhankelijk van het resultaat van het rapport van professor Tytgat wordt er gezamenlijke communicatie gedaan. In die maand zijn er vijf verschillende versies. Telkens er een versie kwam, werden er opmerkingen gemaakt. Een keer door ons bij de eerste versie, en daarna door de deskundige van Lantis zelf.

Daar werd meegedeeld dat BAM bijkomende vragen had gesteld aan professor Tytgat. Op die vergadering heeft mevrouw Cuyckens gezegd dat als er communicatie moet komen, wij willen dat de gezondheidsorganisaties daarbij worden betrokken.

De OVAM, bij monde van mevrouw Cuyckens, heeft hierbij aangegeven dat bij mogelijke communicatie er een eenduidige boodschap moest zijn en dat alle stukken voorhanden moesten zijn. Zij kan het straks misschien zelf zeggen: zij bedoelde daar alle onderzoeksgegevens en de nieuwe versie van het rapport-Tytgat.

Koen Daniëls: Uit welk verslag bent u nu aan het voorlezen?

Henny De Baets: Ik lees nu de inhoud voor van de vergadering van 26 september 2017, waar de OVAM had aangegeven dat ze wou samenzitten met Lantis. Die vergadering heeft plaatsgevonden op 26 september. Daar lees ik nu uit voor.

Ann Cuyckens: Daar zijn enkel notities van gemaakt: deze die ik zelf had uitgeschreven. Die zijn in de vorm van een mail naar mezelf bezorgd. Nadien werden ze verdeeld naar onze woordvoerder. Die was daar ook aanwezig.

Henny De Baets: Ze zijn ook bezorgd aan de commissie?

Ann Cuyckens: Ze zijn ook bezorgd aan de commissie.

Henny De Baets: Er is geen officieel verslag van die vergadering. Het is een geschreven nota van mevrouw Cuyckens. (*Opmerkingen*)

Henny De Baets: Die zijn ook allemaal overgemaakt.

Gezondheidsorganisaties, dat zijn de lokale gezondheidsoverleggen (Logo's).

Wij hebben aangegeven dat, als er communicatie zou moeten zijn, de gezondheidsorganisaties zouden moeten betrokken zijn.

Op die vergadering werd de datum van 17 oktober 2017 voorgesteld voor een timing voor gezamenlijke communicatie. Maar ik herhaal: dat was nog altijd onder de omstandigheid

dat er nog geen andere versie van het rapport van professor Tytgat was en ook geen volledige onderzoeksgegevens.

Dan komen we op de fameuze 27 september. Die dag is er heel wat gebeurd. U weet dat op de vergadering van 21 september, waar ik aanwezig was, BAM/Lantis feedback had gevraagd over de gegevens die zij 's anderendaags zouden bezorgen en ook bezorgd hebben. De feedback van de OVAM was als volgt – en nu lees ik opnieuw letterlijk voor:

“Tijdens de bespreking van 21 september jongstleden vroeg u feedback over de onderzoeksresultaten die u de OVAM bezorgde. Gebaseerd op de gegevens die we vandaag 27 september” – dat is wel opvallend, dat we telkens zegden ‘de gegevens die we vandaag’ want die gegevens zijn telkens met mondjesmaat binnengekomen – “voorhanden zijn, zijn er geen aanwijzingen dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. Met name de concentraties in het grondwater dat de meest kritische blootstellingsroute vormt voor PFOS vallen ver onder de huidige gehanteerde toetsingswaarden, bijvoorbeeld zoals deze in de nota van professor Tytgat worden naar voren gebracht. De resultaten zoals ze vandaag bekend zijn, beperken zich echter tot het terrein van 3M zelf en enkele grote wegen in de omgeving. Hierdoor bestaat er nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden en de daarbij horende blootstelling van de bewoners. Wil men volledig uitsluitel over deze aanpalende woonzones en deze onzekerheid wegwerken, dan zijn bijkomende onderzoeksdata aangewezen ter plaatse. Deze resultaten zullen de huidige resultaten aanvullen en een vollediger beeld geven van het voorkomen van PFAS in deze regio.”

Dat is de feedback die de OVAM op 27 september heeft gegeven op de analyseresultaten van 22 september.

Ook op 27 september 2017 vond het kabinetsoverleg op het kabinet van minister Schauvliege met de OVAM plaats waarop het grondverzetdossier Oosterweel geagendeerd stond. Het verslag van het kabinetsoverleg vermeldt dat de minister wenste dat de OVAM geen initiatief nam inzake communicatie of erbij betrokken werd. De minister was van mening dat BAM zelf voldoende ervaring had met betrekking tot bewonerscommunicatie.

Na die vergadering is er het intern e-mailverkeer geweest binnen de OVAM. Dat was dan de mail die vorige week gelekt is. Uiteraard niet door ons. *(Opmerkingen)*

In navolgend intern e-mailverkeer binnen de OVAM bevestigt het afdelingshoofd Ann Cuyckens: “Ik heb intussen van het kabinet de uitdrukkelijke opdracht gekregen dat we geen trekkersrol mogen opnemen in dit dossier naar communicatie en zelf geen onderzoek mogen uitvoeren ter controle van het woongebied.”

Op 27 september heb ik ook de opmerkingen op het verslag doorgegeven. Het verslag van Lantis van de vergadering van 21 september waarop ik aanwezig was en waarvan zij op 22 september een verslag hadden overgemaakt, waar ik het absoluut niet mee eens was ...

Sorry, het is een heel kluwen. Het gaat nochtans maar over 2 maanden.

Ik ga voorlezen wat ik als opmerkingen heb doorgegeven. Ik zal proberen terug te grijpen naar het verslag om de verschillen aan te tonen.

De feedback van de OVAM. Herinner u: eerst ging het over de best practice van de grondproblematiek waarbij de OVAM contact zou hebben met de aannemer enzovoort. Ik heb daar feedback op gegeven: “De technische oplossingen, door BAM aangedragen voor de grondproblematiek binnen het projectgebied worden als best practice beschouwd. De OVAM zal” – en hier komt de wijziging die ik heb doorgegeven – “in samenspraak met de andere betrokken actoren (Grondbank) haar volle medewerking verlenen om de toepassing van het grondverzet zo optimaal mogelijk af te stemmen met het geheel van de uit te voeren werkzaamheden, hierbij ook rekening houdend met principes inzake

kostenefficiëntie en risicobeheer.” Wat is daar dus geschrapt in het verslag dat ik eerst had gekregen? “Samen met BAM en de aangeduide aannemer tot een optimaal grondverzet te komen, wat zowel naar kosten als naar risicobeheer een positief effect zal hebben op het geheel van de werken.”

De tweede opmerking over het verslag ging over de communicatiestrategie. “De zwakke plek in de uitgezette communicatiestrategie is volgens de OVAM het feit dat we niet over meetgegevens beschikken in de woongebieden van de gemeente Zwijndrecht en het nabijgelegen natuurgebied Blokkersdijk. Door BAM werden alleen onderzoeken gedaan naar de vervuiling in haar projectgebied. Deze onderzoeksresultaten kunnen niet zonder meer geëxtrapoleerd worden” – daar stond initieel dat ze wel konden worden geëxtrapoleerd – “naar het woongebied en het natuurgebied. Enkel een algemene toetsing van de onderzoeksresultaten aan de typebestemming woongebied-natuur is een mogelijkheid naar communicatie toe. Dit geeft echter nog geen duidelijkheid over de effectieve situatie in het betrokken woongebied en natuurgebied.” Wat was er dan door mij geschrapt uit het verslag van BAM? “Door extrapolatie zouden we kunnen afleiden dat ook woon- en landbouwgebieden mogelijk verontreinigd zijn. Luchtfoto met extrapolatie als bijlage.”

Op het punt over het BSP dat ik daarjuist heb gelezen in de feedback heb ik geen opmerkingen gegeven. Dat was ook bijna een letterlijke weergave van wat de OVAM op de vergadering had gezegd.

De voorzitter: Mevrouw Perdaens heeft het woord.

Freya Perdaens: Mijn excuses, omdat het straks over ik weet niet hoeveel tijd misschien al wat verwaterd zou zijn, is het misschien handig dat nu al meteen wordt meegegeven waarom die elementen geschrapt of veranderd werden door de OVAM.

De voorzitter: Dat is een terechte vraag.

Henny De Baets: Mag ik dit dan eerst afwerken?

Over het punt van het BSP had ik dus geen opmerkingen gemaakt. Dat was een letterlijke weergave van wat de OVAM gezegd had. Dan stond er: “De OVAM is bereid om in dit traject een trekkersrol op te nemen.” Daar hebben wij aan toegevoegd: “Wanneer dit kan kaderen binnen de toepassing van het Bodemdecreet, uiteraard.” Dat behoeft niet veel uitleg: je kunt alleen maar werken binnen de decretale context en de bevoegdheden die je hebt.

Bij ‘gemaakte afspraken’ heb ik ook wijzigingen aangebracht. “BAM bezorgt de onderzoeksresultaten uit het projectgebied aan de OVAM.” Aanvankelijk stond er enkel: “de onderzoeksresultaten”. Ik heb “uit het projectgebied” eraan toegevoegd. “Alsook de gemaakte afspraken tot op heden met de dossierbeheerder van de OVAM en de communicatieverantwoordelijke van de OVAM.” Dat is gebleven. Maar dan: “De OVAM interpreteert deze resultaten inzake verontreiniging en geeft haar feedback op woensdag 27 september.” Oké. “De feedback is een toetsing van tot op heden gekende gegevens aan een internationaal normeringskader. Daarnaast kan op basis van deze gegevens feedback eveneens bestaan uit een advisering en mogelijkheden voor verdere aanpak, bijkomend onderzoek enzovoort.” Eerst stond daar die extrapolatie naar dat woongebied. Maar dat werd niet gezegd. Vandaar dat er hier gezegd wordt: “Daarnaast kan op basis van deze gegevens feedback eveneens bestaan uit een advisering en mogelijkheden voor verdere aanpak”. En de rest van de gemaakte afspraken is gebleven.

Wilt u dat ik nu zeg waarom die wijzigingen er zijn?

De eerste opmerking had te maken met de rol van grondverzet. De erkende actoren in de grondverzetregeling zijn de erkende bodemsaneringsdeskundigen en Grondbank. Ik heb deze morgen in het statement uitgelegd dat inzake de grondverzetregeling de OVAM geen enkele beslissingsbevoegdheid heeft, noch administratieve rechtshandelingen kan stellen

zoals het verlenen van een grondverzettoelating of het conform verklaren van technische verslagen. Wij praten wel met de erkende actoren uit de grondverzetregeling, maar niet met aannemers.

Het leek mij evident om Blokkersdijk daaraan toe te voegen.

En over de extrapolatie van de onderzoeksresultaten: het gaat natuurlijk niet op om een extrapolatie te doen, eerst en vooral van het terrein van 3M dat in industriegebied gelegen is naar een woonzone, met andere normen en risico's. Men kan dat gewoon niet extrapoleren. Je kunt wel een cirkel trekken, als je dat wilt, maar je kunt dat niet extrapoleren. Er zijn in een woongebied andere risico's. Johan Ceenaeme heeft vanmorgen proberen te vertellen hoe een norm tot stand komt en waarom die normen per bestemmingstype worden geformuleerd. Dat heeft natuurlijk een reden. Er is een ander risico in een industriegebied dan in een woongebied of een natuurgebied. Daarom zijn er ook vijf types normen¹⁴.

Het kaderen van de trekkersrol binnen het Bodemdecreet heb ik net uitgelegd.

Ik heb de afspraken gewijzigd omdat die extrapolatie erin terugkwam waarvan we vonden dat ze niet kon gebeuren.

In die zin werd uiteraard op de overlegvergaderingen alles aan de minister gecommuniceerd.

Op 3 oktober ontving de OVAM per e-mail de vraag vanuit het kabinet van minister Schauvliege voor de opmaak van een positief ontwerp van persbericht over de problematiek van PFOS in het kader van Oosterweel en hoe deze aan te pakken. Op basis van deze instructie heeft de OVAM op 4 oktober een ontwerpbericht gemaakt en bezorgd aan het kabinet van minister Schauvliege. Deze tekst luidt als volgt: "In het kader van het Oosterweeltraject van de BAM zal in de nabije toekomst een grote werfzone aangelegd worden ten oosten van de stad Antwerpen ter hoogte van Blokkersdijk, het Sint-Annabos en de verkeerswisselaar tussen E17 en E34. Als gevolg van deze werken zal een grote hoeveelheid grond uitgegraven en verplaatst moeten worden. Aangezien in het verleden in deze regio enkele bodemverontreinigingen teruggevonden zijn, wordt nu proactief gescreend op mogelijke problemen. Meer bepaald PFOS en PFOA, twee organofluorverbindingen die vroeger gebruikt werden voor coating van papier, textiel en keukengerei, en die in het verleden in grond en grondwater teruggevonden werden, krijgen een verhoogde aandacht. Momenteel loopt reeds een bodemsanering op het terrein van een van de bedrijven in deze perimeter. De OVAM volgt de periodieke monitoringresultaten van deze sanering op, waarbij nagegaan wordt of de verontreiniging in de omgeving niet een sitespecifieke drempelwaarde overschrijdt. Deze monitoring loopt al sinds 2010 en sindsdien is de sitespecifieke toetsingswaarde op geen enkel moment overschreden." Dat was ook zo. "Met deze proactieve screening voeren we de monitoringactiviteiten verder op en gaan we na of elders bijkomend onderzoek aangewezen is. Zo kunnen we de werken en het grondverzet aan het Oosterweeltraject van BAM alsook de buurtbewoners de grootst mogelijke duidelijkheid bieden."

Naar de kennis van de OVAM werd dit persbericht nooit verstuurd. Ik zeg wel: naar de kennis van de OVAM.

Dat was dus het persbericht dat op 3 oktober werd gevraagd door het kabinet en op 4 oktober bezorgd werd aan het kabinet.

Eveneens op 3 oktober ontving de OVAM van BAM/Lantis opnieuw een aangepast rapport van professor Tytgat. Het was een versie van 2 oktober¹⁵. Op 4 oktober bezorgde Lantis nog bijkomende onderzoeksgegevens aan de OVAM. BAM/Lantis meldde verder nog aan

¹⁴ vijf bestemmingstypes met voor elk type specifieke normen (i.p.v. vijf types normen).

¹⁵ Aan de zin toevoegen: ", rekening houdend met de meest actuele toetsingscriteria".

de OVAM nuancerings van de risicoanalyse die professor Tytgat had aangeleverd bij zijn rapport. BAM/Lantis had dus opnieuw opmerkingen bij het rapport van professor Tytgat van 2 oktober, dat ons werd bezorgd op 3 oktober.

Op 5 oktober, de dag nadat de OVAM het persbericht had overgemaakt aan het kabinet van minister Schauvliege, ontving de OVAM een uitnodiging om deel te nemen aan het overleg met het kabinet-Weyts en het kabinet van minister Joke Schauvliege. Het overleg werd ingepland op 12 oktober 2017. De agenda voor dit overleg was, ik citeer: "communicatie na politiek stuurcomité Oosterweel dossier PFOS 3M".

Op 6 oktober 2017 bezorgde professor Tytgat zijn antwoord op de bijkomende specifieke vragen van BAM/Lantis. Hij formuleerde dan zijn waarden waarboven hij aanbevelingen zou geven om bijvoorbeeld de consumptie van eieren of gewassen uit de eigen tuin te ontraden, waarden die met de voorhanden zijnde analyses niet werden overschreden. Ik herhaal ze hier nog eens: 22 microgram per kilogram droge stof gemeten in woonzone; het gegeven uit de beschrijvend bodemonderzoek van 2006, waar de waarde van Tytgat grond-humaan 100 microgram per kilogram droge stof was; 30-50 microgram per kilogram droge stof gemeten in 2017 in de directe omgeving binnen het projectgebied, waar de waarde van Tytgat grond-humaan 100 microgram per kilogram droge stof was; tot 1000 microgram per kilogram droge stof gemeten in 2017 in de Palingbeek, voornamelijk in de bovenste grondlagen, tot 0,5 à 1 meter, waarde van Tytgat ecotoxicologisch 16.000 microgram per kilogram droge stof; 11 microgram per liter gemeten in 2017 door BAM in de directe omgeving van 3M, waarde van Tytgat grondwater-eco 930 microgram per liter.

In het rapport werd onder meer afgeraden om groenten te eten uit een moestuin waar de concentraties hoger waren dan 100 microgram in de bodem of 4,7 microgram per liter in het grondwater. Zoals zojuist aangetoond, waren die overschrijdingen er niet.

Op dezelfde dag, 6 oktober, stuurde BAM/Lantis aan de OVAM een andere versie van het rapport-Tytgat, opnieuw met bijkomende nuancerings. Daarbij stelden zij ook een opvolgvraag in verband met de correcte interpretatie van het rapport aan professor Tytgat. Hij bevestigde aansluitend op 6 oktober 2017 de waarden die in het rapport gehanteerd werden.

Dan hebben wij gezien dat er nog verdere correspondentie is geweest waaruit blijkt dat BAM/Lantis zelfs op 10 oktober nog intern mailverkeer voerde met daarbij de overweging om eventueel VITO in te schakelen. Zij hadden vragen bij de berekeningsmodule, het berekeningssysteem. Maar daarover heeft de OVAM niets meer vernomen. Met andere woorden: wij weten niet of dat dan de laatste versie was.

Jos D'Haese: Het berekeningssysteem in het rapport van professor Tytgat?

Henny De Baets: Daar werden door BAM/Lantis en de erkende deskundigen van BAM/Lantis nog vragen bij gesteld. Hoe heette dat model nu weer? Het maakt niet uit. Het was het berekeningsmodel en daarover was nog mailverkeer: zouden we daarover niet via de OVAM, omdat wij een jaarcontract hebben met VITO, bijkomende vragen stellen aan VITO of aan RIVM? Dat waren de twee mogelijkheden. Daarover hebben wij niets meer gehoord.

Het model heet C Soil-model.

Wij weten niet of die check bij VITO of bij de Nederlandse collega's gebeurd is. En eigenlijk weten we ook niet of dat de laatste versie is geweest, of er nog opmerkingen zijn geweest.

Daarmee ben ik door die Tytgat-versies.

Op 6 oktober ontving de OVAM de bevestiging van de uitnodiging tot overleg met betrekking tot communicatie na het politiek stuurcomité Oosterweel dossier PFOS 3M,

gepland op 12 oktober 2017, met de deelnemers erbij: kabinet-Schauvliege, kabinet-Weyts, BAM en de OVAM.

Op 12 oktober 2017 heeft dat overleg plaatsgehad. Voor alle duidelijkheid: ik was daar niet bij. Ann Cuyckens en Jan Verheyen waren de deelnemers van de OVAM. Er is geen officieel verslag van die vergadering, enkel nota's genomen door Ann Cuyckens, trouwens neergeschreven op een verslag van professor Tytgat. Ik vertaal nu even die notities van Ann Cuyckens.

BAM/Lantis stuurde tijdens deze bijeenkomst aan op communicatie en gaf te kennen dat zij een financiële kostrecuperatie wensten van de meerkost voor grondverzet en grondwater. De OVAM gaf hierbij duiding over de mogelijkheden die het Bodemdecreet ter zake biedt, rekening houdend met de toenmalige gegevens uit het saneringsdossier. Tijdens dit overleg werd vanuit de kabinetten besloten dat er op dit ogenblik geen duidelijke elementen voorhanden waren voor communicatie. Evenmin waren er elementen voorhanden om, rekening houdend met de mogelijkheden van het Bodemdecreet, 3M een verplichting op te leggen voor de uitvoering van onderzoeksdaten op het projectgebied van BAM of op het grondgebied van de gemeente Zwijndrecht. Misschien kan Ann Cuyckens uitleggen wat zij daarmee bedoelde en hoe zij daarmee intern aan de slag is gegaan. Zij was aanwezig.

Ann Cuyckens: Tijdens de bespreking van 12 oktober zijn wij nader ingegaan op de mogelijkheden vanuit het Bodemdecreet om te bekijken in welke mate bij de saneringsplichtige, 3M, bepaalde extra onderzoeksdaten kunnen uitgevoerd worden. Wij hebben dat getoetst aan de op dat moment al voorhanden resultaten uit het beschrijvend onderzoek en in het projectgebied van Lantis. Daar is daarstraks al genoeg op ingegaan.

Een eerste gefaseerd BSP was al in uitvoering. Het tweede gefaseerd BSP had betrekking op de Palingbeek. Dat was nog niet aangevat omdat er eerst meer duidelijkheid moest komen over waar hij zou verlegd worden. Dat is onder meer ter sprake gekomen. De OVAM had begin 2017 al eens opgeworpen dat er intussen al iets meer gegevens begonnen bijeen te komen. Als er meer duidelijkheid zou zijn over het verleggen van de Palingbeek zouden wij aanmanen. Dat betekent dat je op dat moment een bepaald projectgebied buiten de 3M-site zelf verder gaat aanpakken. Dat lag dus op dat ogenblik op tafel. Daarnaast hebben wij ook bekeken in welke mate je op dat moment niet al terug een beschrijvend bodemonderzoek kon naar voren brengen, niet alleen van de 3M-site zelf, maar ook van de omgeving. Op die manier kon de omgeving mee worden onderzocht, rekening houdend met de toetsing en de context die op dat moment voorhanden waren. Dat kwam tijdens die bespreking naar voren. Wij hebben tijdens die bespreking ook moeten aangeven dat we, gezien de toenmalige gegevens en de context van normeringskader en meetresultaten, aan 3M niet direct een verplichting konden opleggen om opnieuw een beschrijvend bodemonderzoek uit te voeren. Wij hebben wel een aanmaning verstuurd in het kader van het tweede gefaseerd BSP om daar verdere actie te ondernemen.

Ik zal straks nog even op ingaan op de acties die wij nadien hebben genomen. Ik wil niet dat u de rode draad van de historie kwijtgeraakt.

Henny De Baets: Dat was dan het resultaat van het overleg met de kabinetten-Schauvliege en -Weyts. Ik herhaal dat er op dat ogenblik geen duidelijke elementen voor communicatie voorhanden waren¹⁶.

Deze aanpak, dus de piste van het Bodemsaneringsdecreet verder bewandelen, werd opnieuw bevestigd op het kabinetsoverleg van de OVAM met minister Schauvliege op 13 november 2017. Daarvoor was een voorbereidende nota gemaakt, die werd ook aan jullie overgemaakt. Zij bevat in feite de herhaling van alles wat hier al gezegd is, wat de stand van zaken was. Wij signaleerden daar ook dat de OVAM een tweede gefaseerd BSP zou

¹⁶ Aan de zin toevoegen: “, aldus de kabinetten”.

opleggen aan 3M in het kader van het Bodemsaneringsdecreet, wat eigenlijk al voorzien was in het BSP. Wij volgden dus de normale weg van het Bodemsaneringsdecreet. Daar werd opnieuw beslist dat de OVAM geen trekkersrol zou opnemen. Die beslissing ligt in lijn met de vorige vergaderingen.

Op 27 november 2017 hebben wij effectief 3M aangemaand in het kader van de wettelijke saneringsplicht om het tweede gefaseerd BSP op te stellen. Johan Ceenaeme heeft deze morgen uitgelegd dat dat de beslissing is waartegen 3M beroep heeft aangetekend. Dat beroep is drie jaar blijven hangen, want daar is maar een uitspraak op gekomen in januari 2021.

Dan stopt de communicatie even, bij mijn weten. Tussen de vergadering van 12 oktober met het kabinet-Weyts en het kabinet-Schauvliege en die van 13 november met het kabinet-Schauvliege is er niets meer.

Om het jullie gemakkelijk te maken, hebben wij geprobeerd om rond elk thema een verdiepende nota neer te leggen. Ik weet dat het enorm complex is. Maar we doen ons best. Het is niet zo gemakkelijk. Vandaar de weigering voor quotes in de media.

De vraag om communicatie door BAM werd opnieuw gesteld op 2 mei 2018. BAM/Lantis contacteerde de OVAM opnieuw met de vraag of de OVAM zou deelnemen aan proactieve communicatie over de aanwezigheid van PFOS in het projectgebied. Als context gaven zij dat er volgens hun huidige planning een overeenkomst tussen 3M en BAM zou worden ondertekend in de eerste week van juni, weliswaar zonder inzicht te geven in de inhoud of de exacte draagwijdte van die overeenkomst. Rond dezelfde periode verwachtte BAM/Lantis ook dat de vergunningsaanvraag van Fluxys voor het verplaatsen van leidingen in dit gebied zou uithangen. Ik lees de mail letterlijk: "Het blijft de intentie van BAM en 3M om over dit dossier samen en proactief te communiceren. Sinds vorige week vrijdag ben ik opnieuw in gesprek met 3M US om deze communicatie af te stemmen. Het blijft naar mijn mening wenselijk en aangewezen dat ook jullie, als bevoegde administratie, actief betrokken zijn bij deze communicatie. Graag bericht als jullie willen meewerken aan een dergelijke communicatie."

De OVAM reageerde hierop op 8 mei met de vraag naar de concrete inhoud en het doel van de communicatie. Na deze vraag van de OVAM reageerde BAM/Lantis met een mail op 9 mei, dat er geen nieuwe elementen voorhanden waren. Wat de context betreft, verwees BAM/Lantis naar het feit dat de beoogde overeenkomst tussen 3M en BAM/Lantis in de laatste rechte lijn zou zitten. Na een bespreking met minister Schauvliege op 14 mei werd op de directieraad van 7 juni 2018 opgetekend dat de vraag van BAM/Lantis naar een gezamenlijke communicatie overlegd werd met de minister. Aan BAM/Lantis zou gemeld worden dat de OVAM het niet opportuun vond om deel te nemen aan de communicatie. Ik schets dus de context. De context was dat er een overeenkomst zou getekend worden met 3M en dat er een omgevingsvergunningsaanvraag was van Fluxys. Daarop is, in overleg met minister Schauvliege, gereageerd dat het niet opportuun was om deel te nemen aan deze communicatie.

Op 25 juni 2018 meldde BAM/Lantis aan de OVAM dat het omgevingsvergunningsdossier van Fluxys op 21 juni 2018 ontvankelijk en volledig was verklaard, en dat de overeenkomst tussen BAM en 3M mogelijk rond half juli rond zou zijn. De week¹⁷ daarvoor was het dus juni, en nu half juli. BAM/Lantis vermeldde hier zelf bij dat zij niet proactief zouden communiceren rond deze overeenkomst.

Op 26 juni 2018 antwoordde de OVAM dat na interne afstemming en afstemming met de minister was besloten dat de OVAM momenteel niet aan proactieve communicatie-initiatieven zou deelnemen. Desgevraagd zou de OVAM wel verdere toelichting geven bij

¹⁷ maand (i.p.v. week).

vragen die voor de OVAM bestemd waren. Als er met andere woorden vragen waren over het BSP of met betrekking tot het Bodemdecreet, zou de OVAM antwoorden verschaffen.

Ik denk dat we daar dan eindigen. Daarna zijn er uiteraard nog werkvergaderingen geweest over de veiligheidsberm, de richtlijn-PFAS. Maar ik denk niet dat jullie daarnaar op zoek zijn.

Tot zover het overzicht van het communicatieluik. We zouden wel graag nog toelichten hoe we daarop hebben voortgewerkt in het kader van het Bodemdecreet.

Ann Cuyckens: Er waren deze ochtend daaromtrent nog een aantal vragen, over de communicatie en hoe de OVAM daar nadien verder mee is omgegaan. Vandaar dat we dat het best nog even op een rij zetten.

Daarnt is het al aangegeven: wij hebben in november 2017 voor een tweede gefaseerd BSP voor 3M aangemaand omdat wij op dat moment van oordeel waren dat er al wat meer elementen voorhanden waren omtrent het verleggen van de Palingbeek. Er waren ondertussen ook al meer gegevens zichtbaar. Voor ons is de Palingbeek natuurlijk een heel belangrijk gegeven omdat dat voor een stuk een bufferend effect heeft in het kader van PFAS. Zoals onze administrateur-generaal daarnet al vermeld heeft, is daartegen beroep aangetekend. Dat beroep is aangetekend in december 2017 en de uitspraak was in januari 2021. Wij hebben in de tussentijd ons huidige kabinet ook ingelicht over dit dossier. Wij hebben dat de eerste keer gedaan in december 2019. Toen hebben wij duidelijk de stand van zaken van het dossier weergegeven, en ook de verwijzing naar de studie van die risicolocaties. Dat hebben wij daar toen dus mee in opgenomen. Daarna heb ik nog een stand van zaken doorgegeven aan het kabinet op 21 februari 2021. Dat beroep is uiteindelijk zonder voorwerp geworden. Dat is dus een uitspraak van januari 2021. Dat is zonder voorwerp geworden omdat wij intussen al verdere acties hadden ondernomen. Wij hebben eigenlijk de gewijzigde context van eind 2018, begin 2019 aangegrepen om op dat moment 3M opnieuw een beschrijvend bodemonderzoek op te leggen. Dat was niet evident, want zoals we vanmorgen al uitgebreid gehoord hebben, waren er op dat moment nog geen toetsingswaarden – saneringsnormen zijn er nog niet. Maar wij hadden op dat moment toch al een aantal indicaties. Er was inderdaad die studie rond de risicolocaties waar er mogelijk een correlatie gelegd kan worden met de PFAS-verontreiniging. Er was een bijstelling van de EFSA-waarden: die was nog niet gepubliceerd, maar we wisten wel al dat er zoiets in aantocht was en we vonden dat dus ook al een element om mee aan te grijpen. We hebben sowieso intussen de inzichten van de RoTS-studie die er ook waren: het RIVM-rapport. En natuurlijk – we hebben het er deze ochtend ook al eventjes over gehad – was er het Vlaams Actieplan met humane biomonitoring, dat toch precies aangaf dat daar het best iets meer rond zou gebeuren. Eind 2018 is daar vanuit het departement mee gestart, maar dat ging toch voort op de aanwijzingen vanuit de humane biomonitoring. Die elementen allemaal samen vonden wij als context belangrijk genoeg om 3M aan te schrijven om opnieuw een beschrijvend onderzoek op te starten, ook al hadden we op dat moment nog niet direct veel vanuit het Bodemdecreet as such waarmee we hen effectief zouden kunnen aanmanen. Waarom? Om op die manier opnieuw de situatie te verifiëren, niet alleen voor hun eigen site, maar ook naar de omgeving toe, zowel voor de grond als voor het grondwater, en om op die manier de situatie te herbekijken, rekening houdend met die context.

Het is deze ochtend ook al even aan bod gekomen dat dat niet evident was. Maar op die manier sluit het natuurlijk ook het meest aan dat je een saneringsplichtige daarvoor aanspreekt. Dat is ook de manier waarop het principe van 'de vervuiler betaalt' het meest naar voren komt. Wij hebben daar natuurlijk ook wel een stukje proactief mee willen handelen, ook al was er op dat moment geen normeringskader – dat was ook niet weerhouden in het regeerakkoord of in de beleidsnota. Maar we wilden daar toch mee voortgaan en vandaar hebben we op die manier daarop ingespeeld.

Als we verder kijken, is daar uitvoering aan gegeven. Als we vandaag kijken waar we al staan met de 3M-site en met het beschrijvend onderzoek, kan ik natuurlijk niet vooruitlopen op de volledige resultaten van het beschrijvend onderzoek, want die worden maar uiterlijk januari 2022 verwacht met de risico-evaluatie voor het vaste deel erbij. Op een gegeven moment in april 2021 zijn de toetsingswaarden voor PFAS zo sterk aangescherpt. Dan komen we uiteindelijk op die 18 microgram uit in woongebied, op de 110 microgram in recreatiegebied, de 3,8 microgram in landbouwgebied enzovoort.

Tot maart 2021, dus vooraleer die nieuwe toetsingswaarden in voege gingen, was er ook nog geen aanwijzing gegeven door de deskundigen dat er voorzorgsmaatregelen of veiligheidsmaatregelen voorhanden waren. Dat is ook een heel belangrijk gegeven.

In de metingen die sindsdien nog zijn uitgevoerd op de 3M-site zelf, maar vooral ook in de nabije omgeving, hebben we inderdaad een paar uitschieters gezien. Dat klopt. Er zijn inderdaad in juni bijvoorbeeld op een gegeven moment twee metingen, die de gemeente Zwijndrecht ook had uitgevoerd, die ineens een uitschieterend resultaat gaven ten opzichte van vele andere metingen die voorhanden waren. Wat hebben wij dan op dat moment gedaan? Wij hebben direct het agentschap Zorg en Gezondheid daarover geïnformeerd. Wij hebben dat samen met hen en de gemeente Zwijndrecht ook doorgenomen. Wij hebben daar ook direct gezamenlijk rond gecommuniceerd. En we hebben 3M ook bijkomende acties laten ondernemen. In het kader van het beschrijvend bodemonderzoek, in het kader van 'de vervuiler betaalt', hebben wij op dat moment 3M duidelijk extra onderzoeksdaden laten stellen. Er zijn zeker vijftig stalen naar voren gekomen. Waarom is dat belangrijk? Er zijn inderdaad soms pieken, soms wordt dat bevestigd. Maar die twee stalen van Zwijndrecht werden bijvoorbeeld in controlestalen niet bevestigd. Sommige zijn nog onduidelijk, ik kan er dus nu verder nog geen uitspraak in zijn totaliteit over doen. Maar ik wil maar zeggen dat er op dat moment veel stalen nodig zijn, soms ook om bepaalde pieken al dan niet te bevestigen of om verder te kunnen uitklaren wat de reden is.

Toen die context naar voren kwam, heeft onze huidige minister geoordeeld: er worden stalen genomen door 3M, maar ik wil dat de OVAM zelf daar ook stalen gaat nemen. Dat is op dat moment een beleidsbepalende invulling die onze minister gedaan heeft en waaraan de OVAM verdere invulling gegeven heeft. Dat is eigenlijk niet zo evident. Wij hebben daar zelf nog opgeworpen dat we de kosten daarvan niet zullen kunnen terugvorderen, dat past niet in 'de vervuiler betaalt', maar ook de rechtsgrond was daar niet zo duidelijk voor. We hebben uiteindelijk nog een heel onderzoeksprotocol moeten uitwerken om het op die manier toch enigszins wat te kunnen kaderen in het Bodemdecreet zelf. Dat is een bepaalde beleidskeuze die op een gegeven moment gemaakt is. Op die manier proberen wij dus altijd verder op die voortschrijdende inzichten, op die veranderende context te anticiperen en verdere invulling te geven aan het dossier in kwestie.

Ik denk dat dat zowat de voortgang is van het dossier. Misschien was er nog een openstaande vraag in verband met die POP-verordeningen. Misschien moeten we die eerst nog behandelen vooraleer de ...

Henny De Baets: Maar ik wil eigenlijk ook graag nog iets zeggen, anders gaat de vraag straks ook nog komen, denk ik.

Ik heb alles letterlijk voorgelezen. Waar er sprake van geweest is, is dat er een overeenkomst gesloten zou worden, maar de exacte inhoud of de tekst van de overeenkomst heeft de OVAM nooit gekregen, net als een volledige beslissing. Ik zou ze eigenlijk graag hebben, maar ik heb er bewust tot vandaag ook niet naar gevraagd. Ik heb ook nooit een volledige beslissing van het politiek stuurcomité gezien. Ik heb u de drie regels voorgelezen die ik ter informatie gekregen heb, maar ik weet eigenlijk ook nog altijd niet wat er gecommuniceerd is, en welke verslaggeving er gedaan is vanuit BAM/Lantis naar het politiek stuurcomité, en wat daar de volledige beslissing rond geweest is. Dat zijn twee dingen die de OVAM niet weet.

Bart Thibau: Voorzitter, geachte parlementsleden, er was deze voormiddag inderdaad nog een vraag over de consequenties van de POP-verordening op het grondverzet in Oosterweel, waar we in de verdere vragenronde ook graag nog wat duiding bij geven.

De POP-verordening is eigenlijk de Europese omzetting van het Verdrag van Stockholm dat gaat over de bescherming van mens en milieu tegen persistente organische verontreinigende stoffen. Die werkt aan twee kanten. Ze werkt aan de ene kant bij het op de markt brengen van bepaalde POP's en aan de andere kant bij het vrijkomen van die POP's in het milieu aan het eind van de keten van het afvalstoffengebeuren. De huidige stand van zaken is zo dat aan de voorkant van de keten zowel PFOS als PFOA op de lijst staan als POP's en aan de achterkant, voor het afvalbeheer, is het vandaag enkel PFOS.

Hoe werken de regels aan de afvalzijde? Eerst wordt er een definitie gegeven van wat POP-houdend afval is. Dat is op basis van het voorkomen van een aantal stoffen, in dit geval dus PFOS. Dat wordt dan gekoppeld aan een concentratiegrens. Dat is de fameuze bijlage 4 van de POP-verordening. In de tweede kolom vind je daar voor PFOS die waarde van 50 milligram. De lezing van de POP-verordening is dan zo dat in artikel 7, lid 4.a, gezegd wordt dat voor alles wat minder dan 50 milligram PFOS bevat – dat is die grenswaarde van bijlage 4 – het afval in dat geval verwijderd¹⁸ mag worden op een andere manier. Als men boven die 50 milligram zit, legt de verordening verplicht op dat de POP vernietigd moet worden. In dit geval, voor PFOS, betekent dat dan ofwel verbranden ofwel gebruiken als brandstof: D10 is verbranden, R1 is gebruiken als brandstof, D9 is dan een fysisch-chemische omzetting die ertoe moet leiden dat in dit concreet geval de PFOS vernietigd is of onomkeerbaar is omgezet. De consequentie van artikel 7, lid 4.a, gekoppeld aan bijlage 4, is dat als je afval hebt met een concentratie van minder dan 50 milligram, je dat afval dan op een andere manier in overeenstemming met de toepasselijke regelgeving mag verwijderen of nuttig toepassen. Het afval dat dus minder dan 50 milligram POP's bevat, mag eigenlijk PFOS bevatten¹⁹ en mag gewoon nuttig toegepast worden of verwijderd worden conform de geldende regelgeving, zonder dat dat als POP-houdend afval wordt bekeken.

Er ontstaat dan ietwat verwarring omdat er een tweede afwerkingsmogelijkheid²⁰ is. Dat is dan de fameuze bijlage 5. Dat is in een aantal gevallen waar het gaat over gevaarlijk afval. Ik heb het dan over de bijlage 5, deel 2. Dat is een lijst die bestaat uit drie kolommen. In de eerste kolom staan een aantal afvalstoffen, allemaal met een sterretje bij: dat zijn gevaarlijke afvalstoffen. De tweede kolom heeft een waarde die geldt als maximumwaarde. Maar dan moet je ook zeer goed de voetnoot daarbij lezen: die maximumwaarde geldt alleen voor het storten op een stortplaats voor gevaarlijk afval en die geldt dus niet voor ondergrondse opslag in zoutmijnen of in rotsformaties en dergelijke. Dat afval dat onder bijlage 5, deel 2, valt is per definitie afval dat meer dan 50 milligram PFOS moet bevatten. De verordening is zo dat in het geval van PFOS die bijlage 4-waarde en die bijlage 5-waarde dezelfde is. Als je naar andere POP's gaat kijken, ga je zien dat die bijlage 5-waarde veel ruimer is, dat je in dat geval toch nog afval kunt storten, ook al bevat het meer dan de bijlage 4-waarde, ook al is het dan POP-houdend afval. In het geval van PFOS is dat dus niet mogelijk, tenzij dan die berging in ondergrondse opslag. Wat ook anders is voor PFOS dan voor andere POP's, is dat als je kijkt naar de kaderrichtlijn Afvalstoffen, men voor een hele reeks POP's – polychloorbifenylnyl (pcb) is daar een voorbeeld van – naderhand gezegd heeft: alles wat POP-houdend afval is, beschouwen we ook als gevaarlijk afval. Voor pcb's bijvoorbeeld is de grenswaarde om van gevaarlijk afval te spreken dezelfde als de POP-grenswaarde. Dat is dus die 50 milligram. In het geval van PFOS is dat duidelijk nog niet gebeurd en heeft men dat nog niet gedaan. Daar geldt in feite nog altijd de andere grenswaarde of de normale grenswaarde om van gevaarlijk afval te spreken. Die vind je terug in de CLP-verordening (Classification, Labelling and Packaging). De CLP-verordening

¹⁸ Toevoegen: "of nuttig toegepast".

¹⁹ Het afval dat dus minder dan 50 milligram bevat (i.p.v. Het afval dat dus minder dan 50 milligram POP's bevat, mag eigenlijk PFOS bevatten).

²⁰ afwijkingsmogelijkheid (i.p.v. afwerkingsmogelijkheid).

is dus de verordening die geldt voor alle stoffen en preparaten die in de handel gebracht worden, weeral met hetzelfde doel om de gebruiker te informeren over de mogelijke risico's en gevaarseigenschappen. De CLP-verordening bevat zo'n hele reeks van mogelijke gevaarseigenschappen. Daarvan zijn er ook een aantal van toepassing op PFOS en PFOA, maar de meest strenge grenswaarde die er daar is, dus vooraleer je overeenkomstig de CLP van een gevaarlijke afvalstof kunt spreken, is de H360D. De gevaarseigenschap daarvan is: kan vruchtbaarheid van het ongeboren kind schaden. Maar daarvoor ligt dus de grenswaarde voor PFOS en PFOA op 0,3 procent. Dat is dus 3000 milligram tegenover 50 milligram van de POP-verordening. Strikt genomen is zelfs het afval dat meer dan 50 milligram PFOS bevat, nog altijd geen gevaarlijke afvalstof. De situatie is nu zo dat de POP-verordening zegt dat je die PFOS moet vernietigen als het meer dan 50 milligram is en de consequentie daarvan is dat het in de praktijk naar een verbrandingsinstallatie voor gevaarlijk afval gaat, hier in Vlaanderen meestal naar de draaitrommelovens van Indaver die speciaal vergund en geëquipeerd zijn om gevaarlijk afval te verbranden bij hoge temperatuur. Een alternatief is ook – maar dan spreken we in België over Wallonië – dat het in cementovens wordt verbrand. Cementovens hebben ook een voldoende hoge temperatuur om die PFOS volledig te vernietigen.

Om nog even samen te vatten: in het geval van grondverzet voor Oosterweel is in de verste verte geen sprake van een overtreding van de POP-verordening, in de mate dat dat ver beneden die 50 milligram zit en dat dat dus ingevolge de POP-verordening geen enkele consequentie tot gevolg heeft.

De voorzitter: Dank u wel voor de antwoorden. Ik denk zeker dat de toelichting over de communicatie van dag na dag een zeer belangrijk element is. Dat zal ook heel wat vragen in de tweede ronde wegnemen, denk ik, want daar wilden we echt klaarheid in krijgen.

Maar ik kan mij voorstellen dat er toch nog wel vragen zijn. We starten opnieuw bij de Vlaams Belangfractie.

De heer Claes heeft het woord.

Bart Claes: Nogmaals dank voor de weergave van alle feiten, ook de chronologische weergave. Het is veel om in één keer te verwerken. Ik heb toch al een paar vragen.

Op een gegeven moment krijgt de OVAM het verzoek vanuit het kabinet-Schauvliege – ik denk dat het 3 of 4 oktober 2017 was – om een positief persbericht op te stellen. Wat is dat juist, een positief persbericht? Krijgen jullie vaker de vraag om een positief persbericht op te stellen? Wat is dat juist? Wat moeten we daaronder verstaan?

Henny De Baets: U stelt mij nu die vraag. Ik moet eerlijk zeggen dat ik ... Maar het antwoord is gegeven door onze woordvoerder die het persbericht geschreven heeft. Ik denk dat wij daar niet bij stilgestaan hebben en de feitelijke situatie gegeven hebben.

Bart Claes: U zei er ook bij dat het bij jullie weten nooit werd uitgestuurd. Hebben jullie een idee waarom dat nooit uitgestuurd zou zijn?

Henny De Baets: Dat moet u aan minister Schauvliege vragen.

Bart Claes: Ja, oké. Een andere vraag: jullie worden in de zomer van 2018 op de hoogte gesteld door BAM/Lantis dat zij bezig zijn met een overeenkomst met 3M. Dat gaat over die dadings. Jullie worden daar in juni en juli van 2018 – waarschijnlijk – van op de hoogte gebracht. Die dadings is, voor zover wij weten, afgesloten in november. Hebben jullie ooit een melding gekregen dat die overeenkomst uiteindelijk was afgesloten of niet?

Henny De Baets: Neen, ik heb net gezegd: ik weet ook niet of de overeenkomst de dadings geworden is.

Bart Claes: Neen, oké, goed.

Henny De Baets: Er is in het mailverkeer een paar keer sprake geweest van een overeenkomst voor stockage van vervuilde gronden. Ik denk dat dat de letterlijke bewoording is. Tenzij Dirk Dedecker kan aanvullen, maar wij hebben nooit inzage of weet gehad of een tekst van de overeenkomst gekregen. Van de overeenkomst waarvan sprake in de communicatie weet ik zelfs niet of dat de dading geworden is en ik heb tot vandaag nog altijd, buiten wat ik in de kranten lees, geen tekst van de dading ontvangen. Ik kan u daar niet op antwoorden.

Bart Claes: Om dan voort te gaan op wat u eerder dit jaar in een persbericht zei, dat in 2017 vanwege een ministeriële beslissing eigenlijk een communicatieverbod werd opgelegd aan de OVAM. Uit de feiten blijkt dan inderdaad dat het kabinet-Schauvliege liever niet had dat de OVAM proactief zou communiceren. Daarna zijn jullie er ook wel mee akkoord gegaan, jullie wensten daar ook niet aan deel te nemen. Maar jullie moeten ook gemerkt hebben dat de communicatie tout court naar de mensen eigenlijk jarenlang uitbleef. Toen minister Schauvliege in 2019 werd vervangen door minister Van den Heuvel, hebben jullie dan misschien opnieuw aangedrongen bij het kabinet-Van den Heuvel om hier toch over te communiceren? Is dat ooit gebeurd vanuit de OVAM? Is er nog communicatie geweest met het kabinet-Van den Heuvel over dit dossier?

Henny De Baets: Neen. Dat was ook een heel korte periode.

Bart Claes: Ja, dat klopt, maar toch.

Henny De Baets: Zoals we vandaag al een paar keer hebben proberen aan te tonen, was er in de feiten, zelfs met de vijf versies van het rapport-Tytgat of alle toetsingen op basis van de gegevens die we hadden en die ons met mondjesmaat bezorgd zijn, van binnen het projectgebied geen ander beeld dan de resultaten die we hadden uit het beschrijvend bodemonderzoek (BBO). Ik zou het echt verder moeten nakijken, maar ik denk niet dat er in de periode van minister Van den Heuvel ...

Bart Claes: Een korte periode: rekening houdend met de regering in lopende zaken, denk ik dat dat toch wel een half jaar was, maar goed. Daarna komt minister Demir dus op de stoel van Vlaams minister van Omgeving te zitten. Dan is er ook geen communicatie gebeurd. Over heel dit dossier, kunt u mij schetsen welke werknemers juist – als ik dat zo mag noemen – bij de OVAM op de hoogte waren van dit dossier? Waren dat veel mensen? Was dat een kleine groep van mensen?

Henny De Baets: Hoe bedoelt u werknemers van de OVAM?

Bart Claes: Ja, mensen die bij de OVAM werkten. Wie was er allemaal van het PFOS-dossier op de hoogte?

Henny De Baets: Ik kan daar zo niet meteen op antwoorden. Ik kan proberen u dat te bezorgen. Maar mevrouw Cuyckens heeft vanmorgen al gezegd dat er zeker twee dossierhouders waren die ondertussen weg zijn bij de OVAM. De voorganger van mevrouw Cuyckens was ook al bij het dossier betrokken. Het eerste bodemonderzoek waar de OVAM mee te maken had, was in 1994. Ik denk dat de heer Ceenaeme dat deze morgen gezegd heeft. Dus eigenlijk voor het tot stand komen van het Bodemsaneringsdecreet, heeft 3M al een of twee oriënterende bodemonderzoeken laten doen. Er zijn dus wel wat mensen binnen de OVAM bij het dossier betrokken geweest. Maar hoeveel dat er juist zijn ...

Bart Claes: Ik vraag dit om even terug te komen op de vraag die ik vanochtend heb gesteld, maar waar ik nog niet echt een antwoord op gekregen had. Het ging meer bepaald over de heer Dries die voor de OVAM gewerkt heeft, of die op de hoogte was van het dossier. Want hij werkt ondertussen al wel een tijd – naar ik heb begrepen – op het kabinet van minister Demir. Het is gewoon om te weten of die op de hoogte was van dit dossier.

Henny De Baets: Voor de heer Dries naar het kabinet gegaan is, was hij stafmedewerker bij mij. Hij heeft dus een tijd binnen de afdeling bodembeheer gezeten, en daarna was hij

stafmedewerker bij mij. Als hij medewerker was op bodem, neem ik aan dat hij via de afdeling bodem ... Daar zijn heel geregeld vergaderingen en personeelsoverleg. Maar ik durf echt niet ...

Bart Claes: Maar hij maakte toch deel uit van een strategisch team, als ik het goed voorheb.

Henny De Baets: Ja, maar dat was het team dat bij mij zat. Ik ga er echt geen antwoord op geven, ik weet het niet.

Bart Claes: Oké, goed. Dan heb ik voorlopig nog één vraag over iets dat u hebt gezegd in een artikel van De Morgen op 19 juni van dit jaar: "Afhankelijk van wie er zijn of haar voordeel mee kan doen, wordt er dagelijks, partieel of gekleurd gelekt, niet om de burger te informeren, maar wel om op de kap van een ander te scoren." Kunt u een voorbeeld geven van zoiets dat werd gelekt om iemand anders te schaden?

Henny De Baets: Mag ik dan weten over welk artikel het gaat? Want het zegt mij op dit moment helemaal niets. Dat is alleszins geen uitspraak ...

Bart Claes: Ja, het staat blijkbaar zo in een artikel van De Morgen van 19 juni van dit jaar, toen heel de problematiek breed in de pers kwam.

Henny De Baets: Het zegt me op dit moment niets.

Bart Claes: Oké. Voorzitter, voorlopig van mij geen vragen meer.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik wil eerst en vooral de mensen hartelijk danken voor hun antwoorden en zeker ook voor een hele duidelijke duiding die gegeven is rond de communicatie. U hebt ook ervaren dat eenieder hier daar wel met heel wat vragen zat. Dat is voornamelijk ingegeven, denk ik, door het toch selectief naar buiten brengen van stukken en mails. Het is dan belangrijk dat we dat volledig kunnen kaderen omdat we met deze commissie echt wel willen begrijpen welke keuzes er in het verleden gemaakt zijn, waarom die gemaakt zijn en zeker om te kijken of er in eerste instantie eventueel iets fout gegaan zou zijn of dat er nalatigheden of onverantwoord gedrag geweest zouden zijn. Ik zeg dat heel duidelijk in de vraagvorm omdat ik echt wel – zoals vele collega's hier en ik hoop eigenlijk iedereen – de intentie heb om de precieze toestand juist te kunnen interpreteren.

Ik had eveneens een volledige opsomming gemaakt van wat we in de stukken gevonden hadden rond communicatie omdat ik daar toch enigszins een andere indruk van kreeg dan als ik enkel de persartikels las rond één bepaalde mail. Ik ben blij dat u dezelfde lijn gevolgd hebt. Omdat woorden en zinnen soms, als ze apart gelezen worden, anders geïnterpreteerd worden, wil ik toch nog even een aantal dingen overlopen om jullie visie en interpretatie te checken en ook of ik het correct interpreteer. Niet op een of andere manier wijzend, maar wel om, zoals ik daarnet aangaf, een correcte interpretatie te kunnen geven.

Ik was mijn pleidooi begonnen in 2016, op het moment dat men er bij Oosterweel via bodemonderzoeken op uitkwam dat er inderdaad verhoogde PFAS-waarden werden vastgesteld en dat er vervolgens een overlegtraject geweest is tussen BAM/Lantis, 3M, de OVAM, de VMM en Grondbank. Na die eerste vaststellingen is dat ook wel een redelijk intensief traject geweest om te zien hoe we daar technisch mee moeten omgaan en zo meer. Maar ik meen begrepen te hebben dat dat eigenlijk werkoverleg is en dat daar op zich geen politieke betrokkenheid is. Zo interpreteer ik dat althans en lees ik dat ook in de documenten. Concludeer ik dat zo juist?

Henny De Baets: Ik kan natuurlijk alleen spreken voor de OVAM.

Tinne Rombouts: Uiteraard, uiteraard.

Henny De Baets: Ik weet het niet van de andere administraties. Ik was ook niet bij de vergaderingen, ik denk dat de heer Dedecker daar misschien iets meer kan over zeggen. Dat waren werkvergaderingen in de zin van voorbereidingen, verkennen van pistes, van wat mogelijk is binnen de grondverzetregeling, wat mogelijk is binnen het Bodemdecreet. Dus meer verkennende pistes. Dat was ook duidelijk op de vergadering van 21 september waar ik dan wel bij was, dat daar zeker nog geen keuzes gemaakt werden. Daar lagen dus allerlei verschillende pistes voor. Als ik het nu bekijk – de heer Dedecker moet mij misschien verbeteren – zijn de echte keuzes rond kadastrale werkzone of de piste van de studie ontvangende grond of ik weet niet wat, in 2018 gemaakt. Dat was dus allemaal ver na die periode. Dus: neen.

Tinne Rombouts: Ja, oké. Maar dan denk ik – ik zie het ook aan de blikken – dat ik dat op een juiste manier interpreteer. Op een bepaald moment vinden we dan stukken terug, maar dat is dan eerder van de raad van bestuur van BAM dat er keuzes worden gemaakt of voorkeuren worden uitgesproken om te werken met veiligheidsbermen, dat er ook een keuze wordt gemaakt om 3M te dagvaarden en dat er eventueel gegaan zou worden naar een dading of overeenkomst. Dan bent u ingehaakt om te stellen dat u in september de vraag gekregen hebt om samen te zitten rond onder andere het toetsingskader en het advies van professor Tytgat. U hebt ook aangegeven dat u op dat moment niet beschikte over het rapport, maar dat dat dus wel later gekomen is. Vervolgens vind ik in de stukken terug dat u op 12 september het rapport gekregen zou hebben en dat ook uw woordvoerder aangeeft – en ik citeer dan – “Het rapport Tytgat ziet er vrij geruststellend uit” en dat dat dus gelijklopend was met de door jullie reeds gemaakte oefening. Ik zie u daarop ook knikken.

Dan gaan we naar 14 september. Vanuit het kabinet is er een vraag gesteld om een stand van zaken te krijgen, omdat er vanuit het politiek stuurcomité aangegeven werd dat BAM geconfronteerd werd met PFOS-verontreiniging, zowel in bodem als grondwater, en dat daarover al contacten waren geweest met de OVAM. Daarop is ook het antwoord gekomen – u hebt dat daarnet ook duidelijk toegelicht, ik ga dat dus niet helemaal opnieuw lezen – waar heel duidelijk naar voren komt dat u stelt dat het rapport-Tytgat een internationaal kader is en u daarin dus kunt meegaan, en dat er ten tweede voor u, als we de zaken bekijken, momenteel geen humaan toxicologisch risico is, op basis van de gegevens die u op dat moment had, voor alle duidelijkheid.

Henny De Baets: Op basis van de gegevens die er op dat moment waren. We hebben telkens de toetsing gemaakt, ook aan het BBO. Dat was de conclusie van het rapport-Tytgat op dat moment.

Tinne Rombouts: In die zin heb ik de vraag: is mijn redenering juist over deze effectieve conclusie van de OVAM en van de mensen die met het dossier bezig zijn binnen de OVAM? Naar aanleiding van het lekken van mails wordt vaak de illusie gewekt dat daar inmenging is geweest, politieke of andere. Maar is die conclusie ook de conclusie van de OVAM-medewerkers zelf?

Henny De Baets: Ik heb in dit dossier op geen enkel moment politieke inmenging gehad. Dat was ook al een vraag deze morgen. Ik wil uitdrukkelijk zeggen dat er op geen enkel moment politieke inmenging is geweest, toch niet ten aanzien van mij.

Tinne Rombouts: Dat is zeer duidelijk, dank u. En ik kijk naar de andere medewerkers?²¹

²¹ Bart Thibau voegt toe:

“Ook ik, Bart Thibau, heb ontkennend geantwoord op de vraag van mevrouw Tinne Rombouts of er politieke inmenging is geweest (maar de micro stond niet aan).”.

Dirk Dedecker voegt toe:

“Mijn ontkening (geen politieke inmenging) is niet opgenomen in het verslag (niet hoorbaar maar wel zichtbaar op de opname).”.

Ann Cuyckens: Ik kan evengoed bevestigen dat ik geen politieke inmenging heb gehad in dit dossier.

Johan Ceenaeme: Dat geldt evenzeer voor mij.

Tinne Rombouts: Oké, dat is zeer duidelijk.

Dan kan ik ineens naar het volgende overgaan. Op 18 september was er dan het politieke stuurcomité. U stelt dat u weet dat er een politiek stuurcomité geweest is en dat u daar een terugkoppeling over gehad hebt op 19 september, waar de kabinetsmedewerker heel duidelijk stelde: "Wij verwachten hier voornamelijk initiatief vanuit BAM maar weet dat dat een afspraak is op het politiek stuurcomité." In de andere gesprekken, ook met BAM/Lantis, hebben we ook gesproken over wie welke trekkersrol heeft. BAM/Lantis erkent zelf ook wel dat zij de initiatiefnemers waren in het hele verhaal. U stelt dat u dat verslag zelf niet heeft, dat u er ook niet bij was. Maar dat leiden we dus af uit de andere gesprekken. U hebt dan wel overleg gehad op 21 september, waar u ook verwezen hebt naar en geduid hebt op de discussie over het verslag. Ik denk dat het wel een belangrijk element is omdat naar mijn aanvoelen het voor een stuk als volgt verliep: de omvang van het probleem werd bij BAM/Lantis op een andere manier weergegeven en gepercipieerd dan bij jullie op basis van kenniservaring. Want jullie duiden zelf: die extrapolatie zoals u doet, dat mag u niet zomaar doen. Een vraag hierbij: als u kijkt naar de oefening toen met alle gegevens zoals u ze toen had, zou u dan vandaag op dezelfde manier diezelfde conclusie getrokken hebben? Vindt u inderdaad dat er correct gehandeld is om op dat moment te zeggen: die extrapolatie die voorgesteld wordt vanuit BAM/Lantis, is niet correct, je mag die niet zomaar doortrekken? Zou u vandaag dezelfde conclusie trekken?

Henny De Baets: Ik heb daarnet uitleg gegeven over de verschillende bestemmingstypes en de normen. Die regeling is er voor iets. Je kunt dat zomaar niet, dat is toch ook logisch.

Tinne Rombouts: Ik zie daar de logica van in, maar ik weet dat er soms andere conclusies getrokken worden. Vandaar dat ik het expliciet nog eens wilde stellen, dat u eveneens met alle kennis van vandaag nog achter de methodiek en werkwijze staat en dat u zegt dat dat niet zomaar mag gebeuren.

Henny De Baets: Ja, ik kijk ook even naar de collega's, maar mijn antwoord is: ja.

Tinne Rombouts: Ja, dat is heel duidelijk.

Dan verwijs ik graag nog eens naar een interne mailcommunicatie van 22 september tussen mevrouw Cuyckens, de heer Verheyen en de heer Collet, waar ook wordt gesteld dat de voorliggende resultaten bij de OVAM geen aanwijzing voor humaan toxicologische risico's inhouden en ook niet direct problematisch zijn. Ten tweede wordt er gesteld: "BAM/Lantis vraagt een overleg voor communicatie, eventueel enkel communicatie dat er heden geen probleem is, en we onderzoeken in natuurgebied/woonzone om de situatie te blijven opvolgen. Maar waarom zouden we communiceren? Uiteindelijk kan dit net meer problemen opleveren." Op een bepaald moment is er vanuit het politiek stuurcomité principieel aangegeven: we moeten bekijken hoe we hierover al dan niet kunnen communiceren. U stelt dat jullie daar niet bij betrokken waren. Omgekeerd wordt er systematisch wel gevraagd aan de OVAM: hoe kijken jullie naar die communicatie? Ik wil vragen hoe ik dat precies moet interpreteren. Begrijp ik hier heel duidelijk dat u stelt dat het geen zin heeft om een brede communicatiecampagne uit te werken? U stelt dat dat mogelijk meer problemen met zich mee zou brengen. Kunt u dat iets meer duiden hoe u dat zag of welke problemen u daar eventueel zag?

Ann Cuyckens: Die betrokken mail was mijn werkwijze voor mijn eigen verslaggeving van een interne bespreking. Gelukkig dat ik dat nog heb gedaan. Dat was inderdaad van een bespreking tussen mij, Jan Verheyen en Filip Collet die toen plaatsvond en dat staat daar inderdaad mee in verwerkt. Dat past natuurlijk in het geheel. We zeggen hier dikwijls dat er bijkomende gegevens worden overgemaakt, sommige zaken waren nog niet actueel.

Het was eigenlijk op diezelfde dag dat er ook nog gegevens door BAM/Lantis waren aangereikt, maar dat men ook zelf zei dat het nog niet actueel was, of sommige aspecten niet meer actueel waren of nog een actualisatie behoeften. Eigenlijk is dat telkens van 'als je een eenduidige communicatie wilt brengen, moeten alle puzzelstukken voorhanden zijn'. Dat sloeg daar eigenlijk vooral op.

Tinne Rombouts: Ja. En is dat ook de zienswijze geweest die naar al uw medewerkers, leidinggevenden en/of kabinetsmedewerkers is gecommuniceerd? Was dat ook de lijn die daarin systematisch aangehouden is?

Ann Cuyckens: Wij hebben alle elementen die in het dossier voorlagen op die manier ook altijd teruggekoppeld. Ook als er nog bijkomende gegevens bezorgd zouden worden, is dat op die manier naar voren gebracht.

Henny De Baets: Vandaar ook het belang dat elke nota die naar de minister gegaan is, was van "vandaag, 14 september, met de gegevens die nu voorhanden zijn enzovoort", "vandaag, 27 september, met de gegevens die nu voorhanden zijn".

Tinne Rombouts: En waar ik dus uit afleid, als ik de nota's lees, dat de lijn systematisch geweest is: 'we hebben niet de aanleiding om te denken dat we hier breder naar communicatie moeten gaan'. Dat is natuurlijk het gevolg dat ik daaruit wilde concluderen. Dat klopt ook?

Ann Cuyckens: Zoals ik daarnet zei, onze lijn was dat de puzzelstukken er allemaal moeten liggen om een communicatie te voeren.

Tinne Rombouts: Oké. Dan spring ik ineens naar 26 september, naar het overleg tussen de OVAM en BAM/Lantis en waar ik ook een beetje meen te lezen of aan te voelen – als het niet zo is, hoor ik het zeker graag – dat er een meningsverschil was over de communicatienoodzaak tussen BAM/Lantis en de OVAM, waar inderdaad, zoals u net stelt, het belangrijk is dat er eenduidige communicatie is en alle stukken voorhanden zijn en waar wordt gesteld dat als er een communicatiebehoefte is, het interessant is om eventueel gezamenlijk te communiceren, maar waarbij heel duidelijk wordt gesteld dat het aandeel van de OVAM zich beperkt tot situering en aanleiding van bodemproject 3M, toetsingsnormen en mogelijkheid voor onderzoek. Daar bakent u ook heel duidelijk de communicatieopdracht van de OVAM af. Wordt dat altijd op die manier gedaan of is dat specifiek in dit project gebeurd? Ik ga ervan uit dat er wel meerdere dergelijke projecten bij u passeren, misschien minder omvangrijk, maar toch in dezelfde aard. Is dat de standaardafbakening hoe er gecommuniceerd wordt of is dit anders?

Henny De Baets: Ik weet niet of dat standaard is of niet. Ik laat dat aan mijn collega over. Maar het heeft toch geen enkele zin om te communiceren, want de communicatie zou dan in eerste instantie voor de bewoners van Zwijndrecht bedoeld zijn en er was op dat moment één staal van de grond in Zwijndrecht. Wij hebben nogal wat ervaring met bewonerscommunicatie. Je kunt bijna op voorhand weten welke vragen daar gesteld worden. Dat is inderdaad van "kan ik de tomaten uit mijn tuin eten en kan ik de eieren van mijn kippen eten?" Als je daar geen antwoorden op hebt, kun je misschien nog meer problemen hebben, staat er in de kribbels van Ann Cuyckens. Maar dat klopt eigenlijk een stuk. Ofwel kun je een degelijke communicatie brengen en kun je de mensen echt informeren op basis van volledige gegevens, maar ik moet wel zeggen dat wij nooit geweigerd hebben om te communiceren. Overal zul je zien: wat is de informatie? Wij hebben op een bepaald moment zelfs meegedacht: als de rapporten-Tytgat uitwijzen dat er effectief problemen zijn op dat moment, zouden wij er geen seconde aan getwijfeld hebben. Net zoals we dit jaar na de strenge normen onmiddellijk actie ondernomen hebben naar Zorg en Gezondheid toe, zouden we dat op dat moment ook gedaan hebben.

Tinne Rombouts: Oké, dat is heel duidelijk. In diezelfde verslagnotities staat ook nog het volgende. Ik stel de vraag omdat ik het niet goed kan interpreteren. Daar staat "politieke communicatie: kabinet-Weyts, maar niet direct zicht in welke mate dit geen nadeel met

zich meebrengt” en dan nog “beste dag voor bewonersvergadering”. Hebt u een idee waar dat op slaat of hoe ik dat moet interpreteren?

Ann Cuyckens: Dat zijn inderdaad notities van mezelf. Daar was natuurlijk ook iemand van BAM/Lantis aanwezig. Ik heb geen uitspraken gedaan over het kabinet-Weyts of communicatie of wat dan ook. Dit is een weergave van een bespreking waarin de verschillende elementen door alle betrokken aanwezigen zijn meegegeven. Maar ik heb geen uitspraken gedaan over het kabinet-Weyts, dus ik kan daar verder ook niet meer over zeggen dan hetgeen dat er staat.

Tinne Rombouts: Oké. Ik ga ervan uit dat mocht het wel groter zijn, dat u het wel wist. In die zin is dat dus ook een duidelijk antwoord.

27 september, dat is de dag waar heel wat communicatie en andere zaken gebeurd zijn, dat werd daarnet ook al gesteld. U hebt de verschillende elementen aangegeven. Als ik naar de tijdstippen kijk, naar het verloop van de dag, zie ik dat er een overleg is geweest tussen de OVAM en het kabinet, niet met de minister, maar wel met het kabinet, waarbij 17 punten op de agenda staan en bij puntje 15 verwezen wordt naar het dossier BAM/Lantis en waar wordt gesteld dat de minister wenst dat de OVAM geen initiatief neemt inzake communicatie of erbij betrokken wordt. BAM/Lantis heeft zelf voldoende ervaring met betrekking tot bewonerscommunicatie, maar het betreft hier specifiek – als ik de eerste zin lees – ‘de inrichting van een werfzone ten oosten van Antwerpen ter hoogte van Blokkersdijk, Sint-Annabos en de verkeerswisselaar tussen de E17 en E34’. Begrijp ik goed dat het specifiek over die communicatie gaat en met andere woorden over projectcommunicatie? En dat dat ook net besproken is geweest op dat overleg?

Ann Cuyckens: Voor zover dat ik het mij nog kan herinneren, zijn daar inderdaad verschillende elementen aan bod gekomen, dus onder andere ook die werfzone, maar daarnaast uiteraard ook het gegeven, heel de evolutie die op dat moment op tafel lag van het dossier in kwestie. Die communicatie nadien gaat niet enkel over een werfzone. Trouwens, daar hebben wij normaal gezien ook niet zo direct veel communicatie in te doen, want dat is de communicatie van de bouwheer in kwestie.

Tinne Rombouts: Dat leek mij ook redelijk evident. Vandaar dat ik de zin ook redelijk evident vond, dat de OVAM en ook de minister duidelijk stellen dat projectcommunicatie niet iets is waar de OVAM enige rol in moet spelen en dat de bewonerscommunicatie voldoende aanwezig was bij de aannemers of projectaanvragen.

Ik merk verder dat er op 27 september heel wat mailcommunicatie is geweest. U hebt er daarstraks ook naar verwezen, ook naar het feit dat er geen direct humaan risico was en nog onduidelijkheid was over de concentraties in woongebieden. Er is een mail vertrokken van de heer Collet naar mevrouw Cuyckens, waarop dan de gelekte mail van mevrouw Cuyckens teruggestuurd is naar de heer Collet. Ik stelde mij daar de vraag in welke zin ik dat met elkaar moest rijmen. Er werd gesteld dat er geen trekkersrol op te nemen is in het dossier – ik denk dat dat een heel duidelijke stelling was – maar dat er dan ook geen onderzoek uitgevoerd mocht worden ter controle van het woongebied. Ik meende dat niet begrepen te hebben in het officieel verslag dat ik daarnet heb gelezen. Ik stel mij dus de vraag vanwaar dat precies komt of hoe ik dat moest interpreteren. Er is net al wel een hele nuance aangegeven. Maar ik heb dus duidelijk de vraag: heeft het kabinet-Schauvliege verhinderd dat er vanuit de OVAM gecommuniceerd zou kunnen worden en/of eventuele noodzakelijke onderzoeken zouden kunnen gebeuren? Dat is de lezing die velen graag doen, dat lees ik ook in de kranten. Maar is dat correct? Heeft het kabinet u daartoe verhinderd?

Ann Cuyckens: Deze middag is het al eventjes aan bod gekomen, dat wij sowieso, wanneer wij zelf onderzoeksdaden zouden willen stellen, daar een bepaalde rechtsgrond voor moeten kunnen hebben in het kader van een optreden. Als daar natuurlijk niet direct een onderbouwing is in het kader van een rechtsgrond om daar ook in op te treden, kunnen

we dat zelf niet zomaar direct doen. Daar is dan wel een beleidsbepalende beslissing voor nodig. Het klopt inderdaad: in het kabinetsverslag van 27 september staat dat er niet letterlijk bij. Natuurlijk, als je wilt communiceren en er wordt gezegd daarrond geen trekkersrol op te nemen en je dan toch stalen zou gaan nemen in een woongebied, hoe kun je dat doen zonder te communiceren? Je moet sowieso de bewoners in kwestie vooraf informeren, ze vragen om daar een staal te kunnen nemen. Je moet ook duiden waarom je dat doet. Dus dan ben je aan het communiceren. Het hangt dus eigenlijk inherent samen, ook de terugkoppeling van de resultaten van die stalen. In die zin is daar wel een samenhang.

Tinne Rombouts: Maar als ik het goed begrijp heeft de OVAM alle stappen die zij dachten en wensten te kunnen doen in het verhaal, ook effectief kunnen doen. En u hebt ten aanzien van verder onderzoek ook verdere stappen ondernomen?

Henny De Baets: Alles binnen de mogelijkheden, binnen het Bodemdecreet, is aangewend.

Tinne Rombouts: Ja, het moet wettelijk mogelijk zijn. Maar die zijn effectief ook aangewend. Oké. Ook dat is heel duidelijk.

U hebt net aangegeven, mevrouw De Baets, dat u op 27 september wel een terugkoppeling gedaan hebt over de interpretatie van de gegevens, dus geen humaan toxicologisch risico, maar mogelijk wel naar verdere screening of onderzoek in het woongebied, maar dat u niet wist op welke wijze er teruggekoppeld was naar het politiek stuurcomité. Nochtans staat er in het verslag van het politiek stuurcomité – ik wil dat even citeren –: “De OVAM concludeert uit dit bijkomend onderzoek dat met vandaag gekende gegevens er geen enkel risico kan zijn voor de mens. De gemeten waarden op de site 3M en in de onmiddellijke omgeving zijn tientallen keren lager dan de vandaag gehanteerde minimumdrempel voor de mens, hierbij rekening gehouden met het feit dat de gemeten vervuiling sterk afneemt al naar gelang men naar de buitenrand van de cirkel gaat en het woongebied van Zwijndrecht aan de buitenrand van de cirkel gelegen is, maakt dat er nu al met zekerheid gezegd kan worden dat hier geen gevaar dreigt voor de mens.” Op 27 september hebt u dus een terugkoppeling gedaan naar de heer Van Herreweghe en er is in opvolging daarvan enkele dagen later een terugkoppeling gebeurd naar het politiek stuurcomité. Daar wordt verwezen naar de tekst die u gestuurd hebt, maar eveneens wordt dat daarin opgenomen. Ik stelde mij de vraag: bent u daarvan op de hoogte en kunt u zich daarin terugvinden dat u dat ook op die manier besproken hebt met de heer Hellemans? *(Henny De Baets schudt neen)*

Oké. Aan het stuurcomité, ja, aan het stuurcomité.

Dan komen we bij het verhaal waar op 3 oktober vanuit het kabinet-Schauvliege expliciet gevraagd wordt, in voorbereiding van overleg op 12 oktober, om te kijken of u al een persbericht kon opmaken als men naar communicatie ging. Dat hebt u ook heel duidelijk gesteld. De inhoud van het persbericht hebt u ook heel duidelijk meegegeven. Dan hebt u verwezen naar de diversiteit van de rapporten van professor Tytgat. Ik wilde u daar maar één vraag over één rapport, zijnde het laatste rapport, stellen. Wierp dat laatste uiteindelijke rapport dan een ander licht op de voorgaande conclusies die u had gemaakt? Heeft dat er een ander licht op geworpen en u andere conclusies doen trekken op een bepaald moment?

Ann Cuyckens: Neen.

Tinne Rombouts: Dan hebben we op 12 oktober het overleg met het kabinet-Weyts en het kabinet-Schauvliege, waar u aangeeft dat er geen verslag maar wel een aantal notities zijn. Er werd getwijfeld aan de saneringsnoodzaak, maar ik denk dat u daar al voldoende bij stilgestaan hebt. Maar u stelt wel duidelijk dat jullie verdere stappen gezet hebben, ook ten aanzien van 3M, met andere woorden naar verdere opvolging en naar verder onderzoek

en dergelijke meer. Mag ik dat daar dan ook onder begrijpen of zijn er nog andere acties ondernomen?

Ann Cuyckens: Er zijn natuurlijk in het kader van de lopende grondwatersanering nog opvolgingsmomenten geweest in 2017-2018. Maar daarnaast is er dus die aanmaning van dat tweede gefaseerd BSP. Zoals ik daarnet al geduid heb, gaat ook het vervolg in 2019 opnieuw het beschrijvend bodemonderzoek zijn, waarvoor 3M werd aangeschreven.

Tinne Rombouts: Wat ik verder nog las in de notities en waar ik mij ook wat vragen bij stelde en waar ik graag de reactie op hoor, is – en dan citeer ik –: “Mijn vrees is wel dat ze de druk op 3M gaan willen optrekken en ons hierin gaan betrekken. Dat is mijns inziens ook de reden voor communicatie.” Het lijkt alsof u het gevoel hebt: de OVAM is een neutrale dienst, maar ik word hier toch ook een stukje voor een traject geplaatst. Waarop is die vrees gebaseerd? Is dat ook gepareerd kunnen worden bij wijze van spreken en hebt u dat achter u kunnen laten? Hoe moet ik daarnaar kijken?

Ann Cuyckens: Er lag een duidelijke vraag voor communicatie voor. Er was op dat moment natuurlijk ook een vraag in verband met kostenrecuperatie, wat ook begrijpelijk is in het kader van het grondverzet. Dat was wel iets waar wij, gelet op onze rol in het kader van grondverzet, ook niet te veel in wilden tussenkomen. Dat is het enige dat ik mij bij die passage nog kan herinneren, dat dat er achterliggend bij was.

Tinne Rombouts: Oké. Uiteindelijk is er een besluit genomen op dat overleg. Dat overleg is afgesloten en ik lees daar dat beide kabinetten op dit ogenblik ook geen reden voor communicatie zien. Omgekeerd stel ik mij dan de vraag, voortgaand op het vorige: strookt het advies waarmee de OVAM naar dit overleg gegaan is ook met de besluitvorming? Kon u zich met andere woorden ook in deze besluitvorming vinden?

Ann Cuyckens: Wij zijn naar dit overleg gegaan met de inzichten die hier vandaag al dikwijls naar voren gekomen zijn en die daarvoor waren opgebouwd. Verder is dat natuurlijk een besluitvorming die niet door ons genomen moet worden. Dat was inderdaad het politiek stuurcomité en dergelijke. Op die manier heb ik daar dus verder geen mening over te geven.

Tinne Rombouts: Vervolgens hebben we het overleg met de minister waar daarnet ook naar verwezen is. Ik meen te begrijpen dat er om de zoveel tijd overleg is met de minister. Wij hebben één voorbereidende nota teruggevonden van 7 november, waarin het PFOS-dossier is aangestipt. Mag ik daaruit afleiden dat in geen andere overlegmomenten met de minister specifiek het PFOS-dossier besproken is of dat er alarmerende berichten waren om dat specifiek op dat overleg ook te communiceren, omdat we maar één voorbereidende nota hebben ontvangen? Mag ik dat daaruit concluderen? Ik ga ervan uit dat het, op het moment dat het met de minister besproken wordt, al een keer op hoger niveau besproken is. Mag ik daar op die manier van uitgaan?

Oké. Begrepen. Ik begrijp dat het al een hele periode geleden is. U wilt het nagaan? Oké.

Dan spring ik ineens naar de periode van mei, waar opnieuw de vraag werd gesteld vanuit BAM/Lantis. U hebt daarnet heel duidelijk weergegeven dat er geen bijkomende elementen waren waarvoor de OVAM het noodzakelijk vond om een trekkersrol in de communicatie op te nemen, omdat de bijkomende elementen, vergunningsaanvraag en eventueel sluiten van een overeenkomst, ook niet rechtstreeks gelinkt waren aan uw activiteiten of verantwoordelijkheden. Begrijp ik dat op die manier goed?

Henny De Baets: Ik denk dat de term ‘niet opportuun’ hier veelzeggend is.

Tinne Rombouts: Oké. Dan zou ik nog graag een sprong maken. U verwijst naar dat ‘niet opportuun’, maar geeft omgekeerd in juni wel aan van ‘we willen wel ondersteunend over de bevoegdheden van de OVAM altijd in de communicatie meegaan’. Dan wil ik nog even de sprong maken naar november, omdat dat ook vorige week aan bod is gekomen. Op 20

november 2018 heeft BAM/Lantis opnieuw een mail gestuurd naar enerzijds zijn bestuurders, maar eveneens naar het kabinet-Weyts, waarin wordt gesteld dat BAM/Lantis dringend een beslissing moet nemen over hoe zij de communicatie willen aanpakken met betrekking tot het PFOS-dossier. "Het afgelopen jaar is het dossier tegen alle verwachtingen in binnenskamers gebleven, maar dit gaat naar mijn aanvoelen niet lang meer het geval blijven." En dan wordt er verwezen naar mensen op het terrein die vragen stellen bij het feit dat er medewerkers in een blauw of wit pak en met de laatste bescherming aanwezig zijn. Vervolgens wordt er ook gesteld: "Bijkomend probleem is bovendien de dading. Stibbe heeft beloofd snel een nota aan te leveren over wat we als gevolg van de dading wel en niet meer kunnen communiceren." Ik heb het vorige week gevraagd. Die mail is gericht aan het kabinet-Weyts, maar ik stelde mij de vraag of u vanuit de OVAM ook op de hoogte bent gebracht van deze mail. Kent u deze mail?

Henny De Baets: Wat ik weet is dat onze woordvoerder op een bepaald moment een Q&A toegestuurd gekregen heeft met datum 23 november. Is het daarover dat u het hebt?

Tinne Rombouts: Dat is dan nadien. De mail is van 20 november. Maar ik meende begrepen te hebben dat een toenmalig kabinetschef die ook aanwezig was, stelde dat hij eventueel de OVAM nog wilde overtuigen om toch ergens een communicatie te doen en daar zou intensief overleg over geweest zijn. Maar ik vind daar ook geen stukken van terug. Ik stel mij dus de vraag of u specifiek van die mail op de hoogte bent.

Henny De Baets: Wij ook niet.

Tinne Rombouts: Dus het eerste wat u als vraag hebt teruggekregen, is de Q&A, begrijp ik dan?

Henny De Baets: Ja.

Tinne Rombouts: Oké. En de Q&A hebt u dan samen opgemaakt? Of hebt u ook beoordeeld of bijgestuurd of bent u daarover in overleg gegaan?

Ann Cuyckens: De Q&A is uiteindelijk door onze dossierhouder samen met iemand van Klantenbeheer in het dossier opgenomen, dus echt op zijn operationeel niveau.

Tinne Rombouts: Ja, oké. Dat is heel duidelijk. Dank u wel.

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Van harte bedankt voor de uitgebreide tijdlijn. Dat was inderdaad een van mijn vragen. Dat bespaart ons wat tijd en brengt ons vooral ook wat meer helderheid.

Ik wil toch nog even blijven stilstaan bij hoe exact die beslissing tot niet communicatie/wel communicatie tot stand is gekomen. U hebt vanmiddag herhaald dat de beslissing om niet te communiceren in belangrijke mate afhangt van het rapport-Tytgat en van het feit of er een humaan toxicologisch risico was. Heb ik dat juist begrepen?

Henny De Baets: De verslaggeving van mevrouw Cuyckens van de vergadering van 11 september zegt ons duidelijk dat de boodschap van BAM/Lantis toen was: afhankelijk van het rapport-Tytgat zou er gekeken worden of er al dan niet moest worden gecommuniceerd. Op die dag hadden we dat rapport-Tytgat niet.

Willem-Frederik Schiltz: Nu ben ik wel een beetje in de war. Ik ga ineens maar een paar vragen skippen. We horen dus van de BAM/Lantis dat zij wel wilden communiceren en dat de OVAM op een bepaald moment niet meer wilde – dus eerst afwachtend wel, dan is er sprake van een voorttrekkersrol en dan wordt die passage geschrapt uit de verslaggeving. Dat is mij nu niet helemaal duidelijk. Ik kan hier nu een half uur verliezen door te proberen elk lijntje van de tijdlijn uit te pluizen. Maar wie heeft er nu beslist om niet te communiceren

en waarom? Ik had begrepen: er is beslist om niet te communiceren omdat er geen humaan toxicologisch risico was, en de BAM/Lantis kan daar niet veel aan doen want die moeten zich met hun projecten bezighouden. En natuurlijk is de berm van een autostrade iets anders dan een woonwijk in Zwijndrecht waar mensen kippen houden en de eieren eten, waar kinderen met picagedrag spelen – iets dat terugkomt in het rapport-Tytgat – waar ze in de grond woelen. Dan beroert men die grond, dan is er meer kans op besmetting. Enfin, dat staat in het rapport met die verschillende punten waarin professor Tytgat stelt dat zolang 4,9 of 4,7 microgram en 100 microgram per kilogram droge stof niet overschreden wordt, er geen gevaar is om te wandelen en te recreëren enzoverder. Maar het is me nu niet duidelijk, na alles wat ik gehoord heb, wie uiteindelijk beslist heeft om niet te communiceren. Er is de minister die niet meer wil communiceren. Er is de OVAM die zegt dat er niet gecommuniceerd moet worden. Er is de BAM/Lantis die zegt dat er wel gecommuniceerd moet worden maar dat ze niet kunnen communiceren over dingen waarmee ze niets te maken hebben, maar dat ze wel willen meewerken aan de communicatie van iemand anders. De OVAM zegt: “we willen wel meewerken aan communicatie van iemand anders.” Wie is het nu? Voor alle duidelijkheid: dat is geen beschuldiging aan het adres van de OVAM.

Henny De Baets: Ik meen alles letterlijk voorgelezen te hebben wat we hebben, wat er is. Ik heb ook gezegd wat we niet hebben. Ik heb dus geen verslag van het politiek stuurcomité. Ik weet niet wat daar beslist is. Ik kan niet meer doen dan hier alles tekstueel brengen.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb vanmiddag toch begrepen dat minister Schauvliege op dinsdag 12 september vraagt naar een stand van zaken ter voorbereiding van het politiek stuurcomité, waar u geen deel van uitmaakt. U hebt aangegeven dat u daar slechts zeer sporadisch over gebriefd werd. Kunt u aan ons vertellen: als er dan briefings komen van een paar lijntjes, van wie kwam die briefing dan?

Henny De Baets: De briefing kwam van het kabinet-Schauvliege. Wij zijn niet aanwezig op dat politiek stuurcomité.

Willem-Frederik Schiltz: Neen, dat heb ik goed begrepen. Ik heb het genoteerd. Bedankt.

Op woensdag 13 september maken Sweco en de OVAM een aantal opmerkingen over het rapport-Tytgat. Er werd dan verduidelijking gevraagd bij dat rapport.

Henny De Baets: Een aantal keren.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb begrepen dat ook de OVAM op basis van het rapport-Tytgat apprecieerde dat er geen risico was omdat de waarden onder de door het rapport vooropgestelde drempelwaarde lagen.

Henny De Baets: Met de gegevens die op dat moment voorhanden waren.

Willem-Frederik Schiltz: Maar er was maar een beperkt aantal gegevens?

Henny De Baets: Die gegevens zijn met mondjesmaat bij de OVAM binnengekomen. U kunt dat trouwens ook volgen in het mailverkeer.

Willem-Frederik Schiltz: Dat heb ik gezien. Er waren heel weinig stalen voorhanden, zeker uit de woonwijken. Ik neem aan dat de werkzaamheden rond Oosterweel ook niet echt veel stalen hebben opgeleverd uit de woonzone, aangezien dat geen werfzone is.

Henny De Baets: Dat was een beetje het probleem: dat ze alleen analysegegevens van hun eigen projectgebied hadden.

Willem-Frederik Schiltz: Maar ik neem natuurlijk aan dat het niet de taak is van BAM/Lantis om stalen te gaan nemen in woonwijken in Zwijndrecht die niets te maken hebben met hun eigen kadastrale werfzone. Maar goed. U hebt zonet ook geciteerd uit een aantal documenten.

Henny De Baets: Als je wil communiceren, heb je wel gegevens nodig.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, natuurlijk. En die discussie hebben we eerder al gehoord, ook bij Lantis. Dat komt regelmatig terug. Als je wil communiceren, moet je oppassen dat je de mensen niet zomaar paniek aanjaagt met onbestemde gegevens. Maar er is natuurlijk het rapport-Tytgat, met daarin die twee drempelwaarden en de gevallen waarin zaken veilig zijn. Ik heb Lantis horen concluderen dat er geen probleem was want dat er in geen van de stalen die ze laten nemen hebben in hun werfzone door de erkende bodemsaneringsdeskundige een overschrijding was van 100 met uitzondering van die berm en die heel vervuilde zone, waarvan de grond ondertussen afgevoerd is.

Natuurlijk, in het rapport-Tytgat staat – bij wijze van spreken toch, zo lees ik het als leek, als niet-wetenschapper – in koeien van letters een dikke 'ALS' boven. 'Als die waarden niet hoger zijn dan ...'; 'Als het gebied niet ...' En dan zegt u heel terecht: wil men volledig uitsluitel over deze aanpalende woongebieden en deze onzekerheid wegwerken, dan zijn bijkomende onderzoeksdata aangewezen ter plaatse. Deze resultaten zullen de huidige resultaten aanvullen en een vollediger beeld geven. Enzoverder. Dat begrijp ik volkomen. Maar waarom zijn die bijkomende onderzoeksdata dan niet gesteld? Is er bij de OVAM op een bepaald moment een overleg of een bedenking geweest als: misschien moeten we toch ook eens bekijken of er in de aanpalende woonwijken andere waarden zijn?

Ann Cuyckens: Ik denk dat ik hiervoor moet verwijzen naar wat ik in het begin van de namiddag heb gezegd. Zeker wanneer er zulke opportuniteitsvraagstukken voorliggen, moet je sowieso kijken dat je in legaliteit kunt handelen. We hebben inderdaad bepaalde mogelijkheden om op te treden in het kader van het Bodemdecreet. Ik heb dat ook toegelicht aan de hand van de situatie van 2017 tot en met 2021. Daarnaast is er inderdaad een opportuniteitsvraagstuk. Dat betekent dat je moet bekijken of er een bepaalde uitspraak voorhanden is van een hiërarchisch meerdere. Vervolgens moet je bekijken in welke mate de OVAM een invulling kan geven aan haar discretionaire bevoegdheid in het kader van haar operationele autonomie. Ik denk dus dat we daar eigenlijk het antwoord in moeten zoeken.

Willem-Frederik Schiltz: U zegt dus eigenlijk – en ik kan dat wel in zijn context plaatsen – dat het niet de taak is van de OVAM om overal te gaan zoeken? U doet aan beleidsondersteuning en bent dus niet de VMM die overal moet gaan meten. Maar het is natuurlijk toch wel een beleidsdaad om te beslissen – op een moment dat minstens een deel van de overheid, die een grote werf aan het aanleggen is, die bezorgd is wegens mannen in witte pakken die daar gaan verschijnen – dat die willen communiceren? Want ik merk toch nergens dat BAM/Lantis niet wil communiceren. Dat heb ik nergens kunnen detecteren. Is het dan geen daad van beleidsaanbeveling om de minister erop te attenderen dat het nuttig kan zijn om bijkomend onderzoek te laten verrichten, bevolkingsonderzoek en dergelijke?

Ik heb begrepen dat daar in 2017 absoluut geen indicaties voor waren, omdat alles wat u qua meetgegevens ter beschikking was gesteld, ver onder de drempelwaarden voor gevaar zat.

Henny De Baets: Maar elke nota en elk verslag duidt erop dat ...

Willem-Frederik Schiltz: Met de gegevens die we vandaag hebben ...

Henny De Baets: Ja, als je een volledig beeld wilde, dan had je inderdaad bijkomende onderzoeksdata nodig, volgens onze visie.

Willem-Frederik Schiltz: Dat blijkt inderdaad uit de mail die u hebt gestuurd. Maar daar is niets mee gebeurd? Dat is dan niet uw verantwoordelijkheid, neem ik aan, net zomin als het de verantwoordelijkheid was van de heer Van Camp. Ik zeg dat heel neutraal. Nogmaals: ik beschuldig u niet.

Henny De Baets: Er is ook nergens een beslissing genomen dat anderen niet konden communiceren. Het gaat nu alleen over de OVAM. Er is ook nergens een beslissing genomen.²²

Willem-Frederik Schiltz: Dat klopt. En dat is het probleem: er is nergens een beslissing genomen. We hebben die vraag ook aan Lantis gesteld.

Henny De Baets: Ik weet ook niet, als ik het verslag lees – of het nu verslag één of verslag twee is – of het de bedoeling was dat de OVAM zou communiceren. Ik heb het letterlijk voorgelezen. U kunt dat misschien anders lezen, dat weet ik niet. Ik heb dat ook pas achteraf gezien. Maar ik wil het er nog wel eens bijnemen. Ik lees voor wat er in beide verslagen staat onder 'besproken punten', dus zowel in het initiële verslag van de BAM/Lantis als in het verslag waarin ik opmerkingen maakte en waarvan geen finale versie gekomen is. Daarin staat: 'Gemaakte afspraken omtrent communicatie in het politieke stuurcomité, en dan tussen haakjes: de wens om een proactieve communicatie uit te voeren vanuit politiek niveau in de loop van volgende week.'

Willem-Frederik Schiltz: De wens om te communiceren. Dat is genoteerd.

Henny De Baets: Vanuit politiek niveau.

Willem-Frederik Schiltz: Vanuit politiek niveau was er de wens om te communiceren. En nadien is die wens dan ingetrokken of is er iets spaak gelopen. Dan zullen we aan de politiek moeten vragen waarom dat uiteindelijk niet gebeurd is. Wat me toch wel frappeert – maar ik zeg het: misschien is dat de gebruikelijke gang van zaken – is dat je een rapport krijgt waarin staat: als de waarden onder de 100 blijven, dan is het allemaal in orde, maar als ze erboven zitten, eet men het best geen kippeneieren enzovoort. En u hebt weinig gegevens voorhanden. Dan is de logische cartesische conclusie inderdaad: er is geen probleem. Want met hetgeen je weet, is er geen overschrijding. Er is dus geen weet van het probleem.

Henny De Baets: De rapporten-Tytgat zijn telkens getoetst, zowel aan de gegevens van het BBO als aan de gegevens van het Oosterweelproject. Dat was ook alles wat voorhanden was.

Willem-Frederik Schiltz: Maar de gegevens van het beschrijvend bodemonderzoek gaan natuurlijk enkel over 3M en de Palingbeek, niet over de woonwijken in Zwijndrecht.

Henny De Baets: Er was ook een onderzoek in de woonwijk. De grondwatergegevens waren er ook.

Willem-Frederik Schiltz: Dan hebt u het over 2006, denk ik?

Henny De Baets: Ja.

Ann Cuyckens: Er werden wel meerdere gegevens getoetst in het kader van de daad van een beschrijvend bodemonderzoek. Je hebt daar de 3M-site, maar ook in de omgeving zijn er wel wat metingen – niet alleen van het vaste deel maar ook van het grondwater. Dat moet je natuurlijk ook meenemen.

Daarnaast hebben wij ook wel getoetst, aan het projectgebied dat er het dichtst bij gelegen was. Daar waren er op dat moment ook overschrijdingen tussen de 30 en 50. Die zaten

²² De laatste zin schrappen.

dus ook ver van de waarden die professor Tytgat naar voren bracht. Dus binnen het projectgebied, in de directe omgeving, hebben wij ook nog wel getoetst, en ook verder, aan de Palingbeek en aan de directe omgeving van de stalen die door de BAM/Lantis waren genomen in het kader van het grondwater.

Henny De Baets: Professor Tytgat zei altijd dat grondwater belangrijker was dan de bodem.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, oké, er was dus het bodemonderzoek van 2004-2006 in Zwijndrecht. Ik heb vernomen dat er een bijzondere gemeenteraad geweest is in Zwijndrecht waarin er toch wel wat vragen zijn gerezen over dat bodemonderzoek, aangezien de OVAM in 2007 meldde dat er geen gegevens beschikbaar waren over het Zwijndrechts woongebied. Maar blijkbaar waren die er toch. Alleen waren die onvoldoende significant om verder onderzoek op toe te passen.

Op basis van deze zeer beperkte set aan stalen, concludeerde de OVAM dus onlangs dat er geen verder onderzoek noch communicatie nodig was.

Ik blijf ermee zitten dat een overheid – zowel de OVAM als BAM/Lantis – op basis van zeer summiere gegevens concluderen dat er geen gevaar is, terwijl de OVAM net de afgelopen jaren wereldtop is geworden in de expertise over emerging contaminants, over perfluorverbindingen. En dan weten we toch dat, wanneer het grondwater gecontamineerd is, men halsbrekende toeren moet uithalen om dat te beheersen en om ervoor te zorgen dat dit niet migreert. Voor PFOS gaat het over de lange keten. Dat verloopt dan nog iets trager, heb ik begrepen. Voor PFOA is er een kortere keten, als ik het juist heb, collega De Roo. Die migreert veel sneller. Of is het omgekeerd? (*Opmerkingen*)

Het zijn allebei lange ketens, het zijn de nieuwe die korter zijn en die nog veel harder migreren.

Alleszins is de contaminatie van het grondwater een van de grootste bezorgdheden als het gaat over milieutoxiciteit. Ik vind het dus moeilijk te begrijpen waarom dan toch niet beslist werd om verder door te gaan en dat het enige wat we dan lezen is dat er beslist wordt om de communicatie terug te trekken. U zegt: er is een instructie geweest maar we zijn niet beïnvloed – maar er is wel een ministeriële instructie geweest om niet te communiceren. Dat heb ik u horen zeggen vanmorgen. Hoe moet ik dat dan begrijpen?

Henny De Baets: Ik ben vanmorgen wel begonnen met te zeggen dat er al een paar weken een misverstand is. Er loopt momenteel een eeuwigdurende grondwatersanering.

Willem-Frederik Schiltz: Op de site van 3M?

Henny De Baets: En de omgeving.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, maar, de omgeving.

Henny De Baets: Een van de doelstellingen uit het bodemsaneringsproject is – ik denk dat ik het letterlijk kan weergeven – een vermindering van de verspreiding in de omgeving. Dat is het doel van het bodemsaneringsproject dat loopt. Ik hoor dat hier zelden zeggen. Dat is in principe een eeuwigdurende sanering maar in de praktijk is dat 30 jaar, in onze saneringspraktijk is dat 30 jaar. Maar dat loopt. De resultaten daarvan worden opgevolgd.

Willem-Frederik Schiltz: Ondertussen zijn er natuurlijk ook nog metingen die mensen zelf hebben laten uitvoeren. Het valt dan nog te bezien in welke mate die correct verlopen. Maar de bezorgdheid in de omgeving is heel groot. Ik heb begrepen dat de normen verstrengd zijn. Er zijn nu bijkomende maatregelen genomen. En nu is het agentschap Zorg en Gezondheid wel ingeschakeld en zijn er no-regretmaatregelen enzoverder. Het rapport-Tytgat lijkt precies wel de heilige graal op basis waarvan alles beslist wordt. In

welke mate hebt u dat rapport geëvalueerd of gevalideerd of getoetst aan uw eigen expertise?

Henny De Baets: Ik weet niet voor wie het rapport-Tytgat de heilige graal is. Ik kan u alleen zeggen dat de normen voor grondwater in het rapport-Tytgat veel soepeler waren dan die van ons in het bodemsaneringsproject. In het bodemsaneringsproject lag de norm voor grondwater dus op maximum 1 microgram. Bij Tytgat lag die op 4,7 microgram.

Willem-Frederik Schiltz: En bij u lag die op welke waarde?

Henny De Baets: 1 microgram.

Willem-Frederik Schiltz: 1 microgram. Dan wist u dat er wel een probleem was met die metingen.

Henny De Baets: Daarvoor dient de grondwatersanering. Daarvoor hebben we de grondwatersanering opgestart.

Willem-Frederik Schiltz: U moet me excuseren want ik ben geen bodemsaneringsdeskundige – ik probeer dat te begrijpen, net zoals de burgers van dit land proberen er een zicht op te krijgen. Ik heb die silo's zien staan bij 3M, waar er een sanering bezig is. Er is ook de sanering van het grondwater op de grond die de BAM en Lantis nu behandelen. Er was dan de discussie over de retourbemaling, de damplaat, de verlaging van de lozingsnorm van de grond die zij verwerken tot 0,1 microgram per liter. Dat zit dus wel goed. Zijn we dan gerust dat al het grondwater in de buurt van die werfzone momenteel gesaneerd zal worden tot aanvaardbare achtergrondwaarden of detectielimieten?

Johan Ceenaeme: De doelstelling van het bodemsaneringsproject is inderdaad om de verdere verspreiding van de grondwaterverontreiniging tegen te gaan. Wanneer we spreken over – waarover u het nu hebt – een volledige verwijdering van de verontreiniging tot detectielimieten: dat is een techniek die niet betaalbaar is, niet haalbaar is. Met andere woorden: daar spreken we opnieuw over onze risicogebaseerde aanpak. De manier waarop we deze verontreiniging aanpakken, is er een van zoveel mogelijk verontreiniging verwijderen, zoveel mogelijk de verspreiding in de omgeving beperken en het beheersen van de grondwaterverontreiniging.

Willem-Frederik Schiltz: Oké. We weten natuurlijk dat Lantis een groot stuk van die grond inpakt, bewaart en beheert, en ook een stuk van die berm en dergelijke. Natuurlijk wordt niet alles gereinigd en gespoeld. Dat begrijp ik wel.

Henny De Baets: Maar daar zijn wel voorwaarden aan verbonden.

Willem-Frederik Schiltz: Ja. Maar we mogen dus gerust zijn over de grondwaterbehandeling? Die sanering zal ervoor zorgen – dat heb ik u horen zeggen, dat hebt u bevestigd – dat er geen verdere verspreiding is van de vervuiling van het grondwater.

Henny De Baets: We hebben juist verteld dat we een nieuw BBO opgelegd hebben toen we de nieuwe – weliswaar voorlopige – EFSA-waarden zagen aankomen. Dat nieuw BBO is eigenlijk bijna een opdracht aan 3M om heel het werk opnieuw uit te voeren op het terrein, in de omgeving. Alle verspreidingsroutes, alle blootstellingsroutes, alles wordt nu opnieuw bekeken. En we zullen zien welke maatregelen er nodig zijn.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is natuurlijk nu allemaal pas losgebarsten. Of bent u daar in 2020 al mee begonnen?

Henny De Baets: Maar mevrouw Cuyckens heeft het u toch verteld? In 2017 hebben wij het bijkomend BSP willen opleggen. We hebben dat opgelegd, maar 3M is in beroep gegaan. Het beroepsdossier is blijven liggen.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is 3 jaar blijven hangen. Oké.

Henny De Baets: De voorlopige EFSA-waarden zijn, als ik me niet vergis, gepubliceerd in december 2018. In januari 2019, nog geen maand later, zijn wij aan tafel gaan zitten met 3M. Want er liep een bodemsaneringsproject. Het is daarom dat ik vanmorgen zei dat we zeer ver gegaan zijn in onze proactieve rol. Op 5 april 2019 hebben we een nieuw BBO opgelegd. Ik denk niet dat je sneller kan handelen. Nu wordt, inderdaad, alles bekeken.

Willem-Frederik Schiltz: Ik blijf nog op mijn honger zitten.

Henny De Baets: De feiten zijn de feiten, natuurlijk. Je onderzoekt dingen. Normen worden al dan niet overschreden. Je hebt het Bodemdecreet en dat is het wettelijk kader waarbinnen wij handelen. Ik ga nu een straffe uitspraak doen want ik was niet op die vergadering aanwezig. Na de terugkoppeling van mevrouw Cuyckens aan mij over het overleg op het kabinet-Schauvliege en het kabinet-Weyts, waarop wij uitgelegd hebben wat we wel en niet konden doen binnen het Bodemdecreet, heb ik een beetje het gevoel gekregen dat men gezegd heeft: volg het Bodemdecreet goed op, volg het dossier goed op in het kader van 3M. Ik denk dat dat de boodschap was. Mevrouw Cuyckens kan me tegenspreken, maar ik denk dat dat een beetje de boodschap was, om daarbinnen het mogelijke te doen – wat ook gebeurd is.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, dat begrijp ik. U ziet dan dat die EFSA-normen verstrengd zullen worden.

Henny De Baets: Dat waren voorlopige normen, want die zijn pas definitief geworden in 2020.

Willem-Frederik Schiltz: Ik noteer dat u alleszins proactief actie hebt ondernomen en dan aan een beroep hebt moeten weerstaan, en dat u nu uiteindelijk bent kunnen 'losgaan'.

In 2017 wezen de gegevens misschien nog niet op risico's of op de nood aan communicatie. Als u dan met die plannen komt aanzetten en dus met andere woorden meer en meer met overtuiging en gewapend ten strijde trekt, dan begrijp ik niet waarom er nog altijd niet over gecommuniceerd kon worden. Ik begrijp niet waarom het dan, als u ziet dat die normen verstrengd zullen worden, toch niet nodig is om even te bellen met het agentschap Zorg en Gezondheid. Er is een protocol in werking dat niet is geactiveerd op dat moment, omdat het niet nodig was, omdat er geen gevaar was – ik weet niet waarom. Allicht omdat niet aan de voorwaarden werd voldaan. Ik kan natuurlijk nog eens gaan opzoeken wat dat protocol precies inhield. Maar waarom was er dan toch niet die reflex?

Henny De Baets: Het protocol treedt in werking op het moment dat er voorgesteld wordt dat er veiligheidsmaatregelen genomen moeten worden, volgens het Bodemdecreet.

Willem-Frederik Schiltz: Dat hebt u gezegd.

Henny De Baets: De heer Ceenaeme heeft vanmorgen ook gezegd dat er in maart van dit jaar nog een rapportage was waarin de deskundige nog altijd geen voorzorgsmaatregelen aangaf. Het is pas bij de inwerkingtreding van de nieuwe normen op 1 april dat wij gezegd hebben aan de deskundige: wij willen dat u nu herbekijkt hoe het zit met de voorzorgsmaatregelen. Dan werden er officiële voorzorgsmaatregelen genomen en is het protocol met het agentschap Zorg en Gezondheid in werking getreden.

Willem-Frederik Schiltz: Dus op basis van die nieuwe normen instrueert u de bodemsaneringsdeskundige om te herbekijken of er voorzorgsmaatregelen nodig zijn en contacteert u het agentschap Zorg en Gezondheid?

Henny De Baets: Neen, we hadden al een nieuw BBO opgelegd.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, dat heb ik goed begrepen. Maar ik begrijp niet hoe de erkende bodemsaneringsdeskundige dan moet evalueren of er voorzorgsmaatregelen nodig zijn. Ik heb de flowchart gevonden over hoe de OVAM haar beslissingen of de uitvoering van die maatregelen evalueert. Maar kunt u aangeven wat dan de criteria zijn voor de erkende bodemsaneringsdeskundige om de nood aan zulke maatregelen vast te stellen?

Henny De Baets: Daar bestaat een volledige procedure voor. Maar ik neem aan dat de heer Ceenaeme dat zal verduidelijken.

Johan Ceenaeme: Die criteria zijn opgenomen in de standaardprocedures van het oriënterend bodemonderzoek en het beschrijvend bodemonderzoek en werden vastgelegd via een ministeriële beslissing. Dat zijn criteria die bepalen wanneer de bodemsaneringsdeskundige moet oordelen dat er voorzorgsmaatregelen nodig zijn.

Die criteria omvatten onder meer dat er, wanneer aangetoond kan worden dat er een direct humaan toxicologisch risico is, vooraleer de bodemsanering wordt opgestart, direct maatregelen genomen moeten worden.

Ik kan dat misschien het best illustreren aan de hand van een voorbeeld, van een case in het verleden. Er was een oppervlakkige cyanideverontreiniging op een plaats waar kinderen kunnen spelen, waar het dus nodig is om voorafgaand aan de sanering die daarop zal moeten volgen, toch een aantal maatregelen te nemen om ofwel ervoor te zorgen dat die verontreiniging daar wordt weggehaald ofwel de toegang tot dat terrein volledig te verbieden. Dat geldt dan als een voorzorgsmaatregel. Maar het gaat er dus over dat men wel degelijk moet kunnen aantonen dat er een direct risico uitgaat van die verontreiniging.

Willem-Frederik Schiltz: En dat was hier natuurlijk niet het geval, omdat de waarden allemaal lager waren dan zowel uw eigen grenswaarden voor grondwater als de toxicologische waarden die professor Tytgat had afgeleid.

Over de communicatie hebben we het nu voldoende gehad. We zullen uiteraard de politieke actoren hier nog kunnen horen om dan uiteindelijk te weten wat nu de finale beslissing is geweest om niet te communiceren. Maar ik hoop dat u het me niet kwalijk neemt dat het bijzonder moeilijk aan het worden is om wijs te raken uit het hele kluwen aan welles en nietes. U hebt terecht dag per dag het relaas gegeven, waarvoor dank. Maar als je dan vaststelt dat er drie entiteiten en drie verschillende rapporten zijn, dat in het ene een zinnetje geschrappt is en in het andere niet, dan wordt het voor ons moeilijk te achterhalen wat er nu net beslist is of waarom er niets beslist is – dat is het vooral.

Het is trouwens wel opmerkelijk dat in een aantal documenten te lezen is dat men voor de communicatie naar de BAM/Lantis kijkt omdat zij ervaring hebben met bewonerscommunicatie, terwijl u hier daarnet zelf aanhaalt dat jullie ervaring hebben met bewonerscommunicatie. Dat is natuurlijk wel een beetje grappig, dat je ziet er wat naar elkaar gekeken wordt: wie heeft het er nu het meest ervaring met bewonerscommunicatie?

Henny De Baets: In onze materie hebben wij ervaring met bewonerscommunicatie.

Willem-Frederik Schiltz: Alleen had u geen gegevens om over te communiceren op dat moment.

Ik ga verder met het luik normering of algemeen beleid en het communicatiestappenplan. Vanaf 2011 zien we dat er aan de strategie inzake hormoonverstoorders wordt gewerkt. Dat is ook vanmorgen aan bod gekomen in het rijke overzicht. Op het managementcomité van januari 2011 wordt aangegeven dat er voor de bodem geen nieuwe, bijkomende acties naar hormoonverstorende stoffen zijn. Dat is nadat in 2009 wel PFOS aan de POP-verordening werden toegevoegd en een tijdje na de opstart van het bodemonderzoek van 3M. Dus is mijn vraag op basis van welke informatie de OVAM geen verdere acties nodig achtte. Op dat moment waren er in de VS wel al grote discussies aan de gang over de

hormoonverstorende effecten van PFAS. De vraag is dus: op basis van welke informatie werd er op dat moment, vanaf 2011, gezegd dat geen bijkomende acties naar hormoonverstorende stoffen nodig waren voor de bodem? Ik probeer met andere woorden te achterhalen op welk moment in de tijd de expertise en de acties bij de OVAM veranderd zijn of tot nieuwe inzichten hebben geleid.

Ann Cuyckens: Dat is natuurlijk een aangelegenheid die werd getrokken door het departement. We hebben dat daarstraks ook al aan bod laten komen. Zij zijn degenen die het voortouw nemen in het kader van het wetenschappelijk onderzoek. Ik denk dat dat deze voormiddag ook al wat nader is geduid in verband met de evolutie, hoe wij daarmee zijn omgegaan en wat er al qua studies voorhanden was, in hoeverre je die al kon doortrekken naar bodemaangelegenheden. Want als we bijvoorbeeld spreken over de studie in 2009 met het departement, een BFRISK-studie, dan ging dat vooral over conclusies – of voorlopige conclusies eigenlijk – in het kader van voeding. Maar daarin werden nog heel weinig conclusies getrokken over bijvoorbeeld de bodem, waaraan je dan beleidsmatige aspecten kon verbinden. De eerstvolgende studies waarop we ook zicht hebben, spreken daar ook van. Maar misschien kan de heer Ceenaeme dat nog wat verder duiden.

Johan Ceenaeme: U verwijst uitdrukkelijk naar de Verenigde Staten. De US EPA toxicologische waarde dateert van 2016. Met andere woorden: dit zijn de jaren waarin er inderdaad heel wat wetenschappelijk onderzoek is gebeurd en waarbij pas in 2016 een voor de US EPA wetenschappelijk onderbouwde toxicologische waarde is vastgelegd. Dat is ook de reden geweest waarom we die Amerikaanse waarde zijn gaan gebruiken voor het bepalen van de bodemsaneringsnorm.

Willem-Frederik Schiltz: Dus u zegt: de waarden zijn in Amerika pas vastgelegd in 2016 en daarvoor nog niet? Dat klopt natuurlijk, maar in 2010 waren er al een aantal grote processen tegen 3M waarbij heel veel aandacht is besteed aan de effecten, aan de effectieve gezondheidsrisico's van PFAS, onder andere bij uitsteking de hormoonverstoring.

Johan Ceenaeme: Wanneer we gaan kijken naar de gevallen waarbij PFAS-verontreiniging een effect heeft gehad op de gezondheid, dan ging dat vooral over de blootstelling via de directe consumptie van verontreinigd grondwater, dus het gebruik van verontreinigd grondwater als drinkwater. Dat waren ook de gevallen die in Australië zijn voorgekomen. Daarom was het al zo – en dat is iets dat al onder de aandacht is gekomen in het beschrijvend bodemonderzoek van 2006 – dat de conclusie van dat beschrijvend bodemonderzoek was dat er geen grondwater gebruikt kon worden voor consumptie als drinkwater. Dat werd overigens nog eens uitdrukkelijk bevestigd via het bodemsaneringsproject van 2009. Er is ook een communicatie geweest met de gemeente Zwijndrecht en ook met 3M – en die communicatie is ook door de gemeente Zwijndrecht gebeurd – om geen grondwater te gebruiken voor consumptie, want dat is de blootstellingsweg die ook vooral in Amerika dé belangrijke factor is geweest voor de gezondheidseffecten.

Willem-Frederik Schiltz: Dus de inzichten uit de evoluties in Amerika zijn teruggekoppeld naar de manier om hier de bodemsaneringsprojecten uit te voeren of het oriënterend bodemonderzoek dat daarin werd opgenomen en de aanbevelingen die gedaan zijn.

Henny De Baets: En de normen in het BBO. Die waren trouwens voor een stuk afkomstig van het Department of Health in Amerika. De gemeente Zwijndrecht is consequent blijven communiceren over het gebruik van het grondwater.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is dan meteen verhelderd. Dank u wel.

De communicatie werd al vermeld. Ik ga door naar het volgende onderdeel: het toetsingskader, normen en het grondverzet. Het is al vaak toegelicht, maar voor ons,

leken, is het speciaal hoe zo'n toetsingskader tot stand komt. Er is geen kader, er is een project en er is een vervuiling, en we moeten uitvinden hoe dat dan tot stand komt.

Collega D'Haese heeft dat – ere wie ere toekomt – al veel benadrukt en ook Lantis en vooral de erkende bodemsaneringsdeskundige hebben ons dat uitvoerig uitgelegd. Het is vanmorgen ook nog aan bod gekomen bij de uitlogingsproeven en dergelijke – met wel een rekenfout, gelukkig aan de juiste kant. Maar uit documenten blijkt toch de suggestie te bestaan dat de waarden van 8 milligram en 70 milligram al eerder waren afgesproken met de OVAM dan uiteindelijk in het tot stand komen van het tijdelijk toetsingskader. Ik haal dat uit documenten van oktober 2017. Er lijkt toch een pittige discrepantie in de tijd te zijn. Kunt u dat wat verduidelijken?

Dirk Dedecker: Als u kijkt naar de evolutie van de normen die zijn voorgesteld in het project, inderdaad rond april 2017, is in de nota van Grondbank een eerste toetsingskader voorgesteld. Als ik me niet vergis, was toen de bovenwaarde 16.000. De onderwaarde was 8 en was, zoals gezegd, afgeleid van de RIVM-waarde. Die 16.000 was inderdaad ook bepaald op basis van kennis van RIVM. Dus voor de totstandkoming van kaders waarvoor nog geen kennis is in Vlaanderen, waarvoor er nog geen norm is, zeggen de richtlijnen inderdaad dat we naar het buitenland moeten kijken om daar aan de hand van validatie van wat er bestaat, te kijken of dat toepasbaar is op de Vlaamse situatie. Want het is niet altijd evident om de norm van een land naar een ander land te transponeren.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is dus die 8?

Dirk Dedecker: Dat is die 16.000 en die 8. Dan hebben we een evolutie gehad naar het einde van 2017 toe: toen was er inderdaad sprake van een bovenwaarde van 6600 en bleef 8 de onderwaarde. Dan uiteindelijk, voor zover we hebben kunnen reconstrueren, kwam die 70 er pas begin januari. Op 18 december is er een overleg geweest met de deskundigen bij de OVAM. Daar bestaat geen verslag van. Ik was daar aanwezig maar ik kan me niet herinneren dat daar waardes gezegd zijn. Ik vermoed van wel, omdat er een navolgend overleg geweest is over het toetsingskader, wat dan resulteerde in de vraag om een memo op te maken met de volledige onderbouwing. Dus ik denk dat pas op dat moment voor de OVAM de waarde van 70 voorgesteld is.

Willem-Frederik Schiltz: Dat zal ik dan eens moeten nakijken.

Op 5 maart 2018 valideert de OVAM dan het voorgestelde toetsingskader. Daar is ook vaak over gesproken. En ik dicht u zeker geen kwade wil toe, maar het vraagt wel enige opheldering, omdat de motivatie van die aanvaarding toch bijzonder veel focus legt op het rekenen houden met de huidige stand van de kennis en met de economische consequenties. Ik begrijp dat wel. U zit niet in een ivoren toren ergens los van de maatschappij, wat u beslist – zeker in het kader van een toetsingskader – is volledig ingebed in een externe, stevige maatschappelijke context. Maar er wordt ook gesproken over de huidige stand van de kennis. Ik heb vandaag begrepen van mevrouw De Baets dat het verstandig is om op basis van de gekende gegevens van dat moment een beslissing te nemen. Er wordt wel, ook door u, groot voorbehoud gemaakt bij het feit dat het een en het ander gebaseerd is op toch ietwat verouderde documenten, zoals de studie-Leysen uit 2011 en de studie van Arcadis van 2007. Maar toch was u voldoende overtuigd van de robuustheid van het werk van de bodemsaneringsdeskundige.

Dirk Dedecker: Ik denk dat je dat vooral moet zien in het licht van de waarden die in de Nederlandse studie van RIVM eigenlijk nog altijd gehanteerd werden, die dan zelfs overgenomen zijn in hun eerste handelingskader rond PFAS in mei 2018, dus eigenlijk na de totstandkoming van de RoTS-studie. Dus bij de afweging van een gebruikskader neem je natuurlijk het geheel en ook het gebruik en de specifieke toepassing in overweging. Daarnaast baseer je je voor de norm inderdaad op wat er al bestaat. Zoals ik vanmorgen al aanhaalde, lagen de waardes die toen voorgesteld werden in het rapport van RoTS, zeker op het vlak van uitloog – want uiteindelijk hebben zij een uitloog berekend en dat

dan verrekend naar een totaalconcentratie in de grond – in de lijn van wat al bestond en waarvan wij kennis hadden. Je evalueert het kader nu natuurlijk niet als een een-op-eenbeslissing van de getalsmatige vergelijking, maar je zet dat dan natuurlijk ook in de context van het project, dat daar toch heel specifiek was.

Willem-Frederik Schiltz: Dus afgeleid op basis van het Nederlandse kader en die studies en de eigen proeven, leek dat inderdaad wel binnen de verwachte bandbreedte te zitten en correct te zijn.

Henny De Baets: Mag ik daar toch nog een aantal opmerkingen bij maken? Ik denk dat ik vanmorgen begonnen ben met te zeggen dat de OVAM geen beslissingsbevoegdheid heeft in specifieke grondverzetdossiers.

Willem-Frederik Schiltz: Dat begrijp ik.

Henny De Baets: Ten tweede heb ik ook gezegd dat zelfs het DABM voorschrijft dat je beslissingen kan nemen maar dat je rekening moet houden met de socio-economische omstandigheden. Ten derde, de norm van 70, als je die 3 jaar later bekijkt: onze bodemsaneringsnorm voor recreatiegebied is nu 110, denk ik. Voor bouwkundig bodemgebruik – waar niemand woont, werkt of speelt – is de norm 70.

Willem-Frederik Schiltz: Dat begrijp ik wel. Maar we weten ondertussen ook dat we misschien toch nog iets behoedzamer moeten zijn en dat, als je het hebt over stoffen die voor altijd in het milieu ...

Henny De Baets: Maar de norm van 110 is de nieuwe norm sinds 1 april.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, maar ik wil maar zeggen: ik ben als burger toch bezorgd over een product of een stof die nauwelijks uit het milieu weg te krijgen is, die lange tijd in ons lijf blijft zitten, hoe klein de hoeveelheid ook is, die accumulatief is. Daar is zeer grote behoedzaamheid natuurlijk aan de orde. En ik begrijp uit uw verklaring en uw toelichtingen van de voormiddag maar ook van vanmiddag dat die normen ondertussen die voorzichtigheid zouden moeten benaderen. Maar ik word daar toch heel ongemakkelijk van. We hebben het dan over PFOS en PFOA waar we iets van weten, maar ondertussen is er nog een batterij aan PFAS-stoffen waarover nog weinig of niets geweten is.

Henny De Baets: Daarom is die urgentie zo belangrijk – daar ben ik vanmorgen ook mee begonnen – de urgentie rond emerging contaminants. Want we hebben nu inderdaad normen voor twee stoffen, terwijl er nog honderden, duizenden andere zijn waarover we nog niets weten.

Willem-Frederik Schiltz: Ik noteer ook dat u dat probleem voor een groot stuk probeert te ondervangen door de som, of die groepsbenadering, naar voren te schuiven.

Henny De Baets: Dat is momenteel de enige mogelijkheid die er is en ook de veiligste oplossing.

Willem-Frederik Schiltz: Die zwaar gecontesteerd wordt, uiteraard, door 3M en anderen.

Bart Thibau: Ik wil in die context toch ook nog op het verschil wijzen tussen bodem en bouwstof. Een bouwstof is per definitie afgeschermd of afgescheiden van de bodem. Er is als dusdanig geen rechtstreeks contact meer met de bouwstof. De bouwstof is ook nog een keer afgeschermd door de bodemkwaliteit. Dus in die zin is dat wel een afgeschermd product en geen rechtstreeks deel meer.

Willem-Frederik Schiltz: Dat begrijp ik. In dat opzicht is die werf en die verwerking veel veiliger dan een grond die niet in de werfzone ligt en waar er huizen zijn en tuinen en bioboeren en dergelijke. Daar is het ten eerste nog zeer onduidelijk wat de waarden zijn en ten tweede is het blootstellingsrisico daar veel groter. Grondwater is er in principe

uitgehaald. Daar zorgt dan ook de gemeente voor door permanent te communiceren om dat niet te gebruiken. Maar de rest is nog een groot vraagteken. Dus de no-regretmaatregelen zullen ons hopelijk niet tot een volgende onderzoekscommissie leiden maar wel meer inzicht geven. En de bijkomende bloedonderzoeken en staalnames die nu gestart zijn, zullen daar hopelijk meer zicht op geven.

Henny De Baets: Ik denk dat er in Zwijndrecht geen plaatsen meer zijn die niet aangesloten zijn op het drinkwaternet. Blijkbaar werd dat besproken in 2008 in de gemeenteraad. Toen al bleek dat het gevaar zat voor de inwoners van Neerstraat. Ik ken de Neerstraat absoluut niet, maar ik heb wel het dossier bekeken. Blijkbaar is iedereen daar sindsdien aangesloten op het drinkwaternet.

Willem-Frederik Schiltz: Ja. U zegt dat u geen vergunningen geeft voor grondverzet, dat Grondbank dat moet doen. Dat is juist. Maar u adviseert wel over een toetsingskader dat tot stand is gekomen bij die werken. Het is al een paar keer ter sprake gekomen: u bent niet VITO – uiteraard niet. Ik neem aan dat er wel met VITO wordt samengewerkt, dat de expertise van VITO geconsulteerd wordt. Wordt dit toetsingskader ook voorgelegd aan VITO? Want ik heb begrepen dat zij daar veel werk rond verricht hebben.

Dirk Dedecker: Dat werd even opgeworpen, maar dat is uiteindelijk niet gedaan. De reden is dat wij dat nog even bekeken hebben en de vraag gesteld hebben of dat nodig was. Is de waarde extreem laag of hoog? Dus in die optiek werd de beslissing genomen om het niet te doen. Wat natuurlijk ook kan meespelen, is het gegeven dat VITO ook veel bevraagd wordt. Op dat moment had men gezegd: het project is in ontwikkeling en men is bezig met het opmaken van het technisch verslag. Dan is natuurlijk de vraag hoeveel tijd het zou vergen voor VITO om dat verder te onderbouwen, terwijl het eigenlijk uitwees dat het in alle redelijkheid een norm was die gehanteerd kon worden.

Johan Ceenaeme: Ik wil daar graag nog iets aan toevoegen. Dat is misschien ook een antwoord op een vraag die parlements lid D'Haese heeft gesteld in verband met de opmerking die ik gemaakt had in een mail aan Dirk Dedecker, waarin ik inderdaad enerzijds de vraag had gesteld over het gebruik van de waarde van 4,7 versus de waarde van 0,53 en anderzijds over de tussenkomst van VITO of een andere second opinion.

Punt een: het is zo dat bij de opbouw van dat beoordelingskader natuurlijk ook mensen vanuit het expertisecentrum in Nederland betrokken waren. Dat waren ook bodemsaneringsdeskundigen, zoals Witteveen+Bos, dat in RoTS was vertegenwoordigd en heel wat contacten had in Nederland.

U hebt het niet aangegeven, maar u zult misschien gezien hebben dat ik in die mail ook zeg aan Dirk Dedecker dat ik geen expert ben op dat vlak. Dat stond eveneens in die mail. Mijn collega's Dirk Dedecker en Griet Van Gestel die, ook rond normering, een bijkomende insteek hebben gegeven, hebben mij dat ook verduidelijkt: dat het hier wel degelijk gaat over een eluaat en dus een uitloog, en dat men die inderdaad het best gaat vergelijken met die 4,7, want die 0,53 is inderdaad een drinkwaternorm.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is zeer duidelijk.

Henny De Baets: Ik wil nog even iets rechtzetten. U zegt: u hebt adviesbevoegdheid. Wij hebben geen bindende adviesbevoegdheid. Wij kunnen ook geen administratieve rechtshandelingen stellen. Wij geven dus die adviezen voor een stuk om de wildgroei aan toetsingswaarden voor eenzelfde parameter te vermijden.

Willem-Frederik Schiltz: Dus niet-formeel advies? U ondersteunt de bodemsaneringsdeskundigen.

Henny De Baets: Ja, dat is echt vanuit onze rol als procesbewaker, maar ook een beetje met de gedachte dat we ervoor moeten zorgen dat er niet op 101 verschillende manieren met eenzelfde parameter wordt omgegaan in deze kleine regio. We hebben daar dus wel

wat feitelijke impact, maar eigenlijk hebben wij geen officiële, bindende adviesbevoegdheid of stellen we daar geen administratieve rechtshandelingen.

Willem-Frederik Schiltz: Ik begrijp wat u zegt.

Henny De Baets: Men kwam bij ons omdat men weet dat wij expertise hebben op dat vlak, wat ook niet abnormaal is, denk ik. Maar dat is geen bindend advies. Dus uiteindelijk doet men daarmee wat men wil. Grondbank verklaart alles conform, ook het technisch verslag waarin de toetsingswaarden zijn opgenomen. Maar eigenlijk hebben wij daar geen formele rol in.

Willem-Frederik Schiltz: Ik begrijp dat u geen formele rol of verantwoordelijkheid wilt opnemen voor de resultaten of de verplichtingen van de bodemsaneringsdeskundige, natuurlijk. Dat is zijn taak, heb ik begrepen. Ik noteer dat. Dat is interessant om mee te nemen als beleidsadvies: u checkt het een en het ander om ervoor te zorgen dat er geen wildgroei aan toetsingswaarden over verschillende productcategorieën zou ontstaan. Het zou wel straf zijn, mochten verschillende bodemsaneringsdeskundigen in verschillende projecten over hetzelfde product tot heel verschillende toetsingskaders komen, lijkt me. Want dat gebeurt toch op een wetenschappelijk verantwoorde basis. Dat zijn erkende wetenschappers, specialisten van een zeker niveau, die zichzelf ook onderwerpen aan peerreviews, die thema's bespreken onder elkaar. Dus het lijkt me toch straf dat dat zou kunnen gebeuren.

Henny De Baets: We hebben vanmorgen ook gezegd dat de erkende bodemsaneringsdeskundigen in elke stap die ze moeten zetten, door ons begeleid worden via standaardprocedures en codes van goede praktijk, die allemaal ministeriële beslissingen zijn. Wij hebben ook leidraden voor hoe ze die toetsingsnormen moeten berekenen. Dus het is niet zo dat zij zomaar, vrijblijvend, een verhaal kunnen ophangen.

Willem-Frederik Schiltz: Oké. Misschien moeten we dan toch nog eens gaan babbelen met Grondbank om een nog beter zicht te krijgen op de vergunning voor het grondverzet.

Dan had ik graag toch ook, niet uw vergunning, niet uw administratief bindend advies, maar toch uw mening over het volgende: de grond met waarden boven 1000 microgram per kilogram droge stof, dus supervervuild, zou voor rekening van 3M afgevoerd worden. Die is blijkbaar al afgevoerd. Die zou naar Indaver afgevoerd zijn. Ik neem aan dat Indaver die grond zal verwerken. In het geval van Indaver, is dat dan verbranding, voor zover ik weet. Dat klopt?

Bart Thibau: Ik wil daar even op reageren.

Willem-Frederik Schiltz: Ja, graag.

Bart Thibau: Men heeft inderdaad op een bepaald moment die concrete partij die bij 3M lag, opgesplitst in een deel met minder dan 1 milligram en een deel met meer dan 1 milligram, dus de 1000 microgram. En de hoeveelheid met meer dan 1000 microgram is dan gestort bij Indaver. Dus niet verbrand, die is gestort op een categorie 1-stortplaats voor gevaarlijk afval onder zoutcelcondities. Waarom onder zoutcelcondities? Om op die manier te voorkomen – een zoutcel is een stuk van de stortplaats dat onmiddellijk wordt afgedekt – dat er uitloging kan zijn. Maar die grond werd in de praktijk dus gestort, als gevaarlijk afval.

Willem-Frederik Schiltz: Die is gestort en die blijft in afwachting van ...

Bart Thibau: Die is definitief gestort op een categorie 1-stortplaats.

Willem-Frederik Schiltz: Die grond zal dus niet meer verwerkt worden?

Bart Thibau: Dat is niet de bedoeling, denk ik.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb ook begrepen dat het nogal moeilijk is om zo'n groot volume te verwerken, te verbranden.

Bart Thibau: De vraag is wat de zin daarvan zou zijn. Uiteindelijk is het perfect wettelijk toegelaten om die grond te storten onder die voorwaarden, die zelfs strenger zijn dan strikt nodig is. Want ook op dat vlak zijn we strenger dan wat momenteel Europees wordt voorgeschreven.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is een beetje zoals in Nederland met de sarcofaagcondities?

Bart Thibau: Het volume zou hetzelfde blijven²³ en men zou het waarschijnlijk toch nog moeten storten. Het is niet mogelijk om dat via een verbrandingsproces te reinigen. Het zou uiteindelijk toch nog gestort moeten worden.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is goed. Er zijn ook andere manieren om met vervuilde PFAS-grond om te gaan: niet alleen storten maar ook wassen. Ik heb begrepen dat er bedrijven zijn in Vlaanderen die zich aanbieden om die gronden te wassen. Dat wordt dan extractie genoemd. Nederlandse grond wordt al wel eens in Vlaanderen aangeboden om op die manier behandeld te worden. Ik neem aan dat de OVAM daar wel op toeziet en er vergunningen voor moet afleveren.

Bart Thibau: Dat gebeurt uiteraard in een vergund proces. De technologie of de methodiek die hier voor een stuk aanwezig is, is ontwikkeld bij de sanering van de Opelsite. Men gaat die grond dan inderdaad wassen. Dat gebeurt in een volledig gesloten proces, waarbij dan de hoofdmoot – en dat is natuurlijk een van de voorwaarden voor het wassen – die overblijft achteraf gebruikt kan worden als grondstof. Dat moet dus voornamelijk zandig materiaal zijn. Tijdens dat wasproces worden dus de PFAS uitgewassen en in een gesloten systeem gefixeerd op een actiefkoolfilter. Die actiefkoolfilter wordt dan, eens hij verzadigd is, vernietigd – verbrand dus in een cementoven of een installatie voor hoge temperatuursverbranding bij Indaver. Het slibgedeelte wordt na dat proces gestort. Maar een van de eerste voorwaarden, maar dat is door de bouwheer te bekijken, is dat het zinvol is om na wassing iets over te houden dat gebruikt kan worden als nieuw materiaal.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb begrepen dat aan het bedrijf GRC in Kallo partijen grond uit Nederland zijn aangeboden die uit Dordrecht, van Chemours, kwamen. Er was blijkbaar wel wat discussie over de vraag of die grond effectief daarvandaan kwam en niet van Schiphol, van een aantal sites waar geblust was. Ik heb begrepen dat die vergunning on hold is gezet tot nader orde. Kunt u daar wat meer toelichting bij geven? Is daarover al een definitieve beslissing genomen?

Bart Thibau: Er zijn inderdaad al een aantal invoerdossiers geweest het afgelopen jaar, vooral vanuit Nederland richting GRC in Kallo. Het gaat om concrete partijen waarbij dus matig verontreinigde gronden, in de grootteorde van enkele 10-tallen microgram, door GRC Kallo worden gereinigd tot minder dan 1 microgram. Desnoods doen ze die uitwassing twee of drie keer. Maar ze doen daarvoor een aantal testen. Als blijkt dat het proces kan leiden tot een reiniging tot minder dan 1 microgram, wat eigenlijk de achtergrondwaarde is of bijna de detectielimiet, dan gaat men dat dan doen. Ik herhaal: in de praktijk gaat het om grond voor 80 tot 90 procent bestaande uit zand, die nadien gerecycleerd kan worden.

Er is ook een dossier voor gronden van Chemours richting GRC Kallo. Dat werd inderdaad on hold gezet maar is nu onlangs weer geactiveerd op basis van een aantal wastesten, ook voor concrete partijen met waarden lager dan 100 microgram. De juiste stand van zaken is dus dat dit op dit moment in overweging is. Het idee is dat, als de wastest aantoont dat men kan reinigen tot 1 microgram, die invoer wordt toegestaan. Voor grotere concentraties

²³ Het volume grond zou na verbranding hetzelfde blijven (i.p.v. Het volume zou hetzelfde blijven).

of meer verontreiniging is het afhankelijk van het feit of men via tests voldoende kan aantonen dat men inderdaad effectief kan reiniging tot 1 microgram.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb nog een eerder theoretisch vraagje over verbranding. De actieve kool die verzadigd is, moet worden verbrand aan hoge temperatuur van meer dan 1100 graden, heb ik begrepen. Er is dan nog een asresidu waar uiteraard ook nog sporen van PFAS in te vinden zijn. De bezorgdheid die in deze commissie vaak terugkomt, is: wat met de rookgassen? Er blijkt geen meetmethode te zijn om te meten in welke mate perfluorverbindingen in de lucht of in de rookgassen terecht zouden komen. Op welke manier wordt hier door de OVAM naar gekeken?

Bart Thibau: Dat is inderdaad een problematiek die speelt en ons bezighoudt. Het speelt niet alleen in relatie tot de actiefkoolregeneratie. Voor alle duidelijkheid, als ik het goed voorheb, is de actiefkoolfilter die GRC Kallo in gebruik heeft, tot op vandaag nog niet afgevoerd. Hij kan dus nog een tijd meegaan.

De discussie speelt zeker ten aanzien van een aantal andere stromen die bij Indaver worden verwerkt en die veel meer PFAS- of PFOS-houdende stromen zijn.

Het enige wat ik kan zeggen, is dat de hoge temperatuursverbranding ook een Europese standaard is. Ik verwijs concreet naar de technische richtlijnen in de Conventie van Bazel en de POP-verordening. Die hoge temperatuursverbranding wordt aanbevolen als 'beste beschikbare techniek'.

We spreken hier over PFOS-gefluoreerde verbindingen, maar er is ook de geschiedenis van de gechloreerde verbindingen. Chloor is zowat het grotere broertje van fluor als het over halogenen gaat. De hoge temperatuursverbranding is indertijd geconcipieerd, specifiek voor chloor, en wordt constant gemonitord, zeker bij gevaarlijk afval zodat de chloorverbindingen – pcb's, pesticiden – compleet worden vernietigd. Het wordt dus continu gemonitord. Ik kan aanstippen dat wij een van de weinige regio's in Europa zijn die verplichten om continu te bemonsteren. Bemonsteren is eigenlijk niet meten omdat het te lage concentraties zijn om ogenblikkelijk te meten. Het systeem is dat men in standaardomstandigheden een gedeelte rookgassen afzuigt gedurende een bepaalde tijd en dan de filters gaat meten.

In de literatuur en in de richtlijnen wordt aangenomen dat, zeker wanneer het gaat over PFOS en PFOA, de temperatuur aan de orde is. Ik spreek dan over 1100 graden voor de draaitrommelovens bij Indaver. Die 1100 graden is een verplichting uit de richtlijn Afvalverbranding. Bij cementovens gaat het over 1400 graden. Er is vandaag geen enkele indicatie dat de langere moleculen bij PFOS en PFOA niet zouden worden vernietigd. Ze worden niet teruggevonden in de rook²⁴, noch in de verbrandingsas.

Wat inderdaad nog een open vraag is, is de vraag naar afbraakproducten, de kortere ketens PFAS. Vandaag is er nog geen methode die toelaat om ze te meten. Ook het meten van PFOS en PFOA in de rookgassen staat nog niet op punt. Onder meer naar aanleiding van dit dossier, is er recent onderzoek opgestart door VITO, in samenwerking met de VMM om methodes te ontwikkelen om in rookgassen bepaalde metingen te kunnen uitvoeren en op die manier 100 procent zekerheid te hebben. In eerste instantie gaat het over de kortere ketens PFAS in rookgassen.

Zoals vanmorgen al werd gezegd, werd in de as van de draaitrommelovens van Indaver op een bepaald moment PFBA, een van de korte ketens, teruggevonden. De vraag is of dit effectief is gemeten in de as of dat er sprake is van 'cross contamination'. Is het staal verontreinigd en is men zo'n lage niveaus aan het meten? We zijn ook op niveaus aan het meten die 1000 keer lager zijn dan wat men gewoon is te meten. Zeker als men afvalstoffen op dat niveau gaat meten, krijgt men te maken met kruisverontreiniging. Men

²⁴ het rookgasreinigingsresidu (i.p.v. de rook).

krijgt ook te maken met allerlei interferenties. Ook op dat vlak is er redelijk wat onderzoek gaande om te zorgen dat men gevalideerde methodes heeft om effectief op dat lage niveau en op een representatieve en effectieve wijze te kunnen meten.

Willem-Frederik Schiltz: Ik heb nog een vraag over het PFAS-actieplan van begin 2020, het resultaat van het voortschrijdende inzicht. Ik citeer een stukje uit actie 23: "Het gaat over een actieve en onderbouwde communicatie rond humane blootstelling aan en gezondheidseffecten van PFAS-verbindingen met specifieke aandacht voor opnameroutes en kwetsbare groepen." Als timing stond er destijds: "Communicatie gepland voor 2020, waaronder communicatie naar de algemene bevolking." Kunt u mij vertellen wat er met dit actieplan is gebeurd? Waarom is het in 2020 niet uitgerold?

Ann Cuyckens: In het kader van het Vlaams actieplan PFAS hebben wij zelf verschillende acties ingebracht, onder andere studies met risicolocaties die PFAS-verdacht konden zijn. Er zijn nog een aantal andere aspecten ingebracht in het kader van normering.

Communicatie en sensibilisering hebben wij in 2018 al ingebracht. De actie waar u naar verwijst, is een actie die de afdeling vanuit het Departement Omgeving trekt. U kunt het best bij hen horen. Ook het Steunpunt Milieu en Gezondheid is betrokken.

Willem-Frederik Schiltz: Oké, u was er dus slechts ondersteunend mee aan de slag.

Ann Cuyckens: Ja, maar wij hadden in 2018 wel onmiddellijk alle informatie over de bodem ingebracht. Zelfs op de eerste vergadering hebben wij de case van Zwijndrecht mee aangebracht, zoals onze administrateur-generaal al heeft geduid.

Willem-Frederik Schiltz: Maar u zei ook dat de OVAM in 2020 samen met de brandweer affiches maakte ter preventie van verdere verontreiniging. U moet het mij niet kwalijk nemen, maar het ene moment is de OVAM wel de actieve betrokkene bij een communicatiemoment, en het andere moment is het een andere administratie. Alleszins, u doet van alles, u weet super veel, maar als het dan over de laatste zet gaat – misschien moeten we, met wat we nu weten, opnieuw kijken naar 3M en wat er met Oosterweel gebeurt – dan vind ik het toch vreemd dat de OVAM zich eerder ambtelijk afzijdig houdt in dit specifieke dossier. De brandweeraffiches verschijnen in mei 2020. Dat is een goed jaar na de eerste EFSA-opinie van 2018. Ik vind het geweldig en het is belangrijk dat de brandweperlui die toch zeer erg zijn blootgesteld – zij het een hele tijd terug – aan het bluswater, worden ingelicht en op de hoogte worden gesteld. Maar hoe komt het dan dat er toch ook niet de reflex komt naar 3M waar ook incidenten met bluswater zijn geweest, waar jaren bluswater is getest? Een van de redenen van vervuiling zijn die testen, blijkt nu.

Henny De Baets: De richtlijn waar u naar verwijst, is een gevolg van de studie die wij gedaan hebben rond risicolocaties. Er zijn vier of vijf acties uit voortgevloeid, waaronder de richtlijn 'preventief omgaan met blusschuim' en 'het vermijden van verdere bodemverontreiniging'. Die is direct na de studie gekomen als actie. Ik denk dat je niet sneller kunt handelen. De totstandkoming van de normering die er nu is, was eigenlijk ook een gevolg van die studie.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is de studie die een aantal anonieme ...

Henny De Baets: Die studie is gebeurd tussen 2016 en 2018. We zijn met die resultaten onmiddellijk aan de slag gegaan en we hebben preventief die richtlijnen uitgevaardigd.

Willem-Frederik Schiltz: Maar niet bij de Oosterweelsite.

Ann Cuyckens: U moet daar nog verder op doorredeneren. Er zijn een aantal acties uit die studie voortgevloeid. Enerzijds die preventieve acties, maar anderzijds ook bijvoorbeeld het normeringskader dat werd uitgewerkt en dat je opnieuw gaat toetsen. Dat is ook een belangrijk gegeven. Op die manier kan je een situatie telkens opnieuw bekijken.

Een andere actie die naar voren is gekomen, zijn de blootstellingsroutes. Die actie is in 2020 vanuit het departement opgestart. Naar het jaareinde toe, dacht ik, moet die uitsluitel kunnen geven over welke aspecten met PFAS te maken hebben en op welke manier men eraan kan worden blootgesteld.

Uit die studie zijn dus verschillende acties voortgevloeid. Op die manier hebben we dit telkens meegenomen, ook in onze verdere aspecten en ook in het kader van de 3M-site in Zwijndrecht.

Henny De Baets: De risico-evaluatie die nu gaat gebeuren in het kader van het nieuwe BBO, gebeurt op basis van die normen. Dus ...

Willem-Frederik Schiltz: Dus?

Henny De Baets: Omdat u zegt dat we niks naar 3M doen. Natuurlijk doen we iets naar 3M.

Willem-Frederik Schiltz: Ik blijf vastzitten met de specifieke ontwikkeling van de al dan niet communicatiebeslissing. U hebt uw kant van het verhaal laten horen. Mijn frustratie richt zich niet alleen op u maar op het verloop van het geheel en zal pas wegebben wanneer ik exact weet wat er is gebeurd.

Ik heb nog een vraagje. Er bestaat een draaiboek.

De voorzitter: Meneer Schiltz, mag ik u even onderbreken. U zei daarnet dat het de laatste vraag was. Geen enkel probleem. In een onderzoekscommissie moet elke vraag kunnen worden gesteld, uiteraard, maar u bent al meer dan een uur bezig. Zou u stilaan willen afronden want er komen na u nog vier fracties en ook zij moeten in volle aandacht hun vragen kunnen stellen. Ik wou dit maar even zeggen.

Willem-Frederik Schiltz: Voorzitter, hartelijk dank voor deze terechtwijzing. Meestal ben ik een van de beknoptste sprekers. Ik zal me dan deze joker permitteren en mijn allerlaatste, zeer beknopte vraag stellen.

Er bestaat een draaiboek 'milieu-incidenten' dat regelmatig wordt geactualiseerd. Ik denk dat de eerste ontwerpversie dateert van 27 november 2017. Kunt u mij zeggen in welke mate u betrokken bent bij het tot stand komen van dit draaiboek en dus ook bij de communicatieaspecten die daarin aan bod komen?

Ann Cuyckens: Het draaiboek 'milieu-incidenten' is een draaiboek dat wordt beheerd en getrokken vanuit het departement door de mensen van Handhaving. Als er actualisaties moeten gebeuren of bepaalde zaken of werkwijzen moeten worden aangepast, worden wij daarbij betrokken. Het wordt zeker en vast afgestemd.

Willem-Frederik Schiltz: Dank u. Hartelijk dank voor het geduld en de vele antwoorden.

De voorzitter: Dank u wel, collega Schiltz. Het is aan collega Schauvliege.

Mieke Schauvliege: Ik zal proberen om de vragen die al gesteld zijn, niet opnieuw te stellen.

Ik wil toch beginnen met de volgende stelling: 'Meten is weten, maar niet meten is natuurlijk ook niet weten'. Collega Schiltz heeft daarnet al herhaaldelijk gepolst naar de reden waarom jullie niet gemeten hebben. Als ik het goed begrijp, zeggen jullie dat er in het Bodemdecreet geen ankerpunten zijn om te meten buiten het projectgebied. Er is nu toch wel beslist om bijkomende stalen in het woongebied te nemen. Gebeurt dat nu louter in de uitbreiding van het saneringsproject? Ik dacht toch dat minister Demir de opdracht heeft gegeven om extra stalen te nemen. Op welke wetgeving baseert zij zich?

Ann Cuyckens: Naar aanleiding van de verstrenging van de toetsingswaarden, is er opnieuw een evaluatie bezig in het kader van het beschrijvend bodemonderzoek. We hebben op een gegeven moment inderdaad aan 3M de opdracht gegeven om nog 50 stalen extra te nemen. Die passen ook allemaal in het beschrijvend bodemonderzoek. De deskundige gaat al die stalen mee verwerken in zijn risicoanalyse.

Daarnaast is er inderdaad ook de vraag geweest van onze huidige minister om nog extra stalen te nemen, naast deze die al door de deskundige worden genomen. Zij geeft daarmee invulling op een beleidsbepalende wijze. Wij hebben op dat moment ook naar voren gebracht dat die stalen vanuit de OVAM niet direct in het Bodemdecreet kunnen kaderen. Het is geen oriënterend bodemonderzoek, ook geen beschrijvend bodemonderzoek of voorzorgsmaatregel of veiligheidsmaatregel. We hebben hiervoor een aanknopingspunt moeten zoeken in het DABM en dit gekoppeld aan een deelaspect van een oriënterend bodemonderzoek.

Verder hebben we verschillende keren de vraag gesteld om er een soort onderzoeksprotocol omtrent te maken zodat de deskundige ook weet op welke manier hij best die onderzoeksdata stelt en op welke manier erover wordt gerapporteerd enzovoort. We hebben in augustus uiteindelijk zelf de knoop doorgehakt over de onderzoekswijze waarop dat het best kan worden uitgevoerd. Het zijn niet echt formele aspecten die duidelijk in het Bodemdecreet zijn terug te vinden.

Mieke Schauvliege: Dat begrijp ik, maar mag ik daaruit besluiten: 'Waar een wil is, is een weg'? U hebt een manier gevonden om toch stalen buiten die opdracht te nemen om een antwoord te bieden op de bezorgdheid die er heerst.

Ann Cuyckens: Het was ook een duidelijke opdracht.

Mieke Schauvliege: Inderdaad, maar het betekent dat minister Schauvliege dat ook had kunnen doen op het moment dat Lantis bezorgd was over de indicaties dat de concentratie aan PFOS in het woongebied mogelijk groter is dan verwacht.

Ann Cuyckens: De context is natuurlijk verschillend. Nu zijn er verstrengde toetsingswaarden. Op het moment dat die opdracht naar voren kwam, waren er een paar piekresultaten die een verdere verificatie vroegen. Van sommige is nog onduidelijk wat daar effectief aan de hand is; sommige zijn bij controle niet bevestigd bijvoorbeeld. In die zin is er wel een andere context in 2017 dan in 2020. Ik kan enkel die context weergeven: de meetresultaten en de toetsingskaders die er op dat moment zijn en die wij kunnen aanreiken.

Mieke Schauvliege: Ik begrijp dat er nu een andere context is, maar vorige week hebben wij hier mensen van Lantis gehoord. Zij hebben hier met de hand op het hart beweerd dat zij herhaaldelijk hun bezorgdheid hebben geuit over de indicaties dat de PFOS-concentraties in de gebieden rond de site van 3M veel hoger lagen dan aanvankelijk verwacht. Ik denk dat bijna alle sprekers dat hebben gezegd, maar zeker bijvoorbeeld de heer Osselaer. Als zij dat aangeven, is dat voor jullie dan niet een voldoende indicatie om mee aan de alarmbel te trekken en om te zoeken naar mogelijkheden binnen de wetgeving om toch te onderzoeken – want communiceren is nog iets anders dan onderzoeken – of hun vermoeden correct is?

Ann Cuyckens: Ik heb deze namiddag al aan mevrouw Rombouts, denk ik, geantwoord dat communicatie en onderzoek natuurlijk in zekere zin met elkaar samenhangen. Als je ergens gaat onderzoeken, dan ga je daar ook over communiceren. Je moet dat vooraf en ook achteraf doen.

Verder heb ik ook al gezegd dat we voor een stuk een beleidsuitvoerende en beleidsvoorbereidende rol hebben. De beleidsbepalende rol is het primaat van de politiek waarmee je ook rekening moet houden.

Mieke Schauvliege: De eerste resultaten die echt aantonen dat er wel degelijk een probleem is in het woongebied, zijn er gekomen in april 2021, op het moment dat de gemeente Zwijndrecht stalen heeft genomen en analyses heeft laten doen. Als u daar nu op terugkijkt, vindt u het dan als afvalmaatschappij niet een beetje een blaam dat een lokaal bestuur dat soort zaken moet doen in plaats van u die toch de verantwoordelijkheid draagt – of toch verwacht wordt die verantwoordelijkheid te dragen – om bodemsaneringstrajecten goed op te volgen en proactief te handelen?

Ann Cuyckens: In april en mei heeft Zwijndrecht inderdaad stalen genomen. Sommige toonden met de nieuwe toetsingswaarden een overschrijding aan, maar niet allemaal. We hebben dat als kapstok gebruikt in het kader van het beschrijvend bodemonderzoek om extra onderzoeksdaden door de deskundige te laten verrichten. Een gemeente kan natuurlijk altijd zulke initiatieven nemen. Zij hebben ook bepaalde taken volgens het Gemeentedecreet en voor de openbare gezondheid. Zij kunnen inderdaad zulke zaken doen. Het is dan des te beter dat de aspecten samen worden gebracht. Johan, wil jij nog iets toevoegen over de stalen?

Johan Ceenaeme: Het is inderdaad een eigen beslissing van de gemeente Zwijndrecht om een onderzoek op te starten. Het was intussen ook al zo dat wij in het beschrijvend bodemonderzoek over wat 3M uitvoerde, stalen hadden van de gemeente Zwijndrecht, ten zuiden van de E34.

Die concentraties – en dat is een punt dat voor een stuk nog open ligt – die werden vastgesteld, waren eerder in de orde van 30 tot 40 microgram per kilogram, terwijl de metingen door het PIH – dus in opdracht van de gemeente Zwijndrecht – concentraties van 120 microgram gaven. We hebben toen ook wel de vraag gesteld hoe het komt dat er dergelijke verhoogde concentraties zijn gemeten. We hebben zelf enerzijds aan Arcadis de opdracht gegeven om op diezelfde punten opnieuw metingen te doen, en anderzijds ook aan ERM, in opdracht van 3M, gevraagd op diezelfde punten metingen uit te voeren. Die verhoogde concentraties van hoger dan 100 microgram per kilogram zijn niet bevestigd in die onderzoeken. Het ging eerder over een grootteorde die – opnieuw – eerder te maken had met 40 tot 50 microgram per kilogram.

Intussen is er wel nieuw onderzoek en er zitten wel uitschieters tussen. Er is gevraagd aan ERM hoe die te verklaren zijn. Die uitschieters zijn eerder uitzonderingen want de concentraties die we gemiddeld ten zuiden van de E34 opmeten, liggen eerder in de orde van 30 tot 50 microgram per kilogram, dichtbij 3M.

Ann Cuyckens: Ik wil er nog aan toevoegen dat het resultaten zijn die tussentijds naar voren komen. We moeten nog de risico-evaluatie in het kader van het beschrijvend bodemonderzoek afwachten. Ik wil zeker op dit moment nog geen voorafnames doen.

Mieke Schauvliege: Ik wil nog even terugkomen op de aanmaning rond de Palingbeek. Als ik het goed begrijp, is die in 2018 ...

Ann Cuyckens: In 2017.

Mieke Schauvliege: In 2017. Men heeft er een bezwaar tegen ingediend. Het heeft tot 2021 geduurd vooraleer er een ministerieel besluit kwam om het zonder voorwerp te verklaren. Wat is het effect van het feit dat het zonder voorwerp is verklaard?

Er was een aanmaning. Dat is een van de redenen waarom u aan het kabinet – als ik het goed begrijp – hebt gezegd dat er geen bijkomend bodemonderzoek nodig was omdat u bezig was met een beschrijvend bodemonderzoek. In die zin snap ik de redenering wel. Maar op een bepaald moment gaat 3M in beroep. Dan is het windstil. Het valt net samen met het moment dat de dading in opmaak is. Ziet u een verband? Het feit dat de aanmaning zonder voorwerp is verklaard, betekent dat ...

Henny De Baets: Het is een beetje omdat intussen het BBO is opgestart. We hadden ook niet gedacht dat een beroep 4 jaar zou duren. De Palingbeek is ook de omgeving. Wij hebben in 2017 actie ondernomen, maar het beroepsdossier is dan blijven liggen. Intussen was het nieuwe BBO opgestart waarin de Palingbeek wordt meegenomen.

Mieke Schauvliege: Maar een BBO blijft toch niet zomaar liggen.

Henny De Baets: U bedoelt het beroepsdossier?

Mieke Schauvliege: Ja, het beroepsdossier blijft dus gewoon op het bureau van de minister liggen? Moet ik dat zo zien?

Ann Cuyckens: Een beroepsdossier kan soms wel enige tijd vergen. We hebben nog beroepsdossiers waar er pas na jaren uitspraak is geweest.

Mieke Schauvliege: Kunt u verklaren waarom het zo lang duurt?

Ann Cuyckens: Dat moet u vragen aan het departement, want daar wordt het verder beheerd. Wij kunnen er geen uitspraak over doen.

Mieke Schauvliege: Het feit dat het in beroep was, betekende ook dat er intussen geen verdere stappen konden worden gezet in de saneringsopdracht. Het project stond dus on hold. Was het dat?

Johan Ceenaeme: Wij hebben dat toch niet zo geïnterpreteerd. We hebben gezegd dat, ook al is er nog geen uitspraak in beroep over dat dossier, wij in 2019 aan 3M gaan opleggen om een beschrijvend bodemonderzoek uit te voeren en daarin ook de Palingbeek als omgeving van 3M mee te nemen. We hebben dus zelf actie ondernomen, hoewel er geen uitspraak was in het beroepsdossier.

Mieke Schauvliege: Oké.

Dan is er de vraag van de extrapolatie. Ik begrijp dat er in al de correspondentie die er was en door de bezorgdheid die er was over de verspreiding van de vervuiling, ook in de omgeving, Lantis voorstelde dat jullie een extrapolatie zouden uitvoeren om de inschatting van de vervuiling in de verdere omgeving, te finetunen. U hebt gezegd dat u dat niet wou doen maar echt wou meten. Moet ik het zo interpreteren?

Henny De Baets: Er is een verschil tussen een zicht hebben op de verontreiniging of een zicht hebben op het risico. Dat is een verschil. Bij bewonerscommunicatie hebben we de ervaring dat mensen inderdaad vragen of ze eieren en tomaten uit de tuin mogen opeten. Als men de verontreiniging in beeld heeft, heeft men daar nog geen uitspraak over.

Mieke Schauvliege: U zegt dus dat u niet meedoet aan extrapolatie omdat u het gedetailleerder wil.

Henny De Baets: Het zou echt geen zorgvuldige houding zijn.

Mieke Schauvliege: Waarom niet?

Henny De Baets: Omdat er totaal andere normen gelden in woongebied dan in industriegebied. Een groot deel van het project ligt in industriegebied.

Mieke Schauvliege: Wat is de link tussen de extrapolatie van de verspreiding van de vervuiling en de normering? Het is toch niet omdat je ...

Henny De Baets: Er is normering per bestemmingstype.

Mieke Schauvliege: Natuurlijk, maar dat kan je toch toepassen? Wat is het verband? Als je een verspreiding probeert te extrapoleren, toets je dat aan normen in functie van het gebied waarin het zich bevindt.

Johan Ceenaeme: Ik wil ook nog toevoegen dat de sterk verhoogde concentraties, zoals in het projectgebied door Lantis zijn gemeten, vooral betrekking hadden op de Palingbeek. De Palingbeek neemt in die zin een bijzondere plaats in omdat het niet gewoon een atmosferische dispositie is, maar dat het gaat over een beek waarin door 3M is geloosd.

Mieke Schauvliege: Dat is dus de reden?

Johan Ceenaeme: Dat is een technische reden waarom je gaat zeggen dat je dit niet kunt extrapoleren omdat, wat je daar meet, niet geldig is voor de omgeving ten zuiden van de E34.

Mieke Schauvliege: U zegt dus eigenlijk dat het niet met de normering te maken heeft, maar vooral te maken heeft met het feit dat daar een specifieke vervuiling is. Je kunt dat daar niet zomaar met een rekenmodel proberen in te schatten.

Johan Ceenaeme: Dat is een van de factoren.

Mieke Schauvliege: Dat begrijp ik. Die normering, daar snap ik niks van.

Henny De Baets: De normen ...

Mieke Schauvliege: Die verschillen. Maar je toetst gewoon je normen af aan wat je vindt in het extrapolatiemodel. Soit, we gaan er nu niet verder op in.

De Palingbeek is een belangrijk element, maar dat lukt dan niet. U kiest er dan niet voor om verder te gaan meten. U legt uw eieren in het mandje van het beschrijvend bodemonderzoek, heb ik begrepen.

Ik wil nog even ingaan op de communicatie hierover. Vorige week heeft de heer Van Camp meerdere keren gezegd dat hij meerdere pogingen heeft gedaan om te communiceren en om jullie – en dat ging specifiek over de OVAM – aan te zetten tot communicatie. Ik hoorde daar in jullie uiteenzetting en in het overzicht dat u gaf, eigenlijk niets over.

Ann Cuyckens: In het overzicht zijn duidelijk alle vragen die vanuit BAM/Lantis zijn gekomen, weergegeven. Meer vragen hebben we niet.

Mieke Schauvliege: Er is geen informeel overleg geweest, buiten wat u in het overzicht hebt gegeven?

Ann Cuyckens: Ja.

Mieke Schauvliege: Wat betreft de dadings waarover sprake is: u verklaart dat u die niet gezien hebt. Heeft niemand van de medewerkers van de OVAM de dadings gezien of is niemand van de OVAM daarbij betrokken geweest?

Henny De Baets: De mensen die hier zitten zeker niet. Ik heb u verteld dat er twee vroegere dossierhouders waren die wij daar trouwens ook over gecontacteerd hebben. Zij zeggen ook dat ze die niet gekregen hebben.

Mieke Schauvliege: Ze hebben de dadings niet gekregen, maar zijn ze bij het voorbereidend overleg in de aanloop van de dadings geweest?

Henny De Baets: Nee, dan zouden we er zeker stukken van teruggevonden hebben in het mailverkeer.

Johan Ceenaeme: Ik heb daarover contact gehad met de heer Filip Collet, de vroegere dossierhouder. Hij heeft uitdrukkelijk gezegd dat de besprekingen die in 2017 gevoerd werden – en het is hier vandaag ook al aan bod gekomen – gingen over een aantal verschillende opties om de verontreinigde grond te gaan verwerken, maar dat de overeenkomst op zich of de dading daar nooit het onderwerp van de besprekingen geweest is.

Henny De Baets: En stockage van vervuilde grond, zoals ik daarnet zei.

Mieke Schauvliege: Oké.

Er was de bewuste plenaire vergadering waar minister Demir oproept om een onderzoekscommissie op te richten. Kunt u verklaren waarom minister Demir die oproep gedaan heeft?

Henny De Baets: Dat moet u aan de minister vragen.

Mieke Schauvliege: Oké, ik kan maar een poging doen om dat te weten te komen.

Mevrouw De Baets, ik lees in een mail van 16 juli 2021 dat u het kabinet Demir spreekt over bijkomende bodemonderzoeken 2017-2018. Ik veronderstel dat dat gaat over bodemonderzoeken op basis van beschrijvend bodemonderzoek, of niet? U vermeldt daar bijkomende bodemonderzoeken uitgevoerd in 2017-2018.

Henny De Baets: Bij 3M?

Mieke Schauvliege: Wel, dat zou buiten het projectgebied van Oosterweel zijn, in het landbouwgebied en de woongebieden.

Henny De Baets: In 2017?

Mieke Schauvliege: In 2018. Er staat 2017-2018. Het is een mail van 16 juli 2021. Het kabinet heeft daar meerdere keren

Ann Cuyckens: Sta ons toe dat we die mail eventjes opnieuw opzoeken en dat we u dan een schriftelijk antwoord geven. We hebben heel veel mails gehad in die periode.

Mieke Schauvliege: Dat klopt. Ik heb in de correspondentie tussen uzelf en het kabinet ook meerdere keren gezien dat het kabinet vraagt naar die bodemonderzoeken. Mijn vraag is waarover dat gaat. Misschien heb ik het fout geïnterpreteerd.

Henny De Baets: Wij hebben alle informatie ook aan het kabinet bezorgd, maar sta ons toe dat we die mail dan ook opnieuw nakijken.

Mieke Schauvliege: Dat is goed. Dat kan ook wel klaarheid scheppen.

Dan, over de normen is hier al heel veel gezegd, toch blijft het voor mij heel eigenaardig klinken dat u zich als OVAM akkoord verklaart met een norm waarover u eigenlijk een aantal opmerkingen maakt, niet alleen over de drinkwaternorm die niet gerespecteerd zou zijn, maar ook een uitloognorm die dan nog fout is. U hebt dan de motivatie gezien, de vergaande economische consequenties van oponthoud voor dit dossier en de omvang en de kosten van nodig verder onderzoek.

Henny De Baets: Daar staat ook nog een stuk achter die zin: dat het niet zeker zou zijn dat u dan met meer onderzoek ...

Mieke Schauvliege: U spreekt van verregaande economische consequenties en de omvang van de kosten. Hebt u weet dat er simulaties gemaakt zijn van wat de impact zou zijn als de norm niet 70 microgram en 8 microgram geweest zou zijn. Zijn die gemaakt of niet?

Dirk Dedecker: Bij ons weten niet.

Mieke Schauvliege: Nee.

Dirk Dedecker: Ik zeg niet dat ze niet gemaakt zijn, maar bij ons weten niet.

Mieke Schauvliege: En waarop is die stelling dan gebaseerd?

Dirk Dedecker: Zoals ik daarstraks zei, is dat eerder een stelling die te lezen is als paragraaf in zijn algemeenheid, die de reflectie heeft van: Hoe wordt de norm onderbouwd? Hebt u wetenschappelijke kennis? Oké, ze hebben hier wetenschappelijk kennis meegenomen, een stand van zaken op dat moment, maar dan zit je natuurlijk met een beleidsmatige haalbaarheidsaftsing. Je zit daar met een concept van rand-projectvoorwaarden waar er inderdaad wel gebruikgemaakt wordt van bodem conform de regelgeving. In die algemeenheid was dat eigenlijk een project dat aanvaardbaar en haalbaar is. Het is nog geen norm die afgeleid wordt, het is een toetsingswaarde. Het is eerder in die context dat u die interpretatie moet maken. Mocht dat achteraf een norm worden, dan zou die studie effectief gebeuren met de stakeholders, met de sector om tot de wettelijke norm te komen.

Mieke Schauvliege: U gaat dus akkoord op basis van een aantal veronderstellingen. Intussen hebben we al vernomen dat er een rekenfout in zit, dat er een uitloogproef gebeurd is nadat de norm is vastgesteld, maar ook dat er bijvoorbeeld een extra boorproef is toegepast die er eigenlijk voor gezorgd heeft dat we op 70 microgram uitkomen. Dat zijn toch allemaal indicaties dat de wetenschappelijkheid van het bepalen van die norm heel relatief is. Hoe staat u daar nu tegenover?

Dirk Dedecker: Daar kunnen we geen uitspraak over doen. Op het moment dat die norm voorgelegd werd met de memo van RoTS, gingen we ervan uit dat dat in alle eerlijkheid en alle onafhankelijkheid gedaan werd, dat alle gegevens vooraf beschikbaar waren en dat de afleiding gebeurd was op de manier waarop dat daar gepresenteerd werd. Wij hadden geen andere elementen in het dossier die nu aangehaald worden, dus daar konden we geen rekening mee houden. Dat waren gegevens waar wij niet over beschikten.

Mieke Schauvliege: U bent het met me eens dat het wel zeer eigenaardig overkomt dat een organisatie als de OVAM met zoveel expertise en zoveel aanzien op zo'n manier blindelings meegaat in het bepalen van deze toetsingswaarden die dan nog voor heel Vlaanderen toegepast worden, want het is niet alleen in dit project. Het is een toetsingswaarde die eigenlijk wordt aangeraden om in alle projecten in Vlaanderen te gebruiken.

Dirk Dedecker: De vraag is tweeledig. Enerzijds is de afleiding van de norm in het project Lantis gebeurd met de gegevens die gepresenteerd zijn in de memo en in de RoTS-studie. We hebben onze opmerkingen daarop geformuleerd. We hebben gezegd dat er een aantal zaken voor verbetering vatbaar zijn, maar in de context van het project en met het geheel van waarden waar wij kennis van hebben – zoals hier al gezegd – is dat aanvaardbaar.

Anderzijds zit je met een grote werf naast een productiesite. Op basis van de studies van de verspreiding van PFAS in de algemene omgeving moeten wij toch wel aandacht hebben voor de problematiek van het voorkomen van PFAS. Wij hebben dat willen meegeven in de richtlijn aan de deskundigen. Zoals gezegd: je kunt richtlijnen geven, je kunt het probleem aankaarten, maar als de OVAM zijn we niet gestopt met te zeggen "het is een probleem en nu ga je daarmee verder". We hebben daar aangehaald dat er een precedent is in de Oosterweelverbinding. Wij hebben dan ook bekeken hoe de evolutie is van de normen naar gebruik als bodem waar mensen op leven en kweken. We hebben direct de evolutie van de kennis die met de onderzoeken van VITO voorgesteld werd, mee gevolgd. 8 microgram is dus direct mee geëvolueerd naar 3 microgram. De 70 microgram is met de kennis die wij dan hadden van de bodemsanering ook nog aanvaardbaar in de zin dat de richtlijn ook gelezen moet worden als een richtlijn en niet als een normenkader. Als ik kijk naar

toetsings- en gebruikskaders in dat hoofdstuk is ook de eerste aanbeveling: gebruik het op de locatie waar het uitgegraven wordt, eigenlijk binnen de kadastrale werkzone. Hou het momenteel in de omgeving vanwaar het vrijkomt. Ook de onderbouwing van de 70 microgram, de bodem is mee geëvolueerd. Het gaat niet meer over bodem, het is een bouwstof in een variabiliteit aan bouwstoffen die een variabiliteit aan normen zou kunnen toelaten. Aangezien we de onderbouwde normering nog niet hebben, moet men projectmatige toetsingen toelaten.

Mieke Schauvliege: Dat is intussen in een normenkader vastgelegd. Het is nog altijd een richtwaarde, maar wie heeft de finale beslissing over de actualisatie van de normen en de richtnormen genomen? Is dat een ministeriële beslissing? Of is dat iets dat jullie doen en waarmee jullie dan een richtsnoer aan de bodemsaneringsdeskundigen meegeven?

Dirk Dedecker: Wij maken een richtsnoer voor de bodemsaneringsdeskundigen en we doen eigenlijk een actualisatie van de richtlijnen die gepubliceerd worden, zodanig dat we de meest recente data kunnen overmaken.

Mieke Schauvliege: Het behoort dus tot de opdracht van de OVAM om dat soort dingen te doen. Het is niet dat daar een beslissing van een minister of wie dan ook aan vooraf gaat?

Henny De Baets: Momenteel zijn het nog toetsingskaders en als er voldoende wetenschappelijke evidentie is, worden het dus normen en dan worden ze natuurlijk in VLAREBO vastgelegd. Dan is het een beslissing van de regering.

Mieke Schauvliege: Nu zijn het dus richtnormen die jullie bepaald hebben.

Henny De Baets: Het zijn toetsingswaarden.

Mieke Schauvliege: Toetsingskaders die jullie hebben bepaald ...

Henny De Baets: Nee.

Mieke Schauvliege: ... en die gebruikt worden als richtsnoer door bodemsaneringsdeskundigen.

Henny De Baets: Ja, maar het blijft altijd de verantwoordelijkheid van de individuele bodemsaneringsdeskundige om te toetsen in het concrete geval.

Mieke Schauvliege: Staat u nog steeds achter die richtwaarde van 70 microgram?

Dirk Dedecker: Als die op een correcte manier gebruikt wordt, is die nog aanvaardbaar. Je zit in een kader van hergebruik van materialen. Eigenlijk zit je met een toetsingswaarde van een variabiliteit aan materialen, vooral bodem die gebruikt wordt als grondstof in een toepassing. Het kan evengoed zeefzand zijn of de bouwstoffen uit het afvalkader. Je zit daar met een gemeenschappelijke onderbouwing. Die gemeenschappelijke onderbouwing van bouwkundig bodemgebruik is veel eerder materiaalgericht, naar het hergebruik van materialen in een correcte toepassing. Ik heb gezegd dat als je kijkt naar de algemene relatieve plaats van 70 microgram in de bodemsaneringsnorm, dus echt in een bodemsaneringskader, en je vergelijkt dat met de andere waarden van parameters, dus zware metalen, benzeen, pak's (polycyclische aromatische koolwaterstoffen) en dergelijke, dan zie je dat die waarde zich niet extreem verhoudt ten opzichte van andere. Dus in die relatieve toetsing zitten we daar gemiddeld.

Henny De Baets: Het is een maximumwaarde, vanaf 1 april is het dan nog de som.

Mieke Schauvliege: Bodemsaneringsdeskundigen hebben getuigd in de hoorzitting. Ze hebben hier toen heel uitdrukkelijk gezegd: "Wij als bodemsaneringsdeskundigen willen die waarde van 70 microgram gewoon niet meer gebruiken, want we kunnen niet reconstrueren waar die vandaan komt. We geloven daar niet in en we willen dat risico niet

lopen.” Ik krijg hier indicaties dat er ook overleg geweest is tussen de organisatie van bodemsaneringsdeskundigen en de OVAM waar net hetzelfde gezegd werd. Zij vragen een norm. Zij vragen geen richtsnoer, zij vragen geen indicaties, ze vragen een echte norm die ingeschreven kan worden en waardoor ze veilig kunnen handelen binnen hun bevoegdheden. Hoe kijkt u daarnaar?

Dirk Dedecker: Het verdere onderzoek omvat alle aspecten van een normzetting, zijnde de wetenschappelijke waarden en meer verder gericht kijken hoe we omgaan met het wetenschappelijk getal. Dan zullen wij inderdaad, zoals al aangehaald is, een beleidsmatige en praktische aftoetsing met de stakeholders doen waardoor er dan uiteindelijk een antwoord komt met een definitieve norm, die dan eigenlijk voorgesteld wordt aan de Vlaamse Regering om opgenomen te worden in VLAREBO. We zitten nog altijd met een toetsingswaarde, maar de bedoelde vertaling zal zich moeten realiseren ...

Mieke Schauvliege: Maar wat hebt u nog nodig? Daarnet zei u dat er nog achtergrondwaarden nodig zijn. VITO heeft die bepaald. Welke informatie hebt u nu nog nodig om die norm definitief te maken?

Johan Ceenaeme: We stellen vast dat er op wetenschappelijk niveau toch nog heel wat vragen zijn over de uitlozing van PFOS en PFOA. Ook in de metingen die we nu doen tijdens het beschrijvend bodemonderzoek stellen we vast dat de concentraties in de bodem soms laag zijn en dat de concentraties die we dan daarbij vaststellen in het grondwater hoog zijn. En omgekeerd, wanneer je daar hoge concentraties hebt, heb je lage concentraties in het grondwater. Dat is een vraag die zich ook stelt in Nederland, waar men met dezelfde problematiek wordt geconfronteerd.

Om in te gaan op de bezorgdheid die u net aangeeft rond de contacten met de erkende bodemsaneringsdeskundigen: wij hebben met hen samengezeten. We begrijpen dat er daaromtrent een aantal vragen zijn en wij hebben in dat overleg ook een aantal oplossingen aangeboden. In het bouwkundig bodemgebruik en de toepassingen die in het ministerieel besluit voor bouwkundig bodemgebruik voorzien zijn, zijn verschillende mogelijkheden om de bodem opnieuw te gaan gebruiken. Wel, dat kan erg verschillend zijn. Het kan zijn dat je een bouwkundig bodemgebruik hebt onder een weg waar die uitlozing quasi uitgesloten is, waar je dus inderdaad de 70 microgram wel op een veilige manier kunt gebruiken. Anderzijds zijn er toepassingen die wel mogelijk onderhevig zijn aan uitlozing. We gaan samen met de bodemsaneringsdeskundigen bekijken welke toepassingen nog veilig mogelijk zijn en waar – en dat is dan volledig in lijn met wat de richtlijn vandaag de dag zegt – die beoordeling door de bodemsaneringsdeskundige per case inderdaad moet gaan gebeuren.

Mieke Schauvliege: Dus jullie gaan werken aan een definitieve norm die dan opgenomen wordt in de wetgeving. Wat betekent dat dan voor alle lopende projecten op het moment dat dat gebeurt?

Johan Ceenaeme: Voor alle duidelijkheid: momenteel is het nog niet de bedoeling om die te gaan opnemen in de wetgeving. Net zoals in Nederland – we hebben ook heel wat contacten met RIVM en het Ministerie van Infrastructuur en de Rijkswaterstaat – is het zo dat er beleidsmatig gekozen wordt voor tijdelijke kaders. In Nederland heet dat een tijdelijk handelingskader. Ook in Vlaanderen zullen wij zien wat wij daar verder mee kunnen doen. Wij moeten overigens ook rekening houden met de evoluties van EFSA 2020. Dat is mede een beleidsvraag die zich stelt. Je ziet dat er heel veel beweegt daarrond. Het is momenteel niet zo duidelijk om te gaan zeggen: en we gaan die nu verankeren.

Mieke Schauvliege: Maar de norm is toch ook niet in steen gebeiteld. Een norm kan je toch ook aanpassen op het moment dat er nieuwe inzichten zijn. Met een richtnorm is het natuurlijk gemakkelijk om de verantwoordelijkheid bij de bodemsaneringsdeskundige te leggen en om vlotter te kunnen omgaan met bouwprojecten. Ik begrijp persoonlijk niet dat je daar geen norm van maakt, dat je niet die zekerheid biedt en dat je dan nadien als er

nieuwe inzichten komen die norm verstrengt en opnieuw vastlegt en politiek afklopt. Nu schuif je alles in de bak van de bodemsaneringsdeskundigen. Ik begrijp ook wel dat die dan helemaal ongerust zijn en zich daar enorm veel vragen over stellen. Is de vraag naar normering een vraag die jullie stellen? Of is dat een vraag van het beleid?

Henny De Baets: Dat zou toch helemaal een onzorgvuldige houding zijn en absoluut geen rechtszekerheid geven aan niemand. Dan is de huidige werkwijze toch wel verkiesbaar, in de plaats van nu onhaalbare en onbetrouwbare normen te stellen. Nergens in Europa is die EFSA-norm al omgezet. Wij laten dat nu bekijken en VITO geeft zelf aan dat er nu normen zijn voor PFOS en PFOA, maar er zijn nog een pak wetenschappelijke onzekerheden met betrekking tot toxiciteit en het gedrag van die stoffen in de bodem en in water. Ik zou het absoluut niet zorgvuldig vinden om die nu om te zetten in wetgeving, want dat geeft helemaal geen rechtszekerheid, integendeel. We hebben die richtlijnen ook afgetoetst met de sector en Voka. Zij vragen juist rechtszekerheid.

Mieke Schauvliege: Het is de OVAM zelf die zegt: wij willen daar nu geen definitief ...

Henny De Baets: Wij vragen aan VITO of er voldoende wetenschappelijke evidentie is. Dat doet VITO, dat doen wij niet. Zij zijn een wetenschappelijke instelling, wij niet. Zij bekijken momenteel ook om toetsingswaarden te maken, want bijvoorbeeld rond afval- en materiaalstromen is er ook nog niets.

Mieke Schauvliege: Dus jullie staan achter de idee dat we nu voorlopig werken met richtnormen en nog geen definitieve ...

Henny De Baets: Er zijn geen andere mogelijkheden. Ofwel heb je niks, ofwel is het deze werkwijze. Dat is ook de werkwijze die in Nederland gevolgd wordt. Ik denk dat Nederland aan zijn vierde tijdelijk kader zit.

Johan Ceenaeme: Ik hoor toch vooral ook uw bezorgdheid over de verantwoordelijkheid die daarmee doorgeschoven zou worden naar de bodemsaneringsdeskundigen. Zij hebben dat ook aan ons gesignaleerd. Wij zitten ook samen, we hebben al een vergadering gehad, ook samen met de bodembeheerorganisaties: Grondbank en Grondwijzer. Daar komt een vervolgoverleg om inderdaad ook aan die bezorgdheid een antwoord te bieden.

Henny De Baets: Wat wij proberen te doen, is te flankeren door aan procesbewaking te doen, door richtlijnen uit te schrijven, standaardprocedures te maken en door hen een referentiekader te geven.

Mieke Schauvliege: Maar stel dat er een norm komt, werkt die retroactief of niet? Zullen projecten als Oosterweel zich moeten herschalen op die nieuwe norm? Ik weet het niet. Het is een vraag die ik aan u stel.

Henny De Baets: Ik denk dat het beleid dat zal bepalen.

Ann Cuyckens: Dat is inderdaad wel een beleidsgegeven, want dat betekent natuurlijk dat je opnieuw allerhande dossiers gaat opengooien. Dat betekent ook een impact op rechtszekerheid en in het kader van financiële budgetten. Dat moet je ook allemaal meenemen. Dat heeft dus beleidsrepercussies op verschillende vlakken, niet alleen in het kader van Omgeving.

Ik ga misschien nog eventjes terugkomen op de mail die werd opgevraagd. Ik heb die intussen teruggevonden. Dat was de mail met de vraag van 14 juni over bijkomend bodemonderzoek door Lantis in 2017-2018 en dat er dan ook sprake was van het oriënterend bodemonderzoek. We hebben op dat moment inderdaad de gegevens die we hadden van Lantis bezorgd, dus die aan ons overgemaakt werden op 22 september, die technische verslagen. Daarnaast hebben wij ook nog het oriënterend onderzoek, het situatieonderzoek van 2018 dat was opgemaakt, terugbezorgd.

Mieke Schauvliege: Dat gaat dus niet over onderzoek?

Henny De Baets: Nee, we gingen²⁵ een bijkomende S-activiteit doen en daarvoor moeten zij een nulsituatieonderzoek doen. Dat ging daarover.

Mieke Schauvliege: Om nog eens op de normen terug te komen: als ik het goed begrijp, zal dat nog heel lang duren voor daar echt een normering gaat komen.

Henny De Baets: VITO gaat ons dat aangeven. Ik wil toch nog zeggen dat nu, met de verstrengde toetsingswaarden sinds 1 april, bijvoorbeeld Grondbank en de OVAM trouwens ook, een aanbeveling geschreven hebben naar alle deskundigen, dat zij de technische verslagen die al conform verklaard waren voor de strengere norm moeten herevalueren. Met andere woorden en ik hoor toch ook engagement van Lantis neem ik aan, mijnheer Dedecker, gaan zij nu werken volgens de verstrengde normen. Dus daarover zijn aanbevelingen van Grondbank en van ons gekomen om de zaken te herevalueren.

Mieke Schauvliege: U hebt daarnet verteld dat er heel veel rapporten van professor Tytgat zijn.

Henny De Baets: Er zijn een aantal versies. (*Gelach*)

Mieke Schauvliege: Of een aantal versies. Hebt u zelf contact gehad met professor Tytgat naar aanleiding van die rapporten of niet?

Henny De Baets: Wij waren geen opdrachtgever. Lantis was de opdrachtgever, dus zou het me heel raar lijken.

Mieke Schauvliege: Ja, het is gewoon een vraag.

Hebt u de indruk uit alles wat er gebeurd is in die periode, dat Lantis geprobeerd heeft om u mee te trekken in een verhaal om hun project te verantwoorden?

Henny De Baets: Dat is een heel moeilijke vraag, in die zin dat het voor ons geen gemakkelijke periode was om uitspraken te doen op gegevens die we eigenlijk nooit volledig gehad hebben. Laat het mij daarbij houden.

Mieke Schauvliege: Oké.

In uw toelichting stelde u dat de OVAM helemaal geen bevoegdheid heeft over de kadastrale werkzone en dat het Grondbank is die daar de beslissing over neemt en dat goedkeurt.

Henny De Baets: Ook daar is de goede praktijk om die keuze of beslissing te motiveren en vast te leggen in een technisch verslag.

Mieke Schauvliege: Die kadastrale werkzone is zeer ruim gemeten. In alle vragen die ik daarover gesteld heb, aan Lantis, aan RoTS, werd geantwoord: "Dat is met medeweten van de OVAM." U ontkent hier ten stelligste dat u overlegd hebt over die kadastrale werkzone?

Henny De Baets: Dat klopt niet, ik denk niet dat wij dat hier ontkend hebben. De heer Dedecker kan bepalen wanneer daar sprake over geweest is, al was het misschien niet altijd in die bewoordingen.

Dirk Dedecker: Op zich is de kadastrale werkzone, zoals nu voorgesteld in het project, nooit voorgelegd aan de OVAM. Ons is ook nooit gevraagd of dat goed was. In 2017 is wel gediscussieerd over alle pistes. Er was de studie van de ontvangende grond, waarin stond dat men het 3M-terrein zou ophogen met grond. Dan was er de mogelijkheid van gebruik

²⁵ 3M ging (i.p.v. we gingen).

in de berm, er was de mogelijkheid van de kadastrale werkzone. Al die pistes werden afgetoetst. De OVAM was aanwezig bij die vergaderingen, maar onze input bleef beperkt tot: "Oké, die pistes zijn mogelijk." Wij wijzen daarbij op de wettelijke randvoorwaarden, op wat al dan niet kan, maar uiteindelijk beschikken wij niet over alle data, over de zoneringsplannen, over gegevens van het voorkomen van verontreiniging, over alle detailgegevens. Dat is de taak van de bodemdeskundigen, die het bodemonderzoek uitvoeren, en de bodembeheerorganisaties, die dan op basis van het bodemonderzoek een zoneringsplan moeten opstellen. Zo gaan die te werk.

Wij zijn betrokken bij het overleg, wij hebben geluisterd en meegepraat, maar de detailuitwerking, met het technisch verslag en de conformverklaring, daarvan kunnen wij niet de volledige screening doen, omdat dat zeer gedetailleerd werk is, waarvoor wij de gegevens niet hebben.

Mieke Schauvliege: Als ik het goed begrijp, hebt u zich gewoon akkoord verklaard om gebruik te maken van die kadastrale werkzone in dit project?

Dirk Dedecker: Ja, in de zin dat er legio mogelijkheden open lagen – men ging een talud maken, een berm, ...

Mieke Schauvliege: Maar er is nooit een kaartje voorgelegd met die hele grote werkzone, waarvan u dan gezegd hebt: "Dat is voor ons bespreekbaar volgens onze richtlijnen."

Dirk Dedecker: Bij mijn weten niet.

Mieke Schauvliege: Bij uw weten niet, oké. Is er iemand anders binnen de organisatie die dat weet?

Henny De Baets: Ik moet het nagaan. Vlak voor de omgevingsvergunningsaanvraag was er volgens mij een presentatie waarop die kadastrale werkzone visueel te zien was.

Ik neem hier de fameuze mail bij van de vergadering waarop ikzelf aanwezig was, 21 september. Daar lees ik dat een van de pistes was: verwerken van de grond op het terrein van 3M. Een beetje later gaat het dan om een geluidsberm. Alle pistes zijn eigenlijk afgetoetst, en dat is wat met ons besproken is.

Maar wat de afbakening van de kadastrale werkzone betreft, moet ik het nagaan, maar ik denk dat die de eerste keer echt visueel was bij de presentatie over de omgevingsvergunning. Maar dan lag die ook al klaar.

Ann Cuyckens: Ik kan dat ook aangeven. Wij hebben een uitnodiging gehad in maart 2019 voor een informatieve toelichting, omdat ze toen op het punt stonden om een omgevingsvergunning in te dienen. Daar hebben wij ook geen advies over gegeven. Dat was puur een informatieve toelichting over het omgevingsvergunningsdossier. Zo staat het ook in de mail. Ik was daar zelf niet bij aanwezig, maar de dossierhouder heeft me achteraf de presentatie bezorgd, en daarin stonden inderdaad een paar tekeningen met de afbakening van de kadastrale werkzone. Dat hadden ze intussen dus wel al beslist, de deskundigen en Grondbank samen. Het gaat hier uiteindelijk over een concreet grondverzetdossier, dus de deskundigen moeten dat voorbereiden en een technisch verslag opstellen, en Grondbank moet daar een conformverklaring over geven. Maar zij hebben daarover een informatieve toelichting gegeven en die heeft plaatsgevonden op 19 maart, als ik het me goed herinner.

Henny De Baets: Vlak voor de indiening. Maar ik herhaal dat het niet onze bevoegdheid is.

Mieke Schauvliege: Dat is niet uw bevoegdheid en dat begrijp ik, maar u stelt er wel richtlijnen over op, over het afbakenen van de kadastrale werkzone.

Henny De Baets: Wij stellen codes van goede praktijk op.

Mieke Schauvliege: U stelt codes van goede praktijk op. Als u ziet dat er een flagrante inbreuk plaatsvindt op die codes van goede praktijk ...

Henny De Baets: ... dan is het aan Grondbank. Grondbank heeft dan de bevoegdheid om dat technisch verslag ...

Mieke Schauvliege: Dus, u bent aanwezig tijdens een vergadering waar dat wordt toegelicht. U ziet een kadastrale werkzone. Zelfs al zou ze in strijd zijn met de code van goede praktijk, dan nog zult u daar geen uitspraken over doen?

Dirk Dedecker: Dit hypothetisch geval, daar heb ik niets over gezegd. Ik heb gezegd dat wij tijdens zo'n overleg waar voorstellen geformuleerd worden, wijzen op de wettelijkheid en conformiteit van die voorstellen.

Ik heb geen enkele voorafgaandelijke vergadering gevolgd waarbij er een berm op de site van 3M is voorgesteld; dat heb ik pas vastgesteld toen ik in juni of juli de dossiers doornam. Wij hebben dat nagekeken vanuit onze rol als toezichthouder, en als we de technische verslagen en de conformverklaring nakijken, dan kunnen wij niet vaststellen dat het niet uitgewerkt zou zijn volgens de bestaande codes van goede praktijk en standaardprocedures.

We spreken hier natuurlijk over een berm die er nog niet ligt. Er is dat concept in de technische verslagen en de conformverklaring, maar de effectieve realisatie gebeurt pas bij de aflevering van die grond.

Mieke Schauvliege: Dit is het grootste project van de eeuw. Ook al is het niet uw bevoegdheid om daar een uitspraak over te doen, lijkt het u niet normaal dat u voor zo'n groot en specifiek traject extra inspanningen doet om bovenop uw bevoegdheid nog een aantal uitspraken en dingen te doen om hulp te bieden?

Dirk Dedecker: Ik denk dat we op dat vlak kunnen rekenen op de professionaliteit van de sector: de bodemdeskundigen en de bodembeheerorganisaties.

Mieke Schauvliege: Lantis en RoTS vertellen ons dat de OVAM overal bij betrokken was.

Henny De Baets: Dat kan best zijn, maar ...

Mieke Schauvliege: Daarmee wordt geïnsinueerd dat jullie daar ook actief jullie instemming over gegeven hebben.

Ann Cuyckens: Ik denk dat we hier goed moeten kijken naar de verschillende rollen. We zijn inderdaad bij een aantal voorbereidende gesprekken aanwezig geweest. Dat is vanuit een zekere procesbewakende rol. Toen bijvoorbeeld feedback werd gevraagd over het normeringskader, hebben we de sector mee ondersteund en bepaalde aspecten mee bekeken. Maar uiteindelijk ligt de concrete beslissingsbevoegdheid bij de deskundigen en Grondbank.

Wij hebben een aantal handhavingsbevoegdheden die we wel degelijk hebben uitgevoerd, bijvoorbeeld inzake de kluifrotonde. Daarrond hebben we wel al actie ondernomen, maar dat is een actie in het kader van de uitvoering van werkzaamheden. Collega Dedecker gaf het daarnet aan: zodra je in een uitvoeringsfase zit en een controle kunt doen in het kader van grondverzet of de grondstromen die dan vrijkomen, kun je bepaalde handhavingsacties nemen. Er zijn ook afspraken met andere handhavers, om een gecoördineerd verloop mogelijk te maken.

Ik denk dat we op die manier extra aandacht geven aan dit dossier, maar nog altijd duidelijk met respect voor de rol die wij in dezen hebben.

Mieke Schauvliege: Oké.

Dan wil ik het nog hebben over verspreiding via depositie. Er is hier al aangegeven – en dat staat ook in het oriënterend bodemonderzoek van 2006 – dat er indicaties zijn dat er vervuiling via depositie is. U gaf daarnet aan dat de OVAM daar niets mee gedaan heeft, omdat er geen normen overschreden waren en dat jullie dus niet gealarmeerd waren, maar is het ook niet de taak van de OVAM, als ze ziet dat er verspreiding via grondwater en depositie is, om dat te gaan onderzoeken? Wie anders kan het weten behalve jullie, die op dat moment bezig waren met de begeleiding van zo'n traject? Wie anders kon weten dat er naast de verspreiding via grondwater en bodem, ook sterke indicaties waren dat er depositieverspreiding was, los van het feit dat er al dan niet normen overschreden waren, want dat is natuurlijk een andere discussie.

Henny De Baets: In het beschrijvend bodemonderzoek van 2004 was er al onderzoek naar depositie. Er was dus al een risico-evaluatie gebeurd.

Johan Ceenaeme: Ik wil daar iets nog aan toevoegen. Er is in die zin de vraag gesteld naar de juridische mogelijkheden die je hebt om onderzoek te gaan voeren. Hier komt nog eens bij: wat is de milieutechnische verantwoording voor dat onderzoek, in een situatie waarbij de vastgestelde waarden duizendmaal lager liggen dan de norm? Het zou heel moeilijk zijn om op dat moment te gaan verantwoorden dat de OVAM bijkomend onderzoek gaat uitvoeren.

Mieke Schauvliege: Dat kan ik begrijpen, in 2006. Maar naarmate de kennis evolueert en het inzicht groeit dat de impact op de gezondheid en de verspreiding groter worden – de periode tussen 2006 en 2017 is geen black box geweest hé: de kennis is geëvolueerd – heeft er niemand bij jullie dan de reflex gehad om met de VMM te gaan praten, zodat zij daar onderzoek rond zouden gaan doen? Want er waren toen al indicaties.

Johan Ceenaeme: Ten eerste is er een technische factor. U moet er rekening mee houden dat PFOS en PFOA, die langeketen-PFAS, geen vluchtige stoffen zijn. Er is momenteel nog altijd de vraag of je hier kunt spreken van atmosferische depositie in de klassieke zin. Atmosferische depositie gaat meestal over een vluchtige stof die zich via de lucht verplaatst en dan neerslaat op de bodem. Hier wordt vermoed dat deze stoffen zich op stofpartikeltjes in de omgeving hebben gehecht en dan via regen of mist neergeslagen zijn. Dat is een technisch gegeven.

Ten tweede is er de vraag naar de noodzaak voor onderzoek en wanneer dat dan zou moeten gebeuren. Ik wil daarbij aangeven dat de VS, toch een richtinggevend land op dat vlak, pas in 2016 vonden dat er voldoende wetenschappelijke informatie was om een toxicologische norm te gaan voorstellen, en zo'n norm is dan nog geen norm die kan dienen als bodemwaarde. En je ziet dat wij op dat moment ook in actie zijn geschoten, met het onderzoek dat wij hebben opgestart naar het voorkomen van PFAS, met de contacten die wij hadden met Nederland.

Mieke Schauvliege: Het beschrijvend bodemonderzoek werd uitgevoerd door Arcadis?

Johan Ceenaeme: Dat klopt.

Mieke Schauvliege: En was Luc Hellemans daar toen bij betrokken? Die werkte bij Arcadis.

Johan Ceenaeme: Ik heb de naam van Luc Hellemans niet gezien in dat beschrijvend bodemonderzoek.

Mieke Schauvliege: Oké.

De voorzitter: Collega Schauvliege, mag ik heel even onderbreken? Ik wil een beetje consequent zijn. Ik heb daarjuist collega Schiltz na een uur gevraagd om af te ronden. U bent ook een uur bezig, dus ik doe bij u hetzelfde.

Mieke Schauvliege: Ik ga nog twee vragen stellen en dan stop ik.

Helemaal in het begin heb ik een vraag gesteld naar de personeelsevolutie en het budget, maar toen heb ik daar geen antwoord op gekregen. Ik had graag geweten hoe dat evolueert en of dat een impact heeft op jullie werking.

Henny De Baets: De personeelsaantallen in koppen zijn: 317 in 2020, 396 in 2009. In de bodemafdeling gaat het om 96 koppen, komende van 145.

Mieke Schauvliege: Mijn vraag is natuurlijk of u met die serieuze besparing op het personeel uw opdracht kunt vervullen. Of zoekt u er constant naar om verantwoordelijkheden door te schuiven, zodat de OVAM het kan bolwerken?

Henny De Baets: Wat de bodemsaneringsdeskundigen betreft, ben ik daarnet begonnen met te zeggen dat de bodemsector een mature sector is en dat is ook zo. Van 1995, de opstart van het decreet, tot 2018 hebben zij hun kennis kunnen opbouwen, en het is eigenlijk pas sinds 2018, inderdaad een stuk door middelentekort, dat er naar oplossingen gezocht is en dat de processen gereorganiseerd zijn, waardoor zij meer ingeschakeld worden. We hebben dat wel gecompenseerd, doordat we eerst en vooral audit-bevoegdheden hebben gekregen op onze erkende actoren, zowel de bodemsaneringsdeskundigen en de bodembeheerorganisaties, en doordat de OVAM ook een heel kwaliteitsborgingssysteem heeft uitgewerkt om hen te begeleiden bij hun werkzaamheden. Dat wordt ook heel consequent toegepast.

En ja, we hebben al meerdere keren aan de alarmbel getrokken. Het beleid heeft er in 1995 voor gekozen om tegen 2036 de historische vervuiling aangepakt te hebben. Deze ochtend zei ik dat er 86.000 risicogronden zijn in Vlaanderen en ik denk dat daarvan momenteel iets meer dan de helft is onderzocht. Wij trekken al een tijdje aan de alarmbel. Als we die doelstelling willen realiseren, dan hangt dat samen met middelen en mensen. Er zijn ook een pak nieuwe uitdagingen, zoals u kunt merken, rond emerging contaminants en zo meer en vanuit de OVAM hebben we al voorstellen geformuleerd naar het beleid toe om daarmee om te gaan. Maar goed, dat is het primaat van de politiek.

Ann Cuyckens: Wat de middelen betreft, wil ik nog iets toevoegen. Ik schets eerst en vooral de evolutie van de dossiers. In 2010 hadden we zo'n 30.000 dossiers in ons portfolio. Op dit moment zijn dat er meer dan 50.000 en er komen regelmatig ook nog vragen rond actualisaties, rond bodemattesten en dergelijke. Die opvolging vraagt extra werk.

In verband met de budgetten: ik heb ze voor 2010 niet voor ogen, maar in 2015 bedroegen onze ambtshalve budgetten 27,1 miljoen euro, in 2016 28,2 miljoen euro en in 2017 32 miljoen euro. In 2018 is dat budget geëvolueerd naar 53 miljoen euro, maar dat had te maken met twee brownfieldconvenanten, waarvan de Vlaamse Regering oordeelde dat die 'hors catégorie' waren en dus te groot om binnen de eigen ambtshalve middelen op te nemen. Nadien is het budget terugggevallen naar zo'n 35 miljoen euro.

Het is een redelijk constant budget, er zijn nog een aantal dossiers op te nemen. Maar zoals onze administrateur-generaal ook zegt: willen we rekening houden met de doelstelling van 2036, dan heeft dat inderdaad zijn repercussies en daarvoor zijn voorstellen op tafel gelegd.

Mieke Schauvliege: Ik had ook gevraagd naar de samenwerking met de stad Antwerpen. Ik begreep dat er een overeenkomst is opgesteld met de OVAM. Wat houdt dat precies in? Die overeenkomst liep tot eind 2020. Is die voortgezet? Is dat een normale gang van zaken? Is dat ook met de gemeente Zwijndrecht zo?

Henny De Baets: Wat die samenwerkingsverbanden betreft: wij zijn een jaar of drie geleden begonnen met de centrumsteden. We willen daar onze prioriteit leggen, maar iedereen die het wil, kan met ons een samenwerkingsverband aangaan. Maar de prioriteit ligt nu eerst bij de centrumsteden.

Mieke Schauvliege: En wat is de finaliteit van zo'n samenwerkingsovereenkomst?

Henny De Baets: De finaliteit is eigenlijk proberen om een win-winsituatie te creëren. Wat wij daar doen, is alle dossiers van afvalmaterialen en bodem bijeen brengen, en dan kijken wat de meest pragmatische manier van werken is. Dat systeem werpt zijn vruchten af, maar wij kunnen niet met alle steden tegelijkertijd samenwerken, dus daarom is de prioriteit op de centrumsteden gelegd.

Mieke Schauvliege: Je voelt in heel dit dossier een ongelijke informatiestroom. Antwerpen heeft andere informatie, meer kennis dan een kleine gemeente. Waarom kies je ervoor om naar die centrumsteden te gaan en daarin niet de kleinere steden en gemeenten te ondersteunen? Of zie ik dat verkeerd? Dan heb ik het zeker over gemeenten met zware vervuiling.

Ann Cuyckens: Wij hebben sowieso een informatieloket voor alle lokale besturen waarin alle saneringsdossiers uitgewisseld kunnen worden, zodat ze ook informatie hebben. Een heel belangrijk gegeven in dergelijke overeenkomsten, is de gemeentelijke inventaris. We spreken over 85.000 risicolocaties, maar dan moet je natuurlijk in eerste instantie weten waar die liggen, en die informatie moet ook vanuit de gemeenten komen, omdat zij de vergunningverlenende instantie zijn. Op die manier zijn er soms afspraken gemaakt met een aantal gemeenten om dat verder te kunnen vervolledigen en daaropvolgend een aantal andere stappen te kunnen zetten. Maar die informatie van saneringsdossier is voor elk lokaal bestuur raadpleegbaar.

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Ik ga proberen om er geen uur over te doen, want binnen een uur word ik verwacht in een theaterzaal in Antwerpen, maar ik heb er al vrede mee genomen dat dat niet zal lukken.

Het betere theater hebben we vandaag toch al gehad.

Beste mensen van de OVAM, bedankt voor alles wat jullie al hebben gezegd en ook om het tot nu uit te houden. Ik denk dat we een ietwat valse start hebben gehad in de voormiddag, maar ik moet zeggen dat ik de namiddag toch al heel verhelderend vond. Er is veel verduidelijking gekomen, dus bedankt daarvoor.

Mevrouw De Baets, ik vond de tijdlijn die u hebt geschetst over de communicatie en het verdere onderzoek, helder. Ik vond een aantal vragen daarover dan weer heel verwarrend, dus ik wil dat nog eens duidelijk samenvatten: BAM/Lantis heeft altijd aangedrongen op communicatie over de zaken die zij gevonden hadden, de OVAM was daar niet tegen, maar vond dat er meer onderzoek en metingen nodig waren, gegevens over wat er in die wijk nu precies zat. Die communicatie en het onderzoek hingen samen, want je kunt het ene niet zonder het andere te doen, maar beide zijn niet gebeurd.

Vorige week zijn er heel veel vragen geweest aan Lantis, waarom zij dit of dat niet gedaan hebben, vandaag komen er heel veel vragen aan jullie, waarom jullie dit of dat niet hebben gedaan. Maar ik begrijp dat de beslissing om niet te communiceren of geen metingen te doen op dat moment, niet door BAM of Lantis is genomen, maar door de kabinetten-Weyts en -Schauvliege tijdens het overleg van 12 oktober. Ik weet niet meer wie het zei: "Daar hebben wij ons met de OVAM dan maar naar te gedragen." Kunt u nog een keer bevestigen dat wat ik zeg, correct is?

Henny De Baets: Ik kan telkens alleen maar de letterlijke bewoordingen herhalen die toen gebruikt zijn op de vergaderingen en de conclusies daarvan hier weergeven.

Jos D’Haese: Voilà, maar dan komt dat toch neer op de samenvatting die ik ervan heb gemaakt? *(Opmerkingen van Henny De Baets)*

Goed, oké, ça va.

U hebt alles voorgelezen, jullie zaten er vaak ook bij of hebben contacten. Er is de beslissing genomen vanuit het kabinet-Weyts en het kabinet-Schauvliege: ‘wij zien geen reden om te communiceren’ ...

Henny De Baets: Op dat moment.

Jos D’Haese: Op dat moment, absoluut, 12 oktober. En dus ook om geen onderzoek op te zetten, omdat dat samen moest gaan. Hebben jullie een idee waarom? Los dan van de kwestie van het humaan toxicologisch risico.

Henny De Baets: Op de vergaderingen met het kabinet-Weyts – ik was er zelf niet bij, maar ik lees de verslagen erop na – is afgesproken dat men wel ging kijken wat er mogelijk was in het kader van het Bodemdecreet.

Jos D’Haese: Dat is duidelijk.

Henny De Baets: We werken met z’n allen ook aan de saneringsplicht van 3M. Ik denk dat iedereen de bedoeling heeft om de saneringsplicht van 3M zo goed en zo juridisch mogelijk uit te bouwen. De redenering dat je handelt in het kader van het Bodemdecreet, lijkt me in dat opzicht zeer logisch.

Jos D’Haese: Uiteraard, maar we hebben dit jaar ook gezien dat het wel mogelijk is om te meten, zelfs binnen het Bodemdecreet. Jullie zijn er wat creatief mee moeten omgaan. *(Opmerkingen van Henny De Baets)*

Jullie hebben toch gezegd: “We hebben er met de OVAM voor gezorgd dat er bijkomende metingen kwamen. We zijn er wat creatief mee moeten zijn, maar dat hangt af van de ministeriële beslissing die wordt genomen.” Dat heb ik toch zo begrepen. Ik denk dat het mevrouw Cuyckens was die dat zei.

Ann Cuyckens: We hebben inderdaad onderzoeksdata gevraagd aan 3M. Dat is volledig conform het Bodemdecreet. Daarnaast heeft de huidige minister ons nog om controlestalen gevraagd. Ik heb daarbij geduid dat dat niet zo evident is onder het Bodemdecreet. We hebben daar ook nog voor een stuk een rechtsgrond moeten zoeken in het DABM. Dat zijn ook kosten – belastinggeld – die gemaakt worden en die niet direct gerecupereerd of teruggevorderd kunnen worden. Dat is sowieso iets wat niet in een beleidsvoorbereidende of -uitvoerende handeling vastgelegd kan worden. In die zin is dat dus een ministeriële beslissing geweest, maar dat is niet zonder meer te rijmen met het Bodemdecreet.

Jos D’Haese: Dat is niet echt wat ik wilde zeggen. Het enige wat ik wilde zeggen, is dat dat een oplossing is die men toen ook had kunnen vinden. Niet vanuit de OVAM, dat begrijp ik, maar wel vanuit een ministeriële beslissing.

Ann Cuyckens: Maar er was ook wel een andere context in 2017 ten opzichte van 2021. Dat heb ik daarstraks ook gezegd. *(Opmerkingen van Henny De Baets)*

Jos D’Haese: Uiteraard, we kennen de verschillende contexten ondertussen vanbinnen en vanbuiten. *(Gelach)*

Ik vroeg me nog een iets af bij die vergaderingen. Als er niet meer in de nota’s staat, dan is het zo, maar kunt u meer zeggen over de posities die de verschillende partijen aan tafel genomen hebben? Waarom vraag ik dat? De heer Bart Van Camp, die hier vorige week

aanwezig was – ik denk dat hij op uw stoel zat, mevrouw Cuyckens – zei: “BAM heeft mij gevraagd om mee te gaan naar een vergadering met de OVAM om de OVAM te overtuigen.” Als we dan achteraf het verslag lezen, waarin staat dat de kabinetten-Weyts en -Schauvliege geen reden zien om te communiceren, dan is dat heel tegenstrijdig. Ik vroeg mij af of u meer kon zeggen over de manier waarop die vergadering verlopen is. En ik weet dat het heel lang geleden is, dus de vraag is: herinnert u zich daar nog iets van?

Ann Cuyckens: De herinneringen nu om 18.37 uur zullen misschien nog iets minder zijn. *(Opmerkingen van Jos D’Haese)*

De notities zijn wat ze zijn. BAM/Lantis heeft inderdaad een paar keer gevraagd om een proactieve communicatie, zoals we vandaag ook al een aantal keer gezegd hebben. En meer kan ik daar ook niet echt over zeggen. We hebben daar op dat moment geduid wat de situatie was: de mogelijkheden binnen het decreet en de feiten toen.

Jos D’Haese: Dat is helder, dank u wel.

De afweging over het humaan toxicologisch risico is genomen op basis van het rapport-Tytgat en die meting of metingen uit Zwijndrecht, die waarde van 22 microgram uit het onderzoek van 2004-2006. Hoeveel metingen zijn er toen in woongebied genomen? Begrijp ik het goed dat het er maar één was of wordt er gewoon aan die ene meting gerefereerd? *(Opmerkingen van Henny De Baets)*

Ik herhaal even wat niet in de micro is gezegd: één meting in de bodem, meerdere voor het grondwater.

Henny De Baets: Meerdere voor het grondwater.

Johan Ceenaeme: Er stonden meerdere peilbuizen ten zuiden van de E34, en dan is er één meting genomen in de bodem, op het punt dat het dichtst bij de 3M-site lag, in woongebied.

Jos D’Haese: Dus de afweging of er een humaan toxicologisch risico was, is genomen op basis van één bodemstaal?

Johan Ceenaeme: Ik blijf er wel bij dat die meting van 22 microgram toen werd afgetoetst aan een norm van 30.000 microgram.

Jos D’Haese: Nee, aan de norm van 100 microgram, de norm van professor Tytgat.

Johan Ceenaeme: In 2017 inderdaad.

Jos D’Haese: Laat het duidelijk zijn, ik ben bezig over de situatie in 2017. Het wordt duidelijk dat de verspreiding breder is. Er zijn geen metingen in woongebied. Jullie evalueren mee het humaan toxicologisch risico. En dan is het eigenlijk op basis van die ene meting van 22 microgram in Zwijndrecht en de grondwatermetingen dat er beslist wordt: er is geen humaan toxicologisch risico vandaag.

Johan Ceenaeme: In 2017 waren er intussen ook de metingen uit het projectgebied van Lantis.

Jos D’Haese: Juist daarom, want die toonden volgens alle betrokkenen aan dat de vervuiling veel verder verspreid zat dan op basis van het beschrijvend bodemonderzoek van 2004-2006 vermoed werd.

Johan Ceenaeme: De verhoogde waarden hadden vooral te maken met de vaststellingen in de Palingbeek en die nemen een bijzondere positie in, want die kunnen niet beschouwd worden als atmosferische depositie.

Jos D'Haese: Dat is niet helemaal correct. Ik weet dat de cirkel van drie niet zomaar rond getrokken mag worden, maar die cirkel van drie gaat wel verder dan de Palingbeek, waarin je verhoogde waarden hebt. U zegt zelf dat we in Zwijndrecht waarden vinden van 30, 40, 50 microgram. Die 22 microgram was achteraf bekeken een uitschieter naar onderen toe, maar het was er maar één. Ik vind het heel bijzonder dat heel dit dossier uiteindelijk geland is op 'geen humaan toxicologisch risico' op basis van één meting. Dat is toch onbegrijpelijk? Dat is niet meteen een verwijt naar jullie toe, want ik weet dat jullie meer wilden meten, maar het is toch onbegrijpelijk dat de afweging voor die mensen die er wonen en voor het grootste project van de eeuw gemaakt is op basis van één meting! (*Opmerkingen van Willem-Frederik Schiltz*)

Nee, ik ga niet kort door de bocht. U mag straks in de tweede ronde uitleggen waar ik kort door de bocht ga. We hebben een toetsingswaarde van 100, we hebben één meting in woongebied die daaronder ligt.

Johan Ceenaeme: Ik wil daar misschien nog iets aan toevoegen. Als je gaat kijken naar de metingen van buiten de Palingbeek, in het projectgebied van Lantis, die een indicatie kunnen zijn van atmosferische depositie, dan had je daar ook geen waarden die boven 100 microgram per kilogram lagen.

Jos D'Haese: Nee, maar ondertussen zijn er wel een aantal metingen geweest met waarden boven 100 microgram. Dat zijn dan uitschieters waarschijnlijk, maar ze zijn er wel. Ondertussen weten we dat de waarden die opgemeten worden maar dat is kennis van later, dat weet ik wel, wel een effect hebben, dat mensen die er wonen effectief zeer hoge concentraties in hun bloed hebben. Het is net daarom dat die waarde van 100 uit het rapport-Tytgat zo belangrijk is. Het is verschillende keren teruggekomen daarnet dat jullie, toen de nieuwe EFSA-waarden er zaten aan te komen eind 2018, onmiddellijk gehandeld hebben en begin 2019 al samenzaten met 3M. Daar spreekt uit dat jullie de wetenschappelijke literatuur opvolgen en daar proactief mee aan de slag gaan. Maar dan snap ik niet dat het rapport-Tytgat kan passeren met die oude waarde uit 2008. Ik snap dat niet. Er is heel veel feedback op gegeven. Die waarde is gebaseerd op de EFSA-waarden van 2008, niet de EPA-waarden van 2016. Ik begrijp niet hoe jullie, die die wetenschappelijke literatuur opvolgen, daarmee akkoord zijn gegaan.

Henny De Baets: Wie zijn wij om een toxicologisch advies te beoordelen? Er wordt een studie gevraagd aan een toxicoloog! En de OVAM zou moeten zeggen dat dat niet klopt? Hij verwijst naar internationale normen, naar RIVM. Wie is de OVAM dan om te zeggen dat die toxicoloog ongelijk heeft?

Ann Cuypkens: Als je de verschillende versies naast elkaar legt, dan zie je ook dat hij bijkomende inzichten heeft opgebouwd en dat hij ook naar de RIVM-waarden van 2016 verwijst. Dus in die zin zitten daar wel actuele gegevens in. Als je de laatste versie, met die 100 microgram, bekijkt, dan zitten die actuele gegevens daarin.

Jos D'Haese: Nee, die zijn niet meegenomen. Die 100 microgram is volledig gebaseerd op de EFSA-waarden uit 2008. De EPA-waarden uit 2016 staan inderdaad vermeld in de studie, maar worden niet meegenomen in de conclusies. We gaan professor Tytgat hier nog uitnodigen om het daarover te hebben. Ik snap dat jullie geen toxicologen zijn, maar uit jullie andere tussenkomsten blijkt dat jullie de literatuur goed opvolgen, dat jullie erop zaten. Hier zaten jullie er dan niet op en dat vind ik bizar, omdat deze waarde samen met die waarde van die meting centraal stond in de risico-evaluatie die jullie mede hebben gemaakt en die aan de basis lag van de beslissing om niet te handelen. De grondwaternorm van professor Tytgat ligt ver boven de norm van het Risk Assessment Team. Ik vind het vreemd dat dat geen vragen doet rijzen.

Ik heb nog een vraag. We hebben het daarnet gehad over politieke gevoeligheden. In mails wordt gesteld dat die uitdrukkelijk aan bod zijn gekomen op een IKW op 12 september. Jullie zitten daar natuurlijk niet mee aan tafel – het zat niet in uw overzicht daarnet. Zijn

jullie op de een of andere manier op de hoogte van wat er toen besproken is of niet? (*Opmerkingen*)

Nee, oké.

Dan kom ik nog even terug op de toetsingswaarden. Zoals we daarnet al hebben besproken zijn dat er twee, de ondergrens van 8 microgram, later 3, en de bovengrens van 70 microgram. Mijnheer Dedecker, u zei dat die norm van 8 microgram voor hergebruik als bodem ongeveer overeenkomt met de richtwaarde voor vrij hergebruik bij de OVAM, maar uit de tabel die u daarnet zelf hebt getoond, blijkt het omgekeerde. U hebt daarnet een tabel getoond, op slide 22 uit de presentatie, met daarop een vergelijking van de toetsingswaarden in Vlaanderen en Nederland. De norm van 3 geldt in Nederland als de maximumwaarde voor hergebruik als bodem, in Vlaanderen 70. De waarde van 3, die is overgenomen van RIVM, geldt in Vlaanderen als maximumwaarde voor vrij gebruik. RIVM stelde over die norm van 3 microgram in 2016 – toen ging het nog over een grens van 8 microgram – dat dat de grenswaarde is voor ernstig risico op ecologische doorvergiftiging en de maximale waarde voor toepassing in groen, ander groen, infrastructuur enzoverder. De OVAM gebruikt die waarde niet als onderwaarde, maar als bovenwaarde: erboven moet de grond worden ingepakt, eronder mag ze wel binnen de kadastrale werkzone gebruikt worden. Uit uw eigen tabel blijkt dat dat niet matcht. Ik weet dat u die waarden niet zelf hebt afgeleid, maar hoe kan het dat de OVAM een toetsingskader waar die waarden in staan, aanvaardt? Het is duidelijk dat er een waarde wordt overgenomen, maar dat er een andere betekenis aan wordt gegeven. Dan heeft het toch geen zin om met die waarden te werken. Dan zou je toch evengoed kunnen zeggen: “Die waarde in Nederland ligt te laag. We hebben daar reden X, Y en Z voor om dat te staven.” Dat kan. Maar hier wordt een waarde overgenomen en op een andere manier weer ingezet. Dat is toch heel raar?

Dirk Dedecker: De slide waarnaar u verwijst, betreft de toetsingswaarden zoals die nu voorgesteld zijn in de meest recente documenten. De waarde van 3 voor vrij gebruik is nu ondertussen ...

Jos D’Haese: De norm van 3 die in de tabel staat, was vroeger 8, maar de appreciatie is daarmee niet veranderd. In 2017 hadden we deze tabel ook kunnen maken, maar dan stond daar 8 in de plaats van 3.

Dirk Dedecker: Klopt, maar bij de grootschalige toepassing zou dan geen 3 staan voor Nederland in 2016.

Jos D’Haese: Jawel, net wel, want in 2016 is dat daar al de maximale waarde voor hergebruik van grond en bagger voor de functie ‘Ander groen, bebouwing, infrastructuur en industrie’. Dat is de maximale waarde voor het hergebruik daarvan. Dat staat toch op exact dezelfde plaats als waar jullie 70 hanteren voor bouwkundig bodemgebruik, voor de toepassing in onder andere infrastructuur en industrie.

Dirk Dedecker: Dat loopt toch niet helemaal gelijk. Een grootschalige toepassing in Nederland betreft ook het ontdiepen van plassen. Dat valt in Vlaanderen niet onder ‘bouwkundig bodemgebruik’. Dat is dus geen een-op-eenrelatie. Een tweede element is dat het kader voor grootschalige toepassingen in Nederland een generiek kader is en dat je daar ook nog een gebiedspecifiek kader hebt, waarbij je steeds kunt afwijken naar boven of naar onderen. Onze waarde van 70, toepasbaar zonder enige bescherming overal en onder alle omstandigheden, reflecteert eigenlijk die dossiermatige projectspecifieke inpassing van bouwkundig bodemgebruik.²⁶

²⁶ De laatste zin vervangen door:

“Die (=generieke waarde voor grootschalige toepassingen) eigenlijk een norm reflecteert als zijnde toepasbaar zonder enige bescherming overal en onder alle omstandigheden. Onze waarde van 70 reflecteert eigenlijk de dossiermatige projectspecifieke inpassing van bouwkundig bodemgebruik.”.

Jos D’Haese: Dat begrijp ik, maar dan bent u het toch met mij eens dat die norm van 8/3 verkeerd is overgenomen? Dat de betekenis in het Vlaamse kader en in het Nederlandse kader verschillend is?

Henny De Baets: Het Nederlandse Bouwstoffenbesluit kent geen bouwkundig bodemgebruik.

Jos D’Haese: Ik weet het, maar mevrouw De Baets: maximale waarde voor hergebruik van grond en bagger voor de functie ‘Ander groen, bebouwing, infrastructuur en industrie’, ik weet dat dat niet exact overeenkomt, maar het komt toch in elk geval niet overeen met de ondergrens hier, waaronder gronden overal vrij als bodem mogen worden gebruikt? Dat komt toch op geen enkele manier overeen. Bij het ene is het de maximumwaarde waarboven je het nergens nog mag gebruiken als je het niet afdekt, en bij ons het de waarde waaronder je het overal mag gebruiken. Dat valt toch niet te matchen?!

Dirk Dedecker: Ik kan enkel vaststellen – ik heb de tabel van RIVM uit 2016 hier bij mij – dat de norm van 8 microgram bestempeld wordt als waarde voor ecologisch risico met doorvergiftiging. Er wordt in de tabel niet gesproken over maximale of minimale waarden.

Jos D’Haese: Jawel, als u wat doorscrollt, dan ziet u het verder in de lopende tekst.

Ik citeer uit het RIVM-rapport uit 2016: “maximale waarde voor hergebruik van grond en bagger voor de functie (...)” enzoverder – ik heb het nu al een aantal keer voorgelezen.

Dirk Dedecker: Maar dat wil volgens mij wel zeggen dat het onder die waarde toepasbaar is.

Jos D’Haese: Ja, maar dat wil nog niet zeggen dat het onder die waarde overal naartoe mag worden gebracht. Dat het onder die waarde toepasbaar is, dat is waarvoor RoTS die waarde van 70 microgram heeft afgeleid.

Dirk Dedecker: Neen, die norm van 8 microgram van RIVM is voor bodem.

Jos D’Haese: Ja, de 70 van RoTS is ook voor bodemkundig gebruik, voor bodemgebruik.

Dirk Dedecker: Maar niet als bodem?

Jos D’Haese: Maar jawel, die wordt wel als bodem gebruikt. *(Opmerkingen. Rumoer)*

Onder de 70 wordt die grond als bodem gebruikt.

Bart Thibau: Nee, dat is niet waar. Ik wil toch even op dat verschil wijzen tussen bodem, die interageert met alles wat erop leeft, en bouwkundig bodemgebruik. Het is misschien een misleidende term, maar dat gaat ook over het gebruik van afval als bouwstof.

Jos D’Haese: Maar het bouwkundig bodemgebruik is boven die 70.

Bart Thibau: ... is per definitie afgescheiden van de bodem. *(Opmerkingen van Henny De Baets)*

Jos D’Haese: De grond onder 70 microgram zit toch niet afgeschermd, beste mensen?

Bart Thibau: Ja, toch wel. Dat is het verschil tussen isoleren en afscheiden. Ons bouwkundig bodemgebruik ... *(Opmerkingen)*

Ons bouwkundig bodemgebruik is gebaseerd op het scheiden. Het moet in een werk liggen: onder een weg, in een dijk. Een gewone ophoging is per definitie bodemgebruik.

Als er in Nederland verwezen wordt naar grootschalige toepassingen, is dat vergelijkbaar met opvullingen, grootschalige opvullingen met een bodemfunctie bij ons. Daarvoor mag

zeker geen grond met 70 microgram PFOS gebruikt worden. Dat moet aan de bodemkwaliteit voldoen.

En dan is er nog een verschil, een stap verder – misschien moet ik dat ook even toelichten. Ons onderscheid tussen bodem en bouwstof is erop gebaseerd dat het afgescheiden moet zijn: er mag geen interactie meer zijn met plant of dier. Het risico dat dan overblijft is uitloging: water dat percoleert. Daarom hebben we ook die schud- en kolomtesten en de normen die zijn afgeleid.

In Nederland gaat men daarin soms nog een stap verder, vooral voor afvalstoffen. Als een loutere afscheiding niet volstaat om het risico te beheersen, gaat men isoleren. Men noemt dat de IBC-toepassingen: men gebruikt afvalstoffen als bouwstoffen, maar gaat ze niet langer gewoon scheiden, maar ook isoleren (IBC: isolatie-, beheers- en controle). In Nederland gaat men daar zeer ver in, is daar ook een wettelijk kader voor, maar in Vlaanderen is dat nooit gebeurd. Die 70 bij ons is dus een norm die voldoende garantie biedt, zonder dat je moet gaan isoleren.

Jos D’Haese: Maar de grond tussen 8 en 70 wordt toch toegepast? Dat wordt vrij hergebruikt binnen de kadastrale werkzone. Die wordt toch niet gescheiden van de omgeving. U spreekt over afscheiden van planten en dieren, maar dat is toch niet het geval? Die grond ligt vrij boven op de bouwkundige toepassingen.

Dirk Dedecker: Als ik even mag: nu bent u eigenlijk bezig over het specifieke project van de Oosterweelverbinding, binnen een kadastrale werkzone waar hogere waarden voorkomen dan 70 microgram. De tabel die hier gepresenteerd wordt, is de generieke waarde, waarbij 70 microgram de maximale waarde is voor bouwkundig bodemgebruik. Op de Oosterweelwerf, ter hoogte van de 3M-site, is er een kadastrale werkzone afgebakend waarin er een variatie aan concentraties voorkomt. Dat is een heterogene afbakening. In functie van de grondbeweging mag men gronden naar de bronzone brengen. Maar de gronden met waarden boven 70 microgram liggen in de zone en binnen de kadastrale werkzone mogen gronden verlegd worden, ook al zijn de waarden boven 70, enkel en alleen op plaatsen waar die 70 ongeveer voorkomt. Dat is dus geen generiek systeem, zoals hier gepresenteerd, maar projectspecifiek.

Jos D’Haese: Dat begrijp ik. Mijn vraag gaat niet over die 70, maar over de 3 en de 8. Als je het mij vraagt – maar misschien moeten we dat eens op papier naast elkaar leggen – is er een verschil in de toepassing van die waarde uit Nederland, als je die naar hier haalt. Ik denk dat je daar eigenlijk niet rond kunt.

Over die 70 hebt u gezegd, mijnheer Dedecker, dat de OVAM die aanvaard heeft, omdat de aannames de meest recente waarden waren. Dat klopt opnieuw niet. Dat is gebaseerd op de EFSA-norm van 2008, niet op de EPA-norm van 2016, hoewel die opnieuw ook wordt vermeld in de RoTS-studie. Het is dus niet de meeste recente waarde en dat geven jullie ook aan in jullie feedback. Jullie geven aan dat jullie de verkeerde reductiefactor gebruiken op dat drinkwater, en toch gaan jullie ermee akkoord vanwege economische belangen. Mevrouw Schauvliege heeft al gevraagd of jullie een berekening maken van die economische afweging. Ik begrijp dat dat niet jullie rol is. Maar ik vraag me af of jullie die afweging rond de economische belangen alleen maken, dan wel of jullie die maken in samenspraak met andere instanties, bijvoorbeeld de instanties die bij de werken betrokken zijn. Of is dat een beslissing die jullie alleen nemen: “Hier zijn de economische belangen te groot om het onderzoek nog verder te vertragen.”?

Dirk Dedecker: Ik had al aangegeven dat die paragraaf in de context te lezen is van een of andere normafleiding en meer kan ik daar niet over zeggen.

Jos D’Haese: Ik begrijp dat die in een context staat en dat jullie er ook nog achter hebben gezet dat jullie niet wisten wat verder onderzoek nog zou brengen. Uiteraard weet u dat niet. Niemand heeft voorspellende gaven, behalve zij die in oktober 2017 de norm van 70 microgram kenden. Maar ik kan u toch wel antwoorden op de vraag over die afweging. U

schrijft over een afweging van economische belangen, maken jullie die afweging alleen of in overleg met anderen?

Dirk Dedecker: De afweging naar haalbaarheid, de normafleiding gebeurt altijd in overleg met de sector.

Jos D'Haese: En wat bedoelt u met 'de sector'?

Dirk Dedecker: Dat is dan bijvoorbeeld de Vlaamse Confederatie Bouw (VCB), Voka. Dat wordt afhankelijk van de parameter bekeken in zijn geheel.

Jos D'Haese: En is dat dan ook de sector die jullie voor Oosterweel zouden bevragen? Want dat zijn infrastructuurwerken.

Dirk Dedecker: Nu zitten we met een specifiek project, maar als we naar algemene normen gaan, dan is het sectorbreed.

Jos D'Haese: Maar mijn vraag gaat natuurlijk over dit specifieke project. Als u schrijft: "Los van het feit wat verder onderzoek nog zal brengen, de economische belangen zijn te groot om het te vertragen", is dat dan iets wat jullie zelf hebben bedacht? (*Opmerkingen van Henny De Baets*)

Dat hangt ervan af. Hoelang duurt het om dat onderzoek opnieuw te doen? 2 à 3 maanden? Dat is toch niet heel veel meer dan dat? Als je die lijst leest, dan is de conclusie: het is compleet gebrekkig. Jullie gebruiken verouderde normen, verkeerde reductiefactoren enzoverder, maar vanwege van de economische belangen gaan jullie ermee door. Het is dus iets waarvan jullie zelf zeggen: 'We kennen het project, het is belangrijk voor Vlaanderen, wij maken de afweging dat de belangen te groot zijn.'

Henny De Baets: Ik denk dat u hier het verkeerde belang aan hecht. Ik herhaal dat wij geen bevoegdheden hebben. Je hoeft toch geen grote berekeningen te maken om te weten ... Het normenkader is bestempeld als onderbouwd. Er zijn duidelijke mails en akkoorden dat het goed onderbouwd is ...

Jos D'Haese: Nee, er is enkel een mail van de OVAM dat het slecht onderbouwd is.

Henny De Baets: ... maar er zijn opmerkingen. Voor de rest is gezegd: de redenering is de juiste.

Jos D'Haese: Als je in een juiste redenering foute variabelen steekt, dan kom je op het eind van de rit met een fout antwoord. U zegt dat het uw bevoegdheid niet is, maar RoTS heeft wel gesteld dat de 70-norm juist is, omdat de OVAM heeft gezegd dat het een goede norm was. Wie moet het anders doen?

Henny De Baets: Wij kunnen toch niet instaan voor ... Elke actor heeft zijn bevoegdheden.

Jos D'Haese: Wie is er dan wel bevoegd om aan te geven dat het toetsingskader dat RoTS afleidt, correct is?

Henny De Baets: Grondbank keurt dat al dan niet goed.

Jos D'Haese: Grondbank?

Henny De Baets: Grondbank, niet de OVAM.

Jos D'Haese: Het was dus puur informatief dat ze dat dan aan jullie hebben gevraagd?

Henny De Baets: Ja.

Jos D'Haese: Ok maar dan gaan we dat verder aan Grondbank vragen.

Henny De Baets: De toetsingswaarde moet bepaald en gemotiveerd worden in het technisch verslag. En wie keurt dat technisch verslag goed? Grondbank.

Jos D'Haese: Dus dat was dan een informatieve afstemming om te weten wat jullie vonden van die norm?

Henny De Baets: Eigenlijk wel ja.

Jos D'Haese: Dat is helder, dank u wel.

Hoe kijken jullie, als actor met zicht op de sector, naar de bodemdeskundigen die onpartijdig en onafhankelijk moeten kunnen optreden en bij wie er geen onverenigbaarheden mogen zijn? We hebben RoTS en ook Afzinktunnel Linkeroever Antwerpen Studiebureau (ATLAS), waarin Sweco steeds een heel grote rol speelt. Dat is een groot ingenieursbureau dat voor Oosterweel veel verschillende projecten uitvoert, zowel ingenieurstaken als onderzoekstaken, bodemsanering enzoverder. Hoe zit het met die onafhankelijkheid en onpartijdigheid, als we weten dat Sweco heel wat mensen in dienst heeft die gedetacheerd werken bij Lantis? In hoeverre is er voldoende garantie op onpartijdigheid en onafhankelijkheid als een onderzoeksbureau zo ingekapseld zit in de bouwheer van die werken?

Ann Cuyckens: Ik heb deze morgen al aangegeven dat er specifieke onverenigbaarheidsregels zijn voorzien binnen VLAREL. Wij nemen dat sowieso mee in het kader van de audit. De ene betrokken deskundige is in 2017 en 2021 geauditeerd, de andere in 2018. Het feit dat er twee deskundigen zijn, zorgt ook al voor enig evenwicht. Elke deskundige moet in zijn rapportage die onpartijdigheid en onafhankelijkheid verklaren. Dat is duidelijk een verklaring die elke rapportage zo moet gebeuren.

Jos D'Haese: Met een verklaring bedoelt u dan een papier waarop staat 'Hier is geen belangenvermenging', met een handtekening onder?

Ann Cuyckens: Ja.

Jos D'Haese: Dat betekent natuurlijk nog niet dat er geen gelijklopende belangen zijn. We weten dat Sweco in het hele traject van de Oosterweelverbinding van bij het begin betrokken is bij heel veel onderzoek, en nu ook bij de uitvoering. Ik blijf het vreemd vinden dat het dezelfde partij is die werken plant, toetsingskaders opstelt, bodemonderzoeken doet. Je komt altijd bij dezelfde uit. Het is moeilijk om te zeggen dat er geen partijdigheid of afhankelijkheid is.

Ann Cuyckens: De RoTS-studie is eigenlijk een samenspel van twee deskundigen, waarbij de ene dan nog duidelijk verbonden is aan het expertisecentrum in Nederland, het expertisecentrum rond PFAS. Ze hebben dus niet de minste genomen. In dat opzicht hebben ze op die manier eigenlijk zelf in een controlemechanisme voorzien met twee deskundigen. En die worden sowieso mee geauditeerd bij een procesvoering. Dat behelst ook die rapportages, die ondertekening, het correcte verloop ervan. U zegt dat het maar een papier is, maar zo'n rapport, als je dat ondertekent, is wel een verklaring op eer. Als je dat niet doet en je wordt er achteraf op aangesproken, dan zit je wel met schriftvervalsing. Als deskundige moet je dus wel opletten wat je daarmee doet.

Jos D'Haese: Oké. Ik heb nog een laatste vraag over het toetsingskader en dan houd ik erover op. Het gaat meer specifiek over wanneer die waarde van 70 microgram bekend was. Mijnheer Dedeker, u stelde daarnet dat u voor het eerst over die norm hebt gehoord in december 2017. We hebben van Lantis echter gehoord dat die waarde al in beeld was ten tijde van het rapport-Tytgat – september-oktober 2017. We hebben een verslag van een vergadering op 20 september waarin een aantal volumes worden afgetoetst aan de hand van die norm. De norm van 8 microgram was toen al langer bekend. Ze was overgenomen van RIVM en zat ook in de nota van Grondbank, maar de norm van 70 microgram is pas afgeleid, empirisch, in een rapport dat is gepubliceerd op 21 februari

2018. Hebben jullie een verklaring waarom we al eerder over die waarde horen? U gaf daarnet aan dat u ook al eerder van die waarde wist. Hoe kan dat? Is dat omdat er bijvoorbeeld deelonderzoeken bekend raken? Al stelde Lantis vorige week wel dat dat niet kan. Hoe kan het dat die waarde al circuleert nog voor de datum van publicatie van het rapport waarin ze empirisch wordt afgeleid?

Dirk Dedecker: Ik meen me te herinneren dat ik heb gezegd dat er rond 18 december een eerste overleg was, op 5 januari een tweede, met RoTS. Of het op 18 december ter sprake gekomen is, dat weet ik niet meer en daar durf ik geen 'ja' op te antwoorden.

Jos D'Haese: In oktober was er een overleg tussen 3M en BAM/Lantis, daar zat de OVAM voor niks tussen.

Dirk Dedecker: Ik denk dat ik persoonlijk en de OVAM pas begin 2018 de norm en het rapport gezien hebben.

Jos D'Haese: Het rapport is van 21 februari. U zegt dat jullie de waarde dan pas voor het eerst vernomen hebben? Heb ik u daarnet dan verkeerd begrepen?

Dirk Dedecker: Waarschijnlijk in de vergadering die als resultaat had dat de memo opgesteld is. Dat was in januari.

Jos D'Haese: RoTS en Lantis gingen er ook achteraan. Het blijft een van de raadsels wat mij betreft in deze onderzoekscommissie.

Mijn allerlaatste vraag heeft niets met die toetsingskaders te maken, maar met de grondhopen. Ik weet dat jullie er niet bij betrokken zijn, maar het is gewoon een informatieve vraag. De grond met meer dan 1000 microgram PFOS is gestort, niet verbrand maar gestort. Kunnen jullie een reden bedenken waarom dat niet ook gebeurd is met grond met minder dan 1000 microgram PFOS? Neemt Indaver bijvoorbeeld enkel grond aan met meer dan 1000 microgram PFOS? Ik begrijp niet goed waar die beslissing vandaan komt om die grond te splitsen en de helft te verwerken in een veiligheidsberm.

Bart Thibau: Ik dacht dat de opdeling gebeurd is, omdat men eraan dacht om die grond met minder dan 1 milligram PFOS in die berm te steken. Vanuit Lantis is op een bepaald moment beslist om de verontreiniging van de grond in die berm onder 1 milligram te houden. Daardoor zat 3M met het probleem of het gegeven dat ze die grond moesten opsplitsen op basis daarvan.

Wat ik daarjuist misschien niet vermeld heb, is dat de grond uiteindelijk is afgevoerd naar de categorie I-stortplaats van Indaver, vanwege de mogelijke uitloging van die PFAS. Daar zit wel een procedure achter: als er gestort is, dan hangen daar milieuheffingen aan vast. In ons decreet is voorzien dat als storten effectief de beste beschikbare techniek is, er dan een nulheffing kan zijn. De procedure die eraan voorafgaat is dat er binnen de sector gekeken wordt, via de Ondernemersvereniging van Bodemsaneerders (OVb), of de grond technisch reinigbaar is. En als die niet reinigbaar is, dan geven die daar een attest niet-reinigbaarheid van en dan kan die grond afgevoerd worden naar een stortplaats.

Jos D'Haese: Wat ik mij afvraag is waarom men die grond in twee heeft gesplitst, waarom men de afspraak heeft gemaakt over die 1000 microgram. Maar ik begrijp dat u daar niet echt bij betrokken bent. Ik snap niet waarom men niet aan 3M heeft gevraagd om alles naar Indaver te brengen.

Bart Thibau: Ik heb hier vorige week horen vertellen dat men dat gedaan heeft, omdat 1 milligram ongeveer de helft van de saneringsnorm is en 1 milligram ook de hoogste concentratie is die men vindt op de site van de werken.

Jos D’Haese: Oké. Heel erg bedankt voor al jullie toelichtingen. Excuses voor alle herhalingen vandaag en bedankt voor de verheldering die jullie vandaag toch hebben gebracht.

De voorzitter: Dan hebben we nog de N-VA-fractie. De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Het voordeel van zo laat op de namiddag te zitten, is dat je al veel hebt gehoord. Het nadeel is dat sommige dingen die in het begin onduidelijk waren, en daarna duidelijk werden, soms onduidelijk dreigen te worden.

Ik ga beginnen met een antwoord te geven op een vraag die al gesteld is. Dat is gemakkelijk, want dan hoeven jullie dat niet te doen. Ik weet van collega Schiltz dat LinkedIn interessant kan zijn: Victor Dries was blijkbaar in 2014 al bij jullie weg. Collega’s, in 2017 werkte hij dus al niet meer voor de OVAM. Daarmee is dat toch al opgehelderd. Dat is iets nieuws: zelf antwoorden geven.

Ik ga proberen een samenvatting te maken over wanneer de OVAM nu waar in werking treedt. Sta me het volgende toe. We hebben Oosterweel. Dat is een projectzone. BAM/Lantis is daarmee bezig. BAM/Lantis neemt grondstalen en komt tot de conclusie: ‘Oei, hier zitten PFAS in, hoe moeten we dat interpreteren? We schakelen professor Tytgat in.’ We hebben hier van verschillende sprekers gehoord dat de vervuiling blijkbaar verder zit dan we denken. En dan komt dat debat over de communicatie. BAM/Lantis zegt: “We kunnen toch niet communiceren over die woonzone? Dat is niet onze materie.” Jullie zeggen: “We zouden eigenlijk wel willen communiceren, maar we hebben eigenlijk geen waarden, want we gaan direct de vraag krijgen wat de waarden zijn.” Daarbij heb ik een heel concrete vraag. Kan BAM/Lantis krachtens eender welk decreet grondstalen nemen in een tuin in Zwijndrecht? Ja of nee? Kan BAM/Lantis bij mensen thuis, buiten de projectzone, grondstalen nemen in de tuin? Kan BAM/Lantis dat?

Ann Cuyckens: Dat lijkt een heel eenvoudige vraag, maar we moeten²⁷ natuurlijk nagaan in welke mate de betrokken eigenaar daar toestemming voor geeft. Ik kan daar verder geen antwoord op geven.

Koen Daniëls: Kan de OVAM een grondstaal nemen in die tuin van die persoon in Zwijndrecht?

Ann Cuyckens: Als daar niet direct een rechtsgrond toe is, dan moeten wij daar ook toestemming voor vragen.

Koen Daniëls: Kan de OVAM op een speeltuintje, op openbaar terrein, een verkennend bodemonderzoek doen in Zwijndrecht? Kan de OVAM daar een verkennend grondstaal nemen?

Ann Cuyckens: U haalt hier wel een aantal aspecten door elkaar. Ik hoor hier ‘verkennend bodemonderzoek’, ‘verkennend staal’ ... dat zijn allemaal verschillende zaken.

Koen Daniëls: Ik zal concreet zijn, mevrouw. Kan de OVAM een verkennend staal nemen op een openbaar speelpleintje?

Ann Cuyckens: Ik heb daarstraks al aangegeven dat wij sowieso moeten handelen vanuit een legaliteit. Wij moeten elke onderzoeksdaad onderbouwen. Daarnaast is er het opportuniteitsvraagstuk, dat beleidsbepalend of beleidsondersteunend ingevuld kan worden. Ik denk dat wij dat deze namiddag al voldoende beantwoord hebben.

Koen Daniëls: Laten we nu even duidelijk zijn. Ik ben parlements lid, volksvertegenwoordiger. De mensen in Zwijndrecht en het Waasland maken zich zorgen. Er is een overheidsinstantie, de OVAM. Er is het verhaal van Lantis, die banana rond

²⁷ men moet (i.p.v. we moeten).

Zwijndrecht – want het is echt een banaan – waar hoge, zeer hoge waarden zijn, waarvan Lantis zelf zegt dat het hen zou verbazen mocht die vervuiling alleen de snelweg gevolgd hebben – de E34, de bocht naar de E17 en een stukje richting de Bolivartunnel, want PFOS zegt niet: “Oei oei, verder gaan we niet, want daar stopt de kadastrale werkzone van BAM/Lantis.” Sorry dat ik het op flessen trek, maar is er dan echt niemand – en dat is echt een vraag – die bij de OVAM heeft gezegd: “Mannen, dat moeten we toch verder onderzoeken. Wij!”?

Henny De Baets: In de loop van de dag is het toch duidelijk geworden? Ik heb de verslagen van vergaderingen zelf zitten voorlezen. Ik ben diegene die gezegd heeft: “Als we uitspraken willen over woongebied” enzovoort enzovoort.

Koen Daniëls: Ik draai het dan om. Wil dat dan zeggen dat er voor eender welke vervuiling in Vlaanderen een ministeriële beslissing moet zijn alvorens de OVAM in actie kan treden?

Ann Cuyckens: Ik denk dat je in eerste instantie moet kijken naar het Bodemdecreet en de mogelijkheden daarbinnen en of er aanwijzingen zijn. Als dat over een risicolocatie gaat, zit je sowieso met een oriënterend bodemonderzoek, wat op verschillende momenten kan gebeuren – naar aanleiding van een verkoop, naar aanleiding van een periodieke onderzoeksplicht, naar aanleiding van een eenmalige onderzoeksplicht. Zijn er aanwijzingen die aangeven dat er verdere onderzoeksdata nodig zijn, dan zal de OVAM die inderdaad opleggen, maar in de eerste instantie aan de betrokken saneringsplichtige. Zijn er echt acute situaties, bijvoorbeeld de treinramp in Wetteren, waarbij er duidelijke aanwijzingen zijn dat er veiligheidsmaatregelen nodig zijn, dan zit je in een andere situatie. Maar op dat moment moeten de gegevens er zijn om een dergelijke beslissing te onderbouwen, zodat je als overheidsorganisatie op een correcte manier blijft optreden.

Koen Daniëls: U hebt net gezegd dat er concrete aanwijzingen moeten zijn. Zegt u nu dat op basis van het verkennend onderzoek van 2006 ... Ik zal nog eens voorlezen, zoals ik daarstraks ook gedaan heb.

Ann Cuyckens: Voor alle duidelijkheid, het onderzoek van 2006 was een beschrijvend bodemonderzoek. Ik denk dat u dit heel minimalistisch kwalificeert als een verkennend bodemonderzoek.

Koen Daniëls: Beschrijvend bodemonderzoek, 2006, ja. En daar staat wel degelijk in dat er ten zuiden van de expresweg verhoogde concentraties te vinden zijn, dat er in Blokkersdijk PFOS-concentraties te vinden zijn boven de drinkwaternorm. Zijn dat dan niet voldoende aanwijzingen om verder te gaan? Blijkbaar niet?

Ann Cuyckens: Wij hebben zowel deze morgen als deze namiddag geduid dat er dan wel degelijk is verdergegaan. Er waren overschrijdingen vastgesteld, op basis van de normen die toen golden voor grondwater, en we hebben de grondwatersanering ook opgepikt, want daar is een saneringsproject voor opgestart. Dat is ondertussen in uitvoering en we volgen dat op.

Koen Daniëls: Ik ga een andere vraag stellen. Hoeveel bewonersinformatieavonden of -communicaties ...

Ik ga eerst een andere vraag stellen: sinds wanneer bestaat de OVAM? (*Opmerkingen*)

Henny De Baets: 1981.

Koen Daniëls: Hoeveel bewonerscommunicaties heeft de OVAM gedurende al die tijd al gehouden, bij benadering? U hebt daarnet de micro niet gebruikt. U zei 1981.

Ann Cuyckens: Wij hebben ongeveer een 35 werven per jaar. Dat wisselt van jaar tot jaar, maar het is dikwijls in het kader van werven dat we met bewoners communiceren, soms ook al in het kader van beschrijvende bodemonderzoeken. Ik kan geen exact aantal

geven, maar die bewonersvergaderingen gaan natuurlijk enkel over het bodem-saneringsluik. Er worden ook andere partijen ingeschakeld wanneer er bijvoorbeeld voorzorgsmaatregelen van toepassing zijn. Dan worden bijvoorbeeld de Logo's of het agentschap Zorg en Gezondheid ingeschakeld. Dan zijn er ook andere partijen betrokken. Wij doen die bewonersvergaderingen niet alleen, maar in samenspraak met de gemeente. Vaak is het de gemeente die het organiseert en lichten wij voor een stuk mee toe, op basis van onze bevoegdheden en in het kader van wat inzake het bodemdossier ter sprake moet komen.

Koen Daniëls: De OVAM is dus al sinds 1981 bezig, heeft al heel wat van die bewonersvergaderingen gehouden, met het agentschap Zorg en Gezondheid en dergelijke meer. Hoe kan dan de conclusie gemaakt worden dat BAM/Lantis daar meer ervaring in zou hebben?

Henny De Baets: Die conclusie hebben wij toch niet gemaakt?

Koen Daniëls: Nee, maar ik stel u de vraag of het dan niet meer aangewezen is dat de OVAM zou zeggen: "Excuseer, dat zullen wij wel doen. Dat is onze winkel."

Ann Cuyckens: De conclusie is gemaakt tijdens het kabinetsoverleg. U vindt dat verslag in het dossier terug en meer kunnen wij daar ook niet over zeggen.

Koen Daniëls: Wat dat kabinetsoverleg betreft: er wordt hier af en toe verwezen naar het overleg tussen de kabinetten-Weyts en -Schauvliege op 12 oktober, maar op welke andere momenten hebt u nog contact gehad met het kabinet-Weyts over dit dossier? Of was dat enkel op 12 oktober, met het kabinet-Schauvliege erbij?

Ann Cuyckens: Alle stukken zitten in het dossier en ik kan mij alleen dat overleg voor de geest halen.

Koen Daniëls: Oké, dat ene overleg.

U hebt daarnet in uw overzicht meerdere overleggen met het kabinet-Schauvliege aangegeven. Ik heb deze morgen ook gevraagd wie uw bevoegd ...

Henny De Baets: Dat was wel ons bevoegd kabinet, hé.

Koen Daniëls: Ja, het kabinet-Schauvliege was uw bevoegd kabinet, inderdaad, dank u wel. U hebt daar nog meerdere keren nadien, ook nog op 30 november, contact mee gehad. Waarom stel ik die vraag? Omdat het niet onbelangrijk is, en omdat sommige andere collega's hier daarnet andere conclusies trokken. U hebt wel degelijk over dit dossier op kabinetsoverleg en met de minister ... dit dossier is daar meerdere keren ter sprake gekomen en meerdere keren is tot de conclusie gekomen om niet te communiceren. Dat is wat u vandaag door de dag heen hebt aangegeven?

Henny De Baets: Ja.

Koen Daniëls: Oké, dank u wel. Wat betreft het agentschap Zorg en Gezondheid heb ik een vraag die ik deze ochtend ook heb gesteld. U hebt toen allerlei zaken aangehaald: we hebben een convenant hiermee, we hebben een convenant daarmee, met een aantal organisaties. Maar ik blijf op de dag van vandaag, op dit eigenste moment, eigenlijk tot de conclusie komen dat er allerlei problemen waren om al dan niet te communiceren. We hebben te weinig gegevens. Maar als ik dan vraag waarom je dat niet bent gaan onderzoeken, dan zegt u: omdat dat geen beleidsbepalende beslissing was van uw hiërarchisch overste, dus uw bevoegd kabinet. Jullie hebben dat dan niet gedaan. Maar daardoor kon er niet gecommuniceerd worden, omdat er geen gegevens waren. Maar dat is toch een kringredening? Dat is toch echt een kringredening die wordt opgebouwd?

Er wordt gezegd dat BAM/Lantis moet communiceren, want zij hebben die gegevens. Maar dan zegt BAM/Lantis: "Wij hebben geen gegevens uit Zwijndrecht." Ik vind dit echt cruciaal, want dat is echt een kringredenering. Jullie hebben geen gegevens uit Zwijndrecht. Maar wie kan die gegevens ophalen uit Zwijndrecht? Dat is de OVAM. Maar de OVAM zegt: "Wij kunnen dat niet, want er is geen beleidsbepalende beslissing." Dus dat kan twee dingen betekenen. Ofwel is er actief vanuit uw bevoegd kabinet gezegd: je mag niet. Maar je hebt daarstraks gezegd dat er geen actieve beïnvloeding is geweest uit de politiek, dat het in geen van de verslagen staat dat het niet mag. Dat hebt u daarstraks gezegd. Er stond niet dat we niet mochten. Dan is het een beslissing van de OVAM geweest. Ofwel is er actief wel gezegd dat het niet mag.

Henny De Baets: Excuseer, maar beïnvloeding is wel iets anders dan het primaat van de politiek.

Koen Daniëls: Dat weet ik. U hebt gezegd dat er geen beïnvloeding is geweest. Dat klopt. Er is het primaat van de politiek, dat is juist. Maar ik wil heel concreet het volgende weten over het voeren van bijkomend onderzoek: is er actief gezegd vanuit een beleidsbepalende beslissing, door uw hiërarchische overste, dat je geen onderzoek mag gaan doen in Zwijndrecht? Is dat beslist?

Ann Cuyckens: Ik denk dat ik deze namiddag heel duidelijk ben geweest, want die vraag is eigenlijk al eerder naar voren gekomen. Als er geen communicatie moet worden voorzien, dan kun je daar ook geen stalen beginnen te nemen of onderzoeksdaden stellen, want dan zit je natuurlijk opnieuw op dat moment waarop je sowieso communicatie moet gaan voeren.

Koen Daniëls: Mevrouw, het kabinet zegt we gaan niet communiceren want we hebben geen info. En jullie adviseren ook dat, als je geen info hebt, de mensen zich vragen gaan stellen. Je moet wel weten waarover je praat. Dan heb je een ding nodig, en dat zijn stalen. Er is dus tegen jullie gezegd: "We gaan niet communiceren"? Maar ik ga mijn vraag nog eens stellen, want dit is een afleiding die u maakt. Het feit dat men zegt dat we niet gaan communiceren, hebben jullie geïnterpreteerd als: dan gaan we ook geen stalen nemen. Maar mijn vraag is heel concreet: is er een beleidsbepalende beslissing geweest die stelt dat de OVAM geen stalen mocht gaan nemen?

Henny De Baets: Ik heb de letterlijke weergave van het verslag gegeven.

Koen Daniëls: U staat onder ede, en ik ga u de vraag opnieuw stellen. Is er een beleidsbepalende beslissing van uw hiërarchisch kabinet geweest die stelde dat de OVAM geen stalen mocht nemen? Of is er een beleidsbepalende beslissing geweest dat je stalen moest nemen in Zwijndrecht? Ik wil weten wat er is beslist. Maar ik kom eerst tot mijn eerste vraag: is er een beleidsbepalende beslissing geweest die stelde dat de OVAM geen stalen mocht nemen in Zwijndrecht, ja of neen?

Henny De Baets: Het verslag van de vergadering zegt – ik kan dat nu opnieuw bovenhalen – dat de OVAM geen... De eerste keer was het geen initiatief nemen of erbij betrokken worden

Koen Daniëls: Ik heb niet goed verstaan wat u gezegd hebt.

Henny De Baets: Ik moet het dan opnieuw gaan opzoeken, letterlijk.

Koen Daniëls: Dat ging over de communicatie. Dat er geen initiatief mocht worden genomen.

Henny De Baets: Dus u vraagt me nu ...

Koen Daniëls: Ik zal mijn vraag nog eens duidelijk stellen. Ik kan ze blijven herhalen. Is er een beleidsbepalende beslissing geweest vanuit het bevoegd kabinet dat stelt dat de OVAM geen onderzoeken mocht gaan doen in Zwijndrecht?

Henny De Baets: Op de vergadering van 27 september 2017 om 14.00 uur heb ik als verslag: "De minister wenst dat de OVAM geen initiatief neemt inzake communicatie of erbij betrokken wordt. BAM/Lantis heeft zelf voldoende ervaring met betrekking tot bewonerscommunicatie."

Koen Daniëls: Dat gaat over communicatie, waarvan ik net gevraagd heb hoeveel ervaring de OVAM heeft met bewonerscommunicatie, en hoeveel de BAM/Lantis er heeft. Maar dit is voor mij nu een niet onbelangrijke vraag en een niet onbelangrijk antwoord dat hier nu wordt gegeven. Want dat wil eigenlijk zeggen dat u daaruit hebt afgeleid dat de OVAM geen onderzoeken zou gaan doen. En dat is niet onbelangrijk.

Dan is er het rapport-Tytgat. Maar ik denk dat we professor Tytgat hier ook nog gaan uitnodigen, collega's. Maar mijn vraag is: er zijn die vijf versies van het rapport-Tytgat, is de conclusie veranderd tussen het eerste en het laatste rapport? Het gaat over de conclusie die professor Tytgat naar voren schoof. Was die anders?

Henny De Baets: Ik denk dat de echte uitspraken rond de waarden waarboven hij risico's zag, er gekomen is in de versie van...

Ann Cuyckens: In de verschillende versies zijn er aanpassingen gekomen in het waardenvoorstel van professor Tytgat. In de eerste versie is hij ook nog voor een stuk teruggefallen op hetgeen er was in het beschrijvend onderzoek. Nadien is hij dan uiteindelijk gekomen tot die 104,7²⁸. Maar in die zin denk ik dat dat vandaag ook wel al duidelijk is geworden uit de meetresultaten die er waren, en dat we dan die toetsing hebben gedaan. En op die manier konden die conclusies wel verder doorgetrokken worden.

Koen Daniëls: U hebt daarstraks gezegd dat er nog een aantal opmerkingen gemaakt zijn, ook door andere partijen, bij het rapport-Tytgat. En het volgende vind ik nu wel iets belangrijks – de vraag is daarnet ook al door een collega aangehaald. Mogen wij ervan uitgaan dat, als een rapport van bodemdeskundigen, als een rapport van professor Tytgat bij u passeert, u het ook eens bent met wat daar instaat? Want u zei daarnet: "Wie zijn wij om een professor toxicologie te controleren?" Maar dan kom ik ook bij het punt van de bodemdeskundige, iets waar we vandaag al heel veel over gesproken hebben, collega's. Daarvan zegt u: "Ze moeten geaccrediteerd zijn, ze moeten erkend zijn." Maar wordt daar nog een toets op gedaan? Ik zie dat u knikt, dus daar wordt nog een toets op gedaan. Dat is niet onbelangrijk.

Henny De Baets: Wel, ik heb daarjuist uitgelegd dat er een heel kwaliteitsborgingssysteem is over die erkende bodemdeskundigen. En mevrouw Cuyckens kan misschien eens volledig uitleggen hoe de auditering dan in elkaar zit? We zijn dan nog een tijdje bezig, maar we gaan dat doen. Het gaat over welke controles daar op zitten en hoe dat loopt.

Koen Daniëls: U mag van mij uitleggen welke controles er gebeuren, maar ik wil vooral weten, als een dergelijk rapport bij u passeert, en dat gaat in het dossier, of wij er dan van mogen uitgaan dat dat in orde en conform is?

Ann Cuyckens: U weet ondertussen ook dat dat sinds 2018 wel aangepast is. Voor 2018 deden wij inderdaad conformverklaringen over onderzoeken – over oriënterende en beschrijvende onderzoeken – over saneringsprojecten en dergelijke meer. Sinds 2018 is dat aangepast, en doen wij geen conformverklaringen meer over oriënterende, beschrijvende onderzoeken. Wanneer er nu een oriënterend of beschrijvend bodemonderzoek toekomt, gaan wij niet meer toetsen of de standaardprocedure is gevolgd

²⁸ 100 µg/kg DS (i.p.v. 104,7).

en gaan we de juistheid of de volledigheid niet meer toetsen. Dat doen wij inderdaad niet meer.

Wat doen we wel? Wij hebben een kwaliteitssysteem uitgebouwd, en dat betekent dat wij voor elke deskundige zo'n dossier hebben. Daarin zitten dan enerzijds gegevens over eventuele klachten over de deskundigen in kwestie. Maar daar zit bijvoorbeeld ook in dat wij toch nog een aantal steekproeven doen van die onderzoeken. Op die manier zien we of we bij die deskundige abnormaliteiten tegenkomen. Maar dat wordt puur vanuit de kwaliteitsborging gedaan. De saneringsprojecten en de eindevaluatieonderzoeken krijgen nog wel een conformiteit door de OVAM.

Als wij effectief audits doen bij de deskundigen – dat is nog een ander aspect in het kader van het kwaliteitsdossier – gebeurt dat enerzijds op het procesmatig vlak. Dat gaat over welke aspecten ze meenemen naar kennisdeling, welke software ze gebruikt hebben. Hoe gebeurt die kennisdeling intern, waarmee houden zij rekening, hoe communiceren ze onderling? Dat gaat echt over allerlei processen binnen hun bedrijf. Wij gaan daar ook ter plaatse. Daarnaast is er natuurlijk ook de technische audit. In dat kader nemen we een aantal dossiers, en die nemen we van naaldje tot draadje door. We bekijken of de standaardprocedures en dergelijke gevolgd zijn. Dat nemen we in detail door.

Alles in verband met veldwerk wordt daar ook mee in opgenomen. Dan gaan we ter plaatse en de deskundige moet zijn planning doorgeven: waar gebeuren er boringen en dergelijke. Op dat moment kijken we ook of die stalen op een correcte manier uitgevoerd worden. Worden de verschillende procedures die samenhangen met staalafnames op een correcte manier ingevuld? Ook dat is natuurlijk een belangrijk gegeven.

Ik weet niet of dat al een antwoord is op uw vraag?

Henny De Baets: En misschien ter aanvulling: die audits gebeuren ook door gespecialiseerde auditoren. Voor de technische audits is dat VITO, dacht ik, en voor de procesaudits Kiwa Belgium. Dat zijn gespecialiseerde auditoren.

Ann Cuyckens: Voor de technische audits doen we dat samen met VITO.

Koen Daniëls: Oké. Ik wil nog even naar de sanering. Er werd daarnet gesproken over de waterzuivering op het terrein van 3M. Maar er zou ook het stuk sanering nodig zijn verderop, richting Zwijndrecht. Dat water wordt toch niet meegenomen door de waterzuivering die op de terreinen van 3M staat?

Johan Ceenaeme: De grondwateronttrekking in het bodemsaneringsproject bestaan uit ongeveer een negental onttrekkingsfilters. Die zorgen er dus voor dat het grondwater daar wordt onttrokken. En zoals het daarnet ook al werd gezegd, is het de bedoeling van dat bodemsaneringsproject om de verdere verspreiding van de grondwaterverontreiniging tegen te gaan. Dat is een van de doelstellingen daarvan. Dus op die punten die buiten het terrein liggen, zoals de Blokkersdijk, staan er inderdaad geen onttrekkingsfilters. Maar de doelstelling is om de verdere verspreiding tegen te gaan. Op die manier wordt die grondwaterverontreiniging zoals die daar bestaat, beheerst, zodat die bijvoorbeeld ook niet verder gaat verspreiden naar de tweede watervoerende laag.

Dat opgepompte water wordt gezuiverd in de bedrijfswaterzuiveringsinstallatie van 3M. Ook voor de lozingsnorm die daar wordt gehanteerd hebben wij ons gealigneerd met de lozingsnorm zoals die was vastgelegd in de omgevingsvergunning.

Koen Daniëls: Is er bij de OVAM op een bepaald moment het idee geweest dat we de verdere verspreiding moeten tegengaan, maar ook dat we de vervuiling moeten aanpakken die er al zit, op het grondgebied waar mensen wonen? Is dat op een bepaald moment naar boven gekomen? Wat gaan we daarmee doen?

Johan Ceenaeme: Een tweede onderdeel van het bodemsaneringsproject was de monitoring van de grondwaterkwaliteit in de omgeving. Die had betrekking op de grondwaterkwaliteit ter hoogte van de Blokkersdijk, maar ook op de oppervlaktewaterkwaliteit in de vijver van de Blokkersdijk. Het had anderzijds ook betrekking op het deel ten zuiden van de E34 op een aantal peilbuizen, de zogenaamde Z-peilbuizen. Die stonden ten zuiden van de E34 en daar werd de kwaliteit ook opgevolgd. Dat was zelfs een onderdeel van het bodemsaneringsproject. Daarvan is vastgesteld dat de concentraties lager lagen dan 1 microgram per liter in die peilbuizen. En in de meetcampagne die liep van 2006 tot 2014 – een beschrijvend bodemonderzoek – werd vastgesteld dat er geen verdere toename was, en dat de concentraties die daar werden vastgesteld – onder 1 microgram per liter – beschouwd moesten worden als veilig, als geen probleem vormend. In een eindevaluatieonderzoek in 2014 is dat onderdeel van het bodemsaneringsproject dan ook afgesloten.

Koen Daniëls: Dus u kende die gegevens, dat was in 2014. Met de evoluties die er zijn in de wetenschap is dat, zoals hier, opnieuw vastgepakt, met daarbij de vraag: moeten we daar iets doen?

Johan Ceenaeme: Inderdaad. Sinds 2019 is ook de meting van de grondwaterkwaliteit nu een onderdeel van het nieuwe beschrijvend bodemonderzoek dat moet worden uitgevoerd. Want zoals u zult weten – het is hier vandaag ook al toegelicht – bedraagt de bodemsaneringsnorm²⁹ voor PFOS en PFOA, die intussen door de OVAM is vastgelegd, 0,12 microgram per liter. Dus die is eigenlijk verlaagd. En dat is een element dat in het nieuwe beschrijvend bodemonderzoek zal moeten worden meegenomen.

Koen Daniëls: Ik ben maar een eenvoudige volksvertegenwoordiger, maar als we in 2014 op 1 microgram zitten, en vandaag is de norm 0,12, dan zegt iets in mij dat we geen drie jaar moeten wachten – 2019 tot 2022 – voor dat beschrijvend onderzoek, want we weten eigenlijk vandaag al dat daar een probleem is.

Johan Ceenaeme: Misschien wil ik hier ten eerste ook nog even benadrukken dat de waarde van 1 microgram per liter die gehanteerd is, over een drinkwaternorm ging in het beschrijvend bodemonderzoek. Die 0,12 is nu een bodemsaneringsnorm³⁰. Het is niet zo dat die bodemsaneringsnorm³¹ onmiddellijk een aanleiding is om te moeten saneren. Dat hebben we vandaag ook al proberen toe te lichten. Voor wat betreft nieuwe bodemverontreiniging is dat inderdaad een bepalende factor, maar voor historische bodemverontreiniging en voor niet-genormeerde parameters is dat een signaalwaarde, die aanduidt dat verder onderzoek noodzakelijk is. Maar het is niet onmiddellijk een gegeven dat aanduidt dat er effectief een risico uitgaat van die verontreiniging. Want we blijven in dat beschrijvend bodemonderzoek nog altijd zitten met een risicogebaseerde aanpak.

Koen Daniëls: Ik krijg nu ter plekke een sms binnen van iemand in Zwijndrecht. Ik ga gewoon de vraag stellen: "Wil dit nu zeggen dat mijn putwater oké is of niet?"

Johan Ceenaeme: Dan is de vraag op welke manier dat putwater wordt gebruikt. Putwater is niet geschikt voor consumptie, ik denk dat dat duidelijk is. Dat is al jaren zo vastgelegd, en dat zit ook al in het beschrijvend bodemonderzoek, in het bodemsaneringsproject.

Koen Daniëls: Ik zal meteen antwoorden: "Ik gebruik het voor mijn kippen, mijn groenten en mijn planten in huis, en om de auto te wassen."

²⁹ toetsingswaarde (i.p.v. bodemsaneringsnorm).

³⁰ Idem.

³¹ Idem.

Johan Ceenaeme: In de no-regretmaatregelen zitten er duidelijke aflijningen van waar dat grondwater nog voor kan worden gebruikt. Ik kan die persoon aanraden de no-regretmaatregelen te volgen.

Koen Daniëls: Dat is wat ik wil aantonen. Dat is waar ik naartoe wil, met dat verder onderzoek, met de gegevens die u hebt, beste mensen van de OVAM. We hebben het hier over die waarden in 2014, en je zegt dat je die bodem niet met dat water mag vergelijken, en dat het over drinkwaterkwaliteit gaat. Maar voor de inwoners, onze burgers, de mensen die wij vertegenwoordigen, is dat een technische uitleg. Ik kan die heel boeiend vinden, maar die mensen hebben gewoon de vraag of het nu veilig of niet veilig is. Dat willen zij weten. Die willen van de OVAM, van de organisatie die daarmee bezig, dus gewoon horen: ja of neen?

In het antwoord dat u nu gegeven hebt, dat je die normen niet mag vergelijken, en dat we dat verder moeten onderzoeken, hoort men die no-regretmaatregelen, dus het antwoord is dan 'niet gebruiken'. Dat is hoe mensen dat begrijpen. Ik zie dat u uw wenkbrauwen fronst, maar dat is hoe de burger daarnaar kijkt. We kunnen allemaal die termen gebruiken, maar ik kijk naar de burger die met die vragen zit.

Johan Ceenaeme: We begrijpen zeker de bezorgdheden van de burgers in Zwijndrecht. Wij, de OVAM, hebben ook zelf meegewerkt aan die toelichting voor Zwijndrecht. Op dat vlak denk ik dat de no-regretmaatregelen en ook de voorzorgsmaatregelen die werden ontwikkeld door ERM, een praktische vertaling zijn van heel die technische uitleg die daarachter zit over wat nu bodemsaneringsnormen zijn en wat drinkwaternormen zijn. Dat is een vertaling in de praktijk van wat je nu mag gaan doen met dat grondwater. Welke gewassen die je zelf teelt mag je consumeren? Mag je bijvoorbeeld nog die eieren consumeren? Dat zijn adviezen die wij geven over hoe je daarmee moet omgaan.

Koen Daniëls: Collega's, voorzitter, ik heb nog één vraag. Ik begrijp dat u heel ambtelijk blijft, binnen uw decreet. Maar ik ga u een andere vraag stellen: wat moet er in het decreet dan gewijzigd worden opdat u, als er zich opnieuw een gelijkaardige situatie voordoet, wel een staal kunt gaan nemen in Zwijndrecht? Wat moet daar dan in wijzigen? Dat is dan een job voor ons.

Ann Cuyckens: Ik zal misschien eerst toch nog even ingaan op die staalafnames en de mogelijkheden daartoe, en of daar een opdracht toe werd gegeven.

Ik wil toch nog eens duidelijk zeggen dat er in het kader van het kabinetsverslag van 27 september 2017 duidelijk werd aangegeven dat 'de minister wenst dat de OVAM geen initiatief neemt inzake communicatie of erbij betrokken wordt. BAM/Lantis heeft zelf voldoende ervaring met betrekking tot bewonerscommunicatie.' Op dat moment was het duidelijk dat de OVAM hier geen proactieve communicatie gaat opnemen of erbij betrokken wordt. Mochten wij wel stalen gaan nemen, dan zouden wij ambtshalve die stalen moeten gaan nemen, en dan ga je op die manier in tegen de opportuniteitsbeslissing die er op dat moment is genomen om niet te communiceren. Dat is ook een daad die op dat moment niet direct vanuit je rol, je legaliteitsprincipe kan worden onderbouwd. Ik wilde dat toch nog eens heel duidelijk stellen.

In verband met de decretale initiatieven denk ik dat dat inderdaad de bevoegdheid is van de decreetgever. Ik denk niet dat het aan ons is om daar nu uitspraken over te doen.

Koen Daniëls: Maar ik vraag het u concreet. Als u zegt dat jullie dat niet mogen, niet kunnen, dan is er een rechtsgrond die u tegenhoudt. Mijn vraag is welke rechtsgrond. Welk artikel en welk decreet houdt u tegen om dat te doen?

Ann Cuyckens: Er wordt in het Bodemdecreet niet gesproken over het feit op zich dat de OVAM stalen neemt. In het Bodemdecreet is er een procedurele werking voorzien rond oriënterend, beschrijvend onderzoek. Daar is een heel decretaal proces in weergegeven. Daar staat niet in dat de OVAM her en der in Vlaanderen stalen gaat nemen.

Koen Daniëls: Mijn eerste regel in recht was: wat niet verboden is, is toegelaten. Ik heb nog één heel concrete vraag, voorzitter. Zouden uw conclusie en uw advies, naar aanleiding van het eerste en het laatste rapport-Tytgat, dus die verschillende versies, anders zijn geweest ten aanzien van wat er gebeurd is in de stappen die zijn gezet bij BAM/Lantis? Ik heb het dus over het eerste en het laatste rapport.

Ann Cuyckens: Wij hebben de verschillende versies van de rapporten-Tytgat getoetst aan de hand van de gegevens die op dat moment voorhanden waren. En ik denk dat onze conclusie vandaag, in de loop van de dag, al duidelijk is geweest.

Koen Daniëls: Dus uw beslissing is dezelfde. Ik heb dan toch nog één technische vraag. Naar aanleiding van de dading zegt u dat u de dading zelf, de tekst zelf niet hebt gezien. Maar u hebt daarnet wel verwezen naar het feit dat jullie hebben gesproken over de manier waarop er kan worden omgegaan met die vervuiling, die zogenaamde veiligheidsberm. Was u dan wel of niet betrokken bij die technische vergaderingen, waarvan er onderdelen in die dading zitten?

Henny De Baets: Het enige wat ik in de mails terugvind, ging over de mogelijkheid van stockage van vervuilde gronden op de 3M-terreinen. Dat heb ik daarjuist ook al gezegd. Maar die dading is een juridisch instrument. Dat woord is zelfs nooit gebruikt.

Koen Daniëls: Maar u of de mensen van de OVAM zijn dus enkel betrokken geweest bij vergaderingen over de stockage? Dan zal ik mijn vraag anders stellen.

Ann Cuyckens: Deze namiddag hebben zowel Dirk Dedecker als Johan Ceenaeme daar al op geantwoord, ook met de terugkoppeling naar de toenmalige dossierhouder ter zake. Meer kan ik daar ook niet op zeggen.

Koen Daniëls: Ik stel de vraag scherper, omdat ik inderdaad meer wil weten.

Ann Cuyckens: Maar meer kunnen we daar niet op antwoorden.

Henny De Baets: Volgens mij is het woord dading zelfs ...

Koen Daniëls: Maar ik heb het niet over dading. Ik heb het over vergaderingen, over technische elementen die later in die dading zijn terechtgekomen. Ik heb het niet over de dading. Ik zal het anders zeggen. Ik vraag u niet of u bij de dading betrokken was. Daar bent u duidelijk in: neen. Ik stel u wel een andere vraag. Er zijn technische vergaderingen geweest met BAM/Lantis, waar, volgens mijn info, wel medewerkers van de OVAM aanwezig waren. En ik vraag u of dat juist of niet juist is.

Dirk Dedecker: Dat is correct, zoals ik al aangegeven heb.

Koen Daniëls: Dat is correct? Oké, dank u wel.

De voorzitter: Ik wil zelf ook nog even op iets doorgaan. U merkt dat dat toch wel het cruciale punt is, ook in onze onderzoekscommissie. Collega Daniëls is er heel hard op doorgegaan. Excuseer dat ik er nog eens naar pols.

U verwijst telkens naar het verslag van het kabinetsoverleg waar wordt gezegd dat de minister wenst dat de OVAM geen initiatief neemt inzake de communicatie noch erbij betrokken wordt. Collega Daniëls vraagt dan zeer terecht of ook werd beslist dat de OVAM geen verder onderzoek mag doen. Dan gaat u telkens opnieuw terug naar dat verslag. Maar ik zou u toch nog eens willen attenderen op die interne mail van u, mevrouw Cuyckens, van dezelfde dag, die u daarstraks als het interne verslag hebt aangeduid. Daarin staat: "Ik heb intussen van het kabinet de uitdrukkelijke opdracht gekregen dat we geen trekkersrol mogen opnemen in het dossier naar communicatie en zelf geen onderzoek mogen uitvoeren ter controle van het woongebied." Kunt u dat bevestigen?

Ann Cuyckens: Ik kan die mail bevestigen, ja.

De voorzitter: Daar blijkt dan toch uit dat op dat kabinetsoverleg niet alleen werd gezegd dat er geen communicatie mag zijn, maar ook dat er geen onderzoek mag worden uitgevoerd ter controle van het woongebied?

Ann Cuyckens: Ik kan alleen herhalen wat ik daarnet heb gezegd. Dat er geen trekkersrol zou zijn in het kader van communicatie noch dat we erbij betrokken worden. Indien je daar inderdaad stalen zou nemen, zou dat ingaan tegen die opportuniteitsbeslissing om niet te communiceren. Ambtshalve wordt er gevraagd of we legaal kunnen optreden. Verder kan ik mij ook niet meer woordelijk herinneren wat daar allemaal op dat kabinetsoverleg is gezegd. Dat is vier jaar geleden. Mijn excuses dat ik dat niet kan.

De voorzitter: Dat begrijp ik. Maar ik maak uit die interne mail toch op dat door het kabinet zowel is gezegd dat er geen communicatie mag zijn, alsook dat verder onderzoek niet nodig is, niet wenselijk. U hebt al ten overvloede geduid dat om te kunnen communiceren er ook bijkomend onderzoek moet zijn. Dat is inderdaad een opportuniteitsbeslissing die is genomen door het kabinet. Dat is, denk ik, wel een cruciale vraag.

Ann Cuyckens: Ik kan alleen maar verwijzen naar wat in de dossierstukken zit en naar wat we daarnet al hebben verklaard. Meer heb ik daar niet aan toe te voegen.

De voorzitter: Begrijp ik het dan ook goed dat door die beslissing om geen verder onderzoek te doen in de woonwijken, door het feit dat er geen waarden zijn of dat er op dat moment geen waarden waren in Zwijndrecht, AZG ook niet in actie is kunnen treden en maatregelen heeft kunnen nemen, zoals bijvoorbeeld de maatregelen die er nu zijn: geen eitjes meer eten, geen groenten meer telen? Dat is de consequentie daarvan, toch?

Henny De Baets: Ik denk dat de bevoegdheid van AZG de preventieve gezondheidszorg is. Dat is hun kerntaak. Dan is het de vraag wie wie moet informeren.

De voorzitter: Dat klopt. Als er afwijkende PFOS-waarden gevonden zouden zijn op dat moment ... Stel dat er op dat moment toch onderzoek zou gebeuren en dat er afwijkende PFOS-waarden worden gevonden in de woonomgeving van Zwijndrecht, en de OVAM krijgt die gegevens binnen: is dat dan het moment dat jullie aan AZG zeggen "Hey, we hebben hier een serieuze vervuiling in woongebied" en dat dan het agentschap wordt ingeschakeld om te bekijken of er bewarende maatregelen nodig zijn? Gaat dat in andere gevallen op die manier?

Henny De Baets: Er is een samenwerkingsprotocol met AZG dat zegt dat als er veiligheids- en voorzorgsmaatregelen te nemen zijn in het kader van het Bodem-saneringsdecreet, volgens artikel 69 en volgende, dat dan het samenwerkingsprotocol met AZG in werking treedt, zoals het nu vanaf 1 april met de strenge waarden in werking is getreden.

De voorzitter: Dat is voor mij heel erg duidelijk. Ik geef nu het woord aan wie nog geen vragen heeft gesteld. Ik stel voor dat nu alleen nog heel punctuele vragen worden gesteld. Ik denk dat we nu toch stilaan bij de essentie gekomen zijn.

De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo: Ik heb twee punctuele vragen. Vooral omdat we moeten vaststellen dat we toch een aantal toeschouwers hebben die deze onderzoekscommissie volgen en daar misschien ook in de pers over rapporteren.

Ik wil terugkomen op een van mijn eerste vragen, van ondertussen bijna 11 uur geleden.

Mevrouw De Baets, u hebt gezegd dat er nooit normen werden overschreden. Ik kan u niet letterlijk citeren, want ik heb het verslag natuurlijk nog niet. Maar het kwam erop neer dat er nooit normen werden overschreden waardoor er een signaal zou zijn geweest dat er een

humaantoxicologisch risico zou zijn geweest. Tot het normenkader in 2020 werd aangepast naar aanleiding van de veel strengere voorlopige EFSA-richtwaarden. Ik herhaal mijn vraag van deze morgen. Wanneer stelde de OVAM indicaties van risico's voor mens en leefomgeving vast bij het confronteren van de data die u had met de normen of de waarden?

Henny De Baets: Ik herinner het mij niet woordelijk, maar wellicht zal ik gezegd hebben: altijd met de gegevens die op dat moment beschikbaar waren, hebben wij gezegd dat ... Ik heb dat de hele dag proberen aan te geven.

Stijn De Roo: Dat klopt. Maar op welke datum dan? Welk jaar? Welke maand? Wanneer hebt u vastgesteld dat, met de inzichten die er toen waren, er wel actie moest worden ondernomen?

Ann Cuyckens: Wij hebben in juni 2021 aan de hand van bijkomende stalen extra acties ondernomen richting 3M.

Stijn De Roo: Dank u wel. Dan mijn tweede punctuele vraag. Er zijn vandaag een aantal foutjes en feitelikheden ontstaan. Op 27 september³² heeft er om 14 uur een overleg plaatsgevonden tussen de OVAM en het kabinet. Ik heb uit de stukken de aanwezigen genoteerd: Hugo Geerts, Henny De Baets, Luc Goeteyn, Ann Cuyckens, Danny Wille. Kunt u mij bevestigen dat dat de aanwezigen waren? Kunt u mij bevestigen dat de toenmalig bevoegde minister Schauvliege niet op dat overleg aanwezig was?

Henny De Baets: De minister was zeker niet op dat overleg aanwezig.

(pleegt overleg)

Mag ik eens het verslag?

Ik lees dezelfde namen: Hugo Geerts, Henny De Baets, Luc Goeteyn, Ann Cuyckens, Danny Wille.

Stijn De Roo: Wie heeft dat verslag gemaakt?

Henny De Baets: Ik denk Danny Wille.

Ann Cuyckens: In die periode maakte Danny Wille gewoonlijk het verslag. Ik ga er dus van uit dat hij dat toen ook heeft gedaan.

Stijn De Roo: Danny Wille dus.

Voorzitter, dat waren mijn twee punctuele vragen.

De voorzitter: Mevrouw Perdaens heeft het woord.

Freya Perdaens: Ik heb drie korte vragen, gewoon om heel duidelijk te zijn.

Ik keer even terug naar die extrapolatie. U hebt dat, nadat u het verslag ontving, uit dat verslag laten schrappen. Werd dit al of niet besproken? Mijn ervaring is dat in een verslag staat wat er werd besproken in een vergadering. Is dit dan niet besproken op de vergadering, of hebt u de extrapolatie reeds op die vergadering gecontesteerd?

Henny De Baets: Ik herinner mij dat echt niet meer volledig. Het is heel lang geleden. Ik weet alleen hoe ik toen heb gereageerd, omdat ik vond dat daar dingen in stonden waar ik echt niet mee akkoord was.

³² 2017 toevoegen.

Freya Perdaens: Naar alle waarschijnlijkheid zal uw reactie niet veel anders geweest zijn eerder dan later. Dat is begrijpelijk.

Hier werd aangegeven dat op het overleg van 27 september³³ dat daarstraks werd aangehaald, waarvan het verslag al meermaals werd doorgenomen, de OVAM geen dingen diende te communiceren en geen trekkersrol diende op te nemen. Is dat, naar uw weten, ook zo gecommuniceerd aan BAM/Lantis door het kabinet en door uzelf: dat de trekkersrol dus zeker niet door de OVAM zou worden opgenomen en dat de communicatie aan henzelf was?

Henny De Baets: Daarvoor moet ik opnieuw het mailverkeer bekijken. Normaal gezien is hier alles in weergegeven wat er is aan mailverkeer.

Freya Perdaens: Tot slot, er werd al heel erg duidelijk uitgelegd waarom er niet gemeten kon worden als er niet gecommuniceerd zou worden. Wie zou, naast de OVAM, een onderzoek mogen gedaan hebben in het openbaar domein in Zwijndrecht op dat moment? Wie had dat, naast de OVAM, mogen of kunnen doen, toen?

Ann Cuyckens: De lokale besturen hebben daartoe de bevoegdheid om dat te kunnen doen.

Freya Perdaens: Hartelijk bedankt. Dat waren mijn vragen.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Voorzitter, collega's, ik wil toch nog even teruggaan naar mijn beginpleidooi en naar een aantal communicaties van 27 september. Ik heb daarstraks gezegd dat in punt 15 van het overleg tussen de OVAM en kabinet er inderdaad wordt gesproken en wordt geschreven dat "de minister ..." – maar we hebben net gehoord dat de minister wel niet aanwezig was – "... wenst dat de OVAM geen initiatief neemt inzake communicatie of erbij betrokken wordt. BAM/Lantis heeft zelf voldoende ervaring met betrekking tot bewonerscommunicatie." Als het over bewonerscommunicatie gaat – en ik heb volgens mij daarstraks al een link gelegd omdat het hier ook duidelijk gaat over de inrichting van de werfzone ten oosten van Antwerpen ter hoogte van Blokkersdijk en Sint-Annabos en de verkeerswisselaar – heb ik althans het gevoel dat het hier duidelijk over projectcommunicatie gaat. Ik vind het dus zeer normaal dat de OVAM daar geen rol in opneemt. Dat staat hier heel duidelijk in het verslag.

Op 27 september – voor alle duidelijkheid, het overleg was om 14 uur – om 16 uur heeft de heer Collet naar mevrouw Cuyckens een mail gestuurd waarin staat opgenomen: "Hierdoor bestaat er nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden en de daarbij horende blootstelling van de bewoners. Om deze onzekerheid weg te werken, zal de OVAM een screening op PFAS uitvoeren in de woongebieden in de omgeving, dorpskern Zwijndrecht en Regattawijk."

Op 27 september om 17.30 uur mailt mevrouw Cuyckens aan de heer Collet: "Ik heb intussen van het kabinet de uitdrukkelijke opdracht gekregen dat we geen trekkersrol mogen opnemen in dit dossier naar communicatie en zelf geen onderzoek mogen uitvoeren ter controle van het woongebied." Zoals ik daarstraks al zei, vind ik het zeer bizar dat, als de OVAM het zo belangrijk vindt dat er bijkomend onderzoek gebeurt, en dus bijkomende metingen gebeuren, dit niet in het verslag staat opgenomen van het overleg dat ze drieënhalve uur voordien hebben gehad, maar dat wel in een interne communicatie zo'n belangrijk en toch wel zwaarwichtig element naar een ondergeschikte wordt gecommuniceerd.

Vervolgens moet ik vaststellen dat op 27 september om 19 uur mevrouw De Baets opnieuw eigenlijk de volledige mail van de heer Collet – zijnde met bijkomend onderzoek – wel

³³ 2017 toevoegen.

degelijk communiceert aan BAM/Lantis. Dus, moet ik daaruit dan afleiden dat mevrouw De Baets, die ook in het overleg met het kabinet zat, althans niet heeft gehoord dat daar is gezegd dat er geen bijkomende metingen mogen gebeuren in het woongebied?

Dat is op enkele uren gebeurd. Het zijn ongelooflijk belangrijke woorden. Het zijn ongelooflijk belangrijke beslissingen. Als de OVAM zelf zo overtuigd was dat het in dit proces heel cruciaal was, dan begrijp ik niet dat het niet is opgenomen in het verslag. Ik begrijp ook niet dat er geen verweer zou zijn geweest van een secretaris-generaal die zegt: "Excuseer, minister, het is cruciaal dat er bijkomend onderzoek kan gebeuren want u verhindert ons eigenlijk ons werk te doen". Tenzij, de OVAM het eigenlijk niet zo cruciaal vond, omdat er geen humaan toxicologisch risico was en omdat eigenlijk – volgens de gegevens die de OVAM op dat moment had – de conclusie kon worden getrokken, volgens de normen en zo meer, dat het niet zo noodzakelijk of dringend was om bijkomende metingen te doen.

Iets begrijp ik niet in het hele verhaal. Iets klopt er niet. Ik kan me niet inbeelden dat een minister, zonder verweer, dit zou kunnen besluiten ten aanzien van een toch wel – excuseer, ik heb echt respect – respectabele instelling als de OVAM.

U mag reageren.

Henny De Baets: Het ene is tussen Filip Collet en Ann Cuyckens, ik ga haar daar op laten reageren.

Voor het andere wil ik opnieuw mijn mail lezen van 14 september 2017 waarin staat: "... geeft aan dat er geen risico zou bestaan voor de volksgezondheid." Het is over de hele lijn hetzelfde; ik ben altijd hetzelfde blijven vertellen: als je een volledig beeld wou van eerst de verontreiniging en dan de risico's – want dat is eigenlijk nog een verschil, moet je inderdaad bijkomende onderzoeksdata stellen. Meer wil ik daar niet over kwijt; ik heb er ook niet meer informatie over. Op dat moment is er aan de minister een eerlijke communicatie gegeven van de feitelijke situatie en over hoe de toetsingen zijn gebeurd. Ik neem ook aan dat een kabinetsmedewerker praat namens een minister. De minister was inderdaad niet aanwezig.

Ann Cuyckens: Ik kan ook niet veel meer toevoegen dan wat er letterlijk in het dossier is terug te vinden. Er is misschien nog wel één aspect: de context van het humaan toxicologisch risico is hier al veelvuldig aan bod gekomen. De mail van Filip Collet aan mij van 16.08 uur, waar u naar verwijst, zegt inderdaad nog dat de OVAM een screening zal uitvoeren. De mail van diezelfde dag die 's avonds door de administrateur-generaal is verstuurd, houdt nog altijd de lijn aan die we altijd hebben aangegeven: wil men volledig uitsluitel, dan gaat men inderdaad bijkomende onderzoeksdata moeten doen. In die zin verschilt de mail met die van Filip Collet. Dat kan ik er nog wel aan toevoegen.

Tinne Rombouts: Men blijft heel duidelijk verder bouwen op het feit dat bijkomend onderzoek noodzakelijk zou zijn. Ik vind dat toch zeer bizar. Ik vind het zeer raar dat, als de OVAM effectief overtuigd is dat het onderzoek noodzakelijk is, men dan stelt: 'Oké, we leggen ons erbij neer'. Men bouwt er bovendien ook op verder en men blijft aangeven dat er bijkomende onderzoeken nodig zouden zijn, als – en dat is inderdaad een nuance die wordt toegevoegd – we inderdaad een volledig beeld willen hebben.

Ik heb daar nog een tweede vraag bij. U zegt dat – als we inderdaad een volledig beeld willen hebben – we meer gegevens moeten hebben. De vraag is dan: hoe noodzakelijk achtte de OVAM dat? Omgekeerd, heb ik heel duidelijk begrepen van mevrouw Cuyckens dat elke onderzoeksvraag terdege moet worden onderbouwd. In 2021 hebben we bijkomende metingen moeten doen en we hebben het best lastig gehad om dat goed onderbouwd te krijgen. Dat heb ik in de loop van deze namiddag toch begrepen. We moeten er bovendien rekening mee houden dat het al met het nieuwe normenkader is gebeurd. Met andere woorden, er kan eigenlijk worden van uitgegaan dat, als we de

metingen die we allemaal kennen, toepassen op het nieuwe normenkader, er al een hoger risico is, wat risico-inschatting betreft. Het zou dus beter moeten kunnen worden onderbouwd om bijkomende metingen te doen, dan in 2017. In 2017 was er een normenkader waarbij de toenmalige metingen aangaven dat er geen humaan-toxicologisch risico was. De onderbouwing zou waarschijnlijk veel moeilijker zijn geweest. Of, bij deze de vraag: waren die onderbouwingen klaar? Was het voor u duidelijk dat er bijkomende metingen moesten gebeuren en dat u dat op die manier ook kon realiseren? Hebben, met andere woorden, de beide ministers ook de vraag gekregen: 'Zo zien wij dat om dit aan te pakken. Wij willen de bijkomende metingen gaan doen.' Is die vraag al dan niet gesteld aan de ministers?

Ann Cuyckens: De context van 2017 is inderdaad verschillend van die van 2021. Uit alle communicatie van 2017 komt duidelijk naar voren dat er toen geen sprake was van een direct humaan risico. Dat zijn aspecten die men moet meenemen in een onderbouwing als men iets verder zou willen of kunnen doen.

Ik heb daarstraks ook gezegd dat we in de bespreking op 12 oktober 2017 inderdaad de decretale mogelijkheden hebben toegelicht. Het is in die zin wel aan bod gekomen om de onderzoeksdata toch te kunnen stellen. We hebben dan naar mogelijkheden gezocht om het te laten aansluiten bij de saneringsplichtige.

Tinne Rombouts: Welke mogelijkheden waren er dan in het kader van het Bodemdecreet?

Henny De Baets: Dat zit allemaal in het mailverkeer.

Tinne Rombouts: Gaat het dan over het oriënterend bodemonderzoek? Gaat het over die pistes?

Henny De Baets: U kent de procedure van een Bodemsaneringsdecreet, gaande van oriënterend bodemonderzoek tot beschrijvend bodemonderzoek tot bodemsaneringsproject tot de bodemsaneringswerken. In al die stadia is nagegaan wat wij kunnen doen. Op een bepaald moment is er zelfs gekeken of we het opnieuw konden opengooien naar een oriënterend bodemonderzoek. Er is gezegd: lukt niet. Zo zijn alle stappen nagekeken om dan tot de constatacie te komen: als je wil werken binnen het Bodemsaneringsdecreet en wil werken aan de saneringsplicht van 3M – wat ik dacht dat de bedoeling was, was daar op dat moment geen aanleiding toe.

Tinne Rombouts: Dus, rekening houdend met het feit dat we eigenlijk aan de saneringsplicht van 3M willen werken en we die piste moesten uitbouwen, was het niet aangewezen om op een andere manier te gaan werken, eventueel rond bijkomende onderzoeken.

Henny De Baets: Mevrouw, ik was niet op die vergadering, maar als ik de notities lees, dan zat men in de richting van werken binnen het Bodemdecreet.

Tinne Rombouts: Dus, wel bijkomende onderzoeken, maar werken binnen het Bodemdecreet.

Henny De Baets: Ja, en dan hebben we inderdaad het tweede gefaseerd BSP opgelegd.

Tinne Rombouts: Ik herhaal nog eens: wel doorwerken aan onderzoeken om het beter in kaart te brengen, maar binnen het Bodemdecreet. Dus, wel onderzoeken.

Henny De Baets: Er wordt ook gezegd: stalen nemen. Maar stalen nemen op zich ... 3M is nog nooit in gebreke gebleven. Het ambtshalve optreden van de OVAM ...

Tinne Rombouts: Was niet van toepassing.

Henny De Baets: Was en is. In welk kader moest dat dan gebeuren, als je wil werken in een wettelijk kader en de saneringsplicht van 3M opbouwen? Voorzorgs- en

veiligheidsmaatregelen, want in dat kader kan je ook stalen nemen, maar die waren er niet.

Tinne Rombouts: Ik vind het heel belangrijk dat we dit verhaal in zijn geheel te horen krijgen. Want u hebt ook gehoord dat ondertussen de nodige verwijten richting ministers gestuurd worden, dat zij koudweg beslist zouden hebben om geen bijkomende stalen te nemen en dat dat onverantwoord is. Maar als ik u goed begrijp, wil dit zeggen dat er een besluit genomen is – waarschijnlijk in overleg – waarbij alle mogelijke pistes overwogen werden, waarna wel degelijk gesteld is dat er verdere onderzoeken moesten gebeuren, dat dit nader bekeken moest worden, maar dan binnen het Bodemdecreet, om effectief de saneringsplicht bij 3M te kunnen blijven afdwingen. Ik denk dat dat een heel belangrijk ander kader en andere context is waarin de nodige besluiten genomen zijn. Ben ik correct daarin?

Henny De Baets: Dat lees ik in het verslag van 12 oktober 2017, maar zoals gezegd, was mevrouw Cuyckens daar aanwezig. In de beslissing van het kabinetsoverleg staan er twee zinnen. Ik weet ook niet meer welke redeneringen daar allemaal aan voorafgegaan zijn. Maar ik lees wel duidelijk in het verslag van Ann Cuyckens over de vergadering van 12 oktober 2017 dat men echt in de richting van het Bodemdecreet gedacht heeft. Ik zie ook dat er daaropvolgend tussen Filip Collet en Ann Cuyckens mailverkeer geweest is over wat er allemaal mogelijk is. Daar werden nog verschillende pistes bekeken, van een nieuw oriënterend bodemonderzoek tot een aanvullend beschrijvend bodemonderzoek. Op dat moment werd er dus zeker en vast aan die piste gedacht.

Tinne Rombouts: Dat is zeer duidelijk.

Henny De Baets: Ik herhaal dat ik niet aanwezig was op die vergadering.

Tinne Rombouts: Voor alle duidelijkheid: ik wil klaarheid krijgen. U voelt dat dit spanningen oplevert en dat bij iedereen de vraag leeft hoe het nu precies in elkaar zit. Daarom wil ik daar ook echt klaarheid over hebben en geen misinterpretaties, want ik denk dat niemand daarbij gebaat is. Ik heb een heel duidelijk antwoord gekregen. Dank u wel daarvoor.

Ann Cuyckens: Ik kan dat alleen maar volledig bijtreeden, want ik was toen wel op die vergadering, samen met onze woordvoerder. We hebben inderdaad zoveel mogelijk vanuit het Bodemdecreet alle opties onderzocht om op die manier te werken richting 3M, waar de saneringsplicht ligt, wat ook logisch is.

Tinne Rombouts: Dank u wel.

Ik heb nog een laatste vraag. Er werd al meermaals de vraag gesteld in welke mate de OVAM volledig onafhankelijk kan ageren, zeker als er noodzaak en/of risico's zouden zijn. Wat staalnames betreft: welke mogelijkheden heeft de OVAM om effectief op het terrein een keuze te maken en zelfs in privétuinen stalen te kunnen nemen? Ik denk daarbij aan een artikel van het Bodemdecreet, ik denk dat het artikel 171 is, waardoor de OVAM ook op het terrein de opdracht kan geven om stalen te nemen, mocht dat nodig zijn. Werd er ooit over gedacht om daarvan gebruik te maken? Zou dat een optie zijn, in bepaalde gevallen, om daar gebruik van te maken? Er werd namelijk al de vraag gesteld: wat verhindert u? Op een gegeven moment was het alsof u geen instrument zou hebben. Ik wilde dat gewoon uitgeklaard zien.

Ann Cuyckens: Dat artikel gaat over dwangmaatregelen die genomen kunnen worden. Natuurlijk moet er ook dan altijd nog een onderbouwing zijn.

Tinne Rombouts: Uiteraard. Er moet een motivering zijn. Dat werd eerder al gezegd.

Ann Cuyckens: De redenering blijft: je moet op dat moment nog altijd duidelijke aanwijzingen hebben. Of het nu gaat over dwangmaatregelen of veiligheidsmaatregelen,

wij kunnen op dat moment inderdaad onderzoeksdaten stellen. Maar dan moeten daar aanwijzingen voor zijn.

Tinne Rombouts: Dat is heel duidelijk.

Henny De Baets: Of ambtshalve, als de plichtige zijn plicht niet nakomt, wat ook niet het geval was.

Tinne Rombouts: Dat was inderdaad niet het geval. Maar alle gegevens die we hadden, gaven aan dat er geen humaan toxicologisch risico was.

Henny De Baets: Op dat moment en met de gegevens die er waren.

Tinne Rombouts: Dank u wel.

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Naarmate de avond vordert, wordt het hier toch wat speciaal. De hele discussie over die communicatie en die bewuste 27e september is er doordat u hebt aangehaald dat de OVAM enkel een trekkersrol zou opnemen als het binnen het Bodemdecreet past. Binnen dat Bodemdecreet denken we aan oriënterende bodemonderzoeken en aan beschrijvende bodemonderzoeken. Maar het is duidelijk dat de politiek dat op dat moment niet zo ziet. Ze worden een beetje zenuwachtig: er is daar vervuiling, maar misschien niet tot op het niveau van de saneringsdrempels. Dat is altijd zo: als er geen overschrijdingen van de saneringsdrempels vastgesteld worden, dan is er weinig reden om iets te vragen, om een bodemonderzoek te vragen. Of zie ik dat verkeerd? Ik ben geen specialist inzake bodem.

Henny De Baets: Wat bedoelt u precies met uw uitspraak dat de politiek een beetje zenuwachtig wordt?

Willem-Frederik Schiltz: Er kwamen signalen uit het politiek stuurcomité.

Henny De Baets: Ik herhaal dat de verslaggeving daarover aan mij bestond uit drie of vier zinnen. Daar stond zelfs niets in over communicatie.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is niet de vraag die ik stel. Ik zeg: de politiek was nerveus. Dat is een vaststelling, dat is geen vraag. De politiek was nerveus en had de wil om te communiceren. Dat is een vaststelling. En dan begrijp ik uit het overzicht van die uren en die interne mail dat er om 16 uur nog de veronderstelling was dat er toch het een en ander moest gebeuren. U hebt altijd aangehaald: neen, we kunnen alleen communiceren als er bijkomend onderzoek gebeurt. En er kan alleen bijkomend onderzoek gebeuren als dat binnen het Bodemdecreet past. Maar vandaag gebeurt er wel veel meer. En dat kan, heb ik goed begrepen. Maar nu wil ik uw interpretatie hebben. Vandaag kon het wel, zij het met wat getrek en geduw, omdat de normen nu strenger zijn en omdat er nu indicaties zouden zijn dat er meer overschrijdingen zijn dan toen het geval was, omdat toen de normen nog hoger lagen. Is dat juist?

Henny De Baets: Maar er loopt nu een tweede beschrijvend onderzoek.

Willem-Frederik Schiltz: Inderdaad. Dat is wat ik zeg.

U kunt geen stalen gaan nemen. Als leek stel ik me wel vragen. De politiek is nerveus en wil communiceren. U geeft aan: u kunt niet communiceren zonder dat u meer weet. De reflex is dan: zorg ervoor dat we meer weten. Als ik minister zou zijn of zou behoren tot de administratie, zou ik me afvragen: hoe kunnen we meer weten? Dat gaat niet, want binnen het Bodemdecreet kan dat alleen onder zeer specifieke, juridisch onderbouwde voorwaarden enzoverder. Maar potverdorie, in het Bodemdecreet staat toch ook wel, helemaal in het begin, het volgende over het beleid inzake bodemsanering: bodembeleid is beleid gericht op duurzaam bodembeheer, waarbij tegemoetgekomen wordt aan de

behoeften van de huidige generaties zonder de mogelijkheden van de toekomstige generaties om aan hun behoeften te voldoen, in het gedrang te brengen, en nog een aantal van die prachtige bewoordingen. Je kan toch bellen naar Zwijndrecht en vragen: het is misschien toch interessant om daar wat bodemstalen te nemen want wij hebben geen zicht op die vervuiling, die nog niet gevaarlijk is. Dat zijn verantwoordelijke politici, dat zijn burgemeesters en schepenen, die gaan niet gillend door de straat lopen: pas op, het is hier vervuild, we gaan allemaal dood! Dat zijn mensen waarmee je afspraken kan maken en waaraan je discreet kan vragen om een aantal bodemstalen te laten nemen om meer zicht op de situatie te krijgen. Is dat een piste die mogelijk is? Is dat een advies dat u aan de minister kunt geven, of een voorstel dat u kunt doen? Met andere woorden: ik heb de indruk dat die wijziging van wel naar niet communiceren, met heel die trein aan gevolgen en consequenties die daaraan hangt, iets wordt als een slang die zijn staart opeet. Heeft het kabinet zelf beslist? U hebt aangegeven daarnet: ja, het kabinet heeft beslist om uiteindelijk niet te communiceren en dus ook niet al die bijkomende dingen te doen. Maar hebben ze dat gedaan op uw advies of hebben ze dat zelf gedaan? We hebben dus al vastgesteld dat u niet beïnvloed bent, dat u autonoom uw administratieve opdracht kunt uitvoeren, uw ambtelijke opdracht kunt uitvoeren. Maar hebt u het kabinet geadviseerd om verdere stappen te ondernemen of te onderzoeken of er verdere stappen ondernomen konden worden of niet?

Henny De Baets: Ik herhaal: het schrijven ...

Willem-Frederik Schiltz: Dat schrijven is niet eenduidig. Daaruit kunnen we de context niet afleiden, daaruit kunnen we niet afleiden of de politiek u gevraagd heeft om niet verder te gaan. Ik zal het wat zachter uitdrukken dan de heer Daniëls, die vroeg of de politiek u gezegd heeft dat u niet verder mocht gaan. Ik zal het anders zeggen. Heeft de politiek u gezegd: we moeten hier niet mee verder gaan om tal van redenen? Of hebt u de minister of het kabinet geadviseerd "Minister, het is moeilijk om hiermee verder te gaan aangezien we binnen het Bodemdecreet niet echt verder kunnen"?

Henny De Baets: Ik zou willen dat u ook het mailverkeer van voor die datum leest, bijvoorbeeld het verslag van de vergadering van mevrouw Cuyckens van 11 september 2017. Wij zijn telkens meegegaan in de piste van communicatie.

Willem-Frederik Schiltz: Wat is er dan veranderd? Weet u wat er veranderd is, met uw kennis van het dossier?

Henny De Baets: Ik lees in het kabinetsverslag dat de OVAM geen initiatief neemt of er niet bij betrokken wordt.

Willem-Frederik Schiltz: Oké.

De voorzitter: Dank u wel, collega Schiltz. Collega Daniëls heeft nog een bijkomende vraag.

Koen Daniëls: Ik denk dat we ons vanmorgen vier uur hadden kunnen besparen. Ik zit nog met iets in de maag. U hebt dat verschillende keren opnieuw herhaald. Er is eigenlijk geen humaan toxicologisch risico in Zwijndrecht. We hebben daar eigenlijk geen gegevens over. Dat meten laat ik eventjes voor wat het is, want daar rijden we vast. Maar hoe kan u dat concluderen als u geen stalen bent/mocht – val niet over die werkwoorden – gaan nemen in Zwijndrecht? Hoe kunt u dan concluderen, ervan uitgaan dat er geen humaan toxicologisch risico is? Hoe kunt u dat dan concluderen?

Henny De Baets: Ik lees: "De resultaten waarop BAM/Lantis zich baseerde werden dinsdag aan de OVAM bezorgd, evenals de nota van professor Tytgat. Deze gaat dieper in op het humaan toxicologisch risico, voortgaande op hetgeen door BAM/Lantis is aangeleverd, en geeft aan dat er geen direct risico zou bestaan voor de volksgezondheid."

En ik heb hier ondertussen ook teruggevonden dat er als voorbereiding op de vergadering van 13 november 2017 een stand van zaken aan de minister werd overgemaakt, waarin een verslaggeving staat over het overleg tussen het kabinet-Weyts en -Schauvliege van 12 oktober 2017 waar nog eens duidelijk bevestigd staat: "Tijdens dit overleg" – dus verwijzend naar het overleg van de twee kabinetten – "vanuit de kabinetten werd besloten dat er op dit ogenblik geen duidelijke elementen voorhanden zijn voor communicatie. Evenmin zijn er elementen voorhanden om 3M een verplichting op te leggen voor de uitvoering van onderzoeksdaten op het projectgebied van de BAM/Lantis of op het grondgebied van de gemeente Zwijndrecht."

Koen Daniëls: Ja, wij kunnen die vraag die collega Schiltz ondertussen ook al ettelijke keren gesteld heeft ... De experts, dat zijn jullie. Jullie zijn de experts. Dat is nu eenmaal zo.

Henny De Baets: Wij zijn bodemexperts.

Koen Daniëls: Ja, de OVAM, afvalstoffen. Dat zijn jullie, de experts. De experts adviseren. De experts adviseren. Dat is de vraag die collega Schiltz en ikzelf ook ...

Henny De Baets: De experts toetsen analyses, ons bezorgd door BAM/Lantis, en toetsen dan aan een toxicologisch verslag dat gemaakt is in opdracht van BAM/Lantis. Dat is wat wij gedaan hebben.

Koen Daniëls: En wat heeft u dat geleerd over Zwijndrecht?

Henny De Baets: Wat wij schrijven.

Koen Daniëls: Geen risico. Dus u hebt dan ...

Henny De Baets: Maar telkens zeggende: je kunt alleen maar uitsluitel hebben over het hele gebied als je bijkomende onderzoeksdaten doet.

Koen Daniëls: Dus u hebt geadviseerd aan het kabinet van de bevoegde ministers dat ze een beleidsbepalende beslissing moesten nemen zodat jullie bijkomende stalen konden nemen. Dat advies hebt u dan toch gegeven aan het kabinet. Ja, het is het een of het is het ander. Ofwel hebt u geadviseerd op basis van wat we hier voor ons hebben liggen van BAM/Lantis, wat we niet mogen extrapoleren – dat hebt u daarnet ettelijke keren herhaald – maar op basis waarvan ...

Henny De Baets: Je mag dat wel doen, maar of dat zo betrouwbaar is, is iets anders.

Koen Daniëls: Maar daar hebt u net van gezegd dat dat ... Ik ga mijn verhaal van de cirkel niet nog eens opnieuw doen. Ofwel zegt u dat er binnen die cirkel een hap uit is, en dat is perfect vertaalbaar, dat er een hap uit is, dat die vervuiling de snelweg heeft gevolgd. Dat kan een redenering zijn. Ik vind dat een rare, maar bon. Als ik bij de OVAM zou zitten, zou ik niet denken van 'PFOS volgt de E34, staat mee in de file, gaat er niet over'. Ik zou die redenering niet gevolgd hebben. Maar goed, ofwel is het die redenering, ofwel is er een extrapolatie. Maar daar zegt u direct van: daar moet je mee oppassen. Dan hebt u toch voor die beleidsbepalende beslissing aan die minister gezegd: "Mevrouw de minister, wij raden u aan dat u een mail naar ons stuurt dat wij onderzoeken moeten gaan doen." Hebt u dat advies gegeven? "Zodat wij, de OVAM, wel degelijk een gefundeerde uitspraak kunnen doen over het toxicologisch risico in Zwijndrecht." Hebt u dat advies aan de minister gegeven?

Henny De Baets: Aan de minister werd de objectieve weergave gegeven van de toetsing van de voorhanden zijnde gegevens op dat moment aan het rapport Tytgat.

Koen Daniëls: Sorry, collega's, ik moet mijn vraag opnieuw stellen. Hebt u aan minister Schauvliege, haar kabinet, het advies gegeven: "Mevrouw de minister, om te weten of er

een toxicologisch potentieel risico is in het woongebied Zwijndrecht, geven wij u het advies om een beleidsbepalende beslissing naar ons te geven dat wij daar stalen moeten gaan nemen”? Ja of neen?

Henny De Baets: Ik kan alleen maar lezen welke briefwisseling er naar de minister gegaan is en welke nota's er naar de minister gegaan zijn en welke verslagen daarvan bestaan.

Koen Daniëls: Als u niet ja zegt, is het voor mij neen. Zo concludeer ik het. Als u niet zegt dat u wel degelijk dat advies gegeven hebt, dan hebt u dat advies niet gegeven. Genoteerd.

De voorzitter: Collega's, zijn er nog bijkomende vragen of kunnen we afronden? Collega D'Haese nog.

Jos D'Haese: Super kort, gewoon technisch. De heer Schiltz had hier net gevraagd: was het een optie geweest voor jullie, als het allemaal decretaal voor jullie niet kon, om te telefoneren naar Zwijndrecht? Want u zei net dat de gemeente dat zelf wel kan, bodemstalen nemen in de gemeente. Ik vond het een heel interessante suggestie. Was dat een optie geweest, de telefoon nemen naar de burgemeester van Zwijndrecht: "Jongens, er is misschien iets mis, ga eens in tien tuinen kijken". Was dat een optie geweest? Gewoon technisch, is dat iets dat kan? Als jullie een indicatie hebben dat er mogelijk iets mis is, maar het decretaal moeilijk is en men het 3M niet kan opleggen, was het een optie geweest om – het is geen verwijt als het niet gebeurd is – aan Zwijndrecht of aan Antwerpen, dat ook in de buurt ligt, te zeggen van "Jongens, schop in de grond en stuur dat eens naar een labo"?

Ann Cuyckens: Op zich kan dat, maar ik had begrepen – dat komt uit de eerste notulen van 11 september naar voren – dat er daar sowieso nog door Lantis bepaalde communicatie ging gebeuren naar onder andere de stad Antwerpen en de gemeente Zwijndrecht.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Ik ben getriggerd door de vraag over Zwijndrecht. Zwijndrecht was niet op de hoogte van het vermoeden dat er vervuiling was in de woonwijken. Dat blijkt alleszins niet uit de verslagen. Antwerpen wel. Klopt dat? Hebben jullie in die periode specifiek contact gehad met Zwijndrecht of Antwerpen over die vervuiling? Antwerpen was zeker betrokken via het politiek stuurcomité want die zaten daarin. Maar van die simulatie waar Lantis zich grote zorgen over maakte, heb ik geen dingen gevonden in het dossier waaruit zou blijken dat zij door jullie of door Lantis actief op de hoogte gebracht zouden zijn en dat ze eventueel zelf zo'n onderzoek zouden kunnen starten.

Ann Cuyckens: Ik verwijs dan terug naar mijn notulen van 11 september 2017 waar wel in staat om daar nog verder met de gemeente Zwijndrecht en de stad Antwerpen af te stemmen. Op dat moment, op 11 september, waren die inderdaad nog niet officieel op de hoogte.

De voorzitter: Collega Daniëls, nog heel kort.

Koen Daniëls: Twee zaken. Ten eerste: ik neem hier mijn notities van deze ochtend. Toen hebt u verklaard – en ik citeer, dat kan ook nagekeken worden in het verslag –: "De gemeente Zwijndrecht werd op de hoogte gehouden van alle bevindingen en alle stukken in het dossier." Dat hebt u vanmorgen gezegd.

Henny De Baets: Van alle processtappen in het bodemsaneringsdossier. In het bodemsaneringsdossier, hé.

Koen Daniëls: Ja, oké. Werd op de hoogte gehouden, dat is voor mij dan duidelijk.

Ten tweede ga ik nog even terug naar die vergadering van 21 september. Sta mij toe, ik moet twee dingen voorlezen om het duidelijk te maken. Het eerste stuk dat erin staat: "Alle onderzoeksresultaten worden aan de OVAM bezorgd en ze gaan na of hier door extrapolatie conclusies uit getrokken kunnen worden. Verder wordt bekeken binnen welke termijn een oriënterend bodemonderzoek zou mogelijk zijn. Er zijn verschillende metingen naar verontreiniging uitgevoerd langs één tracé waarbij vastgesteld wordt dat de verontreiniging van PFOS zich verder uitstrekt dan de buurt van de veroorzaker 3M. Daaruit zou geconcludeerd kunnen worden dat ook in het geval er over dezelfde afstand aan de andere kant, namelijk het woongebied van Zwijndrecht (...) Momenteel zijn daar geen gegevens over. De politiek wil zo vlug mogelijk dat BAM/Lantis hier zelf over communiceert vooraleer het via een andere weg buitenkomt. De OVAM is op zich bereid om die communicatie te trekken, maar het probleem is dat er eigenlijk geen dossier en geen gegevens zijn die zekerheid bieden hoe zeker of minder erg de toestand daar is, laat staan dat men er iets aan kan doen. Het is belangrijk dit te weten alvorens men de omwonenden op de hoogte brengt."

Henny De Baets: Mag ik u vragen waaruit u voorleest?

Koen Daniëls: Ik breng nu de zaken samen die we hier over de verschillende vergaderingen hebben gehad, de verschillende stukken samen. Mijn vraag is – en ik blijf erbij, ik ga ze u nog één keer ...

Henny De Baets: Ik ga niet antwoorden op stukken die ik niet ken. Sorry.

Koen Daniëls: Ik zal de vraag nog één keer stellen. De restricties die u aan extrapolatie gaf: u hebt op die vraag niet geantwoord. Ik ga ze toch nog eens stellen. Hebt u het kabinet van minister Schauvliege actief geadviseerd om te zeggen: er moeten stalen komen, via Zwijndrecht, via iets anders, wijzelf? Hebt u dat nu gedaan? Ja of neen? Antwoord daar nu toch gewoon op.

Henny De Baets: Maar ik denk dat er in de stand van zaken staat dat er bijkomend onderzoek nodig is. Men was daar dus van op de hoogte. Ik zal het nog even checken.

Koen Daniëls: Oké, goed. Dus u hebt dat advies gegeven aan het kabinet-Schauvliege, dat zegt u nu. Dat zegt u nu.

Henny De Baets: Ik zal het nog even checken.

De noodzaak van onderzoeksdaden zit in het verslag.

Koen Daniëls: Ja, oké, ik ga het hierbij laten.

De voorzitter: Collega Schauvliege nog, maar dan gaan we echt afronden, want anders blijven we bezig.

Mieke Schauvliege: Ik heb één kleine vraag over de figuur van Hugo Geerts. Werkte die bij de OVAM? En wanneer? Weet u dat nog?

Henny De Baets: Hugo Geerts? Hij heeft gewerkt bij de OVAM, maar vraag me niet tot wanneer.

Mieke Schauvliege: Wat was zijn functie? Weet u dat?

Henny De Baets: Diensthoofd milieuheffingen? Ik zal het u precies weten te zeggen.

Mieke Schauvliege: Hoe hebben jullie met hem samengewerkt? Hoe was de verstandhouding?

Henny De Baets: Wij hadden daar een normale werkrelatie mee.

Mieke Schauvliege: Ja, ça va.

De voorzitter: Goed, collega's. Ik denk dat er heel veel vragen gesteld zijn en heel veel antwoorden gekomen zijn.

Ik zou zowel de collega-parlementsleden willen bedanken voor de volharding, maar ook zeker en vast de mensen van de OVAM. Het is een heel lange dag geweest. Ook heel erg bedankt om zo uitgebreid te komen getuigen.

Hannes ANAF,
voorzitter

Tinne ROMBOUTS
Willem-Frederik SCHILTZ
Mieke SCHAUVLIEGE,
verslaggevers